MUSTAFA SUPHİ'NİN PARTİSİ

Gözden Geçirilmiş İkinci Basım

Mehmet İnanç Turan

Mehmet İnanç Turan

İsveç Yazarlar Birliği üyesidir. Yayımlanmış kitapları şunlardır:

Nâzım'ı Anlamak (Pêrî, 1998),
Hayat Aşk ve Kadın (Etki, 2000),
Yıkıntının Tarihi ve Teorisi (Etki, 2001 – ikinci basım Özgür Üniversite Kitaplığı, 2011),
İnsan Olması Engellenmiş İnsan (Etki, 2001),
Edebiyatla Örülmüş Aşk Mektupları (Etki, 2003),
Nâzım'ı Nâzımca Anlamak (Etki, 2004),
Shakspeare ile Tanışmak İster misiniz? (Etki, 2006),
Shakspeare ile Tarihe Yolculuk (Etki, 2006),
Küreselleşme (Etki, 2006),
Aykırıhayat (Etki, 2007),
Düşünmenin Felsefi Yolu (Etki, 2007),
Siz de Filozofsunuz (Etki, 2007),
Bin Bir Aforizma (Etki, 2008),
Yaşanmamış Sosyalizm (Yordam, 2009),
Özgür Bir Dünya İçin Direnen Kasabalılar (Etki, 2009),
Felsefenin Ateşi (Kalkedon, 2009),
Marksizmin Doğuşu (Kalkedon, 2010),
Tarihin Silinmez Mürekkepli Aşkları (Kalkedon, 2010),
On İki Eylül Karanlığında Ölüme Ateş Yakanlar (Kalkedon, 2010),
Felsefi Aşk (Etki, 2011),
Felsefeyi Aşmış Marksizm (Kalkedon, 2011),
Aşkın ve Sevginin Felsefesi (Etki, 2012),
Ütopik Sosyalizmi Aşmış Marksizm (Ütopya, 2012),
Mustafa Suphi'nin Partisi (Etki, 2013),
Büyümüş Marksizm (Ütopya, 2013),
Lenin'e Dönüş (Ütopya, 2014),
Türkiye Komünist Partisi ve Marksizm (Etki, 2014),
Marx'ın Grundrisse'si (Ütopya, 2015),
Asi Ruhlu Kasabalı (Etki, 2015),
Marx'ın Şifresi (Ütopya, 2016),
Lenin'den Sonra (Ütopya, 2016),
Marx'ın Sosyalizm Teorisi ve Karikatürü (Ütopya, 2017),
Marksizm'in El Kitabı (Ütopya, 2017),
Sosyalizm ve Anti-Sosyalizm (Ütopya, 2018),
Mustafa Suphi'nin Partisi'nde Sosyalizm ve Enternasyonalizm (Etki, 2018),
Dimitrov'un Günlükleri (Ütopya, 2019),
Eleştirel Gözle Troçki (Ütopya, 2019).
Aleviliğin Bilimsel Kimliği (Ütopya, 2020).
Aleviliğin Doğuş Kaynakları (Ütopya, 2021).
Alevilikten Sapmalar (Ütopya, 2022).

inancmehmet@hotmail.com

Özgür bir dünyayı yaratmak için canını vermiş tüm devrimcilerin anısına…

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

TKP TARİHİNDEN KISA BİR ÖZET

TKP VE KEMALİZM

Giriş

TKP'nin Kuruluşuna Giden Yol

TKP'nin Birinci Kongresi

Kemalistlerin Komünizm Sahteciliği

Kemalizmin Türkiye Komünist Partisi'ne İlk Darbesi

TKP'nin İkinci Kongresi'ne İlerleyiş

TKP'nin Üçüncü Kongresi'ne Giden Çelişkili Yol

Şeyh Sait Ayaklanması ve TKP'nin Tutumu

TKP Viyana Konferansı

1927 TKP Tutuklanmasından Ağrı Direnişine

Ağrı İsyanı ve TKP

TKP Dördüncü Kongresi'ne Giderken İkinci Program

Dördüncü Kongre'den Desantralizasyona Kadar TKP'nin Kemalizm Politikası

Komintern'in Türkiye Komünist Partisi'ne Dayattığı Desantralizasyon Kararı ve Kemalizm Politikası

Dersim İsyanı ve TKP

Desantralizasyondan Sonra TKP

Sonuç

TKP PROGRAMLARI VE DEVRİM

Giriş

TKP'nin Birinci Programı

Türkiye'nin Yapısı ve Sosyalist Devrim

İşçi-Köylü Sovyet Cumhuriyeti'nin Alacağı Tedbirler

TKP Birinci Program'ın Eksikleri ve Sonuç

TKP'nin Birinci ile İkinci Programı Arasındaki Dönem

1927'ye Kadar Olan Birinci Evre

1927'den İkinci Program'a Kadar Uzanan İkinci Evre

TKP'nin İkinci Programı

Kemalizmin Değerlendirilişi

Burjuva Devrimi mi, Sosyalist Devrim mi?

Sonuç

İkinci Program'dan Üçüncü Program'a Kadar Olan Dönem

1962 Konferansı'nda Devrim Sorunu

TKP Üçüncü Programı'na Kadar Z.Baştımar'ın Devrim Anlayışı

TKP'nin Üçüncü Programı

Devlet Kimin Elinde?

Ulusal Burjuvazi

İleri Demokratik Devrim

TKP'nin Sosyalist Devrimi

Üçüncü Program'ın Diğer Reformist Yönleri

Sonuç

Üçüncü Program ile Dördüncü Program Arası Dönem

12 Eylül 1980 Darbesine Kadar Olan Evre

12 Eylül 1980 Darbesinden Sonraki Evre

TKP'de Yön Değişikliği

TKP'nin Dördüncü Programı

Dördüncü Program'ın Girişi

TKP'nin Yakın Amacı

Faşist Diktatörlük Nasıl Yıkılacak?

Demokratik Halk Devriminin İttifak Güçleri

Dördüncü Program'dan TBKP Programı'na

Dördüncü Program'ın Savunulduğu Dönem

Dördüncü Program'ın Unutulduğu Evre

Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) Programı

Barış ve Demokratik Yenilenme Aşaması

Barış ve Demokratik Yenilenmenin Güçleri

Sosyalist Aşama

Sonuç

TKP'NİN BEŞ PROGRAMI ÜZERİNE

GENEL SONUÇ

KAYNAKÇA

ÖNSÖZ

Bu çalışma Mustafa Suphi'nin kurduğu TKP'nin (Türkiye Komünist Partisi'nin) tarihi ve siyaseti üzerinedir. Ne var ki, bir TKP tarihi olarak algılanması doğru olmaz.

TKP'nin geçirdiği evrim süreçleri üç nokta belirginleştirilerek incelenmiştir. Birinci alan, TKP'nin burjuvaziyle ilişkilerini kapsamaktadır. İkinci alan burjuvazinin iktidarına karşı TKP'nin savunduğu devrim sorununu içermektedir. TKP'nin savunduğu devrim anlayışı, TKP programları üzerinden eleştiri süzgecinden geçirilmiştir. Üçüncü alan ise TKP'nin likidasyon süreciyle ilgilidir.

Bu kitap bir tarih ve siyaset çalışması olduğundan dolayı belgelere dayanmaktadır. TKP arşivi büyük ölçüde gözden geçirilmiş, konuyla ilgili belgeler aktarılmıştır. Yabancı kelimelerin karşılığı parantez içinde yazılmıştır. Yazarın bu belgelere dayanarak yaptığı yorumlara katılmayan okuyucuya kendi yorumu için bir çerçeve yaratılmıştır.

* * *

TKP tarihini ve siyasetini araştırmak gereksiz bir emek harcaması olarak görülebilir mi? Bugünkü siyaset geçmişe bakmadan anlaşılamaz. Geçmişi eleştirel gözle irdelemeden, maddi gerçek ortaya konulamaz. Bugün geçmişteki yanlışları tekrarlamamanın garantisi tarih içindedir. Kendi geçmişine sahip çıkmak isteyen Türkiye devrimci hareketi, Mustafa Suphi'nin partisini eleştirel olarak irdelemek zorundadır.

Nostaljik düzeyde TKP geleneğini savunmak duyguları tatmin edebilir, kişisel huzur sağlayabilir. Ancak bu bilimsel olmayan bir tutumdur. Beynin doyuma ulaşabilmesi için geleneğe eleştirel gözle bakmak, yanlışlardan dersler çıkarmak gerekir. Nostaljik bir gelenekle yetinenler aynı yanlışları tekrarlamaktan kurtulamazlar.

* * *

Yazar adına da özeleştiresel konuşmam gerekir. Mustafa Suphi'nin partisini eleştirel gözle incelemeyi yıllar sonra yapabilmek büyük bir eksikliktir. Daha önemlisi, yazar, Sovyet ideolojisine bağlı TKP'nin politikasını belirli zaman aralıklarında savunmuştur. Sovyet ideolojisine bağlı kaldığı sürece TKP'nin yanlışlarına ortak olmuştur; ideolojik olarak suçludur. İki büyük tarihsel dönemde partinin politikasına muhalefet etmiş olması bu gerçeği değiştirmez. Yazar adına bu kitap kendi geçmişiyle ilgili bir özeleştiridir. Bilgisizlik, idealizasyon, Sovyetler Birliği'nin sosyalist bir ülke olduğuna inanmak, yazarın yanlışını temizlemez. Belki yazarın suçunu hafifletecek tek neden bugün böyle bir kitabı ortaya çıkarmış olmasıdır; gerçeğe geç de olsa ulaşmasıdır.

TKP'nin sıralarından Nâzım Hikmet gibi binlerce komünist yetişmiştir. Yaşamlarını partileri için ortaya koymuşlar; işkenceye, hapis yaşamına, sürgüne katlanmışlardır. Mustafa Suphi'nin partisine emeği geçmiş, hâlâ komünist kimliğini koruyan tüm TKP üyeleri saygıyı ve onuru hak eder. TKP geleneğinin eleştirisel incelenmesi, ideolojik yanlışların gösterilmesi, onların kavgalarını lekelemez.

Mustafa Suphi'nin Ekim Devrimi içinde oluşmuş devrimci geleneğinin canlanmasına bu kitabın yardımcı olması umuduyla…

TKP TARİHİNDEN KISA BİR ÖZET

TKP'nin resmi kuruluş toplantısı 10 Eylül 1920 Bakü Kongresi'dir. TKP'nin Birinci Programı bu kongrede kabul edildi. Mustafa Suphi, TKP'nin en önemli kurucusu ve yöneticisiydi.

Mustafa Suphi ve yoldaşları 28-29 Ocak 1921'de Kemalistler tarafından öldürüldü.

Mustafa Suphi'nin Partisi TKP farklı komünist grupları birleştirmişti. Birincisi, M. Suphi'nin grubuydu. İkincisi, özellikle Ankara'da örgütlenmiş THİF (Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası) idi. Üçüncüsü İstanbul Komünist Grubu'ydu. Bu grubun TİÇSF (Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası) isimli legal bir örgütü vardı. Sovyetler Birliği (Komintern) başlangıçta Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nı (THİF'i), İstanbul Komünist Grubu'ndan (İKG'den) daha fazla önemsiyordu. Bu nedenle olsa gerek, Ağustos 1922'de toplanan THİF kongresini TKP'nin kongresi saymıştır (TKP resmi tarihine İkinci Kongre olarak geçen bu kongreyi Komintern TKP'nin birinci kongresi olarak kabul etmişti.)

Komintern 1923'ten sonra İstanbul Komünist Grubunu (İKG'yi) TKP'nin çekirdeği olarak görmeye başladı. İKG'nin yöneticisi olan Şefik Hüsnü'yü öne çıkarttı. THİF yöneticisi Salih Hacıoğlu geride kalmayı kabul etti. (Salih Hacıoğlu TKP ikinci kongresinde TKP MK birinci sekreteriydi.)

Komintern'in IV. Dünya Kongresi'nde TKP Teşkilat Bürosu kurulma kararı alındı; İKG ve THİF temsilcileri bu büroda yer aldı; ama Şefik Hüsnü bu büronun yöneticiliğine getirildi.

TKP Teşkilat Bürosu Şubat 1925'te Akaretler Kongresi olarak anılan TKP 3. kongresini topladı. (Komintern bu kongreyi TKP İkinci Kongresi olarak kabul etti.) Şefik Hüsnü, Sadrettin Celal Antel, Şevket Süreyya, Salih Hacıoğlu, Vedat Nedim Tör, Hasan Ali Ediz, Merkez Komitesi'ne girenler arasındaydı. Şefik Hüsnü, TKP MK Sekreteri oldu.

Mayıs 1926'da TKP Viyana Konferansı toplandı. Toplantıya katılanlar arasında Şefik Hüsnü, Nâzım Hikmet, Vedat Nedim Tör önemli isimlerdi. Vedat Nedim Tör, Şefik Hüsnü'nün onayıyla TKP sorumluluğuna getirildi. Ama 1927 TKP Tevkifatına da sorumlu olarak imza attı. Şefik Hüsnü dahil birçok TKP yöneticisi tutuklandı. Kemalist iktidar 1929 Tevkifatıyla TKP'yi yıkma tutumunu sürdürdü.

TKP'nin İkinci Programı, Şubat 1930'da Komintern tarafından onaylandı.

1932 yılı içinde TKP'nin Dördüncü Kongresi toplandı. TKP Merkez Komitesi'ne Reşat Fuat Baraner, İsmail Bilen, Şefik Hüsnü girdi. 1936 yılında Zeki Baştımar, Merkez Komitesi'ne asıl üye olarak katıldı.

Komintern (Komünist Enternasyonal) 1937 yılında TKP'ye desantralizasyon (merkezden kopma) kararını kabul ettirdi. Bu tarihten itibaren TKP, merkezi bir yapıdan yoksun kaldı. İ.Bilen 1937-1938 yılında TKP Komintern temsilcisi oldu ve TKP'yi uzun yıllar temsil etti.

Reşat Fuat Baraner 1943-1944'te, TKP'yi toparlama girişiminde bulundu; fakat başarısız oldu. 1944 tutuklamaları, ardından 1951 tutuklamaları, TKP'yi tümüyle çökertti. 1951'de tutuklananlar arasında Zeki Baştımar da vardı. Zeki Baştımar 1959'da tahliye oldu. Ağustos

1961’de yurtdışına çıktı. 1962’de kurulan TKP MK Dış Büro Sekreterliği’ne getirildi. Nisan 1962’de Zeki Baştımar, Leipzig’de bir konferans topladı.

TKP Dış Büro bu tarihte Zeki Baştımar, İsmail Bilen, Nâzım Hikmet, Abidin Dino, A.Saydan (Aram Pehlivanyan) tarafından oluşturulmuştu; seçilmemiş, atanmıştı.

Haziran 1963’te TKP Dış Büro üyesi Nâzım Hikmet öldükten sonra, Bilal Şen ve Gün Benderli TKP Dış Bürosu içine alındı. Bu son iki üye 1964-1965’te bir muhalefet hareketi örgütledi. Merkez tarafından muhalefet bastırıldı, dağıtıldı.

Zeki Baştımar Mayıs 1973’te, TKP sorumluluğundan alındı ve yerine İsmail Bilen geçti. Parti yayın organı *Atılım*, Ocak 1974’te yayımlanmaya başladı.

1979’da TKP içinden *İşçinin Sesi* muhalefeti çıktı. Merkez tarafından TKP’den atılarak cezalandırıldı.

TKP’nin Beşinci Kongresi 1983 yılında yurtdışında toplandı. Yarım yüzyıl kongre toplayamamış TKP bu kongrede Nabi Yağcı’yı Genel Sekreter yaptı.

Ekim 1987’de Türkiye İşçi Partisi ve TKP birleşerek Türkiye Birleşik Komünist Partisi’ni (TBKP’yi) oluşturdular. 1988’de TBKP Birlik Kongresi toplandı.

TBKP derin bir dağılma sürecine girdi. Ocak 1991’de Ankara’da toplanan TBKP Büyük Kongresi likidasyonun son halkası oldu. TBKP ideolojik olarak kendinden vazgeçti. Böylece TKP’nin hikâyesi sonlanmış oldu.

TKP
VE
KEMALİZM

GİRİŞ

"TKP, Mustafa Suphi ve arkadaşları tarafından kurulurken, Marks'ın düşüncesi 1917 Ekim Devrimi'yle pratik yaşamdaki karşılığını bulmuştu; ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları arasından ulusal bir devlet (Türkiye) varolma mücadelesindeydi. Bir tarafta Sovyetler Birliği, bir tarafta da ulusal kurtuluşçu bağımsızlık hareketi.

Mustafa Suphi ve arkadaşlarının bu iki akımdan etkilendiklerini söylemek yanlış olmaz. Buradaki yanılgı, bağımsızlık hareketinin anti-emperyalist olarak değerlendirilmesi meselesidir.

Bu algının bizim kuşakları da içine aldığını kabul etmek gerekiyor.1960'lı yıllardan beri mücadelenin içinde yer alan biri olarak bu gerçeği teslim etmeliyim. Başta TKP olmak üzere Türkiye sol hareketi, bu yanılgıyla günümüze kadar geldi. TKP ve elbette sol hareketin, Mustafa Kemal hareketini analizdeki yetersizliği, onun mücadelesinde yanlışlara sürüklenmesine yol açtı.

Kemalizmin, sistem içinde kalma ve antidemokratik karakterini görmeyen bir bakış açısının kaçınılmaz sonucu olarak, tüm farklılığına rağmen, onun hatalarını paylaşmaktan kendini kurtaramadı. Kemalizmin anti- emperyalizm olarak algılanması, Kürt meselesinde bilinen hataya düşmeyi kaçınılmaz kılmıştır."

Şeref Yıldız (1978'de MK ve 1984'te MK Politik Büro üyesi)

Bu bölüm aynı tarihlerde iki komşu ülkede gerçekleşen iki farklı devrimden kaynak alan, iki farklı ideolojinin aşk düzeyinde kör bir bağlılığa dayanan ilişkileri üzerinedir. Bu aşkın taraflarından biri Kemalizm, diğeri ise TKP'dir.

Kemalizm, yıkılan bir imparatorluk içinden çıkan ulus devletlerden birinin, Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmi ideolojisidir. Emperyalist işgale ve Monarşik yönetime kendi sınıfsal çıkarları adına başkaldıran yerli burjuvazinin ideolojisidir. Temelleri, kurtuluş savaşı içinde Mustafa Kemal tarafından atılmıştır.

Bir ulus devlet ideolojisi olarak Kemalizm, ulusalcılık ve yurtseverlik ilkelerine dayanır. Ulusalcılık, egemen burjuvazinin çıkarlarını savunmanın kod adıdır. Ulusalcı olmak, ulus devlet sisteminin doğal bencilliğini savunmaktır.

Yurtseverlik ise bir mülkiyet duygusudur. Burjuvazi yurt olarak sınırlarını çizdiği toprak parçasını kendi mülkiyetinde görür. Yurt, burjuvazi için egemen olduğu bir iç pazardır. Aslında yurtseverlik tam olarak küçük mülk sahiplerinin kendi mülkiyetlerini tabulaştırma duygusuna dayanır.

TKP ideolojik ve örgütsel olarak dünyanın ilk işçi devleti Sovyetler Birliği'ne ve dünya proletaryasının örgütü Komintern'e dayanarak kurulmuştur; ama zaman içinde Stalinci ideoloji ile çürütülmüştür.

Marksizm işçi sınıfının ideolojisidir. Marksizme göre işçilerin sınırları çizilmiş bir vatanı yoktur. İşçilerin vatanı tüm dünyadır. Bu nedenle Marksistler yurtseverliğe, yurtseverlik adı altında toprak mülkiyeti düşüncesine karşıdırlar.Ulusalcılık kavramı da işçi sınıfına yabancıdır. Ulus sınıflı bir toplumdur. Proletaryanın amacı kendisi ile birlikte tüm sınıfları ortadan kaldırmak olduğundan, ulusu ve ulusalcılığı savunmaz. Ulusalcılık adı altında ulusun çıkarını savunan bir Marksist, egemen sınıfın çıkarını ve ideolojisini savunuyor demektir.

TKP'nin Türkiye devrimci hareketi açısından önemi, sol hareketi ideolojik olarak etkileyen uzun erimli bir hareket olmasıdır.TKP 1950 yılına kadar Türkiye'nin tek sol hareketidir. 1951 tutuklamaları sonrası örgütsel olarak dağılan TKP'nin kadroları o tarihten sonra yeni sol akımların oluşmasında önemli roller oynamıştır. Bir kesim kadrolar Sovyetler Birliği'ni mesken tutarak TKP-Dış Bürosu'nu oluştururken; Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı gibi kadrolar devrimci hareket üzerinde ideolojik etkilerini bağımsız olarak sürdürmüşlerdir. TKP 1973 Atılım döneminde ise Türkiye solunun büyük bir parçası olarak ideolojik etkisini devam ettirmiştir.

TKP'NİN KURULUŞUNA GİDEN YOL

Mustafa Suphi 1879 yılında Trabzon Vilâyetine bağlı Giresun Kazası'nda doğdu. İstanbul'da Galatasaray Lisesi'ni bitirdi ve İstanbul Hukuk Mektebi'ne girdi. Bu okuldan 1906 yılında mezun oldu. Paris'e gitti ve Siyasal Bilgiler Mektebi'nde okudu, 1910 tarihinde mezun oldu.

Fransa'dan İstanbul'a döndükten sonra gazetecilik ve öğretmenlik yapmaya başladı. *Tanin*, *Servet-i Funûn* ve *Hak* gazetelerinde yazılar yazdı. Bu dönemde henüz komünist değildi; Türkçülük akımının etkisi altındaydı. Ama bu ırkçı-şoven bir Türkçülük değildi. Bütün uluslar arasında Türk ulusuna da kimlik isteyen eşitlikçi bir Türkçülüktü.

1912'de İttihat ve Terakkicilere karşı *İfham* gazetesini çıkardı; özgürlük hareketini destekledi. 1913'te Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine, İttihat ve Terakki Hükümeti kendisine muhalefet yapanları Sinop'a sürdü. Mustafa Suphi de sürgün cezasına çarptırılanlar arasındaydı. 1914'te bir grup arkadaşıyla birlikte Sinop'tan Rusya'ya (Kırım'a) kaçtı. Aynı yıl içinde Kırım'dan Bakü'ye geçti.

1914 yılının sonuna doğru Bakü'den Batum'a gitti. Batum'da tutuklandı. Diğer savaş esirleriyle birlikte Kaluga'ya sürgün edildi. 1915'te Uralsk esir kampına gönderildi. Bu dönemde Bolşeviklerle (komünistlerle) ilişki kurdu ve komünist fikirleri kabul etti. Harp esirleri arasında komünizm propagandası yaptı ve onları örgütlemeye çalıştı. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Moskova'ya taşındı.

* * *

1918 başlarında Moskova'da Bolşeviklerin yardımıyla *Yeni Dünya* isimli bir gazete çıkarmaya başladı. Bu gazetenin çıkış amacı, Rusya'da esir Türkler arasında komünizmi yaymaktı. Aynı zamanda ileride bir komünist partisi kurmaktı. *Yeni Dünya*, Mustafa Kemal'in de içinden çıkmış olduğu *İttihat ve Terakki* cemiyetine karşı ideolojik savaşı başlattı. Osmanlı devletine karşı komünist propaganda yapmak gazetenin diğer hedefiydi. 27 Nisan 1918 tarihinde çıkan *Yeni Dünya*'nın ilk sayısı *İttihat ve Terakki*'yi eleştiren, halk için özgürlük isteyen Mustafa Suphi'nin başmakalesini bastı. Bu makalede M.Suphi; *İttihat ve Terakki*'nin savunucuları olan Enver ve Talat paşaları ihanetle, devrime düşman olmakla suçladı. Makalenin en önemli yanı önerdiği çözümdü. Çözüm, halkın katılacağı devrimdi.

"*Şu korkunç vaziyetten Türkiye'yi, Türk Milleti'ni kurtaracak yol, yine hürriyet, yine inkılâp. Fakat bu sefer, bir nice zabit ve paşanın apoletlerinde parlayan bir inkılâp değil, halkın ruhundan fırtınalarla kopan, gönüllerinde yangınlar çıkaran hakiki inkılâp, hakiki hürriyet.*"[1]

Yine aynı sayıda Marx'ı savunan, kapitalizmi eleştiren Mustafa Suphi'nin diğer bir yazısı yer aldı.

16 Mayıs 1918'de çıkan *Yeni Dünya*'nın ikinci sayısı, Osmanlı hükümetine saldırmaya devam etti. Osmanlı hükümeti Mustafa Suphi'nin eleştirilerinden o kadar rahatsız olmuştu ki, Osmanlı hükümeti adına Galip Kemali Bey, Sovyet hükümetine (Çiçerin'e) bir nota verdi ve *Yeni Dünya*

[1] *Yeni Dünya*, 1. sayı, Moskova, Mustafa Suphi, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.29.

gazetesinin yayınının durdurulmasını istedi. Sovyet Dışişleri Komiser Yardımcısı L. Karahan bu notaya sert bir yanıt verdi; sosyalistlerin görüşlerini engellemeyeceklerini belirtti.

* * *

Mustafa Suphi, *Yeni Dünya* gazetesinde yaptığı komünist propagandayla yetinmedi; örgütsel çalışmalara girdi. 22-25 Temmuz 1918'de *Türk Sosyalistleri Konferansı*'nı Moskova'da topladı.

Konferansın açılış konuşmasını Mustafa Suphi yaptı: Komünistlerin örgütlenmesinin önemini belirtti. Burjuvazinin barışçıl yolla iktidardan kovulmasının olanaksız olduğunun altını çizdi ve devrimi savundu. Mustafa Suphi'nin konuşması *Yeni Dünya*'nın altıncı sayısında (3 Ağustos 1918'de) yayımlandı.

"*Burjuvazyanın parlamenterizm vasıtasıyla mağlup edilmesinin bir ütopya olduğu tarih ile sabit oldu. Burjuvazya ile uyuşup yaşayarak fakir halklara hayırlı hidmetlere çalışmak üstad-ı âzam Karl Marx'a ihanetten başka birşey değildir.*
(…)
Yaşasın kızıl ışıkları insaniyet ufkunda görünmeye başlayan Enternasyonal."[2]

Mustafa Suphi bu konuşmasında Komünist Enternasyonal'in (Komintern'in) kurulacağını müjdeledi. Nitekim Komünist Enternasyonal'in kuruluş Kongresi 2-6 Mart 1919'da toplandı. Bu kuruluş Kongresi'ne Mustafa Suphi'de katıldı ve bir konuşma yaptı.

Mustafa Suphi'nin konuşması onun militan komünist heyecanını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ayrıca Mustafa Suphi bu konuşmasında, komünistlerin "vatanının" bütün dünya olduğunu, amaçlarının dünya devrimi olduğunu vurguladı. Doğu'daki devrim hem kapitalizmi ortadan kaldıracaktı, hem de Sovyet devrimine destek olacaktı. Türk komünistlerinin ilk hedefi, Doğu'daki kapitalizmi yıkmaktı. Mustafa Suphi bu görüşlerini şu sözlerle ifade etti:

"*Biz Türk komünistleri, dünyanın vatanımız, insanlığın da milletimiz olduğunu büyük bir ciddiyetle bildirdik.*
(…)
Derinden inanıyorum ki, Doğu'daki devrimin Batı'daki devrimle dolaysız bağları bulunmaktadır. Biz, Türk devrimcileri derinden inanıyoruz ki, Doğu'daki devrim sadece Doğu'yu Avrupa emperyalizminden kurtarmak için değil, aynı zamanda Rus devrimine destek olmak için de zorunludur.

Yoldaşlar, çok açıktır ki Fransız-İngiliz kapitalizminin başı Avrupa'da olsa da, gövdesi Asyanın verimli topraklarındadır. Biz Türk sosyalistleri için önemli ve birinci görev Doğu'daki ***kapitalizmin*** *kökünü kazımaktır.*
(…)
Bütün bunlar bizlere ***dünya devriminin*** *gelecek safhasında Türk proletaryasının önemli bir yer işgal edeceğini gösteriyor.*

Eminiz ki Türk proletaryası ***dünya sosyal devrimine*** *dayanak olmak ve onu ilerletmek için bütün gücünü kullanacaktır.*"[3]

---

[2] *Yeni Dünya*, 6. sayı, Mustafa Suphi, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.54,55.
[3] Mustafa Suphi, aktarma *III. enternasyonal 1919-1943*, Belge Yayınları, 1979, s.17,18,19.

Demek ki, Mustafa Suphi karşımıza dünya devriminin ve Doğu'da kapitalizme karşı sosyalist devrimin savunucusu olarak çıkıyor.

Mustafa Suphi'nin şu görüşleri bu saptamamızı bir kez daha doğrular:

"*Coğrafî konumu nedeniyle Asya ile Avrupa'yı birleştiren Türkiye, kapitalizmin doğrudan zulmü altında kalmış ve bu, gelecek dünya devrim hareketinde şerefli bir görev yükümlenmesini kaçınılmaz kılmıştır.*
(...)
Ve eğer Dünya Devrimi proletaryanın zaferiyle taclanırsa, efsanevî İstanbul şehrini (Komünist) Enternasyonal'in başkenti olarak öneriyoruz. Hayal ediyoruz ki, dünyanın her köşesinden, her ulusundan ve ırkından binlerce proletarya temsilcisinin toplanma zamanı gelince, bu amaç için dünyanın en geniş ve en güzel yapısını, Ayasaofya'yı seçeceklerdir. Ve o zaman bu mabette, Bizans patriklerinin olsun, Müslüman halifelerinin olsun, bütün tarih boyunca sözünü ettiklerinden daha gerçek, eşitlik ve özgürlük söylevleri verilecektir."[4]

* * *

Yeni Dünya gazetesinin 1918 yılında Moskova'da çıkmaya başladığını belirtmiştik. *Yeni Dünya* 13 sayı sonra Moskova'daki hayatını bitirdi. Yeniden dünyaya Bakü'de geldi. Bakü'de *Yeni Dünya*'nın ilk sayısı 20 Haziran 1920'de yayımlandı ve 19 sayı devam etti. TKP'nin ilk Kongresi'ne kadar 11 sayı çıktı.

Mustafa Suphi'nin TKP'nin kuruluş yolunda hangi bilinçle yürüdüğünü görebilmek için *Yeni Dünya*'nın bu ikinci doğuşundaki görüşlerine kısaca değinmemiz gerekir.

Yeni Dünya'nın ikinci sayısı 28 Haziran 1920'de yayımlandı. Gazetenin sürekli kullandığı, baştarafında bulunan slogan şuydu:

"*Mazlum Türkiye'yi kurtaracak ancak **Kızıl inkilâptır**. Kahrolsun buna karşı duran kara kuvvetler.*"[5]

Aynı sayıda Mustafa Suphi'nin yazdığı makalede: Türk işçi, köylü ve askerlerin kızıl bayrağın etrafında toplanması istendi. Yeni hükümet halk içinde kurulmalı ve aşağıdan yukarıya doğru yükselmeliydi. Mustafa Suphi halkın üzerine oturacak bir cumhuriyet istemedi; aşağıdan yukarıya doğru yükselecek bir halk cumhuriyeti (bir sosyalist cumhuriyet) istedi. Mustafa Suphi şöyle yazdı:

"*Bundan sonra Anadolu ve Türkiye'de halkın sırtında yaşayacak herhangi bir hükümet, hatta cumhuriyet şeklinde de olsa yer tutamaz, yaşayamaz. Yeni hükümetin bugünkü zahmet ve fedakârlıklara katlanan amele, rençber halkın içinde kurulup **aşağıdan yukarıya doğru** dalbudak vermesi hayatî bir şarttır.*
(…)

[4] Mustafa Suphi, aktaran Ahmet Kardam, *Mustafa Suphi Karanlıktan Aydınlığa*, İletişim Yayınları, 2020, s.103.
[5] *Yeni Dünya*, 2. sayı, Bakü, Mustafa Suphi, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997.

Türkiye amele, rençber ve askerlerinin bu liyakat ve iktidarı göstereceklerine eminiz. Onun için yaşasın Türkiye amele, rençber ve askerlerinin hükümet ve cumhuriyeti!"[6]

Bu satırların yazılmasından iki ay önce 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmış olduğunu ve Mustafa Kemal'in bu meclisin başkanı olduğunu hatırlatalım.

Mustafa Suphi *Yeni Dünya*'nın 8 Temmuz 1920'de çıkan üçüncü sayısında Mustafa Kemal hareketini değerlendirdi: Mustafa Kemal'in bir yıl önce başlattığı ayaklanmaya (kıyama) taraftar olduklarını belirtti. Bu ayaklanmanın "milli müdafa" şeklinde başladığını kabul etti. Avrupa kapitalizmine karşı yükselen herhangi bir hareketin, eğer beynelmilel yardım almazsa ergeç iflasa mahkûm olacağına işaret etti. Türkiye'deki "milli müdafa" hareketinin daha başından söndürülmemesi için bu hareketi desteklediklerini açıkladı:

"*Onun için biz Türkiye'de Milli Müdafaa şeklinde baş gösteren kıyama, müşterek düşman tarafından bu hareketin söndürülmesine yol vermemek için, her türlü yardımı-bu yardım mutaassıb milliyetçilere bile olsa-tarihin bize yüklediği bir vazife biliyoruz.*"[7]

Mustafa Suphi, Mustafa Kemal hareketini destekleyerek komünistlere savaş alanında yer açılacağını ve buradan halk cumhuriyetine doğru yürüyebileceklerini düşündü. Bu saf düşüncenin maddi kışkırtıcısı komünistlerin güçsüz olmalarıydı. Mustafa Suphi bu gerçeği ifade etti:

"*Memlekette mazlum ve işçi, fakir ve işsizler çokluk teşkil etseler de, sanayiin iptidai bir halde olması itibariyle, amelenin proleter teşkilâtına malik ve toplanmış olmamaları, komünistlerin ekaliyette (azınlıkta) kalmalarını icabetmektedir. Ve yine bu itibarladır ki, Komünist Fırkası, halühazırda inkılâbı yapacak ve idareyi ele alacak büyük bir hükümet fırkası şekil ve mahiyetinde ortaya atılamaz.*"[8]

İkinci maddi neden, Kemalistlerin karşısında duranın emperyalizm olmasıydı. Peki, Kemalistler emperyalizme karşı tutarlı bir savaş yürütmeye yetenekli miydi? Bu sorunun teorik yanıtını Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi'nde göreceğiz.

* * *

Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi, 1920'de Temmuz ayının sonunda toplandı; Ağustos ayının ilk haftasında kapandı. Bu Kongre'de Türkiyeli komünistler adına İsmail Hakkı konuştu. İsmail Hakkı, İngiliz ve Fransız kapitalistlerine karşı bir kurtuluş hareketinin başladığını belirtti. Anadolu hükümetini, "demokratik partilerin önderlik ettiği" hükümet olarak tanımladı. Anadoludaki Kemalistlerin devrimci hükümetinin, emperyalizme karşı savaşa başlayacağını bildirdi. Kendi sözleriyle şöyle:

"*Rus Devriminden sonra, Türkiye'nin Avrupa kapitalistleri tarafından bölüşülmesinden sonra, Türk halkı İngiliz ve Fransız kapitalistlerinin gerçek yüzünü görünce – bu andan itibaren Türkiye'de yeni bir hareket başlamaktadır, bir kurtuluş hareketi. Şimdi* ***demokratik partilerin***

[6] *Yeni Dünya*, 2. sayı, Bakü, Mustafa Suphi, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.106.
[7] *Yeni Dünya*, 3. sayı, Bakü, Mustafa Suphi, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.107.
[8] Mustafa Suphi, aktarma *Mustafa Suphi ve Yoldaşları*, TÜSTAV, 2004, s.87.

***önderlik ettiği Anadolu hükümeti**, Türkiye'nin Antanta tarafından uğratıldığı hayasız sömürüye en iyi cevaptır.*
(…)
***Anadolu'daki devrimci hükümet**, şimdi Avrupa Emperyalizmine karşı bir savaşıma girişmeye hazırlanmaktadır.*"[9]

İsmail Hakkı'nın TKP'nin başına bela olacak Kemalizmi, demokratik partilerle eşitlemesinin yanlışlığı üzerinde durmaya gerek yok. Üzerinde durulması gereken nokta, Kemalizmin devrimci, demokrat, anti-emperyalist olarak kabul edilmesidir. Hikâyemizin devamında TKP'nin yaşadıkları, Kemalizmin bu kimliklere sahip olmadığını gösterecektir.

Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi, "Milliyetler ve Sömürge Sorununa İlişkin İlkeleri" tartışıp onayladı. Komünist Enternasyonal, sömürgelerdeki ve geri kalmış ülkelerdeki devrimci hareketleri destekleyecekti. Komünist partileri, bu partilerle yakınlaşmaya çalışacaklar, eğer olanaklıysa ittifak yapacaklardı. Ama hiçbir şekilde komünist partisinin bağımsız varlığını tehlikeye atmayacaklar, bu hareketlerin içinde erimeyeceklerdi. Şöyle ki:

"*Komünist Enternasyonal, sömürgelerin ve geri kalmış ülkelerin devrimci hareketiyle zaman içinde yakınlaşmalı, hattâ bizzat ittifak yapmalıdır, fakat onlarla birleşmemelidir, proletarya hareketinin bağımsız niteliğini –henüz filiz halinde de olsa– korumalıdır.*"[10]

Ayrıca Lenin Kongre'ye bu konuyla ilgili bir rapor sundu: Sömürücü ülkelerin burjuvazisiyle, ezilen ülkelerin burjuvazisi arasında bir yakınlaşma olduğuna dikkat çekti. Ulusal-devrimci hareket olarak adlandırdıkları ezilen ulusun hareketini belirli bir önkoşulla destekleyeceklerini belirtti. Önkoşul şuydu: Bu hareketler devrimci olmalıydı ve komünistlerin propagandalarını engellememeliydi. Eğer bu önkoşul yerine getirilmezse, Komünist Enternasyonal bu hareketleri desteklemeyecekti. Lenin bunu şu sözlerle belirtti:

"*Komünistler olarak bizim, sömürge ülkelerdeki burjuva özgürlük hareketlerini ancak, bu hareketler gerçekten devrimciyse, temsilcileri bizim köylüleri ve geniş sömürülen katmanları devrimci düşünceyle eğitip örgütlememizi **engellemezlerse** desteklememiz gerektiği ve destekleyeceğimizden ibarettir. Eğer bu koşullar bile mevcut değilse, bu ülkelerde komünistler, II. Enternasyonal kahramanlarının da dahil olduğu reformist burjuvaziyle mücadele etmek zorundadırlar.*"[11]

Avrupa'daki 1848 devrim süreci, Almanya üzerinden bir gerçeği açığa çıkarmıştı. Almanya burjuvazisi, feodalizmi devrimci biçimde yok etmek yerine onunla uzlaşmıştı. Bu durum artık burjuvazinin klasik anlamıyla devrimci-demokrat olamayacağını, devrimci barutunu tükettiğini gösteriyordu.

Şüphesiz ki, emperyalist işgale, sömürgeciliğe karşı "ulusal savaş", veya "savunma savaşı" mümkündü. Bu "savunma savaşını" burjuvazi veya burjuvaziyi savunan bir hareket yüklenebilirdi. Ne var ki, "ulusal savaş" yapan bu burjuvazi, demokratik, anti-feodal, devrimci, olabilir miydi? Köylüleri feodal zincirlerinden koparak özgürleştirebilir miydi? Bunu gerçekleştirmeyen bir hareket burjuva olabilirdi; ama burjuva-demokrat hareket olamazdı. Nitekim Türk milliyetçi burjuvazisi adına yola çıkan Kemalist hareket, bir burjuva hareket olduğunu; ama hiçbir şekilde burjuva-demokratik bir hareket olmadığını pratiğiyle

[9] İsmail Hakkı, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.207-208.
[10] *Milliyetler ve Sömürge Sorununa İlişkin İlkeler*, *III. enternasyonal 1919-1943*, Belge Yayınları, 1979, s.48.
[11] V.İ.Lenin, *Seçme Eserler, Cilt 10*, İnter, s.264-265.

gösterecekti; gerici feodal sınıflarla uzlaşacaktı ve komünistlerin örgütlenmesine izin vermeyerek onları ezecekti. Tabii ki, ulusal-demokratik haklar isteyen Kürtleri de!

* * *

TKP'nin Kemalizme bakışı, İsmail Hakkı'nın yanlış tutumunu taşıyordu. Türkiye'deki Kemalist hareketin feodalizmle, emperyalizmle uzlaşmayacağının bir garantisi yoktu. Nitekim uzlaştı. Ne var ki bunu baştan görememek Türkiye Komünist Partisi'ne pahalıya mal olacaktı.

Komünist Enternasyonal'in 1920'lerde bu tehlikeyi hiç görmemiş olduğunu söyleyemeyiz. Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi'nin yapıldığı dönemle çakışan ve İran, Ermenistan, Türkiye halklarını, Doğu Halklarının Birinci Kongresi'ne çağıran Komintern Yürütme Kurulu bildirisi bunu gösteriyordu. Bu bildiri Kemalist hükümete şüphe ile bakmayı öğütlüyordu. Kemalistlerin emperyalizme uzlaşma olasılığına dikkat çekiyordu. Bildirinin en önemli bölümünü aktaralım:

"*Ve yarın, ecnebi sermayedarlar efendilerinize daha iyi barış şartları teklif ederlerse, şimdiki önderleriniz, ecnebilerin yardımıyle, sizi yine tıpkı ecnebi ordularının işgali altında bulunan yerlerdeki arazi sahiplerinin ve eski memurların yaptığı gibi zincire vuracaklardır. Anadolu Köylüleri! Yabancı istilâcılarla döğüşmek üzere, şimdiden Kemal Paşanın buyruğu altına çağırıldınız; fakat biz aynı zamanda, Paşalar İtilâf yağmacılarıyle barış yapsalar bile, yalnız başınıza devam edebilmek için, kendi halkçı ve köylü partinizi kurmaya çalıştığınızı biliyoruz.*"[12]

Komünist Enternasyonal tehlikeye dikkat çekiyordu; ama vazgeçemediği ilke Kemalist hareketin desteklenmesiydi.

Komünist Enternasyonal'in Yürütme Komitesi'nin bu bildirisi *Yeni Dünya*'nın altıncı sayısında bütünüyle yayımlandı.

* * *

Doğu Halklarının Birinci Kongresi, 1-7 Eylül 1920 yılında toplandı. Komintern adına konuşan Zinoviyev, Kemalist hareketi değerlendirdi. Mustafa Kemal'in: "Halifenin ve Saltanatın şahsı mukaddestir. Ona dokunulamaz.," sözlerini aktardı. Halife ve saltanatın kaldırılmasına komünistlerin arka çıkmasını ve hakiki Sovyetleri (Şûraları) komünistlerin kurmasını istedi. Ama yine İngiliz hükümetine karşı yürütülen savaşta Kemalistlerin desteklenmesi gerektiğini savundu:

"*Şimdiki Halk Hükümeti'nin Türkiye'de yürüttüğü siyaset, Komünist Beynelmilel'in siyaseti, bizim siyasetimiz değildir. Bununla beraber biz söyleyebiliriz ki, İngiliz Hükümeti'nin aleyhine yürüyen her inkılâp mücadelesine* ***arka vermeye*** *biz hazırız.*"[13]

Zinoviyev böylece Komintern'in daha önce aktardığımız bildirisindeki görüşlerini tekrarlamış oldu: Kemalist hareketi destekleyin; ama ona güvenmeyin. Bu kongrenin ilginç yanı, Türkiye

[12] Komintern Yürütme Komitesi'nin Temmuz 1920 Bildirisi, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.209-211.
[13] Zinoviyev, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.155.

Büyük Millet Meclisi adına Mustafa Kemal tarafından görevlendiren İbrahım Tali'nin de bir konuşma yapmasıydı. Söylediği en büyük iddia şuydu:

"*Anadolu hareketi katiyen burjuvaziye dayanan bir hareket değildir. Avrupalıların bu yolda verdikleri malûmat ve mütâlaalar yanlıştır.*"[14]

Kongre'de *İttihat ve Teraki* hareketinin önderlerinden Enver Paşa da bir bildiri sundu. Bu bildiriden sonra Kongre, Anadolu'daki ulusal devrimci hareketi desteklediğini açıkladı. Komünistlerin kendi partisi içinde işçileri ve köylüleri toplamasını istedi. Kemalistleri desteklerken, Kemalistlere karşı aynı zamanda uyanık olunmalıydı.

"*Kurultay, Türkiye'nin ve bütün Doğunun emekçi kitlelerini,* ***Türk ulusal devrimci hareketini desteklemeye*** *çağırırken, Türkiye'nin köylü ve işçilerini kendi bağımsız örgütleri içinde birleşmeye, kurtuluş davasını sonuna kadar götürmeye hazır olmaya ve yabancı emperyalistlerin zengin köylüler, bürokratlar ve generaller (paşalar, derebeyleri vb.) ile kurdukları ilişkiler ve onların üstündeki etkilerinden yararlanmalarına izin vermemeyi salık vermektedir.*"[15]

İşte, TKP, Komintern'in ve Doğu Halklarının Birinci Kongresi'nin bu kararlarını kabul ederek Birinci Kongresi'ni toplayacaktı.

[14] İbrahim Tali, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.164.
[15] Enver Paşa'nın Bildirisi Üzerine Karar, 15 Ağustos 1920, aktarma *Komintern Belgelerinde Türkiye-1 Kurtuluş Savaşı ve Lozan*, Kaynak Yayınları, 1993, s.21,22.

TKP'NİN BİRİNCİ KONGRESİ

TKP'nin Birinci Kongresi 10 Eylül 1920'de Bakü'de toplandı. Kemalist hükümet bu Kongre'ye Türkiye'den katılacak komünist grupları engelledi. Özellikle Ankara ve Eskişehir'deki komünist gruplar Kongre'ye katılamadı.

Kongre'nin aldığı kararlardan en önemlilerinden biri Türkiye'deki "ulusal kurtuluş" üzerindeydi:

"*Anadolu'da devam eden Milli İnkilâp Hareketi'nin umum dünya emperyalizmine karşı mücadelesiyle bütün dünya proletarya hareketine yardım ettiğine kaniyiz. Bu milli hareketin, memleket dahilinde inkişaf bulması ve derinleşmesiyle, sınıf şuurunun meydana gelmesine hizmet ettiği ve böylece yarınki içtimâî inkılâba müsait bir muhit hazırladığı muhakkaktır.*"[16]

Görüldüğü gibi alınan karar Komintern'in kararlarının tekrarıydı: Komünistler, Kemalistleri destekleyecekti. Sonra Kemalistlerin yarattığı politik ortamdan yararlanarak sermayeye karşı sosyalist devrimi gerçekleştireceklerdi. Peki, Kemalistler, komünistlere bu olanağı tanıyacak mıydı?

TKP'nin Birinci Kongresi'nde Rusya Merkezi Komünizm Bolşevik Fırkası (Partisi) adına Stasova konuştu. Türkiye'de komünistlerin çalışma alanının geniş olduğunu, M.Kemal'in komünistlerin çalışmalarına olanak tanıyacağını söyledi.

"*Tekrar söylüyorum, hâlihazırda Türkiye'de çalışmak için* ***geniş bir meydan*** *vardır. Mustafa Kemal Paşa* (...) *gayetle* ***müsaadekârdır****. Bize karşı müttefik eli uzatmışlardır.*"[17]

Böylece TKP'ye gereksiz bir garanti verdi. İleride Mustafa Kemal'in komünistleri ezebileceğini gözardı etti.

* * *

Kongre ayrıca TKP'nin Birinci Programı'nı kabul etti. TKP programı da Kemalizm konusunda aynı tutumu tekrarladı. Bu programa göre; Türkiye, burjuva demokrasisine giriş yapmıştı. Ulusal kurtuluş hareketine katılan yoksul sınıflar, yabancı kapitalizme karşı küçük burjuvazi ile birlikte savaşım veriyordu. Açık biçimde söylenmese de Kemalistler küçük burjuvazi saflarında görülüyordu:

"*Bugünkü yönetim biçimi ve tarzıyla burjuva demokrasisine ayakbasmış olan Türkiye'de sınıf savaşı, ilkel gelişim dönemini yaşamaktadır. Bugün Türkiye'de egemen ve yağmacı Antanta devletlerine karşı devam eden ulusal kurtuluş hareketine yoksul sınıfların katılması, 'düşmanın düşmanı' ile, yani yabancı kapitalizmin egemenliğine karşı, kendi içindeki vurguncu ve yağmacı* ***küçük burjuvazi*** *ile birlikte savaşım içeriğine bürünmektedir.*"[18]

---

[16] TKP Birinci Kongre Kararları, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.226-227.
[17] Aktarma, *Türkiye İştirakiyun Teşkilâtlarının Birinci Kongresi*, Sosyal Tarih Yayınları, 2008, s.49.
[18] TKP 1. Programı, aktarma *Üstü Örtülen Geleneğimiz: TKP*, s.39 veya *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.14.

TKP programı, Kemalistlerin yarattığı başlangıç burjuva demokrasisinin üzerine basarak sosyalizmin kurulabileceğini savundu. Kemalistler, Sovyetlerin yani Şurâların kurulması için uygun politik zemini hazırlayacaktı. Toplumsal devrimin Avrupa'ya yayılması, sınıf bilincinin gelişmesini etkileyerek Türkiye'deki hareketin toplumsal içerik almasına yardım edecekti. Özcesi; anti-emperyalist Kemalist savaşla, dünya devriminin etkileri birleşerek, sosyalizmi temel alan işçi-köylü Sovyetler Cumhuriyet'nin kuruluşuna uygun maddi şartları hazırlayacaktı. TKP Birinci Programı bunu şöyle ifade etti:

"*Bir taraftan emperyalistlere karşı yürütülen savaşın devamı, diğer taraftan özellikle toplumsal devrimin Avrupa'da yayılması, sınıf bilincinin olgunlaşması ve gelişmesini önemli biçimde etkileyerek Türkiye'deki hareketlerin toplumsal bir içerik almasına yardım etmekte ve* ***sosyalizmi temel alan işçi ve yoksul köylü şuralar cumhuriyetinin*** *kurulmasına uygun şartları hazırlamaktadır.*"[19]

TKP doğrudan doğruya sosyalist devrimi yapacak ve iktidarı alacak güce sahip olmadığını biliyordu. Bu nedenle sosyalist devrimi yapacak biçimde ortaya atılmayı yanlış buluyordu. Bunun yerine önce Kemalistleri desteklemeyi ilk görev olarak kabul ediyordu. Teorik gıdasını da Komintern'in "ulusal-devrimci hareketleri destekleme" kararından alıyordu. Hem Kemalistlere, hem de dünya emperyalizmine karşı aynı anda savaşmayı TKP aklının ucuna getiremiyordu.

TKP'nin Birinci Programı'nın en üstün yanı, dünya devrimini temel alarak yazılmış olmasıydı. Komünizmin dünya çapında bir içerik taşıdığı net biçimde belirtiliyordu. TKP'nin asıl hedefi proleter devrimdi ve bu devrim, dünya devrimine bağlı olarak kesintisiz bir yol izleyecekti.

[19] TKP 1. Programı, aktarma *Üstü Örtülen Geleneğimiz: TKP*, s.40 veya *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.14.

KEMALİSTLERİN KOMÜNİZM SAHTECİLİĞİ

Kemalist hareket kendi çıkarı için yürüttüğü ”ulusal savaşta”, Sovyetler Birliği’nin maddi yardımına ihtiyaç duyuyordu. Anti-emperyalist, anti-kapitalist, hatta komünist söylemlere başvurarak Sovyetler Birliği’nden maddi yardım koparmaya çalışıyordu.

Mustafa Kemal, Erzurum Kongresi’nde Sovyetler Birliği’nden övgüyle söz ederek işe başlamıştı. 29 Şubat 1920’de Talat Paşa’ya yazdığı mektupta, İngiltere’nin egemenliğine girme ihtimaline karşı, Bolşevizmi (komünizmi) benimseyebileceklerini belirtmişti. Tabii ki, Mustafa Kemal bunu çaresizlikten doğan bir zorunluluk olarak savunmuştu. Mustafa Kemal mektupta şöyle diyordu:

”*Vatanımızı parçalanmak ve milletimizi İngiliz boyunduruğu altında görmek ihtimal-i meş’umu karşısında Bolşevik prensiplerini fi’len tatbik etmekte çare-i halâs tahmin olunursa cihet-i tatbikiyesindeki müşkilâta rağmen bugün hâkim olduğumuz kuvvete istinaden o hususa da tevessül etmek lâzım gelebilir.*”[20]

26 Nisan 1920’de Lenin’e bir telgraf çeken Mustafa Kemal, Bolşeviklerle çalışmalarını birleştirmek istediklerini söylüyor ve Lenin’den para istiyordu. Yürüttükleri savaşın anti-emperyalist savaş olduğunu da eklemeyi unutmuyordu. Mustafa Kemal diyordu ki:

”*Sayın Başkan,*

Rus Bolşevikleriyle bütün çalışmalarımızı ve askerî harekâtımızı birleştirme zorunluluğunu kabul etmekteyiz. Bolşeviklerin emperyalist hükûmetlere karşı savaşmak ve bütün mazlum ulusları emperyalistlerin hegemonyasından kurtarmayı amaç edinmiş olduklarına inanıyoruz.”[21]

* * *

Türkiye’de Mayıs 1920’de Yeşil Ordu Cemiyeti gizli olarak kurulmuştu. Ne var ki, Mustafa Kemal’in bu cemiyetin varlığından haberi vardı. Yeşil Ordu, ”islami-komünist” görüşleri savunan bir örgüttü. Yeşil ordu programı; anti-kapitalist, anti-emperyalistti. Yeşil ordu kendisini Bolşeviklerin Kızıl Ordu’suyla kardeş ilân etmişti. Çerkes Ethem’in bu örgüte katılmasıyla silahlı gücünü artırmıştı. Çerkes Ethem, komünist görüşleri savunduğunu söylüyordu. Ağustos 1920’de, Eskişehir’de *Seyyare Yeni Dünya* isimli günlük ”İslam Bolşevik Gazetesi”, Çerkes Ethem tarafından yayımlanmaya başlandı.

Yeşil Ordu’yu Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde destekleyen milletvekilleri vardı. Bu milletvekilleri, Halk Zümresi olarak adlandırılıyordu. Yeşil Ordu’nun Genel Sekreteri Nazım Bey de Halk Zümresi içinde yer alıyordu.

Mustafa Kemal başlangıçta Yeşil Ordu’yu ve Halk Zümresi’ni kendine karşı tehlike yaratabilecek yapılar olarak görmemişti. Aksine onları kullanmıştı. Fakat bu yapıların gittikçe kontrolden çıkması Kemalizmin gözünü korkuttu; Yeşil Ordu’yu ve Halk Zümresi’ni ortadan

[20] Mustafa Kemal, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.97.
[21] Mustafa Kemal, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.101-102.

kaldırmayı kafasına koydu. Açık biçimde bunu yapamazdı. Bir plan yapıldı. Plan öyle olmalıydı ki, bir taşla iki kuş vurulmalıydı.

* * *

Sovyetler Birliği'ne şirin gözükmek için ülkede bir komünist partisine ihtiyaç vardı. Yeşil Ordu ve Halk Zümresi içindeki komünizm eğilimini kontrola almak gerekiyordu. Ayrıca 10 Eylül 1920'de Bakü'de TKP kurulmuştu. Şimdi sahte bir komünist partisi kurmanın zamanıydı. Mustafa Kemal, Ali Fuat Paşa'ya çektiği telegrafta dedi ki:

"*Komünistliğin memleketimizde değil henüz Rusya'da bile kabiliyet-i tatbikiyesi hakkında sarih kanaatler hasıl olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber dahilden* (içerden) *ve hariçten* (dışarıdan) *muhtelif maksatlarla bu cereyanın memleketimiz dahiline girmekte olduğu* (…) *görülmüştür. En makul ve tabii tedbir olarak aklı başında arkadaşlardan,* ***Hükümet'in malumatı tahtında bir Türkiye Komünist Fırkası teşkil ettirmek*** *olacağı düşünüldü. Bu takdirde memlekette bu fikre müteallik* (ilgili) *bütün cereyanları bir muhassalaya* (sonuca) *irca etmek* (döndürmek) *mümkün olabilir.*"[22]

Mustafa Kemal'in sahte komünist partisi kurdurmasının başka bir nedeni daha vardı. Onu da Türkiye Millet Meclisi'nin gizli oturumunda açıkladı:

"*Komünizmin memleketimiz için, milletimiz için, din gerekleri için uygulama olanağı olmadığını anlatmak, kamuoyunu aydınlatmak en yararlı çare görülmüştür. İşte hükümet, böyle bir çözüm yoluna başvurmakla beraber, şüphe yok ki, gelen akımları zamanından önce,* ***zararlı hale gelmeden****, bir taraftan da gerekli önlemleri almıştır. Hükümet, aydınlatma yoluyla* ***bu akımın önüne geçmeyi*** *düşündüğü sırada aynı biçimde düşünen birtakım kıymetli ahlâklı ve her bakımdan güvenilir arkadaşlar bana başvurdular. Bunlar, bu açıdan bu memleket ve milletin yararına en çok ne yolla hizmet edebileceklerini düşünüyorlardı. İşte bu düşüncenin ürünü olarak* ***Ankara'da Komünist Fırkası adı altında bir fırka (parti) oluştu***."[23]

Mustafa Kemal 18 Ekim 1920'de, Ankara'da kendi adamlarının da olduğu bir komünist partisi kurdurdu. Öyle ki, Mustafa Kemal'in en çok güvendiği adamları bu sahte komünist partisinin (fırkanın) gizli üyeleri olacaktı. Mustafa Kemal, Ali Fuat Paşa'ya 31 Ekim 1920'de gönderdiği haberde bunu açıkladı:

"*(Bu fırkanın) heyeti müteşebbisesi ve otuz kişiden oluşan genel merkezine güzide arkadaşlarımızdan Fevzi (Çakmak), Ali Fuat (Cebesoy) ve Kâzım (Karabekir) Paşalarla Refet (Bele) ve İsmet (İnönü) Beylerin de* ***gizli*** *olarak dahil bulunmasını uygun gördüm.*"[24]

Ayrıca Mustafa Kemal'in emriyle, ülkede komünizm propagandası yapmak, sadece bu sahte komünist partisinin üyelerine hak olarak tanındı. Böylece gerçek komünistlerin propaganda yapması yasaklanmış oluyordu.

Mustafa Kemal, Çerkes Ethem'e bir mektup yazdı; onu sahte komünist partisine davet etti. Ayrıca *Seyyare Yeni Dünya* gazetesinin resmi komünist partisinin yayın organı olarak Ankara'ya taşınmasını istedi. Mektubun önemli bölümünü aktaralım.

---

[22] Mustafa Kemal, aktaran Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s.509.
[23] Mustafa Kemal, aktarma *Kazım Karabekir Anlatıyor*, Tekin Yayınevi, 1993, s.14.
[24] Mustafa Kemal, aktaran Ahmet Kardam, *Mustafa Suphi Karanlıktan Aydınlığa*, İletişim Yayınları, 2020, s.335.

”*Muhterem Ethem Beyefendi,*
(…)
Eskişehir'de çıkan 'Yeni Dünya' gazetesinin bundan sonra Ankara'da çıkarılmasını biz arkadaşlar pek uygun bulmaktayız. Hakkı Behiç Bey'in mektubunda gereğinden fazla bilgi verildiğinden buna dair bahsi uzatmayacağım.

Yalnız şurasını bildirmek gerekir ki, III. Enternasyonal'e bağlı Ankara'da bir genel merkez kuruldu. Bu cemiyet merkezine ben, sen ve Refet Bey dahi alındık. Yeni Dünya gazetesi işte bu cemiyetin fikirlerini yayacaktır. Hakkı Behiç Bey, cemiyetin genel sekreteri olmuştur.”[25]

Böylece Yeşil Ordu 1920 sonbaharında bütünüyle feshedilmeye hazırdı. Ülke içindeki komünizm eğilimi büyük ölçüde Mustafa Kemal'in kontrolü altındaydı. Anadolu'da ülke dışındaki TKP ile ilişkisi olan gizli TKP çevresi hariç! Ya ülke dışındaki TKP ne olacaktı? Mustafa Suphi'nin TKP'si için Kemalizm bir senaryo yazmaya başlamıştı.

[25] Mustafa Kemal'in Çerkes Ethem'e Mektubu, aktaran Çerkes Ethem, *Anılarım*, Berfin Yayınları, 1998, s.79.

KEMALİZMİN TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ'NE İLK DARBESİ

Mustafa Suphi daha TKP'nin Birinci Kongresi'ni toplamadan önce 17 Haziran 1920'de, yurtdışındaki komünist hareketin resmi temsilcisi olarak Merkez Komite üyesi Süleyman Sami'yi, Mustafa Kemal'le görüşmek üzere Türkiye'ye göndermişti.

Süleyman Sami, Mustafa Suphi'nin, Mustafa Kemal'e yazdığı mektubu yetkililere iletmişti. Daha sonra da Ankara'ya giderek Mustafa Kemal'le görüşmüştü. Süleyman Sami'nin Bakü'ye geri dönmesinden sonra, 13 Eylül (veya Ağustos) 1920'de Mustafa Kemal, Mustafa Suphi'ye bir mektup yazmıştı. (Belki de aynı içerikli mektubu iki kez göndermişti.) Bu mektupta hoş olan şey, Mustafa Kemal'in kendi hükümetini "Sovyetlerle" aynı kefeye koymasıydı. Ayrıca kapitalizme ve emperyalizme karşı savaştıklarını söylemesiydi:

"*Ezici çoğunluğu rençber ve köylüden teşkil edilmiş olan milletimiz,* ***Batı emperyalizm*** *ve* ***kapitalizimin*** *mahkumiyetinden kendini kurtarabilmek için bunlara karşı birleşmiş olarak mücadeleye, savaşmaya karar vermiştir.*
(…)
Bugünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti işbu teşkilattan doğmuştur ve bu nedenle ***Sovyet idare teşkilatından farksızdır****.*"[26]

Mustafa Kemal, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Anadolu'ya gelmesine koşullu olarak izin verdi. Koşul şuydu: TKP, meclisin emri altına girecekti. Ne yapılacaksa Ankara Hükümeti'nin emri altında yapılacaktı. Mustafa Kemal'in Mustafa Suphi'ye gönderdiği aynı mektupta şu satırlar vardı:

"*Amaç ve prensip olarak bizimle tamamen ortak olan Türkiye İştirakiyun (Komünist) Teşkilatı'ndan maddi ve manevi bakımdan hakkıyla yararlanabilmemiz için teşkilatınızın sadece BMM Başkanlığıyla irtibat kurup muhafaza etmesi lâzımdır. Türkiye dahilinde tatbik edilecek her türden teşkilat ve inkılaplar ancak bu kanal vasıtasıyla yapılabilir.* ***Aynı hedefe yürüyen*** *Türkiye İştirakiyun Teşkilatı'yla tamamen tevhidi mesai (işbirliği) yapabilmek üzere BMM nezdine tam yetkili bir temsilci göndermenizi* (…) *rica eder bu vesileyle samimi hürmet ve selâmlarımı sunarım.*"[27]

Kemalizmin taktiklerini anlamak için önemli bir noktanın altını çizmeliyiz. Süleyman Sami, komünistler arasına girmiş ve Mustafa Suphi'nin güvenini kazanarak merkez kadronun arasına katılmış İttihatçı bir ajandı.

Bunu nereden biliyoruz? Süleyman Sami Türkiye'ye geldiğinde, 19 Temmuz 1920'de, 3. Kafkas Fırkası Kumandanı Rüştü Bey'e "özel bir rapor" verdi. Rüştü Bey bu raporu 20 Temmuz 1920'de Kazım Karabekir'e gönderdi. Rüştü Bey'in Süleyman Sami hakkında söyledikleri şöyleydi:

[26] Mustafa Kemal'in Mustafa Suphi'ye Mektubu, 13 Eylül 1920, aktaran Turhan Feyizoğlu, *Türk Ocağı'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, Ozan Yayıncılık, 2007, s.78-79.
[27] Mustafa Kemal, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, BDS Yayınları, 2000, s.338.

"*Süleyman Efendi ve arkadaşları her şeyden evvel memleketlerini kurtarmaya çalıştıklarını ve maksatları için Bolşeviklerle teşrik-i mesâî* (işbirliği) *eylediklerini söylemekte ve Türkistan'da bulunan İttihat Cemiyeti'nden ve kendilerinin de bu cemiyetle olan münasebetlerinden* ***Mustafa Suphi'nin katiyen haberdar bulunmadığını söylemekte*** *ve bu münasebatın duyulması, kendilerinin komite tarafından imhalarına sebep olacağını da ilâve eylemektedir.*
(…)
Süleyman Efendi'nin hakikaten ***Türklük*** *için Türkistan'da pek ziyade faaliyette bulunduğunu esaretten avdet eden zabitan ifade ediyorlar.*"[28]

İşte Süleyman Sami bu rapordan sonra Mustafa Kemal ile görüşmüş, Kemalizmin gizli ajanı olarak Mustafa Suphi'nin yanına dönmüştü. Süleyman Sami, Mustafa Suphi Türkiye'ye giderken ona eşlik edecek ve gerekli bilgileri Kemalistlere taşıyacaktı.

1920 yılında TKP'nin ilk Merkez Komitesi'ne seçilen Süleyman Nuri de, Süleyman Sami'nin ajan olduğunu yıllar sonra doğrulayacaktı. Ayrıca Süleyman Nuri'ye göre, TKP MK üyesi Mehmet Emin de Süleyman Sami'ye yardım eden diğer ajandı. Süleyman Nuri'nin sözleriyle şöyle:

"*Pantürkistin ta kendisi olan TKP Merkez Komitesi üyesi M. Emin ve onun ayrılmaz arkadaşı TKP teftiş heyeti üyesi S. Sami Türkiye Komünist Partisi'ni ve onun merkez komitesini başta M. Suphi olarak üzere Türkiye'deki batı ajanlarına satmış, gece gündüz bir sofrada ekmek yedikleri arkadaşları Karadeniz'in ka'rı girdabına gömülürken gözleri bile seğirmemiştir.*"[29]

TKP'de Genel Sekreter olarak görev yapmış İsmail Bilen de Mehmet Emin'in bir provokatör olduğunu belirtir ve onun hakkında şu bilgileri verir:

"*'Rusların fabrikası' diye bir işletme vardı. Pamuk yağı, sabun çıkarıyordu. Fabrikanın ortaklarından biri provokatör Mehmet Emin'miş.*
(...)
Mustafa Suphi'leri denize döktükleri gece Trabzon valisi ona şölen vermişti, iğrenç bir yaratıktı."[30]

* * *

Mustafa Suphi ve yoldaşları (Süleyman Sami'yi de şimdilik yoldaş olarak saymak zorundayız) Aralık 1920'de Kars'a gelirler ve birkaç hafta orada kalırlar. Sonra Erzurum'a hareket ederler. Erzurum'da Kemalistlerin kurdurduğu yobaz bir örgütün provakasyonuyla karşılanırlar. Kemalistlerin zorlamasıyla Trabzon'a giderler. Suphi ve yoldaşları Trabzon'dan kayıkçılar kâhyası Yahya'nın verdiği bir motora bindirilerek yola çıkarılırlar. Yolda öldürülerek denize atılırlar. Tarih 28/29 Ocak 1921'dir. Mustafa Suphi ve yoldaşları öldürülmeden bir hafta önce (22 Ocak 1921'de) Mustafa Kemal mecliste bir konuşma yapar ve şöyle der:

"*İşte bu serseriler… Türkiye Komünist Fırkası diye bir fırka teşkil etmişlerdir ve bu fırkayı teşkil edenlerin başında da Mustafa Suphi ve emsali bulunmaktadır. Bunlar… kendilerine para veren, kendilerini himaye eden ve bunlara ehemmiyet atfeden Moskova'daki prensip*

[28] 3. Kafkas Fırkası Kumandanı Rüştü Bey, aktaran Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.273.
[29] Süleyman Nuri, *Uyanan Esirler*, TÜSTAV, 2002, s.370.
[30] İ.Bilen, aktarma *İsmail Bilen – Kısa Biyografi*, TÜSTAV, 2004, s.60-61.

sahiplerine yaranmak için birtakım teşebbüsatı serseriyanede bulunmuşlardır… Bu suretle memleketimize, milletimize hariçten komünizm cereyanı sokulmaya başlanmıştır…"[31]

Bu cinayetin başkahramanı kimdir? Kayıkçılar reisi Yahya, cinayeti planlayanlardan biridir. Emri kimden almıştır? Topal Osman'dan. Topal Osman kimdir? Mustafa Kemal'in ilk Muhafiz Birliği Komutanı!

Yahya 3 Temmuz 1922'de öldürülmüştür. Kim öldürmüştür? Mustafa Kemal'in özel Muhafızı General İsmail Hakkı Tekçe.

"*Yıllar sonra Yahya Kâhya'nın öldürülmesi olayı aydınlanmış ve bu işi yapanın Mustafa Kemal Paşa'nın özel Muhafızı İsmail Hakkı (Tekçe) olduğu ortaya çıkmıştır.*
(…)
Mustafa Kemal Paşa'nın özel muhafızı olan İsmail Hakkı (Tekçe) ölümünden sonra yayınlanan hatıralarında, aldığı bir emir üzerine Topal Osman'ın iki adamını yanına alarak Ankara'dan gidip Yahya Kâhya'yı kendisinin öldürdüğünü açıklamaktadır. (Bakınız. İsmail Hakkı TEKÇE, 'Atatürk'ün 1920'den Ölümüne Kadar Yanından Ayırmadığı Özel Muhafızı General İsmail Hakkı Tekçe'nin Anıları', Günaydın, 4 Aralık 1977, Tefrika:25.)"[32]

Topal Osman da 2 Nisan 1923'te öldürülmüştür. Öldürenler arasında kim var? General İsmail Hakkı Tekçe. Yani Mustafa Kemal'ın özel muhafızı!

Böylece tarihte cinayete bulaştırılanların, cinayetin asıl planlayıcısı tarafından öldürtülmüş olduğunu görüyoruz. Varolan belgeler, bütün gelişmelerden Mustafa Kemal'in haberi olduğu yönündedir; ağırlıklı görüş budur. Nitekim Mustafa Kemal 22 Ocak 1921'de mecliste yapılan gizli oturumda; Mustafa Suphi'ye Erzurum'da yapılan örgütlenmiş kışkırtmalardan haberi olduğunu, Mustafa Suphi ve yoldaşlarının yurt dışına çıkarılmasını onayladığını açıklar:

"*(Erzurum valisi) bendenize mahrem olarak müracaat etmiş idi ve diyordu ki ... ahalinin tezahûratı karşısında mümkün değildir. (Mustafa Suphi) bilâhare bu hudut haricine çıkarılmak üzere mahfuzen hudut haricine... Benim de mütalâamı (görüşümü) soruyordu (...) Muvafık (uygun) buldum ve kendilerine yazdım.*"[33]

Mustafa Kemal bu meclis konuşmasından sonra, 25 Ocak 1921'de Erzurum milletvekili Mustafa Durak'a gönderdiği telgrafta: Mustafa Suphi'nin ölümünü örgütleyen Kâzım Karabekir ve Erzurum Valisi Hamit Bey'in Erzurum planından haberi olduğunu ve onayladığını kabul eder:

"*Erzurum'da Mustafa Suphi hakkındaki milli gösterinin planına daha evvel Kâzım Karabekir* (...) *ve daha sonra da Hamit Beyefendi'nin yazılarıyla vakıf olmuş ve* ***tasvip*** *etmiş idim.*"[34]

Mustafa Suphi'ye ve yoldaşlarına Erzurum'da yapılan kışkırtmadan haberi olan Mustafa Kemal'in, Trabzon'da yapılacak katliamdan haberinin olmaması düşünebilinir mi?

---

[31] Mustafa Kemal, aktaran Ertuğrul Kürkçü, *Mustafa Kemal: İmge ve Gerçek*, Radikal İki, 6 Kasım 2005.
[32] Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997, s.353-354.
[33] Mustafa Kemal, aktaran Ahmet Kardam, *Mustafa Suphi Karanlıktan Aydınlığa*, İletişim Yayınları, 2020, s.373.
[34] Mustafa Kemal, aktaran Ahmet Kardam, *Mustafa Suphi Karanlıktan Aydınlığa*, İletişim Yayınları, 2020, s.374.

Şüphesiz ki, bu gerçeğin yeni belgelerle desteklenmeye gereksinimi vardır.

* * *

Mustafa Suphi, Sovyetler Birliği'nden Türkiye'ye dönerken yanında eşi ve yoldaşı Meryem Yerşoski'yi de getirmişti.

Meryem Yerşoski, Azerbaycan Halk Komiserleri Heyeti'nde stenografist olarak çalışan bir komünistti. Mustafa Suphi ve yoldaşları "ölüm motörüne" bindirilirken, Meryem Yerşoski (Suphi) karada bırakılmıştı. Veya öldürülmemişti. Peki, Meryem'e ne oldu? Bildiğimiz tek gerçek onun Kâhya Yahya tarafından esir edildiğidir ve bundan Ankara'nın haberi olduğudur. Bunu nereden biliyoruz?

- Trabzon Tümen Komutanı General Sami Sabit Karaman Paşa, Nisan 1921'de Meryem Suphi konusunda Kâhya Yahya ile aralarında şu konuşmanın geçtiğini anılarında aktarır:

"- *Rus uyruklu bir kadını alı koymuşsunuz?*
- Benim yaptığım her şeyden Ankara hükümetinin haberi vardır.
- O kadını derhal serbest bırakınız!
- Bunu bana yaptırmaya sizin gücünüz yetmez."[35]

Meryem Suphi'nin yaşadığı eziyeti bilemiyoruz. Mustafa Suphi ile aynı Merkez Komite'de yer alan Süleyman Nuri'nin tahmini şöyle:

"*Karada bırakılanlardan M.Suphi'nin eşi Meryem'den bugüne kadar bir haber alınamamıştır. Dağlara kadın kaldırmak âdet ve gelenekleri olan bu havali sakinleri gibi Yahya Kâhya'nın adamları kadıncağızı dağa kaldırarak hayvani hislerini tatmin ettikten sonra yok ettikleri veyahut da bunlardan birinin kendine metres olarak dağlarda adamın kıt olduğu meskun bir yerde kapattıkları tahmin edilebilir.*"[36]

Ne yazık ki, TKP'nin veya Sovyetler Birliği'nin Meryem Suphi'ye sahip çıktıklarını gösterecek bir belgeye sahip değiliz.

* * *

TKP, Mustafa Suphi ve yoldaşlarının cinayetinden kimi sorumlu tuttu? 11/12 Nisan 1921'de TKP'den geriye kalan Merkez Komitesi üyeleri toplantı yaparlar. Bu toplantıya katılan Krasin, dava ve şikayetin Mustafa Kemal aleyhine değil, katiller(!) aleyhine açılmasını ister. Bunun nedeni de Sovyetlerin Türkiye ile olan diplomatik ilişkilerine bağlar.

"*Bu yolda bir mani var. Resmen Kemal'e birşey yapamayız.*
(…)
Diplomatik münesabata da tesiri olabilir. İttifaka falan. Ölenler hep Türk tebaası. Kemal'den soramazlar.
(…)

[35] Sami Samit Karaman, *Trabzon ve Kars Hatıraları 1921-1922*, Arma Yayınları, aktaran Cazim Gürbüz, 2002, 20 Ağustos 2020, Oda tv.
[36] Süleyman Nuri, *Uyanan Esirler*, TÜSTAV, 2002, s.368.

Başka teşkilat varsa onlar bu itlafa karşı itiraz, şikâyet ve dava – Mustafa Kemal aleyhinde değil, katiller aleyhinde."[37]

Cinayetin üzerinden yıllar geçecektir. TKP, Mustafa Suphi cinayetinin suçunu Kazım Karabekir'e (burjuvazinin sağ kanadına) yükleyip Kemalizmi temize çıkarmaya çalışacaktır. TKP Genel Sekreteri İ. Bilen (S. Üstüngel) Mustafa Kemal'i suçlamamaya özen göstererek şöyle yazacaktır:

"*Gene o günlerde, plan uyarınca 1921 yılının Ocak ayında burjuvazi Komünist Partisi'ne karşı vahşi bir teröre geçti. M.Suphiler öldürüldü.*
(…)
***Burjuvazinin sağ kanadı**, Karabekir, Rauf Orbay gibi Amerikan, İngiliz dostları emperyalistlerle pazarlıktaydı. Bunlar, Türk-Sovyet dostluğunun kurulmasına, anlaşma bağlanmasına karşıydılar. Bu paşalar Osmanlıcıydı. Koyu Sovyet ve komünist düşmanıydı.*"[38]

TKP'de yöneticilik yapan Oya Baydar da Mustafa Suphi ve yoldaşlarının cinayeti ile ilgili İ.Bilen'den daha kötü bir değerlendirme yapar; Kazım Karabekir'i de temize çıkarır:

"*Büyük olasılıkla Mustafa Kemal bu yollar arasında cinayeti düşünmemiş ve böyle bir emir vermemiştir. Bu anlamda Kazım Karabekir'in bile cinayet emrini verdiğini söyleyebilmek güçtür.*"[39]

TKP niçin böyle tutum almıştır? Kemalizmle yapılmak istenen ittifaka zarar vermemesi için! Sovyetler Birliği'nin politikasına uyum sağlamak için!

Burada bir parantez açıp TKP MK üyeliği yapmış Süleyman Nuri'nin kişisel değerlendirmesinin resmi ideoloji ile uyuşmadığını belirtmek gerekir. Süleyman Nuri'ye göre: Mustafa Suphi ve yoldaşlarının öldürülmesi olayından M.Kemal'in haberinin olmaması olanaksızdır. Ama cinayeti örgütleyen Kazım Karabekir'dir. Süleyman Nuri'nin kendi sözleriyle şöyle:

"*Bu feci cinayetin sosyal ve siyasal sebeplerini kısaca inceleyelim. Bu hadiseden **M. Kemal'in haberi olmaması pek muhtemel görülmemekle** beraber İttihatçılara has bir komitacılık usulü ile başarılan bu feci cinayetin kahramanlarını tesbite çalışalım. Kanaatımızca M. Suphi ve arkadaşlarının feci surette katilleri hususunda emri veren doğrudan doğruya Kâzım Karabekir'dir.*"[40]

* * *

M.Suphi ve Ethem Nejat, Kemalist harekete ve onun önderine iyi niyetli bir güven besliyordu. M.Suphi'nin de içinde bulunduğu 17 Teşrinisani 1920 (Bakü) toplantısında TKP Merkez Katibi Ethem Nejat'ın şu görüşünden bunu çıkartabiliyoruz:

"*Türkiye'de kanuni surette çalışmak mümkündür, buna teminat veririm, inkılap yapmak ve hükümeti ele almak mevzu bahis olmazsa buna kimse mani olamaz.*"[41]

---

[37] Krasin, *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-2*, TÜSTAV, 2004, s.136.
[38] S.Üstüngel, *Türkiye Olayları*, *Militarizm* isimli yazı, 1973.
[39] Oya Baydar, *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi (1)*, INFOGRAPH, 1982, s.273.
[40] Süleyman Nuri, *Uyanan Esirler*, TÜSTAV, 2002, s.370-371.
[41] Ethem Nejat, *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-1*, TÜSTAV, 2004, s.181.

M.Suphi aynı toplantıda şu anda hükümeti almaya kalkışmayacaklarını, amaçlarının emperyalizmle mücadele etmek olduğunu vurgular. Yani hükümeti ele alıncaya kadar (devrim yapıncaya kadar) TKP'nin yasal çalışmasına Kemalistlerin ses çıkarmayacağını düşünür:

"*Hükümete muhalif olanlara muhalif olmak suretiyle bir vazife gördürmek düşecektir. Bizce Türkiye Komünist Fırkası hakiki amele ve rençber fırkası olmak lazım gelir. Biz hemen gidip hükümeti ele almak istemiyoruz. (Esasen içtimai inkılap da buna muvafık olamaz).*

Azami talep ve arzumuz emperyalizm ile mücadele etmektir."[42]

M. Suphi sınıf düşmanını tanıma konusunda deneysizdi. Kemalizmin Sovyetler Birliği ile dostluk nutukları atarken, Türkiye Komünist Partisi'ni ezmeye çalışmayacağını sanıyordu. M. Suphi yanıldı. Yanılgısını da kahramanca bir bedelle ödedi.

Mustafa Suphi'nin Kemalizme güvenerek yaptığı davranış, kendisinin ve on dört yoldaşının canına maloldu. Kemalizmin ajanı Süleyman Sami'nin sözlerine kanarak Türkiye'ye döndü. O dönemde Merkez Komitesi üyesi olan Süleyman Nuri'nin sözlerini dinlemedi. Süleyman Nuri'nin Mustafa Suphi'nin öldürülmesinden sonra yaptığı değerlendirmeye katılmak gerekiyor.

"*Hiçbir zaman paşalara inanmak caiz değil. Suphi ise Mustafa Kemal Paşa'ya inandı. Bana M.K. yazdı bana yazdı… filan diye inanıyordu. Suphi yalnız 'efkâr-ı umumiye komünistlerin lehindedir' diyenleri dinliyor, aleyhinde diyenleri dinlemiyordu.*"[43]

Kemalizm, TKP'nin sınıf karşıtıydı. Oysa TKP bunu bilincine çıkaramadı. Sınıf karşıtına güvendi. Hem de bir kez değil, defalarca yaptı bunu. TKP'nin ilerleyen tarihinde bunları yeniden göreceğiz.

[42] Mustafa Suphi, *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-1*, TÜSTAV, 2004, s.180.
[43] Süleyman Nuri, *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-2*, TÜSTAV, 2004, s.134.

TKP'NİN İKİNCİ KONGRESİ'NE İLERLEYİŞ

Mustafa Suphi ve yoldaşlarının 28 Ocak 1921'de öldürüldüğünü belirtmiştik. Tarihsel süreci doğru algılayabilmek için geriye, Aralık 1920'ye dönüp oradan devam edelim. Yeşil Ordu kapatılmıştı. Türkiye'deki komünistler *Halk İştirakiyun Fırkası* adı altında toplanmıştı. Mustafa Suphi ve yoldaşları Kars'a gelmişti. Mustafa Kemal ile Çerkes Ethem'in Kuva-yı Seyyare ordusu arasında çelişki ortaya çıkmıştı.

Mustafa Kemal düzenli bir ordu kurmak istiyordu. Çerkes Ethem'in ordusunu bu düzenli ordunun içine katarak tasfiye etmek gerekiyordu. Çerkes Ethem buna muhalefet etti; Kuva-yı Seyyare ordusunu dağıtmayı kabul etmedi.

Kuva-yı Seyyare ordusu, köylülerden, kasabalıların yoksul sınıflarından oluşmuştu ve komünistlerin etkisinin güçlü olduğu bir orduydu. Sözgelimi bu ordunun içinde bir "Bolşevik Taburu" vardı. Taburun komutanı, Komintern'in İkinci Kongresi'ne katılmış ve konuşma yapmış İsmail Hakkı'ydı.

Mustafa Kemal'in İsmet ve Refet paşalara kurdurmak istediği orduyla, Çerkes Ethem'in Kuva-yı Seyyare ordusu karşı karşıya geldi. İsmet Paşa'nın ordusu Çerkes Ethem'in ordusunu dağıtmak için saldırdı. (Oysa dağıtılmak istenen ordu şimdiki zamana kadar Kemalistlerin emri altında savaşmıştı.) Çerkes Ethem'in ordusu fazla direnemedi: 5 Ocak 1921'de dağıldı. Mustafa Kemal kazanmıştı. 28 Ocak 1921'de Mustafa Suphi ve yoldaşlarını öldürerek ikinci bir zafer daha kazandı Kemalizm!

Çerkes Ethem 1,5 ay sonra Yunanlılara sığındı. Ayaklanmayı destekleyen komünist İsmail Hakkı onu takip etmedi; Bolşevik Taburu'yla teslim oldu. (Ocak 1926'da Kemalistler tarafından idam edilecektir.)

Mustafa Suphi, Türkiye'ye dönerken, geriye kalan üyelerden TKP Dış Büro'sunu oluşturmuştu. Peki, TKP Dış Bürosu, içinde komünistlerin de olduğu Çerkes Ethem ordusunun ezilmesinden sonra nasıl bir tutum aldı?

Kemalist hükümeti alkışladı, Kemalistlere isyan edenlerle hiçbir ilişkisinin olmadığını açıkladı. TKP Dış Büro Parti Hücresinin, Türk Alayı ve Parti Okulu öğrencileri Parti Hücresinin 6 Şubat 1921 tarihli toplantısında şu karar alındı:

"*Bizler Ethem'in ve yandaşlarının Batı Cephesinde, Anadolu Cephesi'nde* ***devrimci Anadolu hükümetine*** *karşı çılgınca, anarşik çıkışını lânetliyoruz. Anadolu'daki devrimci hareketin destekçileri olarak bizlerin bu gibi şahıslarla hiçbir ilişkisi ve hiçbir ortak yanı olmamıştır ve olamaz.*"[44]

TKP, Mustafa Suphi ve yoldaşlarının Kemalistler tarafından daha bir ay önce öldürülmüş olduğunu unuttu.

Daha ileri bir tarihte (26 Nisan 1927'de) TKP bu tutumunu Şefik Hüsnü'nün dilinden tekrarladı. Şefik Hüsnü şöyle yazdı:

[44] *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-2*, TÜSTAV, 2004, s.41.

”*Çerkes Ethem hakkında beslenen ümitler yerini kısa zamanda derin bir hayal kırıklığına terk etti. Olaylar, onun gerçekte sıradan bir maceracı ve üstelik bir hain olduğunu kısa zamanda kanıtladı.*”[45]

Bu belgeler Kemalizmden (dolayısıyla resmi ideolojiden, resmi tarihten) kopamamanın utanç belgesi olarak tarih arşivine girdi. İlginç olan nokta şudur: Mustafa Kemal’in kurdurduğu sahte Komünist Partisi bile Çerkes Ethem ordusunun üzerine asker gönderilmesini onaylamayı içine sindirememiş, hükümete muhalefet ederek demiryolu işçilerini greve çağırmıştı. Kemalist hükümet bu davranışa terörle yanıt vermiş, Arif Oruç ve arkadaşlarını tutuklamıştı. Böylece sahte komünist partisi de tarihe karışmıştı.

Çerkes Ethem’in ayaklanmasını desteklediklerinden dolayı komünistlerin kurduğu Türkiye Halk İstirakiyun Fırkası yöneticileri (başta Salih Hacıoğlu ve yoldaşları) tutuklandı. Bu partinin meclisteki milletvekillerinden olan Nazım Bey 15 yıl kürek cezasına çarptırıldı.

Demek ki, TKP Dış Bürosu’nun aldığı karar, kendi yoldaşlarının cezalandırılmasını da onaylayan bir karardır. Özcesi TKP açısından Kemalizm, komünistlere tercih edilmiştir. Daha önemlisi TKP Başkanı M.Suphi ve Sekreter Ethem Nejat tarafından 12/10/1920 tarihinde yazılmış olan TKP MK raporuna ters davranılmıştır. Bu rapora göre Çerkes Ethem’in yönettiği ordu (Yeşil Ordu) Bolşevizm yanlısıdır, anti-emperyalisttir. Sermayeye karşıdır. M.Suphi’nin Çerkes Ethem’in Yeşil Ordusu hakkındaki değerlendirmesi şöyledir:

”*Türkiye’deki yüksek memur ve subayların, hakim durumdaki tabakaların istek ve umutlarına uygun düşen Bolşevizmin gerçekleştirilmesi için Yeşil Ordu adı altında son derece gizli bir teşkilât kurulmuş bulunuyor. Bu teşkilâtın niteliğini ve özünü anlamak için, onun partimiz tarafından ele geçirilen programındaki şu maddelerini gözden geçirmek yeterlidir: Yeşil Ordu Türkiye’yi ve Asya’yı Avrupa emperyalizmden kurtaracak, genellikle sermayenin hakimiyetini yok edecek, toprağın ve ülke zenginliklerinin emekçi vatandaşlar tarafından maddi ve manevi yeteneklerine göre kullanılmasını sağlayacak, mevcut zenginliklerin ve sermayenin halkın elinde olmasını temin edecek, demokratik yönetim ve umun kolektif çalışma biçimini uygulayacak.*
(…)
Teşkilâtın ayırt edici emaresi, yeşil bayraktır. Teşkilât devrimci kızıl orduların müttefikidir.”[46]

Gerçekten de Yeşil Ordu’nun tüzüğünün nizamnamesinin 1-2 ve 8. maddelerinde şöyle yazar:

”*Nizamnameye göre, Yeşil Ordu anti-kapitalist, anti-emperyalist ve anti-militaristtir.*”[47]

* * *

Kemalistler 1921 yılının ilk ayından itibaren yürüttükleri ”komünistleri cezalandırma” politikalarına rağmen, anti-emperyalist nutuklar atmaktan vazgeçmemişlerdir.

[45] Şefik Hüsnü, aktarma *Komintern Belgelerinde Türkiye-5 Şefik Hüsnü – Yazı ve Konuşmalar*, Kaynak Yayınları, 1995, s.82.
[46] Çerkes Ethem, *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-1*, TÜSTAV, 2004, s.110-111.
[47] Aktarma, *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923)*, Sosyal Tarih Yayınları, 2007, s.12.

Yeri gelmişken Komintern yayınlarında yer alan 7 Nisan 1921 tarihli "Yunan-Türk Savaşı" isimli yazıdan bahsedelim. Yukarıda işaret ettik ki, Türkiye'de komünistler bu dönemde terör altındadır. Söz konusu yazıda şöyle deniyor:

"***Ankara hükümetinin demokratik bir nitelik taşıması*** *ve İstanbul Saltanatına göre büyük bir ilerlemeyi temsil etmesi de bir olgu olarak gözönünde bulundurulursa, Sovyet Rusya'nın Kemal'le ittifak yapmasının ne denli doğal olduğu ortaya çıkar. Bunun yanısıra Kemal,* ***komünist ajitasyona büyük bir özgürlük*** *tanımıştır.*"[48]

Bu değerlendirmeye yorum getirmeye gerek yok! Demokratik nitelik taşıyan Ankara hükümeti, demokrasiyi çiğniyor! Komünistlere büyük özgürlük tanıyan Ankara hükümeti komünistleri öldürüyor veya hapise atıyor! Yazıyı yazan (A.R.) her şeyi ters görüyor.

* * *

22 Haziran – 12 Temmuz 1921 arasında Komintern'in Üçüncü Kongresi Moskova'da toplanır. TKP adına Süleyman Nuri Komintern'in bu kongresinde konuşur. Kemalistlerin komünistlere yaptığı terörü kınar. Mustafa Kemal'in, Türkiye'yi Sultan Hamid'in metodlarıyla yönettiğini belirtir. Ama ardından yine Kemalizmi destekleyeceklerini açıklar; çünkü Sovyetler Birliği'nin dış politikası bunu gerektirmektedir. Komünistler; "*Türk ulusunun en kötü düşmanları olan İtilâf devletlerine karşı savaşı sürdürdüğü kadar Kemal'i destekleyeceklerdir; fakat Kemal, Komünistleri öldürmeye devam ederse Türk halk kitleleri tarafından devrilecektir.*"[49]

Süleyman Nuri, Kemalistlerin şimdiye kadar komünistlere yaptığı terörü, Mustafa Suphi ve yoldaşlarının öldürülmesini, Kemalistleri desteklemekten vazgeçmek için yeterli bulmuyor. Kemalistlerin devrilmesi için daha çok komünistin kanının akması gerekiyor.

* * *

1922 yılının başlarında komünistlerin Türkiye'deki örgütü olan Halk İştirakiyun Fırkası yeniden atağa kalkar. 18 Mart 1922'de *Yeni Hayat* isimli dergiyi çıkarırlar. Dergiye çıkaran komünistler gördükleri Kemalist baskılara rağmen, Kemalistlerin komutanlarını ve meclisini desteklemeye devam ederler. *Yeni Hayat*'ın 15 Temmuz 1922 tarihinde yayımlanan 16. sayısındaki bildiriden bir bölüm:

"*Türkiye Halk İştirakiyun Fırkasından:*

Anadolu Köylü, Amele ve Askerlerine Hitap

Amele, Köylü ve Asker Arkadaşlar,
(…)
Başınızda muktedir, namuslu kumandanlarınız, zabitleriniz vardır; Büyük Millet Meclisi sizin vekillerinizle sizin arkanızdadır.

[48] Komintern'in 7 Nisan 1921 Tarihli Yunan-Tük Savaşı İsimli Yazısı, aktarma *Komintern Belgelerinde Türkiye-1 Kurtuluş Savaşı ve Lozan*, Kaynak Yayınları, 1993, s.24.
[49] Süleyman Nuri, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.97.

Hiç şüphe etmeyiniz ki kumandanlarınız ve Meclisiniz sizi bir dakika ihmal etmemiştir ve etmeyecektir."[50]

* * *

Türkiye Halk İstirakiyun Fırkası'nın 15 Ağustos 1922'de Ankara bağlarında gizli olarak toplanan kongresi, TKP'nin İkinci Kongresi olarak tarihe geçmiştir. Aslında bu kongrenin legal (açık) olarak toplanması için hükümete başvurulmuştur. Kemalistler önce bunu kabul etmişler, sonra verdikleri izni ortadan kaldırmışlardır.

Kongre kararlarına göre: Burjuvazi (Ankara hükümeti) bir yandan emperyalistlerle savaşmaktadır; diğer yandan demokratik devrim hareketini baskıyla frenlemektedir. İçeride gericilerle, dışarıda emperyalistlerle uzlaşma eğilimi göstermektedir. Türkiye Komünist Partisi'ne saldıran Ankara hükümetini kınayan kongre, milli burjuvazinin (Kemalistlerin) emperyalizmle savaştığı sürece destekleme ilkesinden vazgeçmediğini açıklar. Kongre'nin Merkez Komitesi'nin raporunu onaylayan kararı şöyle:

"*Milli kurtuluş hareketine, cephelerdeki silâhlı savaşa TKP elinden gelen her yardımı yapacaktır.*"[51]

Görüldüğü üzere TKP'nin Kemalizmi destekleme politikası eskisi gibi devam etmektedir. Kemalistlerin, yavaş yavaş yükselen burjuvazinin yaratıcısı ve sözcüsü olduğu görülememektedir. Burjuvazinin içyüzünü açıklamanın, Kemalizmin içyüzünü açıklamaya eşit olduğu, TKP tarafından bilince çıkarılamamaktadır. Kemalizmin, Türk burjuvazisi adına emperyalizmle pazarlık yaptığı anlaşılamamaktadır.

Yapılan seçimlerde Merkez Komitesi'nin birinci sekreterliğine Salih Hacıoğlu getirilir.

TKP'nin ikili bir görevi aynı zamanda yerine getirmesi gerekiyordu. Emperyalizmle savaşla, Kemalizme karşı olan savaşı birleştirmesi gerekiyordu. Dış burjuvaziyle savaşla, iç burjuvaziye karşı savaş kopmaz bir bütündü. TKP'nin İkinci Kongresi'ne katılan Komintern temsilcisi Sadoul yapılması gereken doğru politikayı, lafta da olsa dile getirdi.

"*Yarı-sömürge durumunda olan ülkenizde ikili bir savaş yürütmeniz gerekmektedir. Komintern üç yıl boyunca Anadolu ulusal kurtuluş hareketini aktif bir biçimde destekledi. Başlıca amacı, özellikle İngiltere'nin başını çektiği emperyalizmin Doğu'da yok edilmesidir. Fakat Komintern, bunun yanında, emekçi yığınlarının ülke içindeki devrimci savaşını da ihmal edemez. Ülkenizde emperyalizmi yok edici bir yenilgiye uğratmakta çıkarları olan bütün sınıflarla, kendi iç burjuvazinize karşı mücadeleye bir dakika bile ara vermeksizin, uyum içinde hareket edebilirsiniz.*"[52]

Bu güzel sözlere rağmen Komintern'in kendisi, "ülke içindeki sınıf savaşını" ihmal etti; sınıf mücadelesinin önüne Kemalizmi desteklemeyi koydu.

---

[50] *Yeni Hayat*, 16. sayı, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.268,269.
[51] TKP İkinci Kongresi'nin Merkez Komitesi'nin Raporunu Onaylayan Kararı, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.277.
[52] Sadoul, aktarma *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923)*, Sosyal Tarih Yayınları, 2007, s.277.

TKP'NİN ÜÇÜNCÜ KONGRESİ'NE GİDEN ÇELİŞKİLİ YOL

5 Kasım – 5 Aralık 1922 tarihleri arasında Komintern'in Dördüncü Kongresi toplandı. TKP'nin İkinci Kongresi'nden (15 Ağustos 1922'den) sonra Kemalistlerin komünistlere karşı baskıları artmıştı. Rauf Bey hükümeti komünistleri casuslukla suçlayarak davalar açtırıyordu. TKP İkinci Kongresi'nin, Komintern'in Dördüncü Kongresi'ne gönderdiği 3 üye kıl payı canlarını kurtararak Moskova'ya gelmişlerdi.

Komintern'in Dördüncü Kongresi'nde 19 Kasım 1922'de Türk delegasyonunun sekreteri olarak Sadrettin Celâl konuştu. Bu konuşma TKP'nin Kemalizme bakışı açısından ilginçtir.

Sadrettin Celâl, Mustafa Kemal hükümetini bir ihanet politikası izlemekle suçladı: Hükümetin Londra Konferansı'na gönderdiği delegeler emperyalistleri memnun etmek için bütün komünistleri öldüreceklerini söylemişlerdi. Ayrıca Ankara hükümeti, demokratik reformlardan yana olan bütün parti ve grupları boğmuştu. Saadrettin Celâl, Kemalizmin (milli burjuvazinin) yeni bir yönelime girdiğini, artık devrimci olmadığını vurguladı:

"*Kemalizmin yeni yönelimini özetlerken, Londra Konferansı'nda emperyalizme karşı nefret dolu olan burjuvazinin, şimdi Türkiye'nin emekçi kitlelerinin sömürülmesinden kendisine de pay çıkarma olanağını gözleyerek, azimli savaş politikasını, bir taviz ve ihanet politikasıyla değiştirdiğini söyleyebiliriz. Londra Konferansı'ndan beri* ***millî burjuvazi artık devrimci değildir***."[53]

TKP'nin şimdiye kadar yaptığı Kemalizm değerlendirmesinin dışına çıkan bu saptama, aslında Kemalizmin hiçbir zaman devrimci olmadığını (devrimci olmak için en azından demokratik ve anti-feodal olmak gerekir) göremiyordu; ama Türkiye Komünist Partisi'ni Kemalizm karşıtlığına çağırıyordu. Bu anlamda ilerici bir adımdı.

Kongre'de Komintern Yürütme Kurulu adına konuşan Radek, eski politikayı savundu; yani Kemalizm eleştirilmeliydi, aynı zamanda desteklenmeliydi. Radek bunu şu sözlerle ifade etti:

"*Türkiyeli komünistlere şu öğüdü verdiğimiz için bir an bile pişman değiliz: Parti olarak örgütlendikten sonra ilk göreviniz Türkiye'deki ulusal kurtuluş hareketini desteklemek olmalıdır.* (...) *Ve kovuşturuldukları şu anda dahi biz Türk komünistlerine şöyle sesleniyoruz: Bu ana bakarak yakın geleceği unutmayın! Türkiye'nin büyük uluslararası devrimci önem taşıyan bağımsızlığını savunma görevi henüz sona ermiş değildir. Size, saldıranlara karşı kendinizi savunun, kılıca kılıç çekin, ama tarihi olarak henüz kurtuluş mücadelesine sıra gelmediğini, Türkiye'nin yeni yeni billurlaşan devrimci unsurlarıyla* ***daha uzun bir süre*** *birlikte yürümek zorunda olduğunuzu da bilin.*"[54]

TKP sonuçta bu politikayı kabul etti; Kemalizm kuyrukçuluğuna devam etti.

* * *

[53] Saadrettin Celâl, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.282.
[54] Karl Radek, Komünist Enternasyonal Dördüncü Kongresi'ndeki Doğu Sorunu Üzerine Tartışma, aktarma *Komintern Belgelerinde Türkiye-1 Kurtuluş Savaşı ve Lozan*, Kaynak Yayınları, 1993, s.140-141.

Şefik Hüsnü 6 Kasım 1922'de Komintern'e bir rapor gönderdi. 7 Ekim 1922 tarihli Komintern'in mektubuna yanıt olarak yazılmıştı. Komintern mektubunda Kemalistlerin desteklenmesini istemişti. Şefik Hüsnü kendisine verilen direktifi İKG (İstanbul Komünist Grubu) olarak onayladıklarını belirtti önce.

"*7 Ekim tarihli son mektubunuza da cevap vermiş olacağız. Gerçekten de bu mektubunuzla bizi, kitleler önünde **milliyetçilerden yana tutum almaya** ve kitleler aracılığıyla milliyetçiler üzerinde politikalarını radikal burjuva devrimi yönüne çevirmeye zorlamak üzere etki yapmaya çağırıyorsunuz. **Benzer** bir taktik, İKG tarafından Merkez Komitesi'nin Ekim başında yapılan toplantısında **benimsendi**.*"[55]

Şefik Hüsnü ayrıca o sırada varolan Kemalist iktidarı, Sovyet hükümetine benzetiyordu. Kemalistler demokratik bir cumhuriyet kurmuşlardı(!) Şefik Hüsnü'nün 6 Kasım 1922 tarihli raporundan bunu anlıyoruz:

"*Olaylar öylesine hızlı bir biçimde birbirini izledi ki, zor yakalayabildik. Bildirilerimiz ve yazılarımız yayınlanırken, Büyük Millet Meclisi saltanatın kesin olarak ilgası ve tüm devlet erkinin, tüm Türkiye topraklarında, iki yılda bir seçilecek Büyük Millet Meclisi'ne geçişi kararnamesini açıkladı. Böylece, **Cumhurbaşkansız ve bir ölçüde Sovyet hükümetine benzeyen, bir demokratik cumhuriyet** kuruldu.*"[56]

Şefik Hüsnü ile Komintern Kemalizme yaklaşım konusunda aynı düşünüyorlardı; aralarında çelişki yoktu.

Komintern'in Dördüncü Kongresi'nin yapıldığı dönemde TKP, *Aydınlık* dergisinin on birinci sayısını yayımlıyordu. Derginin basım tarihi 1 Aralık 1922'yi gösteriyordu. Şefik Hüsnü, *Aydınlık*'ta Kemalistleri şöyle tanıtıyordu:

"*Devrim önderlerinin **iyi niyetinden** şüphe etmeye kimsenin hakkı yoktur. Şimdiye değin yaptıkları her türlü ümidi haklı kılacak niteliktedir. Siyasetlerinde uluslararası proletaryaya ve proletarya hükümetlerine, ve örgütlerinde **ülkenin işçi sınıflarına dayanmaları, yoksullar ve orta halliler yararına bir düzen** yaratmak eğiliminde olmaları, doğru yönde yürüdüklerini gösteriyor.*"[57]

Devrim önderleri kim? Mustafa Kemal ve arkadaşları! Kime dayanıyorlarmış? İşçi sınıfına! Kimin yararına çalışıyorlarmış? Yoksullar ve orta halliler yararına! Şefik Hüsnü'nün, TKP tarihinde Kemalizmin en iyi savunucularından biri olacağını ileride daha iyi göreceğiz.

Şefik Hüsnü'ye göre, yoksullar ve orta sınıflar yararına çalışan Kemalistlerle işbirliği yapmak gerekiyordu; onlarının programlarının daha ileri gitmesi için çalışmak gerekiyordu. Daha önce Şefik Hüsnü'den aktardığımız bakış açısının doğal sonucu buydu.

Komintern'in Doğu seksiyonu bu sırada Türkiye Komünist Partisi Geçici Bürosu'na yeni bir talimat gönderdi: Komintern'e göre Kemalistler ticaret burjuvazisini temsil ediyorlardı ve

[55] Şefik Hüsnü, aktarma *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 1. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2012, s.226.
[56] Şefik Hüsnü, aktarma *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 1. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2012, s.227.
[57] *Seçme Yazılar – Şefik Hüsnü Deymer*, Aydınlık Yayınları, 1971, s.119-120.

onların yerine geçebilecek başka bir sınıf yoktu. Bu nedenle Kemalistleri desteklemek gerekiyordu. Komintern'in direktifi şöyleydi:

"*Mustafa Kemal grubu, yani 'Müdafaa-i Hukuk, Birinci Grup', deyim yerindeyse, milli kurtuluş hareketinde mevcut grupların en* ***radikalidir***."

"*Diğer sınıflardan hiçbiri şu anda onun yerine geçecek durumda olmadığından, Türk komünist partisi halen iktidarı elinde bulunduran* ***Mustafa Kemal partisinin alaşağı edilmesini*** *fiili görev olarak üstlenemez.*"

"*Dolayısıyla yönetici partinin siyaseti üzerinde belli bir yönde teşkilâtlı bir* ***baskıdan*** *öte bir şey söz konusu olamaz.*"[58]

* * *

TKP'nin yayın organı olan *Aydınlık*'ın 1 Mayıs 1923 tarihli on beşinci sayısında Şefik Hüsnü, Türkiye'deki siyasi akımları üçe ayırıyordu:

1) Devrimi yapanlar (Kemalistler)
2) Karşı-devrimciler (feodal gelenekleri ve Osmanlı Hanedanlığını savunanlar)
3) Sosyalistler (TKP).

Şefik Hüsnü, 1. ve 3. siyasal akımların (Kemalistlerin ve TKP'nin) uzun süre birlikte yol alacağını belirtiyordu. Şefik Hüsnü diyordu ki:

"*Zaten bu ülkede bundan sonra üç türlü siyasal akım düşünülebilir: 1) Bugünkü devrimi yapan ve yaşatmaya uğraşanların temsil ettiği siyasal akım. 2) Derebeylik kalıntısı olan geleneklere ve Osmanoğlu Hanedanına bağlı olanları çevresinde toplayan karşı devrimci akım. 3) Fakir işçi ve köylü kitleleri ve orta halli sınıflar lehine devrimimizi derinleştirmek, geliştirmek ve onu kollektif mülkiyete dayalı bir toplumsal devrimle sonuçlandırmak amacını güden sosyalist akım. Kazanılmış hakları eylem ve uygulama alanına aktarmak için birinci ve üçüncü siyaset* ***uzun süre el ele*** *hareket edebilecek; ve herhangi bir fırsattan yararlanarak karşı devrimin tehdit edici bir hal aldığı zamanlarda siyasâl ve toplumsal devrim taraftarları, ulusun büyük çoğunluğu ile beraber, bir tek vücut gibi kara kuvvetlerin karşısına çıkacaklardır.*"[59]

Tarihin ironisi sayılabilir: Şefik Hüsnü'nün bu satırları yazmasından hemen sonra TKP çevresi Mayıs 1923'te Ankara Hükümeti'nin saldırısına uğradı; yirmiye yakın komünist tutuklandı.

* * *

Şefik Hüsnü, Kemalistlerden umudunu kesmedi. Haziran 1923'te çıkan *Aydınlık*'ın 16. sayısında, Türkiye'deki sınıf mücadelesinin bir "ulusal mücadele şeklini" aldığını belirttikten sonra, Kemalist hükümetin emeği savunan bir halk hükümeti haline gelmesi gerektiğini belirtti. Şefik Hüsnü'ye göre, devlet adamları arasında Marksist düşünce eğilimine sahip insanlar vardı ve hükümetin bu Marksist adamlar sayesinde emekten yana olan işçi hükümeti yoluna girmesi mümkündü. Marksist eğilimli devlet adamları kimdi? İktisat Bakanı Mahmut Esat Bozkurt ve Sağlık Bakanı Tevfik Rüştü Aras.

---

[58] Şefik Hüsnü'nün 3 Mart 1924 tarihli raporu, aktarma *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 2. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.28, 30.
[59] *Seçme Yazılar – Şefik Hüsnü Deymer*, Aydınlık Yayınları, 1971, s.144-145.

Şefik Hüsnü'nün sözleriyle şöyle:

"*Bundan sonra iktidar gücünü ulusal egemenlikten alan **halk hükümeti**, emeğin –yani ulusun– tarafına geçmeli ve bir iş ve **işçi hükümeti** olmalıdır.*

*Devlet adamları arasında, İktisat ve Sağlık Sosyal Yardım Bakanları gibi **Marksist bir düşünceyle** hareket etmeye eğilimli görünen kişilerin bulunması, **hükümetimizin bu yola girmekte gecikmeyeceğini** düşündürmektedir.*"[60]

Demek ki, Şefik Hüsnü'ye göre Ankara Kemalist hükümeti, bir burjuva hükümeti değil; emek yoluna girebilecek potansiyele sahip bir hükümetti. Ne acıdır ki, Marksist eğilimli kabul edilen Mahmut Esat Bozkurt, aslında Türkçülüğü savunan bir "Bozkurt"du. Mahmut Esat Bozkurt'u tanımak için onun şu sözlerine bakılabilir:

"*Türk, bu ülkenin yegâne efendisi, yegâne sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman, hatta dağlar bu hakikati böyle bilsinler.*"[61]

* * *

24 Temmuz 1923'te Ankara hükümeti, emperyalistlerle Lozan anlaşmasını imzaladı. Resmi tarih ve Resmi ideoloji Lozan anlaşmasını emperyalizme karşı kazanılmış bir zafer olarak ilan etti. Oysa Ankara hükümeti bu anlaşmayla birlikte emperyalizme büyük tavizler verdi.

İngilizlerin işgali altındaki Musul'u, Milletler Cemiyeti'nin kararına bıraktılar. (Eylül 1925'te Musul Irak'a verildi.) İskenderun, Fransız Suriyesi'ne bırakıldı. Batı Trakya'ya, Yunanistan el koydu. Ege adalarından on iki ada Yunanistan'a devredildi. Osmanlı'dan kalan borçları ödemeyi kabul ettiler. 1929 yılına kadar gümrük tarifelerini değiştirmemeyi onayladılar, vb.

Kemalistler, emperyalistlerin isteklerini kabul ettiklerini gizleyip, emperyalizme karşı büyük bir zafer kazanmış gibi yazdılar resmi tarihi. Gerçekte, Lozan'da kazananlar Kemalistler değil, emperyalistlerdi.

Ne var ki, Lozan anlaşmasının yüceltilmesi resmi ideoloji açısından doğaldı. Zaferler olmadan resmi ideoloji yaşayamazdı.

Komintern belgelerinde yer alan 8 Ağustos 1923 tarihli S. Brike imzalı yazı tıpkı Kemalistler gibi Lozan'ı övüyordu; bu anlaşmanın toplumsal devrimi savunanları güçlendirildiğini iddia ediyordu. Yazara göre, Lozan anlaşması, kurtuluş arayan ezilen uluslara örnek olacaktı. Şöyle diyordu yazar:

"*Lozan Konferansının sonucu, sadece Türkiye burjuvazisi için büyük bir zafer olmakla kalmamakta, aynı zamanda sosyal devrimin gelişmesi yönünde etkin kuvvetleri de güçlendirmektedir.*"[62]

Tarihsel gerçeklere ters düşen bu değerlendirmeyi irdelemeye gerek yok!

---

[60] *Seçme Yazılar – Şefik Hüsnü Deymer*, Aydınlık Yayınları, 1971, s.177.
[61] Mahmut Esat Bozkurt, *Milliyet* gazetesi, 19 Eylül 1930.
[62] *Komintern Belgelerinde Türkiye-1 Kurtuluş Savaşı ve Lozan*, Kaynak Yayınları, 1993, s.198.

* * *

Türkiye'de "cumhuriyet sorunu" tartışılıyordu. Bu cumhuriyet nasıl bir cumhuriyet olacaktı? Gazete haberlerinden ve tartışmalardan çıkan sonuca göre, bu cumhuriyet Avrupa ve Amerika'daki cumhuriyetlere benzeyecekti. Bu haberleri okuyan Şefik Hüsnü büyük kaygıya kapıldı. Devlet adamları (siz Kemalistler olarak okuyun) şimdiye kadar Türkiye'de sınıf farklarının pek derin olmadığını, bu farkların sınıf mücadelesine yol açmasını engelleyeceklerini söylememişler miydi?

İşte, Şefik Hüsnü'ye göre Millet Meclisi Hükümeti'nin şimdiki biçimi bu amaç için en uygun şekildi. Şefik Hüsnü inanıyordu ki, devrimin kahramanı olan Mustafa Kemal, bir burjuva cumhuriyetinin kurulmasına izin vermeyecekti. Şefik Hüsnü TKP yayın organı *Aydınlık*'ın Ekim 1923 tarihli on sekizinci sayısında bu görüşlerini ifade etti:

"*Bizde ise, devlet adamlarımız devrimin başından beri, sınıf farklarının pek derin olmadığını ve bu farkların sınıf mücadelelerine yer verecek dereceleri bulmasına engel olacaklarını ilân ettiler. Gerçekten Millet Meclisi Hükümetinin şimdiki biçimi –özel teşebbüs devam ettiği ve geliştiği sürece sınıfların teşekkülü ve mücadelesi zorunlu olmakla beraber– bu amaç için en iyi bir şekildi.*
(…)
Ve biz inanıyoruz ki devletin en yüksek yerinde bulunan ve ***devrimimizin kahramanı olan kişi böyle bir sapmaya bizzat engel olacak*** *ve sahip olduğu büyük nüfuz ve yetkileri, devrimi almış olduğu yönde derinleştirmek ve pekiştirmek uğrunda kullanacaktır.*"[63]

29 Ekim 1923'te Mustafa Kemal, Cumhuriyet'i ilan etti ve kendisini Cumhurbaşkanı seçtirdi. Bu Cumhuriyet, Şefik Hüsnü'yü hayal kırıklığına uğratacak bir Cumhuriyet olacaktı. Emeğin Cumhuriyeti olmayacaktı. Mustafa Kemal "Türk devletini kurma mücadelesini", Avrupa ve Amerika'ya benzeyebilmek için yapmıştı. TKP yöneticisi Şefik Hüsnü ise bunu anlamaktan çok uzaktı.

* * *

Şefik Hüsnü Komintern ile ilişki halindeydi. Şubat 1924'ten itibaren TKP Genel Sekreteri imzasıyla Komintern'in Doğu seksiyonuna raporlar gönderiyordu. Şefik Hüsnü 3 Mart 1924'te Komintern'e "çok gizli" bir rapor gönderdi. Bu rapora göre Kemalistler burjuva demokrasisini ülkede yerleştirmekte kararlıydı. Feodalizmin son kalıntılarını temizleyeceklerdi. Komünistler, Kemalistlerden memnun olmalıydı. İşçi sınıfının Kemalistlere saygı duyması sağlanmalıydı. Raporun bizi ilgilendiren bölümünde şu sözler var:

"*Türkiye'de burjuva demokratik devriminin yeni bir evresine tanık oluyoruz. Şimdi milliyetçi partinin ülkeyi* ***burjuva demokrasisi yönünde yenilemek için sarsılmaz bir iradeye*** *sahip olduğu gitgide daha fazla ortaya çıkıyor. Teşkilâtına ve ülkeye bu itkiyi veren özellikle partinin şefi Mustafa Kemal'dir. Tüm gücünü ve halk nezdinde sahip olduğu tüm saygınlığı,* ***demokratik cumhuriyet*** *rejimi altında günümüzde hâlâ ayakta duran* ***feodalitenin*** *ve monarşik rejimin* ***son kalıntılarını*** *ortadan kaldırmak için kullanıyor.*"

[63] *Seçme Yazılar – Şefik Hüsnü Deymer*, Aydınlık Yayınları, 1971, s.184-185.

”*Ne olursa olsun, Kemalistlerin yeni girişimlerinden **memnun olmamız** yerindedir. Türk proletaryasının gerçekleşmekte olan değişikliklere **sempati duymasını** sağlamayı ödev biliyoruz.*”[64]

1924 yılının yazında Mustafa Kemal’e ve partisine karşı muhalefet başladı. Muhalefet edenler Mustafa Kemal’in emperyalizme karşı ”devleti kurtarma savaşına” katılan eski arkadaşlarıydı. Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy vb. Kasım 1924’te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nı kuracaklardı.

Şefik Hüsnü’nün gözünde Mustafa Kemal’in Halk Partisi’ne muhalefet edenler, yabancı sermaye ile ilişki kurmak isteyen karşı devrimcilerdi. Mustafa Kemal’i ve partisini bu karşı-devrimcilerden korumak gerekiyordu. Şefik Hüsnü, Anadolu’nun genç burjuvazisini savunacaktı; yani Kemalist (ulusal) burjuvaziyi.

Eğer karşı-devrimciler Kemalistlere karşı ayaklanırsa, komünistler onlara yardım edecekti. Böylece Cumhuriyet yöneticileri (Kemalistler) eski hatalarını (kamulaştırma yapmama hatalarını) anlayıp Marksizme yaklaşma gereğini duyacaklardı. İşte, Şefik Hüsnü’nün kendi hayal dünyasına kapılarak Haziran 1924’te *Aydınlık*’ın yirmi ikinci sayısında yazdıkları:

”*Şimdiki yönetim karşı devrimin şiddetli bir saldırısına uğrarsa işçi sınıfı, Anadolu’nun genç burjuvazisi ile devrimin sonuçlarını savunacaktır; bu kesindir.*
(…)
*Dilemeyiz ama böyle bir durum olursa, bizim inancımız odur ki Cumhuriyet yöneticileri işledikleri hatayı anlayacaklar, **yoksul köylülere ve Marksizme yaklaşmak gereğini** duyacaklar. Bu hatalardan en önemlisinin de karşı devrim mensuplarına ait mülk, arazi ve **sermayelerin kamulaştırılmaması** olduğu görülecektir.*”[65]

TKP ileride Terakkiperver Cumhuriyet Partisi’ne karşı, Kemalist partiyi ateşli biçimde savunacaktır. Kemalist hükümet ise hem Terakkiperver muhalefeti, hem de komünist muhalefeti, ”Kürt sorunu üzerinden” ezecektir. Buna karşın TKP bir burjuva partisine karşı, diğer burjuva partisine destekleme taktiğini uzun yıllar sürdürecektir.

* * *

Komintern’in Birinci ve İkinci Kongreleri dünya devriminin yayılmasından henüz umudun kesilmediği bir politik ortamda toplanmıştı. Komintern’in Üçüncü ve Dördüncü Kongreleri ise dünya devriminin gerilediği koşullarda toplanmıştı. Almanya’da 1921 yılındaki komünist ayaklanma bastırılmıştı. Dünya devrimi dalgasının geriye çekilişi, kaçınılmaz olarak Komintern’in Üçüncü ve Dördüncü Kongrelerinin politikasına yansıdı.

Sosyal demokrat partilerin tabanlarını kazanmak için ”birleşik işçi cephesi” taktiği devreye sokuldu: Komünistler, sosyal demokrat partileri birleşik cepheye zorlayacaktı. Komintern’in Beşinci Kongresine kadar ”birleşik cephe” taktiği yaşama geçirilmeye çalışıldı. Ama sosyal demokratların burjuvaziden kopmayan politikaları bu cephe taktiğinin yaşama geçmesini engelledi. Komünistlerin sekter politikaları da, sosyal demokratlara haklı savunma olanakları sundu. İşte bu ortamda Komintern’in Beşinci Kongresi’ne gidilecekti.

---

[64] Şefik Hüsnü’nün 3 Mart 1924 tarihli raporu, aktarma *İstanbul Komünist Grubu’ndan Türkiye Komünist Partisi’ne*, 2. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.28, 30.
[65] *Seçme Yazılar – Şefik Hüsnü Deymer*, Aydınlık Yayınları, 1971, s.231.

17 Haziran – 8 Temmuz 1924 tarihleri arasında Komintern'in Beşinci Kongresi toplandı. Bu kongrenin temel sloganı, "komünist partilerini Bolşevikleştirmek"idi. 2 Eylül 1924'te Stalin, sosyal-demokrasiyi faşizmin kardeşi olarak ilan etmişti. Stalin'e göre sosyal-demokrasi, faşizmin ılımlı kanadıydı.

Komintern'deki sol havanın (Bolşevikleştirme politikasının) Türkiye Komünist Partisi'ne yansıması için eleştirilmesi gerekiyordu. Gerçi TKP, Komintern'in Kemalizm politikasını biraz daha sağa çekerek savunmaktan başka bir şey yapmamıştı.

Ukrayna delegesi D.Z. Manuilski, TKP'nin yayın organı olan *Aydınlık*'ı sert biçimde eleştirdi. *Aydınlık*, proletarya ile burjuvazi arasında sınıfsal işbirliğini savunmuştu. (Gerçekten de savunmuştu.) Yabancı kapitalizme karşı, ulusal kapitalizmin (ulusal burjuvazinin) gelişmesini savunmuştu. (Yalan değil, savunmuştu.) Manuilski'nin Türkiye Komünist Partisi'ne eleştirisi neydi? Aktaralım:

"*İkinci Kongre'de genç Komünist kesimlerin, iktidar yolunda yürüyen burjuvazinin önderliği altındaki ulusal kurtuluş hareketleri karşısında alacakları tutumu belirledik. Fakat o zamandan beri, Doğu ülkelerinde yeni bir durumla karşılaştık: iktidarı ele geçirmiş olan ulusal burjuvazilere karşı ne yapacağız?*
(…)
Türk yoldaşlarımız ciddi taktik hataları işlemişlerdir. Örneğin, TKP'nin yayın organı olan Aydınlık'ta, Komünist Partisini yabancı kapitalizme karşı ***ulusal kapitalizmin gelişmesini desteklemeye*** *çağıran bazı makaleler çıktı.*"[66]

TKP delegesi Şefik Hüsnü, kongredeydi, söz aldı. Kendini savunmaya çalıştı. TKP'nin siyasal ve ekonomik alanda milliyetçilerle işbirliği eğiliminin olmadığını söyledi. (Kemalist milliyetçileri işbirliğine davet eden *Aydınlık*'taki yazılarını unutmuştu.) Fakat sonra böyle bir eğilimin bir kısım TKP'lilerde olduğunu kabul etti. Tabii ki, kendisini onların içine katmadan!

TKP delegesi Şefik Hüsnü, burjuvazinin ulusal devrimi tamamlayamayacağını; devrimi tamamlamanın, anti-feodal yapıları kaldırmanın ancak proletaryanın işi olduğunu söyledi. Proletarya, devrimci milliyetçilerle "yıkma" konusunda birlikte olabilirdi, "kurma" konusunda birlikte olamazdı.

"*Proletarya devrimci milliyetçilikle yalnız yıkma konusunda işbirliği yapabilir. Nitekim burjuvazi bir kurma işine girişince, bunu yalnız kendi çıkarları için yapar; bu yüzden sınıf kavgası zorunludur.*"[67]

TKP delegesi Şefik Hüsnü, "burjuvaziyle işbirliği politikasının" günahlarından temizlenmiş bir insan olarak, burjuvazinin iyiniyetine güvenerek Türkiye Komünist Partisi'ni legalleştireceğini düşünen Mustafa Suphi'yi artık rahatça eleştirebilirdi. Aynı kongrede TKP delegesinin söylediği şu sözler bunu gösteriyor:

"*Yasa-dışıyız; ve bize çok pahalıya mal olan yanlışlar yapılmıştır. İlk olarak, bizim yasal bir parti olarak çalışabileğimizi olanaklı gören Mustafa Suphi şehit düştü. Bu sanısı, onun ve öteki 14 yoldaşın hayatına mal oldu.*"[68]

---

[66] Manuilski, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.349.
[67] Şefik Hüsnü, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.352.
[68] Şefik Hüsnü, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.354.

Peki, TKP de Kemalist burjuvazinin ilerici, hatta sosyalist adımlar atacağını sanarak burjuvaziye ideolojik güven göstermemiş miydi? Her neyse, şimdi soldan konuşmak zamanıydı. Ama solcu hava çok uzun sürmeyecekti.

TKP de, Komintern de çok kısa bir zaman sonra eski noktaya geleceklerdi. Kemalizmi desteklemeye devam edeceklerdi.

* * *

TKP'nin Üçüncü Kongresi (1925 Akaretler kongresi) öncesinde, Komintern Doğu Seksiyonu kongrede belirlenmesini istediği politikayı bir direktifle bildirdi. Kemalist iktidar gerçek anlamda "halkçı" olduğu taktirde Kemalistlerin desteklenmesini istedi.

"*Türk Komünist Partisi'nin, şehir ve kır emekçi yığınları biricik fethedebilecek şey olan geniş bir iktisadî ve içtimaî reformlar çağı açarak sözde değil gerçekte halkçı bir hale geldiği takdirde* ***Kemalist 'Halk' Fırkası'nı proletarya adına desteklemeye hazır olduğunu*** *vurguladınız mı?*

Sonra, aldığımız bilgilere göre, muhalefetin içinde bir köylü partisi halinde ete kemiğe bürünme eğiliminde olan bir ***sol kanat (Mahmut Esat*** *vb.) oluşuyor.*"[69]

Komintern, Kemalist burjuvazinin sınıfsal kimliğini değiştirebileceği hayaline kapılmaktadır. Kemalist iktidarın "halkçı" olabileceğini düşünmektedir. Üstelik Mahmut Esat gibi gericileri sol kanat olarak göstermektedir ve onlara bel bağlamaktadır.

TKP'nin Üçüncü Kongresi Şubat 1925'te Şefik Hüsnü'nün başkanlığında Akaretler bölgesinde İstanbul'da toplandı. Merkez Komitesi sekreterliğine oybirliğiyle Şefik Hüsnü getirildi. Şefik Hüsnü'nün önerisiyle, Vedat Nedim ve Şevket Süreyya Yürütme Komitesi'ne girdi. Hikmet Kıvılcımlı da kongreye katılmıştı.

"*Değişik belgelerdeki anlatımlardan tespit edebildiğimiz kadarıyla 1925 Akaretler Kongresi'nden sonraki MK üyeleri şunlardır: 1. Dr. Şefik Hüsnü Değmer; 2. Elektrikçi Nuri; 3. Sadrettin Celal Antel; 4. Şevket Süreyya; 5. Salih Hacıoğlu; 6. Vedat Nedim Tör; 7. Hasan Ali Ediz; 8. (Hemşinli Ana) Mahmut; 9. (Edirneli) Faik; 10. Hamdi Şamilof; 11. Hüseyin Sait.*"[70]

TKP'nin İkinci Programı'nın ana hatları bu kongrede çizildi.

Bu program taslağı Komintern'e sunuldu. Komintern'in Doğu Seksiyonu heyeti 19 Eylül 1925 tarihli "TKP Programına Dair" bir karar aldı. Söz konusu kararda, Kemalist ulusal devrimin devam ettiği belirtildi. TKP'den bu devrimin tamamlanması için Kemalistleri desteklenmesi istendi.

"*Keyk Doğu Seksiyonu Heyetinin TKP Programına Dair Kararı*

19 Eylül 1925

[69] *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 2. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.187.
[70] *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 2. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.226.

İbraz edilen TKP Programı taslağının teorik giriş kısmında şu değişikliklerin yapılması gerekli sayılmalıdır.
(...)
Türkiye'deki ulusal devrimin niteliği tam olarak belirlenmeli, henüz bitmediği ve bu bağlamda TKP'nin en önemli görevlerinden birinin, devrimin tamamlanmasına, ***ülkede demokratik bir cumhuriyetin kurulmasına*** *elden geldiğince destek vermek olduğu belirtilmelidir.*"[71]

30 Eylül 1925 tarihli TKP faaliyet programı taslağında artık şu satırlar vardı:

"*TKP emperyalizme karşı bir etmen olan* ***Kemalizmi desteklemelidir****. Ama* ***ilerici burjuvazinin*** *bu partisi bir süreden beri durgunluk belirtileri göstermektedir.*"[72]

Daha sonra bu taslak program yeniden gözden geçirilecektir. Şefik Hüsnü Aralık 1925'te toplanacak Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinin Genişletilmiş Plenumu'na sunulmak üzere bir rapor hazırladı. Bu rapora göre Kemalistler, feodalizmin tüm kalıntılarıyla hesaplaşmaya hazırlanıyordu.

"*Sosyo-ekonomik gelişmesi çok ileri olan Türkiye'de içteki mücadelenin akışı, Kemalistlerin önderliğindeki genç burjuvaziyi gitgide* ***feodalizmin tüm kalıntılarıyla hesaplaşmaya*** *doğru, burjuva-cumhuriyetçi bir devlet ilkesine doğru çekmektedir.*"[73]

Şüphesiz ki Kemalistler hiçbir zaman feodalizmi tümüyle tasfiye etmeyecekti.

TKP taslak programı bu anlayışa uygun olarak düzenlendi.

1926 yılında Merkez Komitesi'nin Dış Bürosu bunu parti programı haline getirdi ve aynı yıl yapılan TKP Viyana Konferansı'nda düzeltilip onaylandı. Ne var ki, bu program, Komintern tarafından 1930 yılında onaylanmadan geçerli hale gelemeyecekti. Bu programı ileride ele alacağız. Bunu nedenini de o zaman anlayacağız.

Şimdiden şunu söyleyebiliriz; 1926'da Viyana Konferansı'nda kabul edilen programla, Komintern'in 1930'da onayladığı program aynı değildir. TKP bu konuda bilinçli bir karışıklık yaratmıştır.

1926'da Viyana Konferansı'nda onaylanan ve 1927 yılında Komintern'e gönderilen İkinci Program'da Kemalizm desteklenmeye devam ediyordu. Bunu programın şu satırlarından anlıyoruz:

"*Kemalizm, haricî emperyalizm ve irticaya karşı mücadeleye devam ettikçe, T.K.P., Halk Fırkası'na müzaheret edecek* (**destekleyecek**) *ve onu inkılâbı genişletmek için tazyik edecektir* (zorlayacaktır)."[74]

1930'da Komintern'in onaylayacağı İkinci Program'da bu satırlar değiştirilecektir; tam tersi yazılacaktır.

[71] *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 3. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.118.
[72] *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 3. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.125.
[73] *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 3. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.142.
[74] TKP Faaliyet Programı'ndan aktarma, *1926 Viyana Konferansı*, TÜSTAV, 2004, s.201.

ŞEYH SAİT AYAKLANMASI VE TKP'NİN TUTUMU

TKP 21 Ocak 1925'te *Orak Çekiç* isimli haftalık parti yayınını devreye sokmuştu. 12 Şubat 1925'te çıkan *Orak Çekiç*'in temel sloganı şuydu:

"*Burjuva partilerine ve burjuva politikacılarına yardakçılık eden ve onlardan medet uman her amele kendi sınıfına ihanet etmiş sayılır.*"[75]

TKP'nin Üçüncü Kongresi *Orak Çekiç*'in bu sayısından sonra toplanmıştı. Yukarıda aktarılan burjuvaziyle işbirliğine karşı slogan bir tutumu ifade ediyordu. Ne var ki, TKP'nin kendisi bu sözlerle uyuşmayan bir politika içindeydi. Kemalizmi destekleyen politika bunun belgesiydi.

Şeyh Sait ayaklanmasıyla, TKP Üçüncü Kongresi üst üste düştü. Kongre, ayaklanmanın başlamasından hemen sonra toplandı. Şeyh Sait ayaklanması nasıl bir ayaklanmaydı? 13 Şubat 1925'te, devletin eşkiya suçlamasıyla aradığı Şeyh Sait'in adamlarının jandarmalara teslim olmamasıyla başlayan çatışma, Kürtleri peşinden sürükledi. Kemalist devlete karşı Şeyh Sait ayaklanması giderek büyüdü.

Kemalist hükümet bu ayaklanmayı İngiliz emperyalizminin planladığı bir "irtica" hareketi olarak damgaladı. Devlete göre, Şeyh Sait ve ayaklanan Kürt yığınları şeriat ve hilafeti geri getirmek istiyorlardı. Resmi ideoloji bu görüşü her olanaklı yolla yaydı.

TKP, Şeyh Sait ayaklanması karşısında Kemalist devletin yanında yer aldı ve bu ayaklanmayı İngiliz emperyalizminin oyunu olarak gördü. Resmi ideolojinin ayaklanma hakkında söylediklerileyle, TKP'nin tutumu arasında özde bir fark yoktu. TKP'nin haftalık *Orak Çekiç* gazetesinin 26 Şubat ve 5 Mart 1925 tarihli 6. ve 7. sayılarında şöyle deniyordu:

"*'İrticaın başında Şeyh Sait değil, derebeylik duruyor; irticaa karşı mücadelesinde Halk,* ***Hükûmetledir****.'*

'Kahrolsun İrtica… Ankara Büyük Meclisi'nde müfrit (aşırı) ***sol burjuvazinin*** *tırnakları, kafasına kurun-u vustayı (ortaçağı) dolamış yobazların gırtlağına yapıştı.'*

'Yobazların Sarıkları, Yobaz zümresine kefen olmalı! Yobazlarıyla, Ağalarıyla, Şeyhleriyle, Halifeleriyle, Sultanlarıyla birlikte Kahrolsun Derebeylik! İrtica ve Derebeyliğe karşı mücadele için: Köylüler (Köy Meclisleri), Ameleler (Sendikalar) etrafında teşkilâtlanmalıdırlar.'"[76]

Orak Çekiç'in 5 Mart 1925 tarihli 7. sayısındaki yazının başlığı: "İngilizlerin Oynattığı İrtica Kuklası" idi. Söz konusu yazıya göre: İngilizler, İslamcıları, Kemalist hükümete karşı ayaklandırmışlardı. Ayaklananlar haindi; bu hainleri yok etmek gerekiyordu. *Orak Çekiç* gazetesi şöyle diyordu:

---

[75] *Orak Çekiç*, 4. sayı, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978, s.363.
[76] *Orak Çekiç*'in 26 Şubat ve 5 Mart 1925 Tarihli Sayıları, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, 1981, s.132-133.

”*Şeyhlerin, ipleri İngiliz zabitleri tarafından çekilen kuklalar gibi hareket ettiklerine şahit olmaktayız. Bu şeyhler, İngilizlerin, İslamiyet'i, şark milletlerinin cehalet ve uyuşukluk içinde tutmak için bir alet tarzında kullandığını fark etmeyecek kadar kör değilseler, en* (…) *iğrenç menfaatperestler ve* ***hainlerdir****. Her iki ihtimalde de bu nevi mahlûkları* ***imha etmek*** *gerektir.*”[77]

Kürt sorununda Türkiye Komünist Partisi''ni haklı biçimde eleştirmiş olan Hikmet Kıvılcımlı bile Şeyh Sait ayaklanmasını aynı biçimde değerlendiriyordu.

”*Şeyh Sait İsyanı: a) Memleket içinde, ağalığın sermayedarlığa taarruzu olduğu için irticaî idi. b) Dünya içinde, emperyalizmden medet umduğu için yine irticaî idi. Şu halde, Şeyh Sait isyanı gerek millî, gerek milletler-arası mikyasda* ***irticaî*** *idi.*”[78]

* * *

Moskova 26 Şubat 1925'te Şeyh Sait ayaklanmasını özel bir bültenle şöyle duyurdu:

”*Mustafa Kemal'e ve Ankara hükûmetine karşı Kürdistan'daki Şeyh Sait Ayaklanması, Moskova tarafından,* ***Türk gericiliğinin İngiliz emperyalizmi ile ittifak halinde*** *bir geri dönüş girişimi olarak değerlendirilmektedir.*

Kemal, genel olarak millî kurtuluş hareketini temsil etmekte ve Türkiye'nin ***demokratlaştırılması*** *ve feodal kalıntılar ile Müslüman din adamlarının etkisinden kurtarılması için çalışmaktadır. Kemal'e karşı, ilk olarak emperyalizm, ikinci olarak feodal ağalar, üçüncü olarak din adamları ve dördüncü olarak liman şehirlerinin yabancı sermayeye bağlı ticaret burjuvazisi mücadele etmektedir.*”[79]

Sovyet devletinin yayın organı olan *İzvestiya* gazetesi, Şeyh Sait isyanın haberini 26 Şubat 1925 tarihinde birinci sayfadan verdi. İsyan ”dışarıdan” yönlendiriliyordu. 27 Şubat 1925 tarihli *İzvestiya*'da ilk sayfanın üçte biri bu isyan haberine ayrılmıştı. Haberin başlığı, ”Türkiye'de Karşıdevrimci Ayaklanma” idi. Haberin yanında İrandust'un (Osetrov'un) ”Türkiye'de Karşıdevrim” isimli makalesi yer alıyordu. Kemalistlere, isyanın sert biçimde bastırılması için akıl veriyordu:

”*Cumhuriyet Halk Partisi* (…) *karşıdevrimci harekete* ***ezici bir darbeyle*** *cevap vermelidir.*”[80]

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin merkezi yayın organı *Pravda*, 26 Şubat 1925 tarihli sayısında Şeyh Sait Ayaklanmasını ”gerici isyan” olarak değerlendiriyordu. 4 Mart 1925'te *Pravda*, ”*İngiliz emperyalizminin 'eski' Türkiye'nin ölü ruhuna yaptığı yeni çağrılar sonuçsuz kalacak*,” diyordu. Açıkça, isyana karşı Kemalistleri destekliyordu. Kısacası, Sovyetler Birliği'ne göre, Şeyh Sait ayaklanması gerici bir ayaklanmaydı. TKP'yi yönlendiren bu politikaydı.

* * *

[77] *Orak Çekiç*, 7. sayı, 5 Mart 1925.
[78] Dr. Hikmet Kıvılcımlı, *İhtiyat Kuvvet: Milliyet (Şark)*, Yol Yayınları, 1979, s.194.
[79] Komünist Enternasyonal Belgelerinde Kürt Milli Meselesi, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, 1981, s.133.
[80] *İzvestiya* 27 Şubat 1925, aktaran Mehmet Perinçek, *Sovyet Dünya Kaynaklarında Kürt İsyanları*, Kaynak Yayınları, 2012, s.84.

Komintern'in tutumu da farklı değildi. Komintern'e göre Şeyh Sait ayaklanmasının özelliği:

- Türk gericiliğinin İngiliz emperyalizmiyle ittifak yapmasıydı.
- Kemalist Hükümet milli kurtuluş hareketinin temsilcisiydi ve demokrasi için çalışıyordu.

Komintern ayrıca Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı gericilerin Mustafa Kemal'e karşı kurduğunu iddia ediyordu. İsyancıların arkasında Musul petrol meselesinden dolayı İngiltere bulunuyordu. Komintern belgelerinde bu görüş şöyle dile getiriliyordu:

"*Son zamanlarda bütün gerici güçler, Kemal'e karşı bir harekete önderlik eden 'Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını' kurdular. İsyancılar, din adamların yobazlaştırdığı göçebe aşiretleri harekete geçirdi, dinci sloganlarla ortaya çıktılar.*

Ayaklanma büyük toprak ağalarının hakim olduğu Doğu illerde patlak verdi. İsyancıların arkasında, Musul meselesinde, yani petrol meselesinde çıkarı olan İngiltere bulunuyordu."[81]

* * *

Komintern ve TKP, Kemalist resmi ideolojiyi savunan konuma düştü.

Gerçek neydi?

Şeyh Sait ayaklanması Kürt ulusunun dinsel görünümlü bir ayaklanmasıydı. Nitekim Şeyh Sait ve arkadaşları yakalanıp Diyarbakır'da yargılanırken, savcı tarafından hazırlanan iddianamede ayaklanmanın "Kürt ihtilali" olduğunu ve bütün sanıkların amacının "Bağımsız Kürdistan'ı kurmak olduğu" belirtiliyordu.

Kemalist devlet, İngilizlerin bu Kürt isyanında parmağı olduğuna dair tek bir belge sunamadı. Bugüne kadar da böyle bir belge bulunamadı. TKP, Şeyh Sait ayaklanmasından 10 yıl sonra 20 Aralık 1935 tarihli *Orak Çekiç* yayınında eski tutumunu sürdürdü.

"*1925 yılındaki Kürdistan'da patlayan **irtica kalkınması**, Türkiye içinde bu gibi reaksiyoner ayaklanmaların en önemlilerindendir.*

*Kemalist burjuvazi **haklı olarak** bu irtica hareketine karşı koydu ve onu ezdi. Reaksiyonun ezilmesile inkılâb namına iyi bir iş de görülmüş oluyordu.*"[82]

* * *

Kemalist devlet, Şeyh Sait ayaklanmasını bahane ederek 4 Mart 1925'te Takriri Sükun Kanunu'nu çıkardı. Bu kanuna göre İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Takriri Sükun kanunundan iki gün sonra gazeteler kapatılmaya başlandı. 12 Mart 1925'te TKP'nin yayın organları olan *Aydınlık* ve *Orak Çekiç* kapatıldı. Oysa *Orak Çekiç* dergisi açık olarak Kemalist devletin yanında yer alarak ve resmi ideolojinin diliyle konuşarak hükümete destek vermişti. Şefik

[81] III. Enternasyonal Raporları, aktaran Hasan Yıldız, *Aşiretten Ulusallığa Doğru Kürtler*, Fırat-Dicle Yayınları, 1991, s.111.
[82] *Orak Çekiç*, 1. sayı, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.370.

Hüsnü yurtdışına kaçmak zorunda kaldı. Mayıs 1925'te 38 komünist tutuklandı. Sanıklar en az yedi, en çok on beş yıllık kürek cezalarına mahkûm edildi.

TKP üçüncü kongresinde Merkez Komitesi'ne girmiş Hasan Ali Ediz, Haziran ayında yurtdışına kaçtı. Nâzım Hikmet de Ağustos ayında yurtdışına çıktı, Odesa'ya geldi. Şefik Hüsnü Ekim 1925'te Moskova'ya geldi. Hasan Ali Ediz, Şefik Hüsnü ve Nâzım Hikmet birlikte bir bildiri yayımladı. Bu bildiride dikkat çeken şu satırlar vardı:

"*Biz komünistler sultanın defedilmesini selâmladık. Biz şimdi Kemalist hükümetin saltanatçı komploculara ve onları destekleyen ruhanilere karşı savaşını selâmlıyoruz. Ama biz komünistler daha ileriye gitmek istiyoruz.*
(...)
Türk komünistlerin davasında mahkûm edilen Şefik Hüsnü, Hasan Ali, Nâzım Hikmet.

5 Ekim 1925."[83]

Ayrıca Şefik Hüsnü, Komintern'in Doğu Seksiyonu bürosuna "TKP'nin Faaliyeti ve Perspektifleri hakkında" bir rapor yazdı. Bu rapor da Kemalistlerin komünistlere saldırısının sürpriz olduğu belirtiliyor: Kemalistlerin Kürtlere saldırısını onaylıyordu:

"*5 Mart 1925'te Türk burjuvazisi partiye korkunç bir darbe indirdi.*
(...)
Ancak bir seferde partinin hem dergisini, hem gazetesini kapatan bakanlık kararnamesi yine de ***beklenmiyordu****. Çünkü o tarihte böylesine baskıcı bir önlemi gerektirecek hiçbir şey olmamıştı.*
(...)
Dahası ***komünist yayınlar Kürt ayaklanmasının acımasızca bastırılmasını va'zediyor*** *ve hükümete komünistlerin feodaliteyi tasfiye yönündeki tüm çabalarında destek olma vaadinde bulunuyordu. Partinin hattı, tamamıyla* ***doğruydu****.*"[84]

TKP, *Orak-Çekiç* gazetesinin kapatılmasından sonra bir sayılık *Yoldaş* gazetesini çıkardı. 23 Nisan 1925 günlü nüshasında isyanla ilgili şu değerlendirme yer alıyordu:

"*Kürdistan isyanı İngiliz emperyalizminin dalaveresidir.*"[85]

Şefik Hüsnü 25 Ekim 1926 yılında *Komünist Enternasyonal Dergisi*'ne yazdığı "Türkiye'de Komünist Hareket" isimli yazıda, TKP'nin Kemalist devleti desteklemesine rağmen cezalandırılmasına şaşıyordu; olayı ilginç buluyordu:

"*Bütün komünist yayınların çıkmasını bir anda yasaklayan bakanlık genelgesi gene de beklenmiyordu. Çünkü, o sırada, bu aşırı sert önleme gerekçe olacak hiçbir şey olmamıştı.*
(…)

[83] Aktarma *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 3. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.13.
[84] Şefik Hüsnü, aktarma *İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, 3. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.135.
[85] *Yoldaş*, 23 Nisan 1925, aktaran Erden Akbulut – Erol Ülker, Komintern, *TKP ve Kürt İsyanları*, Yordam Kitap, 2022, s.140.

Aslında tam bu sıralarda, komünistlerin yayın organlarının son sayılarında, ***Kürt isyanının amansızca bastırılmasından yana olmaları*** *ve feodalizmin tasfiye edilmesinde Halk Partisi'ni bütün güçleriyle* ***destekleyeceklerini*** *açıklamaları ilginçtir.*"[86]

TKP'nin Kemalizmi desteklemesine rağmen, Kemalistlerden yediği darbeye şaşırmamak gerekiyordu. Burjuvaziyi temsil eden Kemalistler, sınıf mücadelesinin gerektirdiğini yapıyordu. Oysa TKP sınıf mücadelesi gerçekliğinden çoktan kopmuştu. Komintern'in yanlış direktifleriyle Kemalistlere desteklemeye devam edecekti.

Komintern Yürütme Kurulu, 1925 yılı sonunda, "Doğudaki Devrimci Hareketin Sorunları" üzerine yazdığı raporda, TKP'nin, Kemalizmden gördüğü terör yüzünden politika değiştirmemesini istiyordu. Komintern'e göre TKP'nin görevi, Kemalistlerin devrimci adımlarını ve Sovyetler Birliği ile kurduğu dostça ilişkileri desteklemekti:

"*Bugün Türkiye'deki iktidara karşı izlenecek taktiği, sırf... Komünistleri kovuşturmasına dayanarak belirlemek ağır bir hata olur... yoldaşlar* **Kemalist** ***hükûmetin devrimci kazançları sağlamlaştırmaya*** *ve SSCB ile dostça ilişkiler kurmaya yönelik her adımını, bundan sonra da kararlılıkla ve tereddütsüz desteklemelidirler.*"[87]

Komintern'in Beşinci Kongresi'nde Manuilski'nin Türkiye Komünist Partisi'ne yönelttiği "burjuvaziyle işbirliği eleştirisi", Komintern'in kendisi tarafından hemen unutulmuştu. TKP doğal olarak Kemalizmin ardından sürüklenme politikasını devam ettirecekti.

* * *

Bu bölümü ileri tarihte yapılacak bir Şeyh Sait İsyanı değerlendirmesiyle kapatalım. TKP 1935 yıllarında *Orak-Çekiç* gazetesini yeniden çıkarmaya başladı. Bu gazetenin sorumlusu İsmail Bilen (Marat) idi. *Orak-Çekiç*'in 20 Aralık 1935 tarihli sayısında Şeyh Sait isyanı yıllar sonra şöyle değerlendiriyordu:

"*İşte 1925 yılındaki Kürdüstanda patlayan irtica kalkınması Türkiye içinde bu gibi reaksiyoner ayaklanmaların en önemlilerindendir.*

Kemalist burjuvazi ***haklı*** *olarak bu irtica hareketine karşı koydu ve onu ezdi. Reaksiyonun ezilmesile inkılâb namına* ***iyi*** *bir iş de görülmüş oluyordu.*"[88]

[86] Şefik Hüsnü, aktarma *Komintern Belgelerinde Türkiye-5 Şefik Hüsnü – Yazı ve Konuşmalar*, Kaynak Yayınları, 1995, s.63.
[87] Komintern Yürütme Kurulu Kararı, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.21.
[88] *Orak-Çekiç,* 20 Aralık 1935, aktaran Erden Akbulut – Erol Ülker, Komintern, *TKP ve Kürt İsyanları*, Yordam Kitap, 2022, s.220.

TKP VİYANA KONFERANSI

27-29 Mayıs 1926 tarihleri arasında toplanan TKP Viyana Konferansı'na yurtdışından katılanlar arasında Şefik Hüsnü ve Nâzım Hikmet vardı. Yurtiçinden katılanlar arasında Vedat Nedim Tör yer almaktaydı. TKP'nin Üçüncü Kongresi'nde anahatları çizilen program taslağı onaylandı. (Bu programın son halini ileride inceleyeceğiz.)

Konumuz açısından TKP Viyana Konferansı, Kemalizm konusunda bir yenilik getirmedi. Şefik Hüsnü, Kemalizm konusundaki iyimserliğini sürdürdü: Şefik Hüsnü'ye göre Kemalizm, komünistlere baskı uygulayarak kendine karşı kötülük yapmaktaydı. Kemalistler işçi sınıfına demokratik davranmış olsalardı, kitle tabanları genişlerdi. TKP, anti-emperyalist güç olan Kemalistleri destekleyecekti. TKP, Kemalizmi zorlayarak, bu hareketin anti-emperyalizm doğrultusunda adımlar atmasını sağlamalıydı. Şefik Hüsnü'nün savunduğu fikirlerin özünü şu satırlar gösteriyordu:

"Kemalist*ler hata yapıyorlar, kendi menfaatleri aleyhine hareket ediyorlar. Fakat* Kemalist*lerin hatası, işin sütlimanlıkla cereyan edeceğini, vaka çıktıkça işi jandarma ve polis kuvvetleriyle halledeceklerini zannetmelerindedir. Halbuki biz bunu her vakit mümkün olmayacağını, onların yükselmesi memlekette içtimai bir temele sahib olmalarıyla mümkün olacağına kaniyiz.*
(…)
Yani burjuvazi Kemalistler taktik hatası yapıyorlar. Kemalist burjuvazi işin iktisadi cihetinde büyük bir şuur gösteriyor. Fakat siyasi kısımda hata yapıyorlar. Bu itibarla layihada (tasarıda) *kayd edilen şekil bizim tarafımızdan gayet iyi bir taktiktir.*"[89]

Ne kadar ilginçtir ki, TKP'nin "Kemalizmi ileriye taşıma taktiğini" öneren Şefik Hüsnü'nün karşısına Vedat Nedim Tör çıkmıştır. Vedat Nedim bu politikanın hayalci olduğunu, Türkiye Komünist Partisi'ni yanlış bir çizgiye sürükleyebileceğini söylemiştir. Vedat Nedim bir yıl sonra bu türlü hayalci taktiklerle uğraşmaya boş verip, doğrudan Kemalist saflara katılacaktır.

TKP Viyana Konferansı'na Nâzım Hikmet de katılmıştı. Nâzım, Kemalizmin çıkarının olanaklı olduğu kadar Türkiye işçi sınıfını sömürmek olduğunu belirtti. Nâzım'a göre: Kemalistler, düşmanlarını yok ettikten sonra burjuva diktatörlüklerini kuracaklardı. Nâzım Hikmet, Şefik Hüsnü'yü eleştirmesine rağmen yine de Kemalizmi bir anti-emperyalist güç olarak tanımlayarak şöyle dedi:

"*Biz Kemalistlerden gayri memlekette* ***anti-emperyalist bir grup*** *olmadığını biliriz. Binaenaleyh herhangi bir irticaa karşı kitleleri el altında bulundurmak bizim için mucib-i istifadedir.*"[90]

Oysa Nâzım'ın sandığının tersine, Kemalistler gerçek anlamıyla anti-emperyalist bir güç değildi; çünkü emperyalizmin evrensel egemenliğine karşı değildi; ülkeyi emperyalist zincirden koparmayı hedeflemiyordu.

[89] Şefik Hüsnü, aktarma *Türkiye Komünist Partisi, 1926 Viyana Konferansı*, TÜSTAV, 2004, s.51.
[90] Nâzım Hikmet, aktarma *Türkiye Komünist Partisi, 1926 Viyana Konferansı*, TÜSTAV, 2004, s.52.

Kemalistlerin amacı: Emperyalizmle ilişkilerini sürdürecek Türk Müslüman burjuvazisinin egemenliğinde bir Türk devleti kurmaktı. Kemalistler için önemli olan Türk burjuvazisinin sınıfsal çıkarlarıydı. Bu sınıfsal çıkar için "ulusal savunma" yapıyorlardı. Kapitalist üretim tarzını ülke içinde geliştirerek "Batı medeniyetine" (emperyalist medeniyete) erişmek istiyorlardı.

Feodal üretim biçimine karşı, kapitalist üretim biçiminin daha üstün, ilerletici olması, Kemalistleri anti-emperyalist yapmaya yetmezdi. Aksine Kemalistleri, emperyalizme yaklaştıran, emperyalistlerden kopmamalarını gerektiren nesnel bir nedendi bu!

* * *

Komintern Doğu Seksiyonları Sekretaryası, Temmuz 1926'da TKP Merkez Komitesine bir mektup gönderdi. Komintern, Ankara hükümetinden Türkiye'deki komünistlere saldırmayacağına dair söz almıştı. Bunun karşılığında TKP, devrimci işçilerden oluşan Kemalist hükümetin reformlarına karşı çıkmamalıydı. Anti-emperyalizm yönünde ilerlendiği sürece Kemalistleri desteklemeliydi. Komintern'in mektubunda şöyle deniyordu:

"*Türkiye Hükûmeti büyük olasılıkla Komünist Partisine karşı eski aşırı baskı yapma, Komünist ve Komsomol (gençlik) örgütlerini parçalama taktiklerini sürdürmeyecektir. En azından,* Kemalist *hükûmet, Ankara'daki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği temsilcilerine bu yolda belli* ***güvenceler*** *verdi.*
(…)
Türkiye Komünist Partisi kendi programını değiştirmeden, sadece, küçük burjuva fikirler beslediği doğru olmakla birlikte, ***devrimci işçilerden oluşan*** *şimdiki Türkiye Hükûmetinin yapmakta bulunduğu –Marxist açıdan bile kabul edilebilecek nitelikteki– iç reformlara karşı doğrudan ve keskin bir savaşıma girmeyi yadsıyarak, Türkiye'nin en güçlü siyasal gruplarından biri haline gelebilir.*"[91]

Kemalist hükümeti, devrimci işçilerden oluşan bir hükümet olarak kabul etmek iğrenç bir politikaydı. TKP bu politikayı onaylayacaktı.

Komintern'in mektubu ile TKP Viyana Konferansı'nın kararları arasında bir çelişki yoktu. TKP zaten Kemalizmi destekleme yolu üzerinde yürüyordu. Fakat çok fazla yürüyemeyecekti. İleride yeni bir politika değişikliği Türkiye Komünist Partisi'ni bekliyordu.

[91] Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Doğu Seksiyonları Sekretaryası, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.33.

1927 TKP TUTUKLAMASINDAN AĞRI DİRENİŞİNE

Mayıs 1926 TKP Viyana Konferansı'nda Şefik Hüsnü, Vedat Nedim Tör'ü TKP Genel Sekteri olarak onayladı.

Mustafa Kemal, Haziran 1926'da İzmir'de bir suikast denemesiyle karşılaştı. Tutuklamalar başladı. Suikast davasıyla ilgili olarak daha önce tasfiye edilmiş olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TpCF) suçlanmıştı. İzmir Suikastı davası Temmuz ayında karara bağlandı; on üç kişi ölüm cezası aldı ve infaz yerine getirildi.

Daha önce belirttiğimiz gibi 1924'te TKP, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı ecnebi sermayesinin örgütlediği karşı-devrimci bir örgüt olarak görüyordu. Kemalist partiye, Kemalist hükümete karşı muhalefet hareketini gericilik olarak kabul ettiğinden dolayı, Kemalizmi onlara karşı destekliyordu. Türkiye Komünist Partisi'ne göre, burjuvazinin Terakkiperver fraksiyonu iktidara geçerse, hemen emperyalizme teslim olacaktı. Oysa Kemalist iktidar, emperyalist sermayeye kuşkuyla bakıyordu. Bu değerlendirme TKP Viyana Konferansı'nın Neticeleri Hakkındaki Rapora şöyle yansımıştı:

"*TKP bunlara karşı enerjik biçimde mücadele etmelidir; zira burjuvazinin bu fraksiyonunun iktidara geçmesi, anti-emperyalist mücadeleden topyekun vazgeçme manasına gelecektir; halbuki genç milliyetçi burjuvazinin hayati menfaatleri, Halk Fırkasının hâlâ oldukça uzun bir devir boyunca emperyalist sermayeye karşı kıskanç bir kuşku göstermesini zaruri kılmaktadır.*"[92]

İzmir'de Mustafa Kemal'e karşı düzenlenen suikast girişiminden sonra TKP Genel Sekreteri olarak Vedat Nedim, "Mehmet Süleyman" takma adıyla *Balkan Federasyonu* dergisinde Mustafa Kemal'i savundu. Kemalist iktidar, dostunu-düşmanını ayıramamakla yanlış yapıyordu. İngiliz emperyalizmine bağlı Terakkiperver taraftarları düşmandı; oysa emekçilerin demokratik haklarını savunanlar dosttu. Düşmanlara en ufak demokrasi tanınmamalıydı. Dost olana (TKP diye okunabilir) el uzatılmalıydı. Vedat Nedim söz konusu yazıyı şöyle bitiriyordu:

"*Türkiye inkılâbının başında bulunanlar bugün bu inkılâbın dostları ile düşmanlarını tefrik* (ayırt) *etmelidirler. İnkılâbın derinleşmesi namına, onun düşmanları en ufak bir demokratik haktan bile mahrum edilmelidir. Buna mukabil inkılâbın en sağlam istinatgâhı* (dayanağı) *olan emekçi kitlelerinin geniş demokratik hakları biran evvel tanılmalıdır.*"[93]

Eylül 1926'da Şefik Hüsnü'nün Komintern yayın organlarında çıkan yazılarında, TKP'nin Kemalist iktidardan önce Kemalist iktidara karşı çıkan burjuva muhalefete karşı mücadele etmesi isteniyordu.

Şefik Hüsnü'yü, Kemalizmi sürekli biçimde korumaya iten teorik kılıf neydi? Türkiye Komünist Partisi'ne göre, milli bağımsızlık hareketleri her koşulda burjuvazinin egemenliği altında kalmalıydı. Ayrıca bu kötü bir şey değildi; çünkü milli bağımsızlıkçı hareket, proleter devrimin koşullarını hazırlıyordu. Bu nedenle uluslararası proletarya ve Türk proletaryası

[92] TKP Viyana Konferansı Hakkındaki Rapor, *Türkiye Komünist Partisi, 1926 Viyana Konferansı*, TÜSTAV, 2004, s.176.
[93] Vedat Nedim, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.130.

tarafından desteklenmeliydi. İşte, Şefik Hüsnü'nün Komünist Enternasyonal yayınlarında çıkan iki yazısından örnekler:

"*Milli bağımsızlık hareketleri, zafere ulaşmadan önce de, ulaştıktan sonra da, ekonomik bakımdan **burjuvazinin hegemonyası altında** kalmak zorundadır. Ancak bu, proletarya devrimi açısından o kadar **kötü bir şey değildir**, çünkü burjuvazi ekonomik alanda sürekli olarak emperyalist sermayeye karşı mücadele etmek zorundadır.*"

"*Türkiye'deki milli devrimci hareket, kuşkusuz ilerici bir etkendir. Bu hareket, toplumu feodalizmin ve padişahlığın kalıntılarından temizleyerek, bizi **proletarya devrimine yaklaştırmakta**, emperyalizmi can evinden vurmaktadır. Bu nedenlerden dolayı onu desteklemeliyiz.*"[94]

Şefik Hüsnü'nün savunduğu teorik gerekçeler, Stalin'in "aşamalı devrim anlayışından" başka bir şey değildi. Oysa TKP'nin gönüllü olarak burjuvaziye bıraktığı hegemonyayı ele geçirmesi gerekiyordu. Sosyalist devrimin öncesine, "milli burjuva iktidarını" zorunlu bir aşama olarak yapıştıran TKP kendini teorik olarak da felç ediyordu. Ayrıca "milli burjuva" diye kabul edilen Kemalizmin, emperyalizmle sürekli olarak savaşmak zorunda olduğu saptaması, pratikle de çatışan bir olguydu. Kemalistler emperyalizmle uzlaşmıştı; hiçbir zaman gerçek içeriğiyle anti-emperyalist olmamıştı.

* * *

Buradan çıkaracağımız sonuç, 1926 yılının sonuna kadar TKP'nin Kemalist iktidara duyduğu güven henüz kaybolmamıştı.

Şefik Hüsnü gizli bir kimlikle 1927 Ağustos ortalarında İstanbul'a geldi. Ekim 1927'de Vedat Nedim Tör'ün gösterdiği zayıflık nedeniyle 1927 TKP Tevfikatı başladı. Şefik Hüsnü ve diğer TKP yöneticileri tutuklandı. TKP büyük darbe aldı. Komintern'in, Kemalist iktidardan aldığı "komünistlere saldırmama" sözü bir işe yaramamıştı.

Tarihin rastlantısı olsa gerek: Stalin'in yönetimindeki Komintern'in; Çin'de, Çin Komünist Partisi'ni, Çang Kay-şek'in yönettiği Kuomintang'la ittifaka zorlamasının sonuçları Nisan 1927'de ortaya çıkmıştı. Bu tarihte Çang Kay-şek'in saldırısı sonucu binlerce komünist öldürülmüştü Çin Komünist Partisi Temmuz 1927'de Komintern'in desteklediği Kuomintang'ın sol kanadından ikinci darbesini aldı. Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi Çin'de de burjuvaziyle işbirliği taktiği iflas etmişti.

Stalinci Komintern sola çark etmek zorundaydı; burjuva hareketlere karşı yavaş yavaş eleştirisel konuma geçmeye başladı. Ağustos 1928'de toplanacak olan Komintern'in Altıncı Kongresi bunu resmi bir politika olarak ilan edecek, sosyal-demokrasi yeniden faşizmin bir kanadı olarak görülecekti. "Milli burjuva" olarak kabul edilen burjuva hareketler de bu teoriden kendine düşen payı alacaktı. Tabii ki, TKP de buna uygun biçimde Kemalizme karşı politikasını değiştirecekti.

* * *

[94] Şefik Hüsnü, aktarma *Komintern Belgelerinde Türkiye-5 Şefik Hüsnü – Yazı ve Konuşmalar*, Kaynak Yayınları, 1995, s.73,35.

9 Şubat 1927 yılında ”Yakın Şark Sekreterliği Toplantısı” yapıldı. Bu toplantıda TKP adına Şefik Hüsnü (Ferdi) vardı. Tartışılan konu Kemalizmdi.

KEYK Doğu Şubesi merkezi, Kemalizmin henüz işlevini tüketmediğini ve Kemalizmin bir hedef haline getirilmesinin yanlış olduğunu savunmaktadır.

Buna karşılık Şefik Hüsnü (Ferdi), Kemalizmin artık karşı-devrimci olduğunu savunmaktadır.

Toplantıya katılanlardan biri olan Kitaygorodskiy, Şefik Hüsnü (Ferdi) ile aralarındaki farkları özetler.

”*FERDİ yoldaşın işaret ettiği çelişkiler Türkiye gerçeklerine uymuyor. Burjuva demokratik devrim süreci bitmiş değil. Ferdi 1925 yılında kimi yoldaşlara Türkiye'de devrimin bittiğini söylüyordu.*
(...)
Ve şimdi burada ***Kemalizmin karşı devrimci bir güç*** *olduğunu, ulusal burjuvazinin burjuva devrimini tamamlama anlamında yaratıcılık yeteneğini yitirmiş olduğunu ileri sürmek, Kemalizmin ilerici-devrimci bir etmen olarak tüm önemini gözardı etmektir.*”[95]

Bu toplantıda Şefik Hüsnü (Ferdi) kendisiyle çelişkiye düşerek Vasilyev'in ”Kemalistler hangi konuda ilericidir?” sorusuna şu yanıtı verir:

”*Onların ilericiliği emperyalizme karşı sefere çıkmalarındadır, ve aynı zamanda* ***yabancı sermayeye*** *karşı sefere çıkmalarındadır. Onlar monarşinin hortlamasına izin vermiyorlar.*”[96]

Kemalistlerin ”yabancı sermayeye karşı” oldukları uydurma bir yakıştırmadır. Ayrıca Şefik Hüsnü, Komintern'in Kemalistlere karşı pratik tutumunu desteklediğini de belirtir. Şefik Hüsnü'yü çelişki içine sokan nokta, Komintern'den ayrı düşmeme arzusudur. Neyse ki, Komintern az zaman sonra Kemalizmin karşı-devrimci olduğu sonucuna varacaktır. TKP'yi içine düştüğü çelişkiden kurtaracaktır.

* * *

1927-1928 yılı, TKP'nin Kemalist iktidara karşı açık savaş açtığı yıl olarak kabul edilebilir. 1926 yılında Kemalizmi anti-emperyalist devrimci bir güç olarak kabul eden TKP, 1927 yılında Kemalizmi karşı-devrimci ve onun hükümetini mürteci (gerici) olarak görmeye başladı. Milli burjuvazi birdenbire en büyük düşman oldu. TKP yayın organı olan *Alev* dergisinin 1927 ortalarında yayınlanan sayılarında aşağıdaki sözleri okumak ilginçtir:

”*Biz, işçilerin şiarı şudur:*

Dün inkılâpçı olan burjuvazi bugün aksi inkılâpçı, onun hükûmeti ise ***mürtecidir****.*
(…)
Millî burjuvazi Türk proletaryasının en azılı ***millî düşmanıdır****.*
(…)
Her burjuva hükûmeti gibi Kemalist *hükûmeti de Türk burjuvazisinin amele sınıfı üzerindeki hâkimiyetini devam ettiren cebir ve tazyik cihazıdır.*”[97]

---

[95] *Büyük Kırılma*, TÜSTAV, 2007, s.235.
[96] *Büyük Kırılma*, TÜSTAV, 2007, s.235.
[97] *Alev*, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.149.

TKP, Kemalist iktidarı, karşı-devrimci olarak görür; ama bu iktidara karşı olan her muhalefeti (diğer burjuva fraksiyonlarını) Kemalistlerden (Halk Fırkasından) daha fazla karşı-devrimci (aksi inkılâpçı) olarak görmeye devam eder. Sadece TKP'nin, karşı-devrimci Kemalistlere karşı muhalefeti doğru bir muhalefettir. TKP Merkez Komitesi Mayıs 1928 bildirisinde bu farklılığı açıklar:

"*Halk Fırkası hükûmetine karşı olan tekmil muhalefetler **aksi inkılâpçıdır**. Yalnız ve yalnız amele sınıfının rehberi olan ve yoksul halkın yegâne müdafil Komünist Fırkasının muhalefet ve mücadelesi (? Ateşleyici) bir muhalefet, doğru bir mücadeledir.*

TKP Merkez Komitesi"[98]

* * *

Ağustos 1928'de Komintern'in Altıncı Kongresi toplandı. TKP temsilcisi Ali Cevdet Komintern'de esen sol rüzgârın etkisiyle sol içerikli bir konuşma yaptı. Ali Cevdet'e göre:

- Kemalizm, komprador burjuvaziyle ve emperyalizmle uzlaşmıştır.
- Kemalizm karşı-devrimcidir; bu nedenle Sovyetler Birliği'ne düşmandır.
- TKP bir kitle partisi haline getirilmelidir.
- Kemalizme karşı bir işçi-köylü cephesi kurulmalıdır.

"*Kemalizm, Musul ve Düyun-u Umumiye konularındaki tutumundan anlaşıldığı üzere, komprador burjuvazi ve emperyalizmle uzlaşmıştır. Böylelikle karşı-devrimci olduğu için, Sovyetler Birliği'nin aleyhinde tavır almaktadır.*
(…)
Yapılması gereken, TKP'yi bir kitle partisi haline getirerek, Kemalizme karşı bir işçi-köylü cephesi oluşturmaktır."

"*Böylece* **Kemalist *burjuvazi tamamen karşı-devrimci*** *bir konuma gelmiş oldu.*
(…)
Türkiye'deki çalışan yığınların önünde, Kemalist*leri ülkenin bağımsızlığına ve devrime ihanette bulunmuş hainler ve **karşı-devrimci** bir sınıf olarak teşhir etmeli ve* Kemalist *burjuvaziye karşı işçi ve köylülerin devrimci savaş cephesini oluşturmalıyız.*"[99]

TKP'yi şimdi Kemalizm düşmanı olarak konuşturan ses; aslında TKP'nn sesi değil, Komintern'in sesiydi.

* * *

Kemalist iktidar TKP'nin tavır değişikliğini 1929 TKP tevkifatı ile yanıtladı. İzmir ve İstanbul'da TKP üyeleri tutuklandı. 16 Temmuz 1929'da sonuçlanan davada birçok komünist 4 yılı aşkın hapis cezasına çarptırıldı. 1927 tevfikatında komünistlere daha az cezalar layık görülmüştü. Kemalist iktidar Türkiye Komünist Partisi'ni cezalandırma şiddetini artıyordu.

TKP Gençler Birliği Merkez Komitesi yayınladığı 1 Mayıs 1929 bildirisinde şöyle dedi:

---

[98] TKP Merkez Komitesi, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.156.
[99] Ali Cevdet, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.62,164,165.

"*Yoldaşlar! Türkiye burjuvazisi, dahilî siyasetinde olduğu gibi haricî siyasetinde de geniş kitlelere karşı ihanet etmiş ve emperyalizmle anlaşma yolunu tutmuştur.*
(…)
Kahrolsun işçi, köylü ve fakir halk kitlelerinin kanını emen Türkiye burjuvazisi ve onun âleti olan Halk Fırkası Hükûmeti!"[100]

Kemalistlerin böyle bildiri yazanlara, burjuva sınıf kinini artırarak cevap vermesi sınıf mücadelesi mantığı açısından doğaldı.

Mustafa Kemal, Ağustos 1929'da Eskişehir'e gitti ve orada yaptığı konuşmada, sınıf kinini tutamayarak komünistleri kıyasıya eleştirdi. Türkiye Komünist Partisi'ne Temmuz 1929'da kesilen cezaların üzerinden fazla zaman geçmemişti. Mustafa Kemal bu konuşmasında dedi ki:

"*Şurası unutulmamalıdır ki, Türk âleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde ezilmeli!*"[101]

TKP, Mustafa Kemal'in 6 Ağustos 1929 tarihli Eskişehir konuşmasına sert bir Merkez Komitesi bildirisiyle yanıt verdi:

"*Türkiye burjuvazisi, Cumhurreisinin ağzıyla Eskişehir İstasyonunda TKP'ye harp ilân etti. Bu, çoktandır devam eden bir muharebenin, burjuva devletinin en yüksek makamı tarafından resmen tasdiki demektir.*
(…)
M.Kemal Paşa ve onun hükûmeti, burjuva sınıfına, zabitlerine ve polislerine dayanabilir.
(…)
Kitlelere bugünkü hükûmetin ve Cumhurreisinin burjuva mahiyetini iyice anlatmak lazımdır.

Halk Fırkasının, Halk Fırkası hükûmetinin, BMM'nin, Cumhurreisinin yüzlerindeki maskeyi yırtmak ve şahısların nasıl burjuva müessesesi ve mümesilleri olduğunu, emekçi sınıfına göstermek TKP'nin önünde duran en mühim meselelerdendir.

TKP, Türkiye burjuvazisinin reisi, Türkiye amele, köylü ve esnafının ***en büyük düşmanı*** *olan M.Kemal Paşanın resmî harp ilânını, büyük bir soğukkanlılıkla karşılar ve mücadelesine devam eder.*

TKP MK., Ağustos 1929"[102]

TKP yöneticilerinden Hasan Ali Ediz, Şefik Hüsnü Deymer'e 25 Ocak 1930 tarihinde bir mektup yazarak Kemalistlerin hapishanedeki komünistlere yaptığı baskıya karşı uluslararası bir kampanyanın başlatılmasını istedi:

---

[100] Türkiye Komünist Gençler Birliği Merkez Komitesi, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.166,167.
[101] Mustafa Kemal, 6 Ağustos 1929, Eskişehir Garı'nda yaptığı konuşma, aktarma *1929 TKP Davası*, TÜSTAV, 2005, s.133.
[102] Ağustos 1929 TKP Merkez Komitesi Bildirisi, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.168.

"***Kemalistlerin izlediği devrimcileri yok etme politikasına*** *karşı güçlü bir uluslararası kampanya açmak için zorunlu adımları atmanız gerekiyor. Aksi takdirde yoldaşlarımızın hayatı büyük tehlikede.*"[103]

Kemalizmi yıllarca desteklemiş TKP'nin şimdi Kemalizme isyanı haklıydı, ama gecikmiş bir isyandı. Bu gecikmeden en başta Komintern sorumluydu, sonra da Komintern'i körü körüne izleyen TKP!

TKP'nin tam anlamıyla doğru yolu bulamadığını da söylemeliyiz. Kürt isyanlarına bakışında bunu göreceğiz.

[103] Hasan Ali Ediz, Şefik Hüsnü'ye mektup, aktarma *1929 TKP Davası*, TÜSTAV, 2005, s.144.

AĞRI İSYANI VE TKP

1927'de TKP tutuklamaları sürerken Kürtler de Ağrı'da isyan ateşini yakmaya başlamışlardı. Kürt aydınları, Türkiye-Irak-Suriye'de yaşayan Kürtleri temsilen Xoybûn (Hoybun = Bağımsızlık) örgütünü Lübnan'da kurmuşlardı. Amaçları, Kürt ulusunun bağımsızlığıydı. Bu örgüt 1927 yılından itibaren Kemalist iktidara karşı savaşıma girmişti. 1928 yılında Kürt halkını ulusal temelde bilinçlendirmeye çalışan bildiriler dağıtmıştı. *Ağrı* adlı gazete bu örgütle bağıntılıydı.

Hoybun örgütü, Kürt çetelerinin başına İhsan Nuri'yi komutan olarak tayin etti. İhsan Nuri birbirinden bağımsız davranan Kürt çetelerini bir ordu halinde birleştirmeye çalıştı. Ağrı'da başlayan isyanı bastırmak için Kemalist iktidar Eylül 1928'de İhsan Nuri'yle görüşme masasına oturmak zorunda kaldı.

Bu arada Kürtler "kurtarılmış bölgeleri" genişletmeye devam ediyordu. Kemalist İsmet Paşa görüşmelerden vazgeçti. Kemalist iktidar isyanı bastırmak için büyük bir hazırlığa başladı. Haziran 1930'da 60 bin askerle ve elli savaş uçağıyla saldırıya geçti. En büyük çarpışma Zilan deresinde oldu. Zilan deresinde su yerine kan akmaya başladı. Savunmasız halk da bu saldırıdan nasibini aldı; Kürt köyleri bombalandı, sivil halk süngülere geçirildi. Hoybun Cemiyeti 10 Temmuz 1930'da aldığı kararla, Ağrı'da başlayan saldırının Kürtleri katletmek olduğunu bildirdi. "Kürtlerin milli şuurunun canlı bir örneği olan Ağrı direnişine" silahlı güçlerle yardım etmeyi karara bağladı. Ne var ki, Kürt isyancılar sonbahara kadar dayanabildiler, Kemalist ordunun çizmeleri altında ezildiler.

* * *

5 Ocak 1930 tarihinde Komintern Yürütme Komitesi'nin Doğu Sekreteryası, "Türkiye hakkında" gizli bir rapor hazırladı. Bu rapor, Türkiye üzerine yazılmış bir dizi karardan oluşuyordu.

Komintern'in raporuna göre, Ağrı isyanı İngiliz emperyalizmi tarafından hazırlanmıştı. İsyanı çıkaranlar, emperyalizmin yardımcısı olan monarşistlerdi. İsyan, gerici feodal güçler tarafından yönetiliyordu. 5 Ocak 1930 tarihli Komintern raporunda şunlar yazıyordu:

"*Ayaklanma, İngiliz emperyalizmi tarafından kışkırtılmış, örgütlenmiş ve kullanılmıştır. (...) Hareket,* ***Britanya emperyalizminin ajanı*** *olan en büyük ve en gerici feodaller tarafından idare edilmiştir.*"[104]

Komintern, bu rapora dayanarak TKP üyelerine gizli bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle deniyordu:

"*Kürt isyanının esas amacı, Türkiye'yi Sovyet karşıtı bloğa katmaktır. Kürtlerin isyanı,* ***İngiliz ve Fransız emperyalistleri*** *tarafından hazırlanmış ve örgütlenmiştir.*"[105]

---

[104] 5 Ocak 1930 Komintern Raporu, aktaran Mehmet Perinçek, *Sovyet Devlet Kaynaklarında Kürt İsyanları*, Kaynak Yayınları, 2012, s.140.

[105] Komintern'in TKP Üyelerine Mektup'u, 1930, aktaran Mehmet Perinçek, *Sovyet Devlet Kaynaklarında Kürt İsyanları*, Kaynak Yayınları, 2012, s.141.

22 Temmuz 1930 tarihinde Komintern'in yayın organında V.Chattopadhyaya imzalı bir yazı çıktı. Bu yazıya göre, Kürtler, İngiliz emperyalizmi tarafından kışkırtılıyordu ve onlardan mali destek alıyordu.

30 Ağustos 1930 tarihli Komintern yayın organındaki yazıda bu fikir tekrarlanıyordu:

"*Kürdistan'a özgürlük sloganı altında çıkma eğilimi gösteren bu ayaklanmalar,* ***İngiltere tarafından kışkırtılmış****, silahlandırılmış ve finanse edilmiştir.*"[106]

Sovyet devletinin yayın organı *İzvestiya*, 18 Ağustos 1930 tarihli sayısında Ağrı isyanını birinci sayfasında ele aldı. Öz olarak söylediği şey şuydu: Kürt isyancılarının arkasında İngiliz emperyalizmi vardı.

* * *

TKP Ağrı direnişini nasıl değerlendirdi? 31 Temmuz 1930 tarihli "Memleket Meseleleri: İkinci Kürt İsyanı" isimli yazıda Ağrı isyanının ele alındığını görüyoruz.

Hemen belirtmek gerekir ki, Ağrı isyanı Kürtlerin ikinci isyanı değildir. Şeyh Sait ayaklanmasından önce Koçgiri ayaklanması vardır.

Türkiye Komünist Partisi'ne göre, ayaklanmaya katılanlar Kürt köylüsüdür; ama bu hareketi örgütleyen tabaka gerici feodal ağalardır ve İngiliz emperyalizmidir. Mazlum Kürt halkının haklı kurtuluş mücadelesi, Ağrı isyanını örgütleyenler tarafından kötüye kullanılmaktadır. Gericilerin (mürtecilerin) peşinden giden Kürt köylüsü aldatılmaktadır.

Bahsettiğimiz TKP yayınındaki makalede şöyle deniyor:

"*Siyasi mahiyyetine gelince, Kürt isyanı, başına geçip istikamet verenlerin şiarları, niyetleri ve intisapları* (bağlanmaları) *itibarıla,* ***imperyalisme alet olan****, halkın ve inkılabın menafiine mugayir* (aykırı)*,* ***koyu mürteci*** (gerici) *geri bir harekettir.*
(…)
Göğsümüzü gere gere iddia ve her an tekrar etmeliyiz ki; Kürt isyanı, İngiltere tarafından büyük bir sebat ile bu usul dairesinde idare olunan Sovyetler ittihadı aleyhinde harp tahrikâtının (kışkırtmanın) *ve hazırlıklarının bir menkabesinden başka birşey değildir. Onun siyasi ve maddi imkânlarını muayyen bir plan dahilinde bu* ***imperyalizmin ajanları*** *temin ve tertip etmiştir.*"[107]

Ayrıca yazıda Ağrı isyanını İngilizlerin örgütlediğine dair bir belgenin TKP'nin elinde olmadığı belirtiliyordu; ama politik durum tahlilinden böyle bir sonucun(!) ortaya çıktığı söyleniyordu.

Ağrı isyanının meydana geldiği dönemde TKP'nin, Kemalistleri karşı-devrimci olarak gördüğünü biliyoruz. Ama buna rağmen ayaklanmayı desteklemeyen TKP'nin, Ağrı isyancılarını Kemalistlerden daha fazla karşı-devrimci (gerici) gördüğünü söyleyebiliriz. Şüphesiz ki burada Kemalistlere sunulan kısmi bir ideolojik destektir.

---

[106] *Komintern Belgelerinde Kürt Sorunu*, Kaynak Yayınları, 1994, s.53.
[107] TKP yayını 1930, *Memleket Meseleri İkinci Kürt İsyanı*, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.192,194.

Nitekim Şefik Hüsnü, Ağrı isyanında, irticanın rolünü kabul ederken Kemalistleri de eleştirir. TKP, Ağrı isyanına karşı çıkarken Kemalistleri de bu isyanın çıkışını engelleyecek maddi şartları yaratmadıkları için eleştirir. İngiliz emperyalistlerinin amacı, Sovyetlere karşı bir mevzi kazanmaktır. İsyanı yöneten gericilerin amacı ise, bağlı oldukları emperyalistlerin siyasetini Türkiye'de egemen kılarak milleti sömürmektir. TKP yayını bu görüşü şu sözlerle ifade etti:

"*Bu def'aki Kürt isyanı sonuncusu olmayacaktır demiştik. Kemalistler halk aleyhtarı diktatorluklarıla isyan haleti ruhiyyesini, isyanın ictimai ve iktisadi şartlerini yaratmakta devam ettikleri müddetce, İngilizlerin* (...) *müdahaleleri* (...) *de sonuncusu olmayacaktır. Ne İngilizlerin ne de Türk mürtecilerinin hakiki maksatleri 'müstakil bir Kürdistan' vücude getirmek değildir. Asıl gaye birinciler için, Türkiyenin de iştirakile Sovyetler Rusyasını imperyalizme multi düşman Devletlerden mürekkep bir çember içine almak; ikinciler için ise, Türkiyenin mukadderatını ele geçirerek, imperyalist efendilerin siyasetini takip suretile, milleti serbestçe ve doyasıya haraca kesmektir.*"[108]

Sovyetler Birliği'nin dış politikasına bağlılığın, TKP'nin sınıfsal gözünü kör ettiğini Ağrı ayaklanması bir kez daha göstermiştir. Ulusların ayrılma hakkını programında savunan TKP "Ağrı ayaklanması dersinde" sınıfta kalmıştır. Kemalistleri bu isyan patlak verdiğinde karşı-devrimci olarak kabul etmesine rağmen, Kürtlerin yanında durmamış ve ezilmelerine göz yummuştur.

* * *

Yeri gelmişken TKP Merkez Komitesi üyelerinden olan Hikmet Kıvılcımlı'nın Ağrı isyanını değerlendiriş biçimini ele alabiliriz.

Hikmet Kıvılcımcı 1923-1933 yıllarında Elazığ cezaevinde yatarken kaleme aldığı *Yol* dizisinin *İhtiyat Kuvvet = Milliyet (Şark)* isimli 6. kitabında TKP yönetiminin Kürt politikasını eleştirirken Ağrı isyanını değerlendirir ve bu isyanı Şeyh Sait ayaklanmasıyla kıyaslar. Hikmet Kıvılcımlı'nın Şeyh Sait ayaklanmasını hem Türkiye içinde, hem de dünya içinde gericilik olarak gördüğünü aktarmıştık.

Hikmet Kıvılvımlı'ya göre, Ağrı isyanı Türkiye içinde ezilen Kürtlüğün, ezen Türk burjuvazisine karşı ulusal isyanı sayılabilir. Kıvılcımlı, 20 Temmuz 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan Ağrı dağı bildirilerini örnek gösterir:

"*En büyük bir millet olmaya layık Kürt kardeşler! Bütün milletlerin istiklâllerini kurtardıkları bugün, Türk idaresinde kavrulan aziz Kürt milletinin hâlâ esaret halinde yaşamasına tahammül edecek misiniz?.*"[109]

Ne var ki, Kıvılcımlı burada durmaz; Türkiye içinde ilerici olarak ortaya çıkan bir hareketin; dünya çerçevesinde gerici olabileceğini söyler. İşte, Ağrı isyanı Kıvılcımlı'nın gözünde dünya ölçeği dikkate alınırsa gerici bir isyandır. Belirleyici olan Türkiye mi, dünya mıdır? Kıvılcımlı dünyayı belirleyici olarak kabul ettiği için Ağrı isyanını gerici sayar ve mahkûm eder. Kıvılcımlı der ki:

---

[108] TKP yayını 1930, *Memleket Meseleleri İkinci Kürt İsyanı*, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.195.
[109] *Cumhuriyet* gazetesi, 20 Temmuz 1930.

"*Ağrı Dağı İsyanı: a) Bir memleket içinde, bir millet olarak ezilen Kürtlüğün ezen Türk burjuvazisine karşı isyanı olmak istedi. Bu kapitalist zulmune karşı çıkan milli kurtuluş hareketi, bu harekette çalışkan aşağı sınıfların da kurtuluşu temsil edildiği nisbette, bir memleket içinde olsun ileri ve devrimci bir hareket sayılabilir. b) Dünya içinde Ağrı isyancıları Lawrens'li emperyalizme dayandı. Emperyalizm demek dünya irticaî demektir. Şu halde Ağrı isyanı, dünyaya nisbetle* ***irticaî*** *bir harekettir.*
(…)
Herhangi sosyal bir hareket, Dünya içindeki iki hareket sisteminden birinin parçası olmaya mecburdur. O zaman ise, parçası olarak içine girdiği sisteme göre gerici veya devrimci olur."[110]

Demek ki sonuçta Ağrı isyanı gerici bir harekettir; desteklenmesi gericiliğe yarar.

Kıvılcımlı'nın değerlendirmesi TKP'nin merkez yöneticilerinden daha dikkatli olsa da, varacağı yer açısından aynı kapıya çıkar: Ağrı isyanı emperyalizme yarayan bir isyandır, desteklenemez. Bu yanlış değerlendirme Marksist açıdan eleştirilebilir; ne var ki incelediğimiz konunun sınırlarını aşmamak için burada durmamız gerekiyor.

* * *

TKP'nin bütün Kürt isyanlarına karşı genel tutumu şöyle özetlenebilir:

- Kürt isyanları, emperyalizm tarafından kışkırtılmıştır.
- Kışkırtılan bu isyanlar, anti-emperyalist (ilerici) Kemalist hükümetleri yıkmayı amaçlamıştır.
- TKP bundan dolayı hiçbir Kürt isyanını desteklememiştir.

TKP'nin bu politikasını 1962'den sonra TKP Genel Sekteri olan Yakub Demir (Zeki Baştımar) açık sözlerle ifade etmiştir:

"*1925'te İngiliz emperyalizminin Türkiye'de kışkırttığı Şeyh Sait isyanı ve daha sonraki* ***Kürt isyanları partimizce desteklenmemiştir****. Partimiz, programındaki milletlerin kendi kaderlerini kendileri tayin etme prensibine bağlı olduğu halde, bu isyanları desteklememiştir. Marksçı-Leninci TKP, bu isyanların o zamanki* ***ilerici, anti-emperyalist Türkiye hükümetine*** *karşı emperyalizmin tertipli bir provokasyonu olduğunu biliyordu.*"[111]

Görüldüğü üzere, TKP Genel Sekreteri Zeki Baştımar Kürt isyanlarını desteklemeyerek, anti-emperyalist olarak kabul ettikleri Kemalistlerin yanında durduklarını övünerek savunmaktadır.

[110] Dr. Hikmet Kıvılcımlı, *İhtiyat Kuvvet: Milliyet (Şark)*, Yol Yayınları, 1979, s.194-195.
[111] Yakub Demir, *TKP MK Dış Bürosu – 1965 Tartışmaları*, TÜSTAV, 2004, s.96.

TKP DÖRDÜNCÜ KONGRESİ'NE GİDERKEN
İKİNCİ PROGRAM

Daha önce bahsettiğimiz TKP'nin Üçüncü Kongresi'nde (Şubat 1925'te) İkinci Program'ın anahatları çıkarılmış, 1926'da Merkez Komitesinin Dış Bürosu bunu bir program haline getirmiş ve 1926 TKP konferansı tarafından onaylanmıştı. Ne var ki, bu programın Komintern tarafından gözden geçirilmesi 1929 senesi ortalarına kalmıştı. Komintern söz konusu programı inceledi, gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra Şubat 1930'da kabul etti. Bu nedenle TKP'nin İkinci Programı'nın 1926-1930 yılları arasında değişime açık bir taslak olarak ortada durduğunu ve en son biçimine Şubat 1930'da kavuştuğunu dikkate alırsak bu İkinci Program'a "1926-1930 Programı" diyebiliriz. Belki de "1927-1930 Programı" demek daha doğrudur.

İkinci Program ancak 1931 yılında *İnkilap Yolu* yayını olarak Şefik Hüsnü'nün bir önsözüyle birlikte basıldı. Ayrıca TKP'nin Merkez Komitesi'nin hazırladığı "Türkiye Meselesine Dair Tezler" aynı biçimde Komintern tarafından Şubat 1930'da onaylanmıştı. Bu tezler de TKP'nin İkinci Programı'yla birlikte basıldı. Tezler programı destekleyen ek bir metindi.

* * *

Şefik Hüsnü TKP İkinci Programı'na yazdığı önsözde Kemalizmi değerlendirir: Kemalist devrimin ekonomik temeli, sanayi burjuvazisine yükselmek isteyen ticaret burjuvazisidir. Millici devrim, emperyalizme karşı yapılmıştır. TKP de Kemalizmi anti-emperyalist mücadele verdiği için desteklemiştir.

Şefik Hüsnü tarih vermese de bu dönemin 1927'ye kadar sürdüğünü TKP politikasından biliyoruz. (Bu politikanın yanlışlığını sonuç bölümünde ele alacağız.) Şimdilik Şefik Hüsnü'nün bu dönemle ilgili görüşünü aktaralım:

"*Millici inkilâp her şeyden evvel, beynelmilel mali sermayenin vesayetinden ve müdahalesinden kurtulmak azmıyla, bu sınıfın yapmış olduğu imperyalizm aleyhtarı ciddi gayretlerin ve köylülüğün sefil ve hoşnutsuz ana kütlelerini ve emekçi halkı, milli kurtuluş şiarı etrafında toplamak hususunda gösterdiği kabiliyetin mahsuludur.*"[112]

Şefik Hüsnü, Kemalizmin (Halk Fırkası'nın) bu anti-emperyalist döneminden sonra, emperyalizmle uzlaşarak karşı-devrimci konuma geçtiğini yazar. Şefik Hüsnü'ye göre Kemalizm yeni bir devreye girmiştir. Bir yandan Sovyetler Birliği'nin dostluğunu kaybetmemeye dikkat göstererek emperyalizme teslim olmuştur; diğer yandan Sovyetler ile emperyalistler arasındaki çelişkiden yararlanmaya çalışmaktadır.

TKP hem emperyalizme, hem de Kemalist Halk Fırkası'na karşı mücadele etmelidir. TKP'nin önündeki hedef, amele ve köylü iktidarıdır. Bunun için devrim şiarları etrafında halk kitlesini toplamalı, iktidarı Kemalistlerden almalıdır. Şefik Hüsnü bu görüşlerini ifade edecek biçimde önsözünü şu sözlerle bitirir:

"*Esas vazifesi amele ve yoksul köylüleri teşkilâtlandırmak ve onların iktisadi ve siyasi sınıf mücadelelerini sevkü idare etmek olan komünist fırkası, bundan maada* (başka)*, şehirlerin ve*

[112] Şefik Hüsnü, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.249.

köylerin muztarip (acı çeken) *geniş halk kütlelerini de inkilâbi şiarlar etrafında toplamak, ve aynı zamanda* ***hem imperyalizme hem de halk fırkasına karşı*** *mücadeleye sevketmek vazifesiyle de mükelleftir.*

Kahrolsun burjuvazi hakimiyeti ve imperyalizm ile anlaşan halk fırkası!

İkini-kânun 1931"[113]

TKP'nin eski tutumuyla şu andaki tutum arasındaki çelişki uçurum düzeyindedir. Ama hiç olmazsa son politik tutum, burjuvaziyle işbirliği değildir. Ne var ki, TKP 1927'ye kadar Kemalistleri destekleme politikasının doğru olduğunu hâlâ savunmaktadır.

* * *

Şefik Hüsnü'nün yazdığı önsözde Kürt meselesi de yer alır. Ağrı isyanıyla ilgili olarak önceki bölümde ele aldığımız TKP'nin yanlış tutumunu genelleştirilerek tekrarlar. Şefik Hüsnü'ye göre, emperyalizm ve ülke içindeki irticacılar, Halk Fırkası'na karşı mücadelerinde farklı ulusal azınlıkların hoşnutsuzluklarından yararlanmaktadır. Kemalizm bunu görememekte, Türk olmayan bu ulusal ekalliyetlere (azınlıklara) eziyet yaparak onların emperyalizm ve iç gericiler tarafından kışkırtılmalarına maddi olanak hazırlamaktadır. Öte yandan Kürt aşiret reisleri, şeyhleri, İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin paralı memurlarıdır. Şefik Hüsnü'nün kendi sözleriyle şöyle:

"*Kürt kabile reisleri ve şeyhleri* ***İngiltere ve Fransa imperyalistlerinin*** *aylıklı âdi emir kullarıdır.*"[114]

* * *

"1926-1930 Programı" diye kabul edebileceğimiz bu İkinci Program'ın en önemli yanı, Kemalist halk partisine karşı, Birinci Program'daki hattı değiştirmiş olmasıydı. Birinci Kongre, "emperyalizme karşı savaşan Kemalist iktidarı" destekliyordu. Kemalist iktidarla mücadele etmeyi gündeme almamıştı. Oysa İkinci Program, Kemalist iktidara (Halk partisine) karşı savaşı öğütlüyordu. Kemalist halk partisi hakkındaki saptama şuydu:

"*Türkiye komünist partisi iktidarda bulunan halk fırkasına karşı barışmaz azimkârane bir tarzda mücadele eder.*
(…)
Halk fırkasına karşı mücadelede ilk vazife, onun halk aleyhtarı mahiyetini; imperyalizm ile uzlaşmağa doğru istihalesini (başkalaşımını)*; sınıf ziddiyetlerinin artmasının önüne geçmekten aciz olan burjuva diktatorluğu menfaatine, amele ve köylülerin sınıf mücadelesini bastırmak hususundaki mürteciane* (gerici) *teşebbüslerini açığa vurmaktır.*"[115]

Demek ki programa göre, Kemalist iktidara karşı mücadeleyi, emperyalizme karşı mücadeleden ayırma olanağı yoktu. İkinci Program, hem emperyalizme karşı, hem de "milli burjuvaziye" karşı savaşmayı hedefliyordu. Bu programa göre TKP'nin önüne koyduğu hedef; burjuva diktatörlüğüne karşı, proletarya ve köylülerin diktatörlüğüydü. Proleter diktatörlüğe giden yol buradan geçecekti.

---

[113] Şefik Hüsnü, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.252.
[114] Şefik Hüsnü, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.250.
[115] TKP 2. Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.29,30.

”*Türkiye komünist fırkası, komünist Beynelmilelinin bir şubesi sıfatı ile, mücadelelerini, Türkiye'nin hususi şeriati dahilinde imperyalizme karşı, ve milli burjuvazinin ve büyük emlâk ve erazi sahiplerinin hakimiyetine karşı tevcih eder; Sovyetler ittihadı, cihan proletarya inkılâbı ve komünizm lehinde bulunur; ve mevcut burjuva diktatorluğu yerine* ***amele ve köylü hakimiyetine müsterit bir Sovyet idaresi*** *kurmak gayesini takip eder.*”[116]

TKP tarafından idare edilen Türkiye proletaryasının egemenliği altında işçi-köylü diktası devlet iktidarını ele geçirecekti. Devrimi korumak için işçi ve köylüler silahlandırılacak, burjuvazinin çıkarını savunan ordu dağıtılacak, yerine işçi ve köylü milisi kurulacaktı. TKP'nin şimdiki programı Lenin'in *İki Taktik* eserine göre ayarlanmış bir programdı. (Konumuzu ilgilendirmediği için ”aşamalı devrim” anlayışının eleştirisine şimdilik girmeyeceğiz.)

İkinci Program, Kürtlerin, Lazların vb. ayrılma hakkını da kabul ediyordu. Birlikte kalmak isteyen uluslar, ulusal azınlar için, TKP'nin önerisi Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi federasyon biçimi örgütlenmeydi.

Özcesi TKP'nin İkinci Programı Kemalist burjuvaziyi karşısına alan bir programdı. Kürt ulusunun kendi geleceğini belirleme hakkını tanıyordu. Ama pratikte Kürt isyanlarında gördüğümüz gibi isyanın yanında değil, karşısında duruyordu. TKP'nin resmi ideolojiyle kontağını bu yanlış tutum sağlıyordu.

* * *

Şefik Hüsnü'nün İkinci Program'a yazdığı önsöz aslında TKP Merkez Komitesi'nin kabul ettiği ”Türkiye Meselesine Dair Tezleri”nin bir özetiydi.

Bu tezler de Kemalistlerin ilk dönem anti-emperyalist olduklarını, sonraki dönemde ise karşı-devrimci pozisyona geçtiklerini söylüyordu. Kemalizm sanayi burjuvazisine büyümek isteyen orta ticaret burjuvazisinin çıkarlarını dile getiriyordu. ”Kurtuluş savaşının” başlangıcında Kemalizm olumlu rol oynamıştı ve sonra gericileşmişti. TKP bugün artık emperyalizmle yaptığı savaşı, Kemalistlerle yaptığı savaştan ayırmamalıydı. Tezler bu fikirleri şu sözlerle somutluyordu:

”*Kemalizm, inkişafının ilk devresinde imperyalizm aleyhtarı mücadelede milli umumi menfaatleri temsil ettiği halde, bu anda vaz'iyet değişmiş olup, o artık ancak burjuvazinin menfaatlerini temsil etmektedir.*
(…)
Komünistlerin vazifesi aynı zamanda imperyalizme teslim olmak yolunda ilerleyen halk fırkasına ve onun hükümetine karşı mücadele için kütleleri teşkilâtlandırmaktır.”[117]

* * *

Tezler de ulusal azınlıklara Kemalistlerin yaptığı terörü haklı biçimde kınıyordu. Ama Kürt ayaklanmalarına karşı Kemalistlerin birinci dönemde (anti-emperyalist oldukları dönemde) yaptığı ezme hareketini kısmen mazur görüyordu. (O dönemde TKP'nin ayaklanmalara karşı tutumunun bir özeleştirisi yapılmıyordu.)

---

[116] TKP 2. Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.29.
[117] TKP Merkez Komitesi'nin Hazırladığı ”Türkiye Meselesine Dair Tezler”, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.259.

”*Milli ekalliyetlerin hakim sınıfları (Kürt derebeyleri, Rum ve Ermeni burjuvazileri) istiklâl mücadelesi esnasında, imperyalizmin müttefikleri ve Türk milli inkilâbının düşmanları idiler. Bunlara karşı mücadelede* Kemalist*ler* ***mazur*** *addedilseler bile, başlıca darbeleri emekçi kütleler üzerine düştüğünü kaydetmek icap eder.*”[118]

”Ulusal kurtuluşçu anti-emperyalist” dönemde: Kemalistlerin, karşı-devrimci olan ulusal azınlıkların (ekalliyetlerin) hareketine karşı savaşı, emperyalizme karşı mücadelenin bir cüzünü (parçasını) meydana getiriyordu. Son dönemde ise ulusal sorunda Kemalizmin siyaseti gericiydi. Kemalistlerin karşı-devrimcileştikten sonra, ulusal ve ulusal azınlıklara karşı yürüttükleri yok etme-yıldırma hareketini gerici ve karşı-devrimci olarak niteliyordu TKP!

”*Milli kurtuluş mücadelesi devresinde,* ***aksi-inkilapçi*** *bir rol oynayan milli ekalliyetlerin hakim sınıflarına karşı, Kemalizmin mücadelesi, imperyalizme karşı mücadelenin bir çüz'ünü* (parçasını) *teşkil ediyordu. Şimdi ise bil'akis halk fırkasının milli meseledeki siyaseti* ***mürteci ve aksi-inkilapçı*** *mahiyettedir. O, bu mes'eleyi milli ekalliyetleri Türkleştirmek ve barbarca ezmek teşebüslerile halledemez.*”[119]

Peki, TKP ikinci dönemde Kemalistlerin ulusal sorun siyasetini karşı-devrimci ve gerici gördüğüne göre, Ağrı ayaklanmasını niçin desteklememişti? Çünkü bu ayaklanma emperyalistlerin kışkırtmasıydı, gericiydi. Temel kriter TKP için emperyalizme karşı tutum (Sovyet çıkarı) olduğuna göre, bu ayaklanma Kemalizmin karşı-devrimciliğinden daha çok karşı-devrimciydi. Böylece TKP pratik olarak Ağrı ayaklanmasının karşı-devrimciliği karşısında, daha az karşı devrimci olan Kemalizmin yanında durmuş oldu. Bu şekilde resmi ideolojiden bütünüyle kopamadığını, hem Şeyh Sait ayaklanmasının özeleştirisini yapmayarak, hem de Ağrı isyanını desteklemeyerek göstermiş oldu.

* * *

1932 yılı içinde TKP'nin Dördüncü Kongresi (bazılarına göre konferansı) Zeki Baştımar'ın evinde toplandı. Bu toplantı hakkında yeterli bilgiden yoksunuz. TKP Merkez Komitesi'ne Reşat Fuat Baraner, Hikmet Kıvılcımlı, İsmail Bilen, Şefik Hüsnü gibi tanınmış komünistler girdi.

Zeki Baştımar Merkez Komitesi'nin yedek üyesiydi. Ancak 1936 yılında yedeklikten asilliğe çıkarılacaktı.

Kemalizmi karşı-devrimci olarak kabul eden TKP politikası, bu kongreden TKP'nin Komintern tarafından desantralizasyona (merkezden ayrılmaya) dayalı kararına kadar devam edecektir.

[118] TKP Merkez Komitesi'nin Hazırladığı ”Türkiye Meselesine Dair Tezler”, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.261.
[119] TKP Merkez Komitesi'nin Hazırladığı ”Türkiye Meselesine Dair Tezler”, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.261.

DÖRDÜNCÜ KONGRE'DEN DESANTRALİZASYONA KADAR TKP'NİN KEMALİZM POLİTİKASI

TKP'nin yayın organı olan *Kızıl İstanbul*'un 1932'deki 36. sayısında, "Türkiye'de Milli Burjuva İnkılabının Sonu ve Lenin Yolu" başlıklı bir yazı yayımlandı. TKP'nin Kemalist hareketi başlangıçta niçin desteklediğini açıklamak isteyen ve dolayısıyla o dönemdeki parti politikasını savunan yazıda bir saptama yapılıyordu:

"*Lenin diyor ki: Müstemlikelerde milli burjuvazinin rehberliği altında vaki olacak hareketler 1 – Eğer emperyalistler aleyhinde olursa 2 – Aynı zamanda derebeyliğe karşı tevcih edilmişse* (yönetilmişse) *3 – Ve eğer geniş emekçi kitlelerinin tenvir* (aydınlatma) *ve terbiyesi için komünistlere müsade ederse o zaman inkılapcıdır, ve proletarya bu inkılabın muzahiridir* (yardımcısıdır).

Türkiye'deki milli kurtuluş hareketi ***ilk anlarda*** *bu vasıfları oldukça taşıyordu.*"[120]

Kemalistler anti-emperyalist miydi? Derebeyliğe (feodalizme) karşı tutum almış mıydı? Komünistlerin çalışmasına izin veriyor muydu?

Yazının söylediğinin tersine, Kemalist hareket başlangıçtan itibaren bu özellikleri taşımıyordu. Bu yazı TKP'nin 1920-1927 arasında Kemalizmin peşine takılan yanlış politikasının umutsuzca bir savunusuydu, inandırıcı değildi.

* * *

1932'de yayımlanan TKP yayın organı *Bolşevik* gazetesinde, Kemalizmin, emperyalizmle ilişkisini irdeleyen yazıda daha gerçekçi bir çözümlemeyle karşılaşıyoruz:

"*Esasen Türkiye'de emperyalizmin iktisadi hakimiyetini temizleyemeyen burjuva inkılabı memleketteki ecnebi sermaye hakimiyetini aynen muhafaza etti. Bir kılına bile dokunamadı ve dokunamazdı çünkü* Kemalist*lerin istinad ettiği* (yaslandığı) *sistem de emekçileri soymak sistemi üzerine kurulmuştur.*"[121]

TKP'nin 1920-1927 politikasında Kemalizme yapıştırılan "anti-emperyalizm" etiketinin doğru olmadığını bu saptama göstermektedir. Ancak TKP, anti-emperyalizmi, emperyalist sistemden bütünüyle kopmak olarak algılamaz; emperyalist işgale bir karşı duruş olarak algılar. Bundan dolayı Kemalistleri 1920-1927 döneminde anti-emperyalist olarak değerlendirmeye devam eder.

* * *

TKP Merkez Komitesi'nin 1 Mayıs 1933 bildirisi, Kemalist burjuvazinin halk düşmanı olduğunu belirtiyor ve halkı Kemalist burjuvaziye karşı savaşa çağırıyordu.

---

[120] *Kızıl İstanbul*, 36. sayı 1932, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.292.

[121] *Bolşevik*, Ağustos 1932, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.319.

”*Sözde halkçı, hakikatta* ***halk düşmanı olan Kemalist hükümeti*** *buhranın bütün ağırlığını emeğiyle geçinen amelelerin, fakir köylülerin, küçük memur, mustahdim ve esnafın sırtına yüklüyor.*
(…)
YOLDAŞLAR: Amele sınıfının burjuvaziye karşı bu beynelmilel mücadele gününde Türkiye Komünist Fırkası sizleri Kemalist burjuvaziye karşı mücadeleye çağırıyor.”[122]

* * *

Kızıl İstanbul’un Temmuz 1934 tarihli sayısında ”Lozan anlaşması” değerlendiriliyordu. ”24 Temmuz 1923 Lozan’da İlk Satıldığımız Gün” başlığını taşıyan yazıda, Kemalistlerin Lozan’da emperyalizme satıldığı belirtiliyordu. Lozan anlaşmasını, Kemalizm tarihinde emperyalizme teslim olmak yönünde kırılma noktası olarak gören yazı şöyle devam ediyordu:

”*Lozan muahedesi Kemalistlerin emperyalistler karşısındaki korkaklıklarını, ric’atlarını ve irticaa sapma yolundaki faaliyetlerini gösteren mühim bir vesikadır. Lozan konferansında halk fırkası hükümeti emperyalist devletlerle beraber Türkiye emekçilerini soymak için anlaştılar.*”[123]

Aslında Kemalistler Lozan’dan çok önce emperyalistlerle uzlaşmıştır. Gerçi TKP’nin eski değerlendirmeleri karşısında bu tutum bir ilerleme sayılabilir. Ne var ki, yine ortada bir soru duruyor. TKP’nin 1923-1927 yılları arasında ”emperyalizme satılmış Kemalizme” verdiği desteği nasıl yorumlayacağız? Komintern belgelerinde yer alan ”Lozan anlaşmasını öven” sözleri ne yapacağız?

* * *

TKP tarafından yayımlanan *Kızıl İzmir*’in Mayıs 1935 tarihli sayısında Kemalizme karşı eleştirel tutumun devam ettiğini görüyoruz:

”*Kemalist Halk Fırkasının, Köylü, Amele emekçi sınıfımızın başına zorla belâ kestirdiği soyguncular hükümeti, bütün hayati işleri kan ter dökerek meydana getiren emekçilere türlü türlü nam altında vergiler ve mecburiyetler tarh ederek* (çıkararak) *hayatımızı yaşanılmaz bir hale koymuştur.*
(…)
KAHROLSUN KEMALİST BURJUVA HALK FIRKASI
YAŞASIN Türkiye KOMÜNİST Fırkası Amele ve Köylü”[124]

* * *

TKP yayın organı *Orak Çekiç*’in 1936 tarihli 3. sayısında Şeyh Sait isyanıyla ilgili bir değerlendirme yer alıyor.

---

[122] Mayıs 1933 TKP Merkez Komitesi Bildirisi, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.336.
[123] *Kızıl İstanbul*, Temmuz 1934, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.351.
[124] *Kızıl İzmir*, Mayıs 1935, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.359.

Halk Partisi hükümetinin Doğu'da derebeylik artıklarıyla, Fransız-İngiliz ajanlarıyla, kodaman ağa ve beylerle uzlaştığını belirtiyor yazı. Ama Şeyh Sait isyanının gerici olduğunu; Şeyh Sait isyanına katılan beylerin, ağaların Batı kentlerine sürülmesinin "devrim" lehine iyi bir davranış olduğunu savunan yazıda deniyor ki:

"*Kemalistler Kürdistan'da büyük toprak sahiplerine, tefecilere, kodaman ajanlara,* Kemalist *burjuvazile bağ tutan tüccarlara yaslandılar.*
(…)
1925 koyu kaytak (kuytu) *Şeyh Sait isyanile, doğu vilayetlerinden beyler, ağalar batı kentlerine sürüldü idi.*
(…)
Halk partisi hükümeti bu sürmek işile ve irticai isyan hareketlerini ezmekle inkılâp namına ***eyi bir hareket*** *yapmış oluyordu. Fakat onu sonuna kadar götüremedi.*"[125]

Görüldüğü üzere Kemalist burjuvazinin karşı-devrimci olarak kabul edildiği dönemde bile, TKP'nin "1925 Şeyh Sait değerlendirmesi" öz olarak varlığını koruyor: Şeyh Sait isyanı irtica olarak kabul ediliyor ve Kemalizmin bu isyanı ezmesine olumlu gözle bakılıyor.

* * *

TKP Merkez Komitesi 1936 yılında, önce 1929 yılı ortalarında kaleme alınmış ve Şubat 1930'da Komintern tarafından onaylanmış TKP İkinci Programı'nın dördüncü basımını yapar. Bir de bu dördüncü basıma TKP Merkez Komitesi bir sunuş yazısı ekler.

Sunuş yazısının önemi, TKP'nin Kemalizme karşı olumsuz tutumunun devam ettiğini göstermesidir: TKP, Kemalist burjuvaziyle savaşa devam etmektedir ve bu savaşı emperyalizme karşı mücadeleden ayırmamaktadır. TKP Merkez Komitesi sunuş yazısında şöyle der:

"*TKP, Kemalist burjuvaziye ve onun sınıfı diktatorasına karşı yürüttüğü savaşı; emperyalizme, ecnebi emperyalist sermayenin ajanlığını yapanlara, irticaa, derebeylik artıklarına karşı yürüttüğü amansız savaştan ayırmıyor.* (...) *TKP, Kemalist burjuvazinin ve onun Halk Fırkası hükûmetinin sahtekârlıklarını, boşboğazlıklarını, kitleleri aldatmak ve onları sınıf savaşında diz üstü süründürmek için ileri sürdüğü demagojileri yılmadan, yorulmadan emekçi kitlelere göstermektedir.*"[126]

TKP'nin 1936'daki Kemalizme bu bakışının kısa bir zaman sonra tam zıt yöne doğru değiştiğini göreceğiz. Şimdi dikkat çekmek istediğimiz nokta, 1936 yılında TKP'nin, Kemalistleri hâlâ karşı-devrimci olarak kabul etmesidir. Oysa bu tarihte Komintern, Kemalizm konusunda tekrar sağa çark etmiştir. TKP kadroları Komintern'in politika değişikliğinin henüz farkında değildir. Şüphesiz ki, farkında olmamanın faturasını Komintern'e ödeyecektir TKP!

[125] *Orak Çekiç*, 3. sayı 1936, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.386.
[126] TKP İkinci Programı Dördüncü Basımının Sunuş Yazısı, 1936, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.469.

KOMİNTERN'İN TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ'NE DAYATTIĞI DESANTRALİZASYON KARARI VE KEMALİZM POLİTİKASI

TKP'nin 1937'de ideolojik olarak düşeceği zavallı durumu anlamak için Komintern tarihinin 1934'teki sayfalarını karıştırmamız gerekiyor. Komintern'in 1928'de saptadığı sol sekter politika (en başta sosyal-demokratların faşizmin ikizi olarak görülmesi) 1934 yılına gelindiğinde iflas etmişti. İflas eden bu politikanın sorumlusu Stalin'di. Stalin sosyal-demokratlara karşı politika değiştirmenin gerekliliğini anladı; çünkü Almanya'da iktidarda olan Hitler, Sovyetler Birliği'nin güvenliği için açık bir tehlike oluşturuyordu. Komintern'in sol hattını, sağ hatla değiştirme görevi Dimitrov'a verildi. Dimitrov, sosyal-demokrasinin her koşulda burjuvazinin ana dayanağı olmadığını, sosyal-demokratların sosyal-faşist olmadıklarını, dolayısıyla faşizme karşı onlarla ittifak yapılabileceğini açıkladı.

Mayıs 1935'te Fransız-Sovyet Paktı imzalandı. Bu anlaşmaya göre, Stalin, Fransa ordusunun ulusal savunma politikasını onaylıyordu. Reformistler bile Stalin'in bu sağ tutumuna şaşırıp kaldılar.

Temmuz 1935'te Komintern'in Yedinci Kongresi toplandı; burjuva partilerle yapılacak "anti-faşist cephe" anlayışı onaylandı. Komintern'in Beşinci Kongresi, burjuvaziyle işbirliği politikasını uyguladığı için Türkiye Komünist Partisi'ni eleştirmişti. Şimdi Komintern'in Yedinci Kongresi burjuvaziyle işbirliği istiyordu. TKP, Kemalist burjuvazi ile birlik olmalıydı. Kemalizmi eleştirmek yerine desteklemeliydi.

Komintern'in Yedinci Kongresi'ne TKP adına Zeki Baştımar ve Şefik Hüsnü katıldı. Şefik Hüsnü 1931'de TKP İkinci Programı'na yazdığı önsözde Kemalistleri karşı-devrimci olarak gören tutumunu unutmalıydı. Komintern'in Yedinci Kongresi'nde Şefik Hüsnü, Kemalistler hakkında yazdığı olumsuz her şeyi unuttu; Komintern'in Kemalistlerle işbirliği politikasını benimsedi. Aslında Şefik Hüsnü ve TKP'den istenen, 1920-1926 Kemalizmi destekleme politikasına daha fazla sağa kayarak yeniden dönüştü.

Yedinci Kongre bittikten sonra bu sağcı politikayı Türkiye'deki TKP kadrolarına iletmek ve kabul ettirmek gerekiyordu. Bir önceki bölümde gösterdiğimiz gibi Türkiye'de TKP kadroları ve yayınları 1935-1936 yıllarında Kemalistlere ateş püskürüyorlardı.

Komintern, Türkiye Komünist Partisi'ni, Yedinci Kongre'nin kararlarına uymamakla suçladı. TKP, Yedinci Kongre'nin kararlarını yanlış yorumluyordu. Şefik Hüsnü, 21 Aralık 1935'te Dimitrov'a yazdığı özel bir mektupta Türkiye Komünist Partisi'ne yöneltilen eleştirileri kabul etmedi; TKP, Kemalist örgütlerle işbirliğine çalışıyordu. Şefik Hüsnü bu mektupta diyordu ki:

"*Parti,* Kemalist *işçi örgütleri ile reformist işçi örgütleri ile işbirliği için kimi etkin girişimlerde bulunmuştur. Bu alanda partinin hatası olduğu ya da Komintern'in Yedinci Kongresi'nin direktiflerini yanlış yorumladığı söylenemez.*"[127]

[127] Şefik Hüsnü'nün Dimitrov'a Mektubu, 21 Aralık 1935, aktaran Bilal Şen, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında TKP ve Komintern İlişkileri*, Küyerel Yayınları, 1998, s.105.

TKP'nin 1935-1936 yayınları, TKP'nin, Komintern'in Yedinci Kongresi'nin sağcı politikasından habersiz olduğunu gösteriyordu: Dimitrov veya Komintern haklıydı. Şefik Hüsnü gerçeği inkâr ediyordu. Fakat aradan çok zaman geçmeden Komintern'in Türkiye Komünist Partisi'ne yönelttiği suçlamayı kabul edecekti. Tabii ki, suçu Türkiye'deki komünist kadroların üzerlerine yükleyerek!

* * *

Komintern Yürütme Kurulu, Şefik Hüsnü ve Reşat Fuat'ın da katıldığı "Türkiye Komünist Partisi'ni inceleme komisyonunu" kurdurdu. Bu komisyonun çalışmalarını Togliatti yönetti. 5 Kasım 1936'da komisyonun raporu Genel Sekreter George Dimitrov'a iletildi. Daha sonra tekrar yeniden Reşat Fuat'ın ve Şefik Hüsnü'nün de katıldığı bir komisyon kuruldu. Bu komisyondaki tartışma tutanakları, TKP'nin yeni yönünü gösterecek ibret belgesi sayılabilir.

Tutanaklara geçmiş konuşmalar şöyle:

"***Şefik Hüsnü:*** *(Özetle) Partimiz durum saptamalarında ve değerlendirmelerinde sekterlikten zarar görüyordu. İçerdeki durumu irdelerken hep olumsuzlukları ele alıyordu. Hükümete ilişkin tutumu her zaman olumsuzdu.* ***Ülkedeki arkadaşlar*** *Yedinci Kongre'nin ruhunu anlayamadılar ve sekter tutumlarından kurtulamadılar. Biz partiyi* ***legalize*** *etmeliyiz…*

Reşat Fuat: *(Özetle) Kemalist hükümet bir dizi reform yaptı, ki biz bunları değerlendiremedik. Kemalistlerin aldığı önlemlerin hepsine olumsuz davrandık. Olumlu taraflarını belirtmekten korkardık, olumsuz taraflarını hızla yayardık.*

Wilhelm Pieck: *Dimitrov yoldaşın açıkça söylediği gibi, ancak doğru çalışan partiye yardım edilebilir. Bana öyle geliyor ki, örgütsel açıdan bakıldığında Türkiye Komünist Partisi mevcut olan bir parti değildir. 1932'de 28 kişilik Merkez Komitesi var. Bir bölümü ihanet etmiş. Bir bölümü kötü ahlaklı. Bir bölümü partiden ihraç edilmiş vb. Bana kalırsa partinizin* ***legale*** *çıkma şansı var.*
(…)
Otto Kunsinen: *Bizim politik analizimiz biraz tek yanlı, Türkiye Komünist Partisi'ni burada daha şiddetli eleştirebilirdik, eleştirmeliyiz de, ama buna rağmen partinin son zamanlardaki başarılarını da belirtmeliyiz. Parti yayınlayacağı manifestosunda, politikasında* ***ilkesel değişiklik yaptığını*** *kitlelere duyurmalıdır.*

Van Min (Çen Şao-Yiy)*: Ben de partinin* ***legalleşmesinin*** *gereğine inanıyorum. Türkiye koşullarında buna kesin bir gereksinim olarak görüyorum. Fakat legalleşme için mücadele örgütlenmeli. Kendimize müttefikler aramalıyız. Bunun için koşulları hazırlamalıyız.*

Dimitri Zaharoviç Manuilski*: Bu kararda iyi olan şey nedir? Bence Türk yoldaşlar Yedinci Kongre stratejisini Türkiye koşullarında uygulayabilmek için partide* ***yeni bir yön değişimi*** *yapma gereksinimini ciddi olarak ele almışlar. Bu ileri atılmış çok önemli bir adımdır. Burada Ferdi'nin (Şefik Hüsnü) hizmeti büyük. Ben,* **Kemalist** ***politikaya ilişkin tutumumuzu değiştirmeliyiz*** *diye düşünüyorum. Bu ilkesel bir tutumdur.*"[128]

[128] Komintern'in Yürütme Kurulu'nun Kurdurduğu Türkiye Komünist Partisi'ni İnceleme Komisyonu'nun Tartışmaları, aktaran Bilal Şen, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında TKP ve Komintern İlişkileri*, Küyerel Yayınları, 1998, s.107-108.

Komisyon bir rapor hazırladı ve bu rapor 22 Şubat 1937'de kabul edildi. Bu rapora göre, TKP, Komintern'in Yedinci Kongresi'nin kararlarını uygulamamıştı. Kemalizme karşı olumlu tutum alıp, Kemalist hükümeti desteklememişti. "Ulusal Kurtuluş devrimine" sahip çıkmayıp, "ulusal bağımsızlığı ve onuru" savunmayı Kemalistlere kaptırmıştı. 22 Şubat 1937'de TKP için kabul edilen kararda şöyle deniyordu:

"*Parti yönetimi çalışmalarında kullandığı taktik ve yöntemlerde ciddi **sekter hatalar** yaptı. (...) Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi'nde alınan kararları hayata geçirmeyi başaramadı.*

Parti yönetiminin yanılgılarının baş nedeni, Kemalist*lerin ülkede tek başlarına politik egemenliklerini kurdukları zamandan beri, partinin Kemalizme karşı sistemli olarak süren **olumsuz** davranışlarıdır. Parti yönetiminin bütün eylemlerindeki **sekterliğin** kökü buradadır.*

Parti ulusal devrimin önemli yanlarını kitlelere açıklayıp Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin en doğru savunucusu olarak hareket edeceği yerde, kendi uygulama ve davranışlarıyla kitlelerden soyutlandı."[129]

Gerçekte Komintern'in aldığı karar vicdansız bir karardı. TKP hangi politikayı izlemişse, bunu Komintern'in emriyle yapmıştı. 1927'den 1934'e gelinceye kadar TKP'nin yayınları anti-Kemalist doğrultuda propaganda yapmıştı. Komintern bu politikaya o dönemde ses çıkarmamıştı. TKP'den istenen Sovyetler Birliği'nin ulusal çıkarını, Sovyet-Türk dostluğunu savunmasıydı. TKP bu görevini yerine getirmişti.

En başta Şefik Hüsnü olmak üzere TKP yönetimi kişilikli davranıp, "ne yaptıysak sizin kararlarınıza göre yaptık," diyemediler. Bütün suçu TKP'nin üzerine aldılar; Stalinci Komintern'i akladılar. Ayrıca TKP'nin 1927-1934'teki anti-Kemalist politikasını savunma cesaretini gösteremediler; jet hızıyla Kemalistlerle işbirliği yapma ve destekleme politikasını kabul ettiler.

* * *

Komintern 1937 yılının başlarında Türkiye Komünist Partisi'ne desantralizasyon (merkezden ayrılma) kararını dayattı. Bu karar, TKP'nin komünist hareket olarak merkezinin dağıtılması, tasfiyesi anlamına geliyordu. TKP, Kemalist iktidarı zorlamayacaktı. TKP legala çıkacaktı. TKP kadroları, Kemalist CHP örgütüne girip çalışabilirdi. Yasal basında Sovyetler Birliği'ni savunmak için görev alınmalıydı. Nitekim 1937 başlarında Şefik Hüsnü, Reşat Fuat, Zeki Baştımar, Türkiye'de yasal faaliyet yapmak için döndüler ve desantralizasyon kararını uygulamaya başladılar.

Bir noktaya dikkat çekmemiz gerekiyor: Şefik Hüsnü Deymer ülkeye dönmeden önce Kemalist hükümetle bir anlaşma yaptı. Bunu nereden biliyoruz? Şefik Hüsnü'nün, avukat olan kardeşi Hakkı Deymer'e yazdığı mektuptan! 12 Mart 1938 tarihli bu mektupta şu satırlar var:

[129] 22 Şubat 1937'de Komintern'in TKP Üzerine Aldığı Karar, aktaran Bilal Şen, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında TKP ve Komintern İlişkileri*, Küyerel Yayınları, 1998, s.107.

”*Evvelki mektubumda etraflıca izah ettiğim gibi, ben cidden memlekete geri dönebildiğim takdirde ’Siyasetle (militan) bir tarzda uğraşmak veya hükûmet* ***aleyhine*** *gizli faaliyetlerde bulunmak niyetinde değilim ve bunu* ***Vekile*** *yazdığım istidada da kaydettim.*”[130]

1937 desantralizasyon kararı örgütsel olarak likidasyon anlamına geliyordu. İleri bir tarihte TKP 1962 Konferans kararı bunu ifade edecekti.

”*1937 yılından sonra, Parti Merkez Komitesi’nin varlığı bile nazara alınmadan fiilen tatbik edilen desantralizasyon tutumu bir dezorganizasyon,* ***likidasyon*** *şeklini aldı.*”[131]

Yıllar sonra TKP Genel Sekreteri olacak Zeki Baştımar, Ekim 1965’te *Yeni Çağ* dergisinde desantralizasyonun pratikte ne anlama geldiğini şu sözleriyle ortaya koyacaktı:

”*Komintern’in Yedinci Kongresi sıralarında Türkiye’nin genel durumu böyleydi. Kongre partimize yeni bir faaliyet devri açacak anahtarı verdi. Parti kendine yeni bir savaş yolu tayin etti. O zamanki* ***İsmet İnönü hükümetinin****, memleketin milli bağımsızlığına, sosyal gelişmesine hizmet eden, memleketin ve halkın yararına olan bütün icraatında aktif olarak* ***desteklenmesine*** *karar verdi. Partiye bağlı gizli işçi sendikaları ve gizli Komünist Gençlik Teşkilatı kaldırılarak üyeleri* ***legal*** *işçi ve gençlik teşkilatlarına girmekle görevlendirildi.*”[132]

Demek ki, TKP, 1937 yılında, Kemalist İsmet İnönü hükümetini desteklemeyi en önemli görev olarak önüne koydu. Partiye bağlı gizli örgütleri kaldırarak TKP üyelerini legalize etti. TKP’nin sosyalizm amacı geriye itildi. Böylece komünist partisinin asıl işlevi, Kemalizme feda edilmiş oldu. TKP, Kemalizme yapışma sayesinde artık açıkça resmi ideolojinin ister istemez savunucusu oldu.

İsmail Bilen 1938 yılında Komintern’de TKP temsilcisi olarak göreve başladı. Artık uzun yıllar TKP sözcüsü ve sorumlusu İ.Bilen olacaktı. 1973’ten sonra da TKP Genel Sekreteri!

İ.Bilen, Komintern TKP temsilcisi olduktan sonra ”Davos”, ”Marat”, ”Erdem” adlarını kullandı. Bunu nereden biliyoruz? TKP’nin Sesi Radyosu’nun 18 Ekim 1977 tarihinde yayımladığı İ.Bilen’in Biyografi’sini anlatan yazıdan!

Komintern yayınlarında ”İ.Erdem” koduyla yazan kişinin İ.Bilen olması gerekir. Şüphesiz ki, yazıyı kimin yazdığından daha önemlisi, TKP’nin politikasını dile getiriyor olmasıdır.

Komintern yayınlarında İ.Erdem, 24 Kasım 1938’de, Türk komünistlerinin, Kemalistlerin Halk Partisi’nin temel ilkelerini desteklemeye hazır olduğunu şu sözlerle açıklayarak resmi ideolojinin yanında durduklarını bir kez daha belgeledi:

”*Atatürk, bayrağına şu talimatları yazdığı Halk Partisi’ni kurdu: Devrimcilik,* ***Devletçilik****, Cumhuriyetçilik,* ***Ulusçuluk*** *ve Laiklik. Bunlar Türkiye’nin ilerleme mücadelesinin yolunu gösteriyorlar. Türk komünistleri,* ***Halk Partisi’nin bu ilkelerini*** *ve Cumhuriyet Anayasasının temellerini, onları daha da geliştirmek ve yükseltmek üzere* ***kabul etmeye*** *hazırdırlar.*”[133]

---

[130] Şefik Hüsnü’nün kardeşine yazdığı mektup, aktarma *Dr. Şefik Hüsnü Deymer – Yaşam Öyküsü, Vazife yazıları*, Sosyal Tarih Yayınları, 2010, s.82.
[131] *1962 Konferansı*, TÜSTAV, 2002, s.95.
[132] *Yeni Çağ*, 10. sayı Ekim 1965.
[133] İ.Erdem, *Türk Halkı Cumhuriyetin Bağımsızlığının Bekçisidir*, aktarma *Komintern Belgelerinde Türkiye-2 Kemalist Cumhuriyet*, Kaynak Yayınları, 1997, s.79-80.

Bilindiği üzere:

Kemalistler için Devletçilik = Kapitalizm anlamına geliyordu.

Ulusçuluk = Milliyetçilik demekti.

TKP, Kemalistlerin bu ilkelerini kabul etmekle, kapitalizmi ve milliyetçiliği savunan bir konuma sürüklenmiş oluyordu.

İşte, Stalinci Komintern, Türkiye Komünist Partisi'ni bu şekilde Kemalizmin maşası yaptı. TKP'nin komünist kimliğini bir etiket olarak bıraktı; TKP'nin beynini resmi ideolojiyle doldurdu.

DERSİM İSYANI VE TKP

Kemalistler için ”Dersim sorunu” çözülmesi gereken bir sorundu. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan beri devlet bu sorunu çözmek için kafa yoruyordu. Valiler ve Umumi Müfettişler tarafından hazırlanmış birçok rapor devlet arşivinde duruyordu. Kemalistlerin Dersim’e nasıl bakması gerektiğini, hangi politikaları uygulamasının zorunlu olduğunu gösteren bu raporlar önemliydi.

1933-1934 tarihinde, İçişleri Bakanlığı’na bağlı Jandarma Umum Kumandanlığı, gizli ve şahsa mahsus olarak *Dersim* isimli bir kitabı yüz adet bastı. Bu kitapta, devlet arşivinde biriken raporlardan aktarımlar vardı. Kemalistlerin Dersim’e bakış açılarını bu kitaptan öğrenmek mümkündür. *Dersim* kitabından kısa bir aktarım yapalım:

”*Dersimliler Türktür.*”

”*Dersim ekseriyetle Türktür. Fakat Kürtleşiyor.*”

”*Dersim* (…) *tehlikeli bir çıbandır. Bu çıbanın kati bir ameliyeye tabi tutulması lazımdır.*”

”*Dersim’in ıslahı iki suretle kabildir:*

A- Bütün Dersim’in hariçle münasebetini kat ederek, bu yüzden taarruzlarına ve ticaretlerine mani olmak, aç kalacak halkı zamanla kendiliğinden ilticaya icbar ve şu suretle Dersim’i fenalardan tahliye.

B- Her taraf esaslı surette kapandıktan sonra, ihata (kuşatma) *çemberini tedricen darlaştırmak ve fenalıklarından dolayı yakalananları derhal Dersim’den çıkararak garba atmak ve serpiştirmek.*”[134]

Demek ki, Dersim sorununu çözmek için Kemalistlerin aklına baskı ve terörden başka bir şey gelmiyordu.

* * *

Kemalistler, Ağrı isyanının bastırılmasından sonra gözlerini Dersim’e dikmişlerdi. Dersim’de Ankara hükümetine karşı huzursuzluk büyüyordu. Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak daha 1930’larda Dersim ayaklanmasının işaretlerini sezmişti ve önerilerini sunmuştu: Dersimli okşanmakla kazanılamazdı; yüksek idare memurlarına adeta sömürge yönetir gibi yetkiler verilmeliydi. Türk camiası içinde Kürtler eritilmeliydi. Devlet egemenliğini hakim kılmak için Erzincan’a nakledilecek bir hava kıtası ile köyler tahrip edilmeliydi.

1930’da Dersim-Jandarma Genel Komutanlığı’nın Raporu’nda şunlar yazılıydı:

”*Yüksek idare memurlarına adeta koloni idarelerindeki salâhiyetin verilmesi.*

Propagandaya kuvvet verilmesi ve Türklüğün telkini.

[134] *Dersim Raporu*, İletişim Yayınları, 2011, s.57,227,233,234,238-239.

Kürtçe yerine Türk dilinin ikamesi için ilmi ve idari tedbirlerin alınması."[135]

* * *

Kemalistler 1936'da Dersim bölgesinde yeni garnizonlar kurma kararı aldılar. Kürt aşiretleri bu karara tepki gösterdiler ve bu kararın geri alınması için Seyyid Rıza'yı temsilci olarak General Abdullah Alpdoğan'a gönderdiler: Kemalistler kararlarını değiştirmedikleri gibi, bir de genelge çıkararak Kürt aşiretlerinden 200 bin silah toplamalarını istediler. Seyyid Rıza ve arkadaşları, genelgenin iptalini ve Kürt halkının ulusal haklarını güvence altına alan yeni bir bölgesel yönetimin oluşturulmasını istediler.

Kemalistler 1937 ilkbaharında saldırıya geçtiler. 50 bin kişilik orduyla Dersim'i kuşattılar. Ayrıca hava saldırısı başlattılar. Pilotların arasında Mustafa Kemal'in manevi kızı, ilk Türk kadın pilotu olan Sabiha Gökçen de yer aldı.

Elazığ'a arabuculuk için giden Seyyid Rıza'nın oğlu Bra İbrahim, İstihbarat Şefi Binbaşı Şevket'in adamları tarafından öldürüldü. Seyyid Rıza tutuklandı. 18 Kasım 1937'de Dersim isyanından sorumlu tutulan Seyyid Rıza ve arkadaşları (toplam 11 kişi) Elazığ'da idam edildi.

* * *

Seyyid Rıza ve arkadaşlarının asılma hikâyesi, yürekleri yaralayacak cinstendi ve hukuksuzluğun bir örneği olarak tarihe geçti. İhsan Sabri Çağlayangil'in anıları bunu belgeledi.

Seyyid Rıza ve arkadaşlarının mahkemesi henüz başlamadan önce, o zamanlar Sıkıyönetim Kumandanı olan Abdullah Paşa boş bir kâğıda idam kararlarını tasdik ettiğini yazdı. Yani daha mahkeme yapılmadan. Seyyid Rıza ve arkadaşlarının asılacağı belli idi. Nitekim idam sehpaları mahkemeden önce hazırlandı.

Asılma işinin bir an önce yerine getirilmesi için "uydurma mahkeme" pazar akşamı yapıldı. Kemalist devletin tutumunu İhsan Sabri Çağlayangil'in anılarından aktaralım:

"*Sanıkları aldık. Mahkemeye götürdük. Çingene de geldi. Adam başına on lira istedi, 'Peki' dedik.*

Sanıklar Türkçe bilmiyor. Mahkeme kararı açıklandı. Yedi kişi ölüm cezasına çarptırılmış, sanıklardan bazıları beraat etmiş, bazıları da çeşitli hapis cezaları almıştı.

Kararlar okununca hâkim, ilamda idam lafını kullanmadığı ve ölüm cezasına çarptırılmaktan bahsettiği için verilen hükmü iyi anlamadılar.

'İdam Tünne' diye bir vaveyla koptu.

Biz Seyit Rıza'yı aldık. Otomobilde, benimle Polis Müdürü İbrahim'in arasına oturdu. Jeep, jandarma karakolunun yanındaki meydanda durdu.

Seyit Rıza, sehpaları görünce durumu anladı.

[135] *Dersim-Jandarma Genel Komutanlığının Raporu*, Kaynak Yayınları, 2000, s.183.

'Asacaksınız' dedi ve bana döndü:

'Sen Ankara'dan beni asmak için mi geldin?'

Bakıştık. İlk kez idam edilecek bir insanla yüz yüze geliyordum. Bana güldü.
(…)
Seyit Rıza'yı meydana çıkardık. Hava soğuktu ve etrafta kimseler yoktu. Ama Seyit Rıza, meydan insan doluymuş gibi sessizliğe ve boşluğa hitap etti.

'Evlâdı Kerbelayıh. Bi hatayıh. Ayıptır. Zulümdür. Cinayettir' dedi.

Benim tüylerim diken diken oldu. Bu yaşlı adam rap rap yürüdü. Çingeneyi itti. İpi boynuna geçirdi. Sandalyeye ayağı ile tekme vurdu, infazını gerçekleştirdi."[136]

Sonuç olarak Dersim isyanı, Kürt ulusunun bağımsızlık isyanıydı. Kemalistlerden, Kürtlerin ulusal haklarının tanınmasını isteyen bir isyandı!

* * *

23 Şubat 1934 tarihinde Komintern Kürtlerle ilgili bir rapor hazırladı. Bu raporda Kürt aşiret reislerinin durumu değerlendiriliyordu. Şöyle deniyordu:

"*Aşiret reisleri ve Kürt şeyhleri, İngiliz ve Fransız emperyalizminin basit birer paralı askeridir.*"[137]

9 Eylül 1936'da, Komintern'e Sitke imzasıyla *Türkiye'de Milli Azınlıklar* isimli bir rapor sunuldu. Bu raporda 1925 Şeyh Sait isyanı ve 1930 Ağrı isyanı gerici bir ayaklanma olarak değerlendirildi.

"*Emperyalizmin, eski padişahlığın ve halifeliğin doğrudan ya da dolaylı ajanı olan Kürt beyleri, iki büyük isyan örgütlediler (1925 ve 1930). Bu isyanlar,* ***gerici*** *bir karakter taşıyor.*"[138]

Bunun anlamı, başlayacak Dersim isyanın da gerici bir ayaklanma olacağıydı.

Ekim 1936'da TKP Merkez Komitesi, "Türkiye Halkına" başlığıyla bir bildiri kaleme aldı. Bildiri şunu vurguladı: Emperyalistler ve Kürt ayrıcalıklı feodal sınıflar ittifak yaparak, Türk düşmanı bir ayaklanmayı kışkırtmaktadırlar. Kürtleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin sadık birer vatandaşı yapmak için toprak reformu yapılmalıdır.

27 Haziran 1937'de TKP sorumlusu İ.Bilen (Marat) Komintern'e "Dersim İsyanı" başlıklı bir rapor sundu. Bu raporda Bilen'in söylediği önemli fikirler şunlardı:

"*Dersim'de yeni bir* ***irtica*** *hareketi oldu. Yeni bir Kürt isyanı koptu*"

"*Dersim'de devlet otoritesi ve hükümet cihazı görünüşte mevcuttur."*

---

[136] *Çağlayangil'in Anıları*, Bilgi Yayınevi, 2007, s.72-73.
[137] Mehmet Perinçek, *Sovyet Devlet Kaynaklarında Kürt İsyanları*, Kaynak Yayınları, 2012, s.165.
[138] 9 Eylül 1936'da Komintern'e Sunulan Rapor, aktaran Mehmet Perinçek, *Sovyet Devlet Kaynaklarında Kürt İsyanları*, Kaynak Yayınları, 2012, s.166.

”Dersim şimdiye kadar hiçbir zaman doğru dürüst hükümete ne asker, ne vergi vermiştir.”

*”**Mürteci Dersim Beyleri**’nin kaldırdıkları **irtica isyanında** Kürt köylülerinin, Dersimli fakir ve emekçi halkın, asker Türk köylülerinin ve halkının kanları akmıştır.*”[139]

O halde İsmail Bilen’e göre Dersim isyanı gericidir ve bastırılması gerekir.

İsmail Bilen söz konusu olan raporda daha önceki Kürt isyanlarını da gerici-irticai olarak damgalar; Dersim’in bu isyanlara katılmamış olduğunu ileri sürer:

”*Dersim, ne 1925’teki mürteci Şeyh Sait isyanına, ne de 1930’daki irticai Ağrı hareketine iştirak etmemişti.*”[140]

Şeyh Sait isyanını ve Ağrı isyanını daha önce ele almıştık. İsmail Bilen’in değerlendirmesinin gerçeği yansıtmadığını söylememize gerek yok!

* * *

29 Temmuz 1937’de, Komintern dergisinde Rasim Davaz isimli şahıs, Komintern ve TKP geleneğine uygun olarak Dersim isyanına ”gericilik” damgasını vurdu. Kürtler, Kemalist devletten utanılacak taleplerde bulunmuşlardı.

TKP, Dersim isyanı bastırılırken, Komintern’in dayattığı ”desantralizasyon kararı” ile uğraşıyordu. Komintern’de TKP temsilcisi İsmail Bilen’di. İsmail Bilen ileride TKP Genel Sekreteri olacaktı. Şimdi sadece ”R.Davos” takma ismiyle Komintern dergisinde yazılar yazıyordu. İleri bir tarihte TKP’nin yayın organı *Atılım* gazetesi Ekim 1976 tarihli sayısında İsmail Bilen’in R.Davos takma adıyla Komünist Enternasyonal’in dergisinde yazılar yazdığını kabul edecekti; ama Rasim Davaz’ın başka bir kişi olduğunu, İsmail Bilen olmadığını söyleyecekti. Gerçekte R.Davaz’ın kim olduğu önemli değildi, önemli olan TKP’nin Dersim’deki ayaklanmaya karşı tutumunun bu yazıda dile getirilmesiydi. Üstelik bu tutum sadece TKP’nin değil, Komintern’in de politikasıydı. Ayrıca İsmail Bilen’in 27 Haziran 1937’de sunduğu raporda, Dersim isyanı gerici bir ayaklanma olarak değerlendirilmektedir. Rasim Davaz’ın yazısıyla örtüşmektedir.

Rasim Davaz’ın yazısıyla, İsmail Bilen’in (Marat’ın) 1937 Dersim raporunun örtüştüğünü aşağıdaki satırlar gösterir:

”*Marat, Moskova’ya gelişinin hemen ertesinde Türkiye’deki Dersim İsyanı’yla ilgili bir rapor kaleme aldı.*
(...)
1937 tarihinde imzasız olarak hazırlanmış olan bu rapor, kısaltılarak ve belirgin bir redaksiyondan geçirilerek Komintern’in yayın organı Rundschau’nun 32. sayısında 29 Temmuz 1937’de Rasim Davaz imzasıyla yayınlanmıştır.”[141]

---

[139] İsmail Bilen, 27 Haziran 1937’de Komintern’e Sunulan Rapor, aktaran Mehmet Perinçek, *Sovyet Devlet Kaynaklarında Kürt İsyanları*, Kaynak Yayınları, 2012, s.169,170,171,174.
[140] İsmail Bilen, aktaran Erden Akbulut, *İsmail Bilen - Belgelerle Yaşam Öyküsü*, Sosyal Tarih Yayınları, 2020, s.87.
[141] Erden Akbulut, *İsmail Bilen - Belgelerle Yaşam Öyküsü*, Sosyal Tarih Yayınları, 2020, s.84.

Rasim Davaz'a göre: Kemalist hükümet, feodal yöneticilerin zorba rejimini tasfiye etmek amacıyla Dersim'e saldırmıştı. Dolayısıyla Kemalistleri, Kürt isyancılarına karşı desteklemek gerekiyordu. Rasim Davaz'ın, Dersim isyanı değerlendirmesi 29 Temmuz 1937'de yazdığı yazıda şöyle ifade ediliyordu:

"*İki ayı aşkın bir zamandan beri Ankara Hükümeti, Dersim bölgesindeki* ***Kürt aşiretlerin yeni bir gerici ayaklanmasını*** *bastırmakla uğraşıyor. Feodal unsurlar,* Kemalist *parti tarafından geçekleştirilen reformlara rağmen, bugüne kadar ülkenin bu sapa bölgesinde barınmayı başarmışlardır.*
(…)
Dersim'de ***devlet otoritesi*** *sadece kâğıt üzerinde kalıyordu. Feodal aşiret reisleri, her fırsatta, devleti hiçe sayarlardı. Devletin Dersim'de askerlik yükümlülüğünü gerçekleştirmesi ve yasal vergileri toplaması bugüne kadar mümkün olmamıştır.*
(…)
Bugün, Kemalist *hükümetin enerjik reformları yüzünden kendi iktidarlarını tehdit altında hisseden* ***feodal unsurların ümitsiz bir direnişiyle*** *karşı karşıya bulunuyoruz.*
(…)
Kitleleri kendi peşlerinden sürükleyebilmek için feodal unsurlar, ***hükümetin silahlı kuvvetinin zayıf olduğu*** *lafını yaydılar.*"[142]

Demek ki, TKP, Dersim isyanında da Kemalistlerin yanında durmuştur. Kürtlere uygulanan vahşete gözünü kapamıştır. Burjuva demokratik bir hak olan, ulusların kendi kaderini tayin hakkına saygı göstermemiştir. (Şüphesiz ki, bu hakkın sadece bir burjuva demokratik hak değil; sosyalist devrimden sonra da geçerli olan bir hak olduğunu hiç anlamamıştır.) Üstelik TKP'nin programında bu hakkın savunulması gerektiği yazılmış iken!

[142] Rasim Davaz, *Komintern Belgelerinde Türkiye-3*, *Kürt Sorunu*, Kaynak Yayınları, s.66,67,68-69.

DESANTRALİZASYONDAN SONRA TKP

Reşat Fuat Baraner 1932 yılı başında yapılan kongrede (veya konferansta) Merkez Komitesi'ne girdi.

1934 sonu veya 1935 yılı başında TKP MK Sekreteri olarak Sovyetler Birliği'nden Türkiye'ye döndü. 1936'da tekrar Moskova'ya geldi. 1936-1937 yıllarında KEYK Doğu Sekreterliği'nde çalıştı.

22 Nisan 1937'de yeniden Türkiye'ye giriş yaptı. Fakat Mayıs 1937'de tutuklandı. 1938 yılında hapisten çıktı ve TKP MK Sekereterliği görevine devam etti.

Reşat Fuat Baraner de Komintern'in desantralizasyon kararını kabul edip, uygulayanlardandı. Hem 1934-1936 yıllarında, hem de 1938-1944 yılları arasında TKP MK Sekreteri Reşat Fuat Baraner'di. 1937'de Komintern, TKP için desantralizasyon kararını aldığında parti sekreteri Reşat Fuat olduğundan likidasyonun (dağılmanın) suçu onun üzerine kaldı. Oysa asıl suçlu Komintern'di. Reşat Fuat Aralık 1942'de askere alındı; ama Nisan 1943'te askerlikten firar etti.

Reşat Fuat Baraner 1943-1944'te Türkiye Komünist Partisi'ni toparlama girişiminde bulundu. Mihri Belli 1943'te TKP Merkez Komitesi'ne atama yöntemiyle alındı. Şubat-Mart 1944'te tutuklamalar başladı ve Reşat Fuat yakalandı. 11 Ekim 1944'te Mihri Belli tutuklandı.

Ekim-Kasım 1944'te ve Şubat-Mart 1945'te İGB (İlerici Gençler Birliği) tevkifatı yapıldı. 25 Şubat 1946'da İGB davasından karar çıktı. Burada durup 1945-1946 İGB davasında TKP MK üyesi Mihri Belli'nin Kemalizm konusundaki görüşlerine bakmamız gerekiyor.

Mihri Belli, İstanbul 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanlığı'na kendi isteğiyle bir "yazılı sorgu" yazdı. Mihri Belli'nin mahkemeye yazdığı mektupta şunları okuyoruz:

"*Evvelâ Kemalizm hakkındaki anlayışımı izah edeyim: Atatürk dünya ölçüsünde, tarih ölçüsünde büyük bir adamdır. Yaptığı inkılâp Türkiye için çok büyük ve ileri bir hamledir. Bizim inkılâbımızın manası pek derindir.*
(…)
Atatürk'ün inkılâp ve savaş arkadaşı İnönü'ye de Kemalizmin büyük lideri ve en yüksek otoritesi olarak tanır ve hürmet ederim. Bu memleketin İnönü'nün münevver, uyanık ve ***demokrat*** *başkanlığı altında daha ileri başarılara kavuşması en büyük dileğimdir. Ben* ***Kemalistim*** *ve fikrimce Kemalizm Türkiye için biçilmiş kaftandır.*"[143]

Tabii ki, Mihri Belli komünisttir ve bu satırları yazdığı zaman TKP MK üyesidir. Mihri Belli'nin mektubunun etik yanı bizi ilgilendirmiyor. Önemli olan, Kemalistliği kabul etmesi değildir; Kemalizm hakkında yaptığı tahlile bir TKP'li olarak inanarak katılmasıdır. Nitekim gençlik hareketinin yükseldiği 1968-1969'da Mihri Belli tıpkı yukarıda yazdığı mektuptaki gibi (ama komünist kimliğiyle) şöyle konuşacaktır:

[143] Mihri Belli, aktarma *Kırklı Yıllar-3 1945 İGB Davası*, TÜSTAV, 2003, s.177,178.

"*Kemalizmle sosyalizm arasında **aşılmaz duvarlar** yoktur. Atatürk'ün en büyük çabası, genç kuşaklara Türk milli gururunu telkin etmek olmuştur.*"[144]

"*Milliyetçiliğin azı seni enternasyonalizmden uzaklaştırır, **milliyetçiliğin derini** seni enternasyonalizme götürür.*"[145]

1944'te TKP'ye yapılan operasyonla yakalanan Reşat Fuat Baraner, 31 Ekim 1944'te başlayan mahkemede parti adına bir savunma yaptı. Gerçeklerin olduğu gibi görünmesi için, bu savunmadaki şu sözleri aktarmamız gerekiyor:

"*İçtimai zümreyi devirmek maksadımız var mıdır? Türkiye'nin içtimai vasfı buna **müsait değildir**. **Proletarya diktatörlüğü Türkiye'de tatbik edilemez.** Yani içtimai zümreyi devirmek muvzuubahis olamaz.*
(...)
*Türkiye Komünist Partisi, **Türkiye Halk Partisi ile birlikte** çalışmağı ilân ediyor.*
(...)
*Biz ırkçılıkla mücadele ettik, irtiacı önlemek istedik. Bütün **Kemalistleri** mücadelemize davet ettik.*
(...)
***Biz orduya siyaset sokmadık.** Kıt'amda siyasetle meşgul olmadım. Askerden kaçtıktan sonra siyasetle meşgul oldum. Yazılarımızda **ordumuza daima meth ve sena eyledik**.*"[146]

Demek ki, TKP burjuva sınıfı devirip bir proletarya diktası kurmak istemiyor. CHP ile birlikte çalışmak istiyor. Kemalistlerle ittifak yapmak istiyor. Orduya siyaset sokmak istemiyor. Aksine orduyu meth ve sena etmeyi (övmeyi) görev biliyor.

Desantralizasyon kararından sonra partinin çizgisini gösteren bu ideolojik profil, Komintern'in Kemalizm politikasıyla şüphesiz ki uyumludur. Ama hâlâ o dönemde geçerli olan parti programıyla çelişki halindedir.

* * *

Reşat Fuat Baraner 1944-1950 yılları arası hapis yatarken, onun sekreterlik görevini Zeki Baştımar sürdürdü. Reşat Fuat 1950 yılında çıkan afla tahliye oldu. TKP Cihangir toplantısında Zeki Baştımar'ın yönetiminde yeni bir merkez komitesi oluşturdular. Ne var ki, polisin 1951 darbesiyle her ikisi de yakalandı.

1951'de TKP tarihinin en önemli tutuklamalarından biri başladı; 167 kişi yakalandı. TKP bu tevkifattan sonra ülke içinde uzun zaman (yaklaşık 10 yıl) ayağa kalkamayacaktır. İdeolojik etkisini yurtdışından sürdürecektir.

Ekim 1951'de tutuklanan Zeki Baştımar, Mayıs 1959'da tahliye oldu ve Ağustos 1961'de yurtdışına çıktı. 1962'de kurulan TKP MK Dış Bürosu Sekreterliği'ne getirildi. Nisan 1962'de Leipzig'de, Zeki Baştımar'ın sekreterliğinde bir konferans toplandı. Bu konferansa katılanlar arasında İsmail Bilen de vardı. Ama 1958'de tahliye olan Reşat Fuat Baraner yoktu. Reşat Fuat

[144] Mihri Belli, *Türkiye'de Karşı Devrim*, 5 Aralık 1968'de Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde verilen konferans, Mihri Belli, *Yazılar*, Sol Yayınları, s.96.
[145] Mihri Belli, *Millet Gerçeği*, *Aydınlık*, 7. sayı, 7 Mayıs 1969.
[146] 1944 TKP Davasında Reşat Fuat'ın Savunması'ndan, aktarma *Reşat Fuat Baraner – Yaşamı, Çalışmaları, Anılar*, Derleyen: Ersin Tosun, Sosyal Tarih Yayınları, 2013, s.103, 104.

Baraner en başta likidasyon suçlaması üzerine yüklenerek parti dışına itilmişti. 17 yılını hapiste geçiren Reşat Fuat böylece ödüllendirilmişti. Şimdi artık sahnede öne çıkan Zeki Baştımar'dı.

TKP'nin Genel Sekreterlik görevini yürütecek olan Zeki Baştımar, 1962 Konferansı'nın son sözlerini söylerken milli burjuvazi (Kemalist burjuvazi) sorununa değindi. Zeki Baştımar'a göre, sosyalist devrimi öne koymak yanlıştı; milli demokratik devrim gerekiyordu. Milli demokratik devrimde de milli burjuvaziyi temsil eden Kemalistlerle ittifak yapmak lazımdı.

"*Memleketin bağımsızlığında menfaati olan bütün sınıfları, bu arada milli burjuvaziyi ve bütün demokratik kuvvetleri anti-emperyalist bir mücadeleye çağıran bir partinin* ***sosyalist inkılabı şiarı*** *ile ortaya çıkması doğru mudur? Hayır.*"[147]

Bu arada askeri hükümet darbesi olursa, bu darbeyi desteklemek gerekirdi. Çünkü ordu içinde yurtsever Kemalistler vardı. Milli burjuvazi böyle bir atılım yaparsa, TKP onun yanında olacaktı.

"*Bir arkadaş, askeri hükümet darbelerinden bir fayda beklenebilir mi diye sormuştu. Çok belli olmaz. Unutmamak lazım ki, ordu içinde, memleketin bugünkü halini gören, sebebini sezen* ***yurtseverler*** *de eksik değildir. Emperyalistlerin boyunduruğunu kendi boynunda hisseden milli burjuvazinin ve küçük burjuva kitlelerinin desteğine dayanarak, bunların nispeten* ***ileri bir hamle*** *yapmaları büsbütün ihtimal dışı sayılmaz. Böyle bir hareketi az veya çok* ***desteklemek*** *bizim ana hedefimize aykırı düşmez.*"[148]

Demek ki, 1951 TKP tutuklamasından sonra yeniden örgütlenmeye başlayan TKP, Komintern'in Yedinci Kongresi'nin "ulusal burjuvaziyle işbirliği" politikasını sürdürüyordu.

Bu politikanın devam edeceğini birkaç belgeye bakarak görelim: 10 Eylül 1965 günü TKP'nin kuruluş yılında, TKP Sekreteri olan Zeki Baştımar (Yakub Demir) bir konuşma yaptı ve bu konuşma *Yeni Çağ* dergisinin 9. sayısında yayımlandı. Zeki Baştımar bu konuşmada milli burjuvazinin anti-emperyalistliğinin devam ettiğini açıkladı:

"*Bizde burjuvazi milli vasfını kaybetmiştir. O artık anti-emperyalist olamaz, memleketin sosyal ve politik hayatında ilerici bir rol oynayamaz.*

Bizce bu görüş memleketin bugünkü gerçeklerine uygun değildir."[149]

Yine Zeki Baştımar 1965'de *Yeni Çağ* dergisinin 10. sayısında bu görüşünü tekrarladı:

"*Gelişen olaylar, Türkiye'de milli burjuvazinin topyekûn yabancı sermaye ile bağlandığı, menfaatlerinin emperyalizmle birleştiği ve artık memleketin sosyal ve politik hayatında hiçbir zaman, olumlu, ileri bir rol oynayamayacağı, bunun için milli demokratik cephe şiarının memleketimizin şartlarına uygun olmadığı düşüncesini savunanları doğrulamamıştır.*"[150]

İleride TKP Genel Sekreteri olacak olan İsmail Bilen de, Atatürk'ü anti-emperyalist ve anti-feodal olarak gösteren şu satırları 1967'de yazdı:

---

[147] Zeki Baştımar, aktarma *TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı*, TÜSTAV, 2002, s.102.
[148] Zeki Baştımar, aktarma *TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı*, TÜSTAV, 2002, s.104.
[149] Zeki Baştımar, *Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar*, Sosyal Tarih Yayınları, 2009, s.102.
[150] *Yeni Çağ*, 10. sayı Ekim 1965.

”*AP yöneticileri, demokrasi, barış ve ulusal bağımsızlık düşmanları, Atatürk'e karşı, onun savunduğu **ileri ilkelere** karşı, onun **anti-emperyalist**, **anti-feodal** yönüne karşı saldırıları yan yana yürütüyorlar. Atatürk'ün ilerici gençliğe öğütlerini yayanlara karşı Bornova savcılığının soruşturma, kovuşturma açması, aslında gericilerin Atatürk'ü yargılamak, onu mahkûm etmek çabalarından başka birşey değildir.*”[151]

* * *

Zeki Baştımar 23 Mayıs 1973'te TKP MK Bürosu tarafından görevinden alındı. Böylece İsmail Bilen'in Genel Sekreterlik dönemi başlamış oldu. 24 Mayıs 1973'te TKP Politik Bürosu ”1973 Atılımı” denilen süreci başlattı.

TKP'nin Üçüncü Programı'nın ilk taslağı 1973'te TKP Politik Bürosu tarafından hazırlandı ve ancak 1977'de Konya Konferansı denilen, ama Moskova'da yapılan toplantıyla onaylandı. TKP'nin Üçüncü Programı olan 1973 programı, ulusal burjuvaziyi emperyalizme ve faşizme karşı destekleyeceğini, onunla ittifak yapacağını açıkladı. Sanki anti-emperyalist, anti-faşist bir burjuva varmış gibi; TKP, programında şu saptamayı yaptı:

”*TKP, ulusal burjuvazinin, emperyalizme, gericiliğe, faşizme karşı her ileri adımını destekler. Ulusal burjuvazinin ilerici politik, sosyal örgütleri ile işbirliği ve ittifaklar kurmak yollarını arar.*”[152]

* * *

TKP MK, parti yayını olarak *Atılım* gazetesini 8 Ocak 1974'te yayımlamaya başladı. *Atılım* dergisi de TKP Üçüncü Programı'nın ulusal burjuvaziyi destekleme tutumunu devam ettirdi. İki örnek verelim. Ocak 1974 *Atılım* sayısı ulusal burjuvazi konusunda şöyle yazdı:

”*TKP, anayurdun ulusal çıkarlarını savunan, emperyalizme, onunla işbirliği kuran tekellere karşı **demokratik** bir düzen, gerçek bir **halk hükümeti** için direnen ulusal burjuvazinin her olumlu girişimini desteklemiştir.*”[153]

Atılım'ın Mayıs 1975 tarihli sayısında da şunları okuyoruz:

”*Burjuvazinin **sola** açılan, ulusal niteliği olan kanadıyla, orta katmanlarla bağlı kesimiyle savaş ortaklığı kurmak gerek.*”[154]

* * *

28 Temmuz 1977'de DİSK, TKP'nin etkisiyle Ulusal Demokratik Cephe (UDC) çağrısını yaptı. UDC, ulusal burjuvaziyle ittifak yapacak cepheydi. TKP yıkılıncaya kadar, ulusal burjuvaziyle ittifak siyasetini değiştirmedi.

1979'da TKP içinden bir grup *İşçinin Sesi* olarak bu siyasete karşı çıktı. Kemalistleri öven, onlarla bağlaşıklık kurabileceğini sanan TKP yönetimini eleştirdi. Ne var ki, bu grup TKP'den koptu ve TKP yönetimi Kemalistlere sıcak bakan politikasını sürdürdü.

---

[151] İsmail Bilen, *Günümüzde TKP*, 1967, s.25.
[152] *Türkiye Komünist Partisi - Program*, Ürün Yayınları, 1978, s.60.
[153] *Atılım*, Ocak 1974.
[154] *Atılım*, Mayıs 1975.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra TKP, Kemalistlere daha fazla yapıştı. Faşizme karşı ulusal burjuvaziyi (Cumhuriyet Halk Partisi'ni) anti-faşist saflarda dövüşmeye çağırdı. Kendilerini gerçek Kemalistler olarak sunan Evren Cuntası (ki gerçekten öyleydiler) Türkiye Komünist Partisi'ne göre gerçek Kemalist olamazlardı. Çünkü: Kemalizm = Ulusal burjuvazi, anti-emperyalist ve anti-faşistti. Cunta bu özelliklere uymuyordu.

1982 Kasım *Atılım*'ında, Evren Cuntası'nın Kemalizmini gerçekçi bulmayan TKP eleştirisinden bir kez daha Kemalizmin anti-emperyalist olduğunu öğreniriz. Ayrıca Evren Cuntası'nın ılımlı kanadını(!) destekleyen Kemalistlerin de TKP tarafından desteklendiğini öğreniriz.

"*Kemalizmden anti-emperyalist görüşleri çıkarıp attın mı, geriye, tam da cuntanın savunduğu türden gerici bir dünya görüşü kalır. Buna artık, Kemalizm deyip, dememek bizim değil, Kemalistlerin sorunudur.*
(…)
Bugün geçici de olsa, cunta çevresinde kümelenen, cuntanın görece ılımlı kesimlerini bir ölçüde destekleyen Kemalist çevreleri uyarıyor, ABD emperyalizmine, iç gericiliğe karşı konumlarını derinleştirmekte onları ***destekliyoruz****.*"[155]

* * *

TKP'nin Beşinci Kongresi 1983 yılında yurtdışında toplandı. TKP Genel Sekreteri, Nabi Yağcı (Haydar Kutlu) oldu. TKP'nin dördüncü programı ve *Mustafa Suphi Tezleri* kabul edildi.

Kongre 51 yıl sonra toplanmıştı. TKP yürüttüğü Kemalizm yanlısı politikalara rağmen 1980 Evren darbesinden (gerçek Kemalistlerden) gerekli yanıtı almıştı; TKP kadrolarının bir kısmı cezaevlerine tıkılmıştı, bir kısmı da yurtdışına kaçmıştı. Parti kıl payı dağılmanın eşiğinden dönmüştü: TKP faşist olarak görmediği Evren Cuntası'na direnememişti.

Partiyi yeniden bir heyecan altında toplamak için "sol bir politika" gerekiyordu. Söylem düzeyinde bu zorunluydu. TKP'nin Beşinci Kongresi, Evren Cuntası'nı "faşist" olarak ilan etti, barışçıl devrimin artık Türkiye'de yolunun kapalı olduğunu kabul etti.

Ne var ki, bu sol söylemin altında sağ bir politika yatıyordu. Kongre'den kısa bir süre sonra da açığa çıkacaktı.

TKP'nin sol görünen keskin söylemlerine eklemlenen politika, "ulusal demokrasi" politikasıydı. Ulusal demokrasi neydi? TKP, burjuvaziyi iki karşıt kesime ayırıyordu. Bir tarafta işbirlikçi tekelci burjuvazi, büyük toprak sahiplerinden oluşan oligarşik bir yapı vardı. Diğer tarafta buna karşı olan orta ve küçük işletme sahipleri, köy burjuvazisi vardı. İkinci kesim anti-tekel, anti-feodal, demokratik burjuvaziydi. Bu ikinci kesimi TKP şöyle tanıtıyordu:

"*İkinci kesim: Ulusal burjuvaziden, tekellerle bağlı olmayan ve sanayide etkinlik gösterenler başta olmak üzere, orta ve küçük işletme sahiplerinden ve köy burjuvazisinden oluşuyor. Bu kesim, emperyalizme karşı,* ***anti-tekel, demokratik, anti-feodal****, ulusal reformist bir karakter taşıyor.*"[156]

---

[155] *Atılım*, Kasım 1982.
[156] *Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri*, TKP Yayınları, 1984, s.47.

İşte, Ulusal demokrasi; emekçi sınıflarla, ikinci kesimdeki burjuvazinin ittifakıyla kurulacaktı. Kemalist burjuvaziyle ittifakın yeni versiyonu buydu. Şöyle diyordu TKP Beşinci Kongre Belgeleri'nde:

"*TKP'nin 1983 yılında yapılan MK Plenumu'nun onayladığı ve şimdi parti programında yer alan ulusal demokrasi, belirtildiği gibi, işçi sınıfının öncülüğünde, köylülüğün, orta katmanların, küçük ve* ***orta kapitalist*** *işletme sahiplerinin bağlaşıklığının erkiyle gerçekleştirilebilir.*"[157]

Ortada aslında anti-tekel, anti-feodal, demokratik bir burjuvazi yoktu. Ama TKP, burjuvaziyle işbirliği politikası gereği böyle bir burjuvaziyi üretiyordu. Ulusal burjuvazi ile ittifak şimdi isim değiştirmişti.

Demek ki, TKP'nin Beşinci Kongresi'nden sonra da burjuvazinin bir kesimiyle bağlaşıklık politikası devam ediyordu. Kemalizmin yine anti-emperyalist, anti-feodal öz taşıdığı savunuluyordu. TKP'nin Merkez Komitesi Organı olan *Yol ve Amaç* dergisinin 1986 Ekim sayısında (14. sayısında) bu anlayışı bulabiliriz:

"*Kemalist devrim ve hareket, Jön Türkler'den, İttihatçılar'a uzanan kuşağın başlattığı burjuva demokratik devrimi, anti-emperyalist,* ***anti-feodal*** *öz taşıyan, burjuva sınıfsal içerikli bir politik devrimle noktaladı.*
(…)
Kemalizmin anti-emperyalist, ***demokratik*** *bir öz taşıyan mirasına sahip çıkmak, yalnız günümüzde verilen demokrasi savaşımını kazanmak için değil, anti-emperyalist demokratik bir karakter taşıyan önümüzdeki devrim aşaması açısından da, en başta işçi sınıfının, devrimci sol güçlerin çıkarınadır.*"[158]

* * *

Mart 1985'te Gorbaçov Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Genel Sekreterliğine getirilmişti. Gorbaçov'un başlattığı "Yeni Düşünce Akımı" en kolay ve en hızlı biçimde Türkiye Komünist Partisi'ni etkiledi. Yeni Düşünce Akımı'nın özü, bir bütün olarak burjuvaziyle ortaklık politikasıydı. SBKP bu politikayı uluslararası planda savunurken, "kardeş" Türkiye Komünist Partisi'ne de kendi burjuvazisiyle ortaklık politikası düştü.

1985-1986'da TKP ve Türkiye İşçi Partisi (TİP), SBKP'nin savunduğu "Yeni Düşünce" temelinde birleşmek üzere çalışmalara başladılar. 7 Ekim 1987'de Brüksel Basın Toplantısı ile TİP-TKP birliğinden Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin (TBKP'nin) kurulduğu duyuruldu.

1988'de TBKP'nin Birlik Kongresi toplandı. Kapitalizmin sınırını aşmayan bir program kabul edildi. Programın amacı, egemen burjuvazinin iktidarına son vermek değildi; egemen burjuvaziyi, "emeğin korunmasına" geçişe zorlamaktı. Bunun için de işçi sınıfı, sınıf karşıtlarıyla diyalog içine girmeliydi. TBKP'nin Birinci Kongre Belgeleri'nde bu yeni politika hakkında şunları okuyoruz:

"*Kapitalizm çerçevesini aşmayan hedeflerin, ya da reformların yerine getirilmesi için, öne konan politik amaç, egemen burjuvazisinin (büyük ve tekelci burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin)* ***siyasal iktidarına son vermek*** *değildir.*

[157] *Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri (I)*, TKP Yayınları, 1983, s.51.
[158] *Yol ve Amaç*, 14. sayı Ekim 1986, s.80,81.

(…)
*TBKP, bu aşamada, henüz kapitalizmin sınırlarını aşmayan ve **burjuvazinin egemenliğine son vermeyen** ekonomik, sosyal, kültürel ve politik hedeflere ulaşmak için mücadele edecektir.*
(…)
*Buradan çıkan pratik sonuç, söz konusu hedefler için, komünistlerin, işçi sınıfının **sınıfsal karşıtları** da içinde, çok geniş güçlerle diyalog ve işbirliği için çalışmalarının olanaklı ve zorunlu olduğudur.*"[159]

TKP eskiden sadece ulusal burjuvazi ile ittifak düşünürken, bu sefer TBKP sınıf karşıtı olan egemen burjuvaziyle diyaloğu (ortak bir noktaya varmayı) savunmaktadır. İşte, Sovyetler Birliği'nden gelen "yeni düşünce" buydu.

TBKP'nin Türkiye'de yayın organı olarak çıkan *Yeni Açılım* dergisinde de sınıf karşıtı olan burjuvaziyle işbirliğini savunan görüşleri bulmaktayız.

"*Böyle bir durumda, siyaset yapacaksak, **sınıf karşıtımızla** bile ortak noktalarımızın bulunabileceğini, konum ve görüşlerimizin yaklaşabileceğini varsayacağız.*"[160]

"***Sınıf karşıtlarımızı** da sağduyu ve gerçeklik temelinde uzlaşmalara razı etmek, onun işçi sınıfına karşı şiddet ve teröre başvurma olanaklarını sınırlamak olanaklı.*"[161]

* * *

Ulusal burjuvazi ile işbirliğinden, sınıf karşıtı egemen burjuvaziyle işbirliğine sıçrayan TBKP (veya TKP) için artık Kemalizmi daha fazla yüceltmek, resmi ideolojiye daha fazla güven vermek olanaklı hale gelmişti. Şimdi artık Kemalizmin demokratik bir hareket olduğu açıkça yazılabilir, Atatürkçülük devrimci bir hareket olarak ilan edilebilirdi.

Yeni Açılım'ın Şubat 1989 tarihli 10. sayısında şunları okuyoruz:

"*Başında Mustafa Kemal'in bulunduğu Anadolu hareketi, bütün ulusun ortak dayanışmasının ürünüdür. İktidarın oluşmasında geniş bir ittifaklar sistemi kurulmuş, bu ittifak halk kitlelerinin de desteğini sağlamıştır. Böyle olduğu için de, **gerçekten demokratiktir**.*
(…)
*Ulusal kurtuluş savaşımız, bir kez daha vurgulayalım ki, gerek örgütlenişi, gerekse yönetilişi bakımından **demokratik** bir anlayışın ürünüdür.*
(…)
*Atatürk yönetimi, özünde ülkemizin özgül koşulları içinde, çağdaşlığı **devrimci** biçimde arayıştır. Bu devrimci arayışın bir temel direği, cumhuriyet, yani ulusal egemenliktir. Arka fonu ise, cumhuriyet anlayışının içinde örtük olarak içkin (zımnen mündemiç) bir **demokrasidir**. Bir bakıma da, denilebilir ki, bu dönem, bugün genel olarak anladığımız tarzda demokrasiye bir hazırlık dönemidir.*"[162]

* * *

[159] *Türkiye Birleşik Komünist Partisi 1. Kongre Belgeleri*, İnfomedia, 1988, s.71,72.
[160] *Yeni Açılım*, 6. sayı, s.49.
[161] *Yeni Açılım*, 3. sayı, s.38.
[162] *Yeni Açılım*, 10. sayı Şubat 1989.

TBKP (ya da TKP) 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılma sürecine paralel olarak dağılmaya başladı. İdeolojik olarak resmi ideolojiyi savunma alanından, egemen ideolojiyi savunma alanına geçti. Burjuvazinin özelleştirme politikasını, serbest piyasayı (yani kapitalizmi) kabul etti. 1990'da kendisine en yakın parti olarak ANAP'ı tayin etti.

Son TKP Genel Sekreteri olan Haydar Kutlu (Nabi Yağcı), 9 Kasım 1990'da, Neşe Düzel ve Ahmet Altan'ın konuğu olarak Star-1 Televizyonu'nda programa katıldı, soruları yanıtladı. Bazı sorular ve yanıtlar şöyle:

"***Soru:*** *Serbest piyasayı destekliyor musunuz?*

Yanıt: *Evet. Sovyetler Birliği'nde yaşanan bunalımın gerisinde devlet sosyalizminin yattığı düşüncesindeyseniz gayet tabii* ***özelleştirmenin de, serbest piyasanın*** *da yanında olmak çok mantıki bir sonuç.*

Soru: *Komünizm ve serbest piyasa yıllarca birbirinin zıddı oldu. Şimdi ikisini yan yana söylemek çok enteresan. Lütfen tarihi bir belge olsun. 'Ben bir komünistim ve serbest piyasa ekonomisini destekliyorum,' der misiniz?*

Yanıt: *Derim.*
(…)
Soru: *Türkiye'de siyasi partiler içinde size en yakın düşünen parti hangisi?*

Yanıt: *Serbest piyasa uygulaması açısından bize en yakın parti ANAP.*"[163]

Böylece Mustafa Suphi'nin burjuvaziyi devirmek amacıyla kurduğu TKP, son Genel Sekreteri Nabi Yağcı'nın (Haydar Kutlu'nun) ellerinde ideolojik sefalet içinde öldü. Ulusal burjuvaziyle, Kemalizmle kurduğu ideolojik bağlantı Türkiye Komünist Partisi'ni önce resmi ideolojiye, sonra da egemen ideolojiye bağladı. Ne acıdır ki, egemen ideolojiye teslimiyet, TKP'nin son sözü oldu.

[163] Nabi Yağcı, Star-1 Televizyonu'nda Yapılan Söyleşi, 9 Kasım 1990, aktaran Naciye Babalık, *TKP'nin Sönümlenmesi*, s.351-352.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu 19.yüzyılın sonunda artık emperyalizm tarafından sömürgeleştirilmeye çalışılan yarı-sömürge bir ülkeydi.1838'de emperyalistlerle yapılan ticaret antlaşmalarıyla başlayan yarı-sömürgeleştirilme süreci (Osmanlı İmparatorluğunun kendi gümrük kontrolünü yitirmesi) yüzyılın sonunda Osmanlı devletini bütünüyle emperyalistlerin yarı sömürgesi haline getirmişti.

Osmanlı devleti politik bağımsızlığını korumakla birlikte, devletin temel işlevlerinden bazılarını (en önemlilerinden biri olan ulusal paranın yönetimini) emperyalistlere bırakmıştı. Emperyalistlerin Osmanlı topraklarını açık işgali sömürgeleştirme sürecinin son halkasıydı.

Türk burjuvazisinin partisi olan *İttihat ve Terakki* 1913 programında emperyalist ülkelere tanınan imtiyazların (örneğin kapitülasyonların) kaldırılmasını istiyordu. Niçin? Türk burjuvazisinin kendi pazarına sahip çıkabilmesi için!

Osmanlı burjuvazisi sadece Türk burjuvalardan oluşmuyordu: Ermeni ve Rum burjuvaların önemli bir etkinliği vardı. *İttihat ve Terakki* hareketi, Ermeni ve Rum burjuvaları gibi yabancı burjuvaları da kendi pazarından kovmak istiyordu.

Türk burjuvazisi kapitülasyonlara (emperyalist devletlere tanınan ekonomik, hukuki ayrıcalıklara) karşı olduğu gibi kendi pazarında at oynatan Ermeni, Rum burjuvalarına da karşıydı. Türk burjuvazisi iç pazarını hem yabancı (emperyalist) devletlerin, hem de Rum ve Ermeni burjuvazisinin egemenliğinden kurtarmak istiyordu.

Kurtuluş Savaşı, Türk burjuvazisinin sadece kendi iç pazarını emperyalist işgalden kurtarma savaşı değildi. Aynı zamanda Ermeni ve Rum burjuvazisini bu pazardan kovma savaşıydı. Nitekim Kurtuluş Savaşı sonrası Türk burjuvazisi bu hedeflerini gerçekleştirdi, kendi pazarında egemenliğini kurdu. Kemalist hareket gökten yeni bir burjuvazi indirmedi. Sermaye birikimi az olan, cılız-güçsüz bu Türk burjuvazisine kan vererek onu canlandırdı. Şüphesiz ki, Türk burjuvazisi kendi pazarının efendisi olduktan hemen sonra emperyalistlerle ekonomik çıkar temelinde anlaştı. Türk burjuvazisi artık istediği paya kavuşmuştu.

İşte, Kemalist hareketin önderlik ettiği Ulusal Kurtuluş Savaşı, emperyalistlerin sömürgeci işgal eylemine karşı bir savaştır; ama aynı zamanda kendi iç pazarında at oynatan yabancı Ermeni-Rum burjuvazisine karşı bir savaştır. Ulusal pazarını korumak isteyen Türk burjuvazisi, emperyalistlerin bu pazarı fiilen ele geçirmesini istememiş, kendi yurdunu (pazarını) savunmak için ulusal mücadeleyi başlatmıştır. Kürt egemenlerini, toprak ağalarını yedeğine alarak yapmıştır bunu. Sömürgeleştirilen Osmanlı İmparatorluğundan bir kopuş gerçekleştirerek politik bağımsızlığı olan, egemen Türk burjuva devletini kurmuştur. Türkiye Cumhuriyeti devleti feodalizmle devrimci biçimde hesaplaşarak değil; uzlaşarak kapitalist yola girmiştir.

1919-1923 yılları arasında Türk burjuvazisi "halksız" politik devrimini gerçekleştirmiş; iktidarı almıştır. Burjuva toplumsal devrim (kapitalizmin geliştirilmesi) daha sonraki yıllarda "yukarıdan inmeci" biçimde tamamlanmıştır. Şüphesiz ki, birçok burjuva demokratik görevin (Kürt sorununun, toprak sorununun, demokrasi sorununun, vb.) üzerinden atlayarak!

1919-1923 politik devrimini önceleyen ilk Türk burjuva devriminin 1908 Jön Türk burjuva devrimi olduğunu unutmamamız gerekir. 1908 devriminde Türk burjuvazisi yarı yolda kalmış, 1919-1923 döneminde geriye kalan yolu tamamlamış ve iktidara oturmuştur.

* * *

Türk burjuva devrimi aşağıdan yukarıya doğru gelişen, halkın yığınsal demokratik talepleri sonucu kazanılmış bir devrim değildir. Aksine halksız bir devrimdir. Yukarıdan aşağıya doğru örgütlenen, kapitalist sistemi yerleştirmeyi amaçlayan bir burjuva devrimidir. Üstyapı kurumlarında kapitalist üretim tarzını geliştirecek değişiklikler (ticaret, sözleşme, miras, aile hukuku, şeriata karşı önlemler) devlet eliyle hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntıları üzerine kurulan burjuva devlet, Türkiye toplumunu kapitalizmin gelişmesine uygun hale getirmek için aktif rol oynamıştır. Dinin burjuva devletin kontrolü altına alınması (Türkiye tipi laiklik) bu amaçla bağlantılıdır. Osmanlı İmparatorluğunda şeriat, kapitalizmin gelişimini yavaşlatan bir unsurdur. Kemalizm, dini egemenliği altına alarak bu engeli ortadan kaldırmak istemiştir.

Feodal Osmanlı toplumundan tarihsel kopuş devrimiyle kapitalizmi geliştirme yolu, Türk burjuva devrimin tipik özelliğidir. Emperyalist işgale karşı savaşım bu temel amaca bağlanmıştır. Kemalist hareket Türkiye burjuva devletini kurmayı, emperyalist işgale karşı kavga etmeden başaramazdı.

Kısacası, Kemalist burjuva devrimi, kapitalizmin geliştirilmesinin koşullarını hazırlayan bir devrimdir. Şüphesiz ki, devrimci biçimde **feodalizmi yok ederek değil, feodalizmle uzlaşarak!** Bu nedenle burjuva devrimin görevlerini yarıda bırakmış, **güdük bir devrimdir**.

* * *

Ulusal kurtuluş devrimi bir burjuva devrimidir. Ancak **burjuva demokratik devrimi** değildir. Toplumu demokratikleştirmemiş, Kürt halkını ve komünistleri ezerek anti-demokratik bir burjuva devleti kurmuştur. Halkı devrim sürecinden dıştalamış oluşu, burjuva devletin anti-demokratik niteliğiyle bağlantılıdır. Dolayısıyla bu devrimin sonucunda bir burjuva demokrasisi ortaya çıkmamıştır. Kemalistler despotik bir yönetim kurmuşlardır.

Tek bir ulusun (Türk ulusunun) egemenliğinin sağlanması, en başta Kürt ulusunun ulusal haklarının çiğnenmesiyle gerçekleştirildiği için **Türk burjuva devrimi, demokratik devrim nitelemesini hak etmez.** Toprak sorunu da köylünün çıkarına uygun biçimde çözülmemiştir; feodal toprak ağaları ile yapılan ittifak bunu önlemiştir.

Kemalist hareket, Ermeni-Rum burjuva kesimlerinin Osmanlıdaki ekonomik egemenliğine son verirken Kürt ulusunu kullanmıştır. Ulusal pazarın denetimini eline aldıktan sonra da Kürt ulusunu ezmeye yönelmiştir.

Türk Burjuva Devrimi, komünistlerin serbestçe örgütlenmelerine izin vermemiş, anti-demokratik yüzünü bu noktada da göstermiştir. Türkiye Komünist Partisi'nin (Mustafa Suphi'nin Partisi'nin) önder kadrosunu bir komplo ile ortadan kaldırmıştır.

* * *

Kemalizmin hem Osmanlı devletinin içinde hem de emperyalist işgale karşı yürüttüğü savaş, Türk burjuva devletini ortaya çıkarmıştır. Her iki kesime karşı yürütülen kavganın amacı, Türk ulusal pazarını politik bağımsızlık altında bir devlet güvencesine kavuşturmaktadır.

Temel soru şudur: Kemalizm anti-emperyalist bir hareket midir? Emperyalist işgale karşı yürüttüğü ulusal pazarı kurtarma mücadelesine bakarak, Kemalizmi anti-emperyalizmle eşitlemek büyük bir yanılgıdır. Emperyalizm=kapitalizm anlamına gelir. Bilimsel anlamıyla anti-emperyalizm=anti-kapitalizmdir. Çünkü emperyalizm kapitalizmin tekelci aşamasıdır.

Kemalizm anti-kapitalist değildir. Bu nedenle anti-emperyalist sayılamaz. Aksine kapitalizmin gelişmesinin temellerini atan Kemalist harekettir. Kemalizmin amacı emperyalist sistemden kurtulmak değil, kapitalizmi geliştirerek emperyalist sisteme eklemlenmektir. Kemalizmin emperyalist işgale karşı çıkışı bir yurt-pazar savunmasıdır. Pazarını kurtardıktan sonra emperyalizmle işbirliği yapması bu hareketin anti-emperyalist bir öze sahip olmadığının kanıtıdır.

Kemalizm, Türk burjuva devriminin ideolojisidir. Türk burjuvazisinin milliyetçi, şoven bir ideolojisidir. Türk ulusunu yücelten, diğer ulusları küçük gören söylemlere sahiptir. Kendi ulusal sınırları içindeki farklı ulusa (Kürtlere) karşı Türkleştirme politikası uygulamıştır. Ayrıca diğer ulusal azınlıklara karşı düşmanca politika gütmüş, onlara baskı yapmıştır.

Kemalizm demokratik olmayan karakterinden dolayı **gericidir.** Sadece feodal Osmanlı toplumuna karşı kapitalizmin yolunu açtığı için tarihsel bir ilerlemeye hizmet ettiği söylenebilir. Kapitalizmin feodalizm karşısında tarihi açıdan ilerici niteliğini kabul etmek, kapitalizmi savunmak anlamına gelmez. Dolayısıyla kapitalizmi kuran Kemalistleri savunmak anlamına gelmez. Rusya'da bu yanılgıya düşenler Narodnikler olmuştur. Lenin onları eleştirmiştir.

"Kapitalizmin tarihi açıdan ilerici niteliğini kabul etmenin, kapitalizmi savunmak anlamına geleceğini göstermek için her çabayı harcayan-Narodniklerdir."[164]

* * *

Kemalizmi söylemlerine göre değerlendirmek doğru mudur? Sözgelimi hilafete bağlılığını bildiren ve hilafet ile saltanatın ayrılmazlığını savunan Mustafa Kemal'in şu sözlerine bakalım:

"*Yüce saltanat makamı ve hilafetin ve yüce milletlerinin, hayatımın son noktasına kadar her zaman koruyucu ve sadık bir bireyi gibi kalacağımı, en yüksek bir bağlılıkla arz eder ve söz veririm.*

Kulları
Mustafa Kemal."[165]

"*Saltanat makamı aynı zamanda hilafet makamı olduğu için, padişahımız, İslam topluluğunun da başkanıdır. Mücadelemizin birinci gayesi ise saltanat ve hilafet makamlarının ayrılmasını amaçlayan düşmanlarımıza, milli iradenin buna uygun olmadığını göstermek ve bu kutsal*

[164])Lenin, *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, çev.* Seyhan Erdoğdu, Sol Yayınları,1975*, s. 516.*
[165] 8-9 Temmuz 1919, Hükümdar Hazretlerinin Saray Dairesi Yüksek Başkâtipliği Aracılığıyla Padişah Hazretinin Katına Mustafa Kemal'in Çektiği Telgraf, *Din ve Laiklik Üzerine*, Kaynak Yayınları, 1997, s.24.

makamları, yabanıların esaretinden kurtararak, padişahın yetkisini, düşmanın tehdit ve zorundan serbest kılmaktır.

24 Nisan 1920."[166]

1 Kasım 1922 günü saltanatı, 3 Mart 1924 günü halifeliği yukarıdaki sözlerine rağmen kaldıran yine Mustafa Kemal'dir.

* * *

Mustafa Kemal birçok kez emperyalizme ve kapitalizme karşı olduğunu belirtmiştir. Örneğin 1 Aralık 1921'de şöyle demiştir:

"*Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklalimizi emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyemizce, heyet-i milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen* ***kapitalizme*** *karşı heyet-i milliyece mücadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.*"[167]

Türkiye'de kapitalizmi geliştiren, Müslüman Türk burjuvazisini kendi elleriyle yaratan ve egemen yapan Mustafa Kemal değil midir? Lozan'da emperyalizme teslim olanlar Kemalistler değil midir?

* * *

Mustafa Kemal birçok kez "Kürdistan" bölgesinden, Kürtlerin demokratik ulusal haklarından bahsetmiştir. Sözgelimi 1923 yılında "Kürtlere bölgesel özerklik hakkını" savunmuş ve şöyle demiştir:

"*Dolayısıyla başlı başına bir Kürtlük düşünmektense, bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür* ***yerel özerklikler*** *oluşacaktır. O halde hangi livanın halkı Kürt ise, onlar* ***kendi kendilerini özerk*** *olarak idare edeceklerdir.*"[168]

Peki, Şeyh Sait ayaklanmasını, Ağrı isyanını, Dersim direnişini kanla bastıran Kemalistler değil midir? Kürtleri, silah zoruyla, asimilasyon politikasıyla Türkleştirmek isteyenler Kemalistler değil midir?

Bu örnekler, Kemalizmi söylemlerine göre değil, pratiğine bakarak değerlendirmemiz gerektiğini gösteriyor. Pratik, teoriden her zaman üstündür; teori, pratiğin çocuğudur.

* * *

Kemalizm, Mustafa Kemal'in pratik eyleminin teorize edilmesiyle oluşmuştur. İç tutarlığa ve bir bütünlüğe sahip olduğu söylenemez. Genel bir saptama yapmak gerekirse: Kemalizmin, Türk burjuvazisinin kimliğini yansıtan bir burjuva ideolojisi olduğu söylenebilir.

Kemalizm ile anti-emperyalizm eşitlenebilir mi? Kemalizm, Türkiye'de kapitalizmi geliştirmeyi ve Avrupa-Amerika'ya benzemeyi hedef seçmiştir. Kapitalizmi savunan bir

[166] Mustafa Kemal, *Din ve Laiklik Üzerine*, Kaynak Yayınları, 1997, s.26.
[167] Mustafa Kemal, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, 1. Cilt, s.196.
[168] Mustafa Kemal, *Eskişehir-İzmit Konuşmaları (1923)*, Kaynak Yayınları, 1993, s.105.

hareket öz biçimiyle anti-emperyalist olamaz. Kemalist hareket, tekelci kapitalizmden başka bir şey olmayan emperyalizmin egemenliğine son vermeyi hiçbir zaman hedeflemedi. Türkiye'yi emperyalist zincirden koparmayı hiç istemedi. Evet, M.Kemal'in emperyalizme, kapitalizme karşı olduğunu söyleyen nutukları vardır. Ne var ki, bir hareketi değerlendirirken bakılacak yer kendi kendini tanımlama biçimi değil, pratik eylemidir. Kemalizm Türkiye'de kapitalizmin temellerini güçlendirmeye çalışmıştır. Müslüman Türk sermayesini, Müslüman olmayan Rum-Ermeni sermayesinin egemeni yapmıştır. Devleti ele geçiren Kemalizm, devlet olanaklarını kullanarak Müslüman Türk burjuvazisini kendi elleriyle üretmiştir.

Kemalistler emperyalizme karşı "ulusal bir savunma" yapmadı mı? Emperyalist işgale karşı çıkmadı mı? Tabii ki çıktı. "Burjuva devleti kurma" misyonunu yüklendi. Ancak işgale karşı çıkmakla, anti-emperyalizm eşitlenemez. Emperyalizm sadece bir politika değil, aynı zamanda ekonomik bir yapıdır, üretim tarzıdır. Kemalizm, emperyalist (kapitalist) üretim tarzına karşı çıkmak ne kelime, bu üretim tarzını yerleştirmeye, geliştirmeye çalıştı. Nitekim yarattığı burjuva, emperyalizmle işbirliği yapan komprador burjuvazi oldu. Ulusal burjuva dedikleri bu komprador burjuvazidir. (Bugün büyüdükleri için emperyalizmle ortaktırlar.)

Kemalizmin savunduğu "ulusal kurtuluşçuluk", Türk burjuvazisini ülke içinde egemen yapmak, Türk burjuvazisini kurtarmak, Türkiye işçi sınıfı ezmekten başka bir anlama gelmez.

Kemalizmle, anti-emperyalizmi eşitlemek ne kadar yanlışsa; Kemalizmle, milliyetçiliği eşitlemek o kadar doğrudur. Kemalizm milliyetçiliktir; Türk milliyetçiliğidir. Kemalizmin bugün de geçerliliğini koruyan şu söylemleri bunu göstermiyor mu?

-Türk milleti bütün milletlerden üstündür.
- İnsanların yaradılışında fevkalade olan şey, Türk olarak dünyaya gelmektir.
- Bir Türk dünyaya bedeldir.
- Türk milletinin kudreti damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

* * *

Kemalizm, burjuva demokratik bir hareket midir? Kemalizm, Müslüman Türk burjuvazisini yaratırken feodalizmle uzlaşarak bunu yaptı. Anti-feodal olmayan bir hareket burjuva demokrat sayılamaz. Kaldı ki, anti-feodal burjuvazi 1850 yıllarından sonra tarih sahnesinden silinmiştir.

Kemalizm, Türk ulusu dışındaki Kürtlere, Ermenilere, Rumlara vahşi biçimde "Türkleştirme" politikası uygulamıştır. Başka ulusları, ulusal azınlıkları ezmek isteyen, onların burjuva demokratik haklarını tanımayan bir hareketin kendisi burjuva demokrat olamaz.

1923-1950 arasında otoriter, tek partiye, tek şefe dayanan bir rejimi kuranlar burjuva demokrasisinin çok uzağındadır. Dolayısıyla bunu gerçekleştiren Kemalizm, burjuva demokrat olamaz.

Kemalizm ne yaptı? Kapitalizmin gelişiminin önünde engel olan üstyapı kurumlarını (kültürü, hukuku, eğitimi, dini, vb.) burjuva ideolojisine uygun biçimlere soktu. Kapitalizmin daha kolay gelişeceği üstyapı kurumlarından kurulu "ideolojik bir ev" yaptı. Sözgelimi burjuva hukuk anlayışına toplumda yer açtı; dini, devletin kontrolüne aldı; burjuva kültürünü ve eğitimini geliştirmenin kapılarını açtı. Kısacası, burjuva toplumun yeşermesi için gerekli zemini kurdu; ele geçirdiği devleti yeniden yapılandırdı; devleti burjuvaziye uygun biçime soktu.

Kapitalizmin devrimci değil, prusya (evrimci) gelişiminin önkoşullarını, eski düzenin egemenleriyle uzlaşarak hazırladı.

Demek ki, Kemalizm ne klasik anlamıyla anti-emperyalizmdir, ne de burjuva demokratizmdir. Dolayısıyla Kemalizm, devrimcilik hiç değildir. Kemalizmi ilericilik → devrimcilik → anti-emperyalizm olarak savunan bir komünist, kendi görüşleriyle çelişkiye düşer. Komünizm, kapitalist üretim biçiminin karşıtı olan üretim tarzıdır. Kemalizm ise kapitalist üretim tarzını savunduğuna göre bu çelişki çözülemez.

TKP de bu çelişkinin içine düşmüştür. Kemalizmi övmek, yüceltmek, Kemalizmin söylemlerini ilerici, anti-emperyalist saymak, resmi ideolojinin tuzağına düşmektir. TKP, Kemalizmin en kıskanç olduğu Kürt sorununda açık biçimde resmi ideolojiyle ağız birliği etmiştir. Kemalizmi karşı-devrimci olarak ilan ettiği dönemde bile bundan kurtulamamıştır.

* * *

TKP'nin tarihi, Kemalizme bakış açısından kabaca üç döneme ayrılabilir.

Birinci dönem, 1920-1927 arasını kapsar. Kemalizmle (dolayısıyla resmi ideolojiyle) uyuşan bir dönemdir. Kemalizmin "ulusal kurtuluş söylemi" aynen kabul edilip yüceltilmiştir. Ebedi şefin putlaştırılmasında az ya da çok TKP'nin payı olmuştur. Burada Türkiye Komünist Partisi'ni yanlışa sürükleyen temel ideolojik motif, Kemalizmin anti-emperyalizmle eşitlenmesidir.

İkinci dönem, 1927-1937 dönemini kapsar. Burada anti-Kemalizm vurgusu hakimdir. Ne var ki, birinci dönemin Kemalizm değerlendirmeleri doğru kabul edilerek, anti-Kemalizm yapılmıştır. TKP, Kemalizm olumlamasından, Kemalizmin olumsuzlanmasına bir özeleştiri ile geçmemiştir. Türkiye Komünist Partisi'ne göre değişen TKP değil, Kemalizmdir. Gerçekte ise Kemalizm her iki dönemde de öz olarak aynı Kemalizmdir. Ne birinci, ne de ikinci dönemde Kemalizm, anti-emperyalizm değildir. TKP ikinci dönemde de anti-Kemalist söylemine karşın Şeyh Sait ayaklanmasını, gerici-emperyalistlerin örgütlediği bir ayaklanma olarak görmeye devam etmiştir.

Üçüncü dönem, 1937 sonrasını kapsar. 1937 sonrasının başlangıcı Kemalizmle tümüyle kucaklaşma dönemidir. Resmi ideolojiye ve ardından egemen ideolojiye TKP'nin teslim olduğu en karanlık dönem budur.

TKP 1937 sonrası dönemde burjuvazinin bir kesimiyle (ilerici, ulusal burjuvaziyle) flört etmekten vazgeçmemiştir. TKP'nin Kemalizmle (ulusal burjuvaziyle) işbirliği politikasının süreklililk gösterdiğini örneklerle somutladık.

TKP sönümleninceye kadar, Kemalizmden geriye kalmış olan "ulusal çıkarı savunma", "ulusal birlik", "ulusal ordu", "ulusal burjuvaziyle ittifak", "ulusal demokrasi", "ulusal demokratik cephe", "burjuvazinin ilerici kanadını desteklemek", "yurtseverlik" vb. anlayışlar farklı vurgularla yerini korumuştur.

TKP'nin iliklerine işlemiş "Kemalizmi olumlama hastalığı", TKP ölünceye kadar devam etmiştir. Her koşulda burjuvazinin (hatta faşist cuntanın içinde bile) ılımlı-ilerici bir kanadını bulmakta TKP hünerini göstermiştir. İşte, burjuvazinin bir kanadıyla ideolojik planda kurulan

bağ, resmi ideolojiyle kurulan bir bağ olmuştur. Bu köklü yanlışın temeli de Kemalizmi destekleyen bakışa dayanır.

* * *

TKP'nin resmi ideolojiyle ilişki kurmasının maddi nedeni, Sovyetler Birliği'nin ulusal çıkarlarıdır. Sovyetler Birliği devlet politikası açısından Türkiye ile "barışçıl bir yaşam" sürdürmek istemiştir. Stalin Komintern'i yozlaştırdıktan sonra, Komintern'in komünist görevlerini de Sovyet dış politikasına uygun hale getirmiştir. Dolayısıyla Komintern'e üye her partinin görevi, Sovyetler Birliği'nin ulusal çıkarlarını, dış politikasını gözü kapalı savunmak olmuştur. TKP de üzerine düşen görevi bir "kardeş parti" olarak yerine getirmiştir. Burada burjuvaziyle bağlantı kayışı Türkiye için Kemalizm olmuştur. Diğer komünist partiler için farklı burjuva, reformist partiler bu işlevi yüklenmiştir.

Stalin dünya devrimi anlayışından hem teorik, hem pratik olarak koptuktan sonra, Komintern'in partilerine kendi ülkelerinde devrim yapmak değil, varolan durumu korumak (barış içinde birlikte yaşamak) görevi düşmüştür. Özellikle Komintern'in Yedinci Kongresi'nden sonra, "burjuvaziyle işbirliği politikası" komünist partilerinin vazgeçemeyecekleri temel politika haline gelmiştir. TKP açısından bunun anlamı, burjuvazinin ilerici kanadıyla (ulusal burjuva denilen Kemalizmle) ulusal cepheler kurmayı, ulusal demokrasiyi gerçekleştirmeyi, ulusal birliği sağlamayı, ulusal çıkarı emperyalizme karşı korumayı istemek olmuştur.

Sovyetler Birliği, Komintern'in (Komintern dağıtıldıktan sonra da "Özel Kardeş Parti Masaları'nın", uluslararası komünist parti toplantılarının) amacını, Sovyetler Birliği'nin çıkarını korumaya indirgediğinden dolayı, buna uygun teoriler üretmiştir.

Sömürge ve bağımlı ülkelere düşen teorik plan, milli demokratik devrim olmuştur. Milli (ulusal) demokratik devrim, ulusal burjuvazi diye uydurulmuş hayali bir burjuvaziyle ittifak demektir. Bu teoriye göre: Milli burjuvazi ilericidir; emperyalizmle ve feodalizmle savaşacak bir burjuvazidir. Bakın, 1960 Moskova Bildirisi ne diyor?

"*Bugünkü şartlarda sömürge ve bağımlı memleketlerde emperyalist çevrelerle bağlantısı olmayan milli burjuvazi,* ***anti-emperyalist, anti-feodal devrimin*** *temel ödevlerinin yerine getirilmesi ile objektif olarak ilgilidir; bundan ötürü de emperyalizme ve feodalizme karşı devrimci savaşa katılma yeteneğini yitirmemiştir. Bu bakımdan* ***ilerici*** *karakterlidir.*"[169]

Burjuvazinin devrimci barutunu tükettiği bir çağda anti-feodal bir burjuva kalmış mıdır? Burjuva demokratik bir burjuva sınıfı kalmış mıdır? Emperyalizmle bağlantısı olmayan bir "milli burjuva" sınıfı kalmış mıdır? Kapitalizmin uluslararasılaştığı bir dönemde, emperyalizmin sermaye ihracıyla ilişkisi olmayan bir burjuva sınıfı kalmış mıdır? Sovyetler Birliği'nin "kardeş komünist partileri" kendi ülkelerinde böyle bir burjuva sınıfı arayıp bulmuştur.

İşte, TKP, Sovyetler Birliği'nin ihtiyacı olan ilerici burjuvaziyi Kemalizmde bulmuştur. Demek ki, TKP tek başına suçlu değildir. Bağlı olduğu merkezin bir uydusu olarak yanlışa ortak olmuştur. Daha önemlisi, bu yanlışı Türkiye solunun anası olarak kendi çocuklarına taşımıştır. Türkiye devrimci hareketinde bugün de devam eden "Kemalizm körlüğünde" TKP suçludur. Ama yalnız başına değil; Sovyetler Birliği'yle, Stalinizmle birlikte!

---

[169] 1960 Moskova Bildirisi, aktaran Zeki Baştımar, *Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar*, Sosyal Tarih Yayınları, 2009, s.103.

* * *

Stalin Mart 1953'te öldü. Ölmeden yaklaşık olarak 5 ay önce (14 Ekim 1952'de) dünya komünist partilerine kötü bir "vasiyet" bıraktı. Bu "vasiyete" göre artık burjuvazi ulusların bağımsızlığını, ulusların haklarını, yurtseverliği, kısacası ulusçuluğu savunmuyordu. Şimdi komünistler bunları savunmalıydı; yani ulusalcı, yurtsever olmalıydı. Stalin dedi ki:

"*Eskiden burjuvazi ulusun başı sayılırdı, ulusun haklarını ve bağımsızlığını savunurdu, bunları 'her şeyin üstünde' sayardı. Bugün artık 'ulusal ilke'den iz kalmamıştır.*
(…)
Ulusal bağımsızlık ve ulusal egemenlik bayrağı geminin bordasından denize atılmıştır. Eğer siz, komünist ve demokratik partiler temsilcileri, ***yurtsever*** *olmak istiyorsanız, ulusun yönetici gücü olmak istiyorsanız, bu bayrağı başınızın üstünde yükseltmek ve onu ilerilere taşımak hiç kuşku yok ki size düşer. O bayrağı sizden başkası yükseltemez.*"[170]

İşte, Stalin'in ölümünden sonra gelen Sovyetler Birliği yöneticileri hem bu "vasiyeti" bir teori haline getirdiler, hem de bunu "tüm kardeş komünist partilerine" kabul ettirdiler. TKP de bu "ulusçu-yurtsever vasiyeti" kendini dağıtıncaya kadar ısrarlı bir biçimde yerine getirdi ve Türkiye sol hareketine taşıdı.

Komünistlerin, Marksizmi hatırlamasının zamanı çoktan geçti. Geç de olsa, Marksizmin temel ilkelerinden biri olan, "komünistlerin vatanının, ulusunun olmayacağı" şimdi hatırlanmalıdır. Ulusu, yurtseverliği savunan komünist, burjuvaziyi ve onun ideolojisini bir biçimde savunmuş olur. Ulusun çıkarını savunan komünist, egemen sınıfın çıkarını ve ideolojisini bir biçimde savunmuş olur. "Ulusun çıkarı" denen kategori, ulusa egemen olan "burjuvazinin çıkarı" denen kategoriyle özdeştir.

Ulusalcılık ilkesi, ulusal devlet bencilliğinin dışa vurumudur. Ulusalcı olmak, ulusal devlet sisteminin doğal bencilliğini savunmaktır.

Yurtseverlik bir mülkiyet duygusudur; bir ulusun sınırlarındaki toprak mülkiyetine bencilce sahip çıkmaktır.

Kemalizm, yurtseverlik, ulusalcılık, tarihinin çöp sepetine atılmalıdır. Resmi ideolojiden bütünüyle kopmanın başka yolu yoktur. Kemalizme, Kemalizmden fazla inanmak ideolojik bir ölümdür. Kemalizm, çağımızın gericiliğidir; çünkü Kemalizmin savunduğu kapitalizm bugün en büyük gericiliktir. Tarihsel olarak kapitalizm, feodalizmden ilericidir. Ne var ki, sosyalizmin karşısında, kapitalizm bir gericilik olarak kalır.

Resmi ideolojiyi damarlarında taşıyarak, egemen ideolojinin kucağında ölen TKP'nin tarihi komünistlere ders olsun.

[170] J.Stalin, *Son Yazılar 1950-1953*, Sol Yayınları, 1976, s.190-191.

TKP PROGRAMLARI VE DEVRİM

GİRİŞ

TKP programlarını incelemenin önemi nedir? Artık tarih arşivine kaldırılmış bu programlardan öğrenecek neyimiz olabilir? Bu tarz düşünmek doğru olmaz. TKP'nin tarihsel süreci izleyen programlarında Komintern'in (SBKP'nin) döneme göre değişen politikalarını görmek mümkün olacaktır. TKP'nin nasıl SBKP'nin ideolojik çizgisine bağlı olarak programlarını yeniden yazdığı görülecektir.

Ayrıca bir partinin programı, o partinin pusulasıdır; politik yönünü tayin eder. Pratik-günlük politikalar bu programdan doğar. Programatik hat yanlışsa, bu yanlış mutlaka güncel politikalara yansır.

Bir komünist partisinin en büyük amacı ülkesinde sosyalist devrim yaparak, dünya devrimine destek olmaktır. Aynı zamanda kendi ülkesinde devrimden sonra yapacağı sosyalist dönüşümleri, dünya sosyalizmine bağlayabilmektir.

Dünya devrimine bağlı olmayan bir komünist partisi, enternasyonalist olmayan bir programla karşımıza çıkar. "Devrim" lafını bir sözcük olarak kullanıp, ulusalcı ya da reformist bir çizgiye yönelir. Ulusalcı çizgi bir biçimde, burjuva güçlerle yapılacak devrimlerden medet umar. Bunun anlamı sosyalist devrimden ve dünya devriminden kopuştur.

* * *

Mustafa Suphi'nin kurduğu TKP kuruluşundan yokoluşuna kadar, "devrim" konusunda her zaman Marksizmle uyumlu görüşlere sahip olmamıştır. M.Suphi zamanında dünya devrimine bağlı bir sosyalist devrim ve sosyalizm anlayışına sahipken, zaman içinde bu doğru çizgiden kopmuştur. Niçin?

Bunun en büyük nedeni, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) içinde Stalinci geleneğin egemen olmasıdır ve bu olumsuz geleneğin Stalin sonrası dönemde de diğer SBKP liderleri eliyle sürdürülmesidir. Bu nedenle TKP'nin "devrim ve sosyalizm" görüşlerini incelemek isteyen bir araştırmacı bilimsel kalmak istiyorsa SBKP ile bağlantıları içinde konuyu incelemek zorundadır.

TKP, Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile oluşturduğu Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) haline gelinceye kadar dört parti programı eskitmiştir. Bu programlar temel alınarak TKP'nin "devrim" konusunda geçirdiği evrimi ortaya koymak gerekir. Şüphesiz ki, SBKP'nin ideolojik görüşleriyle bağlantı kurarak bunu gerçekleştirmek gerekir. Biz de öyle yapacağız.

TKP'NİN BİRİNCİ PROGRAMI

TKP'nin ilk programı, 1920'de 10-16 Eylül arasında Bakü'de toplanan kuruluş kongresinde kabul edilmiştir. Bu Birinci Program'a M.Suphi'nin programı diyebiliriz.

Birinci Program, Komünist Enternasyonal'in (Komintern'in) Birinci ve İkinci Kongresi'nin ideolojik damgasını taşır. Dünya devriminin yakın olduğu öngörüsüne dayanarak hazırlanmıştır. Doğal olarak dünya devrimi anlayışına bağlı bir programdır. Birinci programın diğer TKP programlarından en üstün yanını bu nokta oluşturur. Şimdi Birinci Program'a biraz daha yakından bakalım. Birinci Program'ın anlaşılabilmesi için yabancı kelimelerin karşılığını parantez içinde yazdığımızı belirtelim.

* * *

Birinci Program, uluslararasılaşmış tekelci sermayeye karşı tüm dünya proletaryasının birlik olması gerektiğini belirtir. Çünkü, ezilen işçiler kapitalistlere karşı sınıf mücadelesine girişince karşılarında dünya burjuvazisini (sermayesini) bulurlar.

Birinci Program, dünya sermayesine karşı dünya devriminin başlamış olduğunun altını çizer. Burjuva egemenliğinden proletarya diktatörlüğüne geçiş çağı toplumsal devrim olarak başlamıştır. Sınıf mücadelesi enternasyonalist karakter almıştır. 1917 Ekim Devrimi, dünya burjuvazisinin egemenliğinden, proletaryanın egemenliğine geçişin başlangıcını göstermektedir.

"*Yeryüzünde burjuvazi hâkimiyetinden proletarya idaresine intikal* (geçiş) *devrini temsil eden içtimaî inkılâbın başladığını maddî ve âşikâr delilerle meydana koymaktadır.*

Sınıfî cidel (sınıf mücadelesi) *ile hülâsa* (özet) *edilebilecek olan amele* (işçi) *ve rençber* (çiftçi) *inkılâpçı hareketinin vasf-ı esasîsi* (temel niteliği)*; bu hareketin içtimâî* (toplumsal) *ve* ***beynelmilel (enternasyonal)*** *olmasıdır. Dünyanın herhangi ülkesinde yaşayan herhangi bir millete mensup işçilerin sermayedarlara aynı surette mahkûm ve ezilmiş olmaları, onları arasındaki dinî, vatanî her türlü ayrılığı son plânda bırakarak müttehit* (birleşik) *azimkâr ve* ***inkılâpçı beynelmilel*** *bir millet doğmasına yol açıyor.*"[171]

* * *

Birinci Program'a göre: Dünya burjuvazisine karşı olan dünya devriminin galip gelmesi komünizmi doğuracaktır. Toplumsal (içtimâi) devrim, evrensel karakter taşır. Yeryüzündeki toplumların farklı ekonomik aşamalarda olduğunu kabul eden Birinci Program, üç tip toplumsal oluşumdan bahseder:

- Toplumsal oluşumlardan bir kısmı feodalizmden burjuva dönemine girmektedir.
- Bir kısmı burjuva toplumunu yaşamaktadır.
- Diğer kısmı da burjuva döneminden, proletaryanın egemenlik dönemine girmiştir.

[171] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.12.

Birinci Program bu farklı toplumsal gelişme aşamalarına rağmen, dünya devriminin başlamasıyla ulus ve ülkeleri birbirinden ayırmanın yanlış olduğunu belirtir. Dünya devriminin gelişimi, ülkelerin kaderini birbirine bağlar.

"*İçtimâî inkılâbın ibtidar ve intişarında* (başlaması ve yayılmasında) *milletlerin geçirmekte oldukları iktisadî tekâmüllerle* (gelişimlerle)*, tarihî ve siyasî şartların büyük alâka ve hisseleri olmakla beraber, inkılâp başladıktan sonra millet, memleket ve ülkeleri birbirinden* (…) *ayırmak doğru değildir.*"[172]

* * *

Birinci Program, burjuva dönemden proletaryanın egemenliğine geçmiş ülke olarak Rusya'yı gösterir. Bu ülkede komünizmin başarılı olması için dünyanın diğer proletarya güçlerinin desteğine ihtiyaç olduğunu söyler. Rusya'daki proletarya egemenliği, diğer ülkelerde proleter iktidarların doğmasına destek olacaktır. Böylece dünya devrimi yoluyla komünizm dünya çapında doğacaktır.

"*İçtimâî inkılâp gibi, inkılâbın burjuvaziye galibiyet ve muzafferiyetinden çıkan komünizm tatbikatı da âlemşümül* (evrensel) *bir mahiyeti* (niteliğe) *haizdir* (sahiptir)."[173]

Görüldüğü üzere TKP'nin Birinci Program'ı dünya devrimine bağlı, enternasyonalist bir programdır. Tek ülkede komünizmin (sosyalizmin) olabileceğine dair bir anlayıştan çok uzaktır.

Türkiye'nin Yapısı ve Sosyalist Devrim

TKP Birinci Program'ı dünya sermayesinin (emperyalizmin) dünyayı paylaştığını ve birtakım ülkeleri sömürge (müstemleke) ve yarı-sömürge haline getirdiğini vurgular. Bu bağlamda sömürge ülkeler kategorisine Hindistan'ı, yarı-sömürge ülke kategorisine de Türkiye'yi örnek verir. Birinci Program'da şu saptama ile karşılaşırız:

"*Türkiye ve İran gibi yarım müstemleke ve Hindistan gibi doğrudan doğruya müstemleke halinde yaşayan zayıf ve fakir memleketlerin –emperyalist devlet ve memleketler menfaatine olarak– iktisat ve medeniyetçe harabiyet ve esaretine doğru tertipli bir usul ile gidiyor.*"[174]

Türkiye'nin yarı-sömürge olarak kabul edilmesi, Lenin'in *Emperyalizm* kitabındaki değerlendirmesiyle çakışır.

Peki, bu yarı-sömürge Türkiye'de kapitalizmin gelişmişlik derecesi ne kadardır?

Birinci Program'a göre, Doğu ülkelerine nazaran Türkiye'de ekonomik gelişmişlik ileridir; ama fabrika sanayii yeterli ölçüde gelişmemiştir. Bunun anlamı, kapitalizmin Türkiye'deki gelişmişlik düzeyinin geri olduğunun söylenmesidir.

Eğer kapitalizm bir üretim tarzı olarak ülke içinde egemen değilse, kapitalizmin yaratımı olan proletarya da gelişkin bir düzeyde olamaz. Nitekim Birinci Program, Türkiye'deki proletaryanın cılız olduğunu, toparlanmış bir proletarya olmadığını özellikle belirtir.

[172] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.13.
[173] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.13.
[174] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.10.

”*Umumiyetle şark memleketlerine nisbetle* (oranla) *oldukça siyasî ve iktisadî tekâmülâta mazhar* (gelişime erişmiş) *olan Türkiye'de fabrikacılık lâyıkıyla inkişaf edememiş* (tam olarak gelişememiş)*, ve memleketin ötesine berisine serpilmiş bazı fabrikaların mevcut olmasına rağmen, bunlar ve şehirler etrafında mükemmel ve musannef* (gelişkin, toparlanmış) *bir proletarya teşekkül eyleyememiştir.*”[175]

Demek ki, TKP Birinci Program'ına göre: Türkiye yarı-sömürge, kapitalizmin gelişkin olmadığı, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olmadığı bir ülkedir. Böyle bir ülke için önerilecek devrim ne olabilir? Lenin'in *İki Taktik* isimli eserine bakarsak, kapitalizmi geliştirecek, proletaryanın oluşmasını hızlandıracak bir ”demokratik devrim” önerilmelidir. Yine Lenin'in *İki Taktiği*'ne bağlı olarak önerilecek iktidar biçimi ”işçilerin-köylülerin devrimci diktatörlüğü” olabilir.

Ne var ki, TKP Birinci Programı bunları savunmaz. Lenin'in *Nisan Tezleri*'nde geliştirdiği sosyalist devrim anlayışını savunur.

* * *

TKP Birinci Programı, Lenin'in kendisinin *İki Taktik*'teki anlayışı, *Nisan Tezleri*'yle aştığını bilmektedir. Lenin *İki Taktik*'te Rusya gibi kapitalizmin az geliştiği ülkeler için ”demokratik devrimi” öneriyordu. Yani burjuva demokrasisini geliştirerek, işçilerin-köylülerin geçici diktasını ilk aşama olarak öngörüyordu. Önce demokratik devrim, sonra sosyalist devrim yapılacaktı. Demokratik devrim aşaması zorunluydu, atlanamazdı. İki aşamalı devrim anlayışı, *İki Taktik*'in temel teziydi. Lenin *Nisan Tezleri* ile birlikte bu anlayışından vazgeçti; Rusya'nın önüne sosyalist devrim perspektifini koydu. Rusya için geçerli olan bu anlayış, kapitalizmin gelişkin olmadığı bütün az gelişmiş ülkeler için de geçerliydi.

İşte, TKP Birinci Programı, Lenin'in vardığı bu son anlayışı dile getirdi. Türkiye'nin önüne, sosyalizmi temel alan, işçi-yoksul köylü (amale-rençber) Sovyet (Şuralar) Cumhuriyeti'ni koydu.

Emperyalistlere karşı yürütülen savaşım, toplumsal devrimin Avrupa'da yayılması, Türkiye'deki sınıf bilincinin olgunlaşmasına ve ezilenlerin hareketinin toplumsal içerik almasına yardım etmekteydi. Bu durum sosyalist devrimin savunulmasına uygun koşullar hazırlamaktaydı. Birinci TKP Programı'nın önerisi bu nedenle sosyalist devrimdi.

”*Bir taraftan emperyalistlere karşı tevcih edilen* (yürütülen) *bu mübarezenin* (savaşın) *devamı, diğer taraftan bilhassa içtimâî inkılâbın Avrupa'da intişarı* (yayılması)*, sınıfî iz'anın tekemmül ve inkişafı* (sınıf bilincinin olgunlaşması ve gelişmesi) *üzerine mühim tesirler icra ederek, Türkiye'deki hareketlerin içtimâî mahiyet almasına yardım etmekte ve* ***sosyalizm esasında amele ve rençber şûralar cumhuriyeti*** *tesisatına müsait şartları* (kurulmasına uygun) *ihzar eylemektedir* (hazırlamaktadır).”[176]

TKP ”sosyalist devrim” şiarına uygun olarak, Komintern'in diğer komünist partileriyle birlikte sürmekte olan dünya devrimine toplumsal bir devrim yaparak katılacağını ayrıca belirtiyordu.

* * *

[175] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.13.
[176] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.14.

TKP'nin Birinci Programı'nın hedefi, demokratik bir burjuva cumhuriyet değildi. TKP bu programında sözde demokratik olan burjuva cumhuriyetlerinin özünde zenginlerin, yoksullar üzerinde egemenliği olduğunu belirtiyordu. Parlamentarizm kılıfı altında bu demokratik cumhuriyetlerde ayrıcalıklı tabakalar (burjuvazi) iktidar tekelini (inhisarını) sürdürüyordu:

"*Mutlakî idarelerde işçi halk müstebit* (zorba) *hükümdar ve memurların zulmü altında ezildiği gibi demokratik denilen meşrutî hükûmetlerde de idare parlamentarizm ve halkçılık namı altında imtiyazlı tabakalar, yine vali ve hanların temsil ettikleri zenginler elinde inhisar* (tekel) *haline giriyor. Amele ve rençber sınıflar, imtiyazlı sermayedarlar sınıfının menfaatine alet oluyorlar.*"[177]

İşçi-Köylü Sovyet Cumhuriyeti, burjuva demokratik cumhuriyetlerinden farklı olarak, emek sarfetmeksizin yaşayan tufeyli sınıfları (asalak sınıfları) dışarıda bırakan bir cumhuriyetti. Bu cumhuriyet amele ve rençberlerin (işçilerin ve köylülerin) sosyalist (Sovyet) iktidarıydı.

"***Amele ve rençber şûralar cumhuriyeti*** *ise, emek sarf etmeksizin yaşayan tufeylî* (asalak) *sınıflar hariç olmak üzere halkın çokluğunu etrafında toplayarak işçilerin işleticiler tarafından soyulmasına nihayet verecek her türlü çareleri temin eder.*"[178]

Peki, bu İşçi-Köylü Sovyet Cumhuriyeti'nin amacı neydi? TKP Birinci Programı'na göre:

- İşçilerin kapitalistler tarafından soyulmasına son verecekti.
- Kapitalizm ve emperyalizmin esaret zincirlerinin evrensel çapta kırılmasına yardım edecekti.
- Sınıfları ortadan kaldıracaktı.
- Kapitalizm ile komünizm arasında geçici (muvakkat) bir devlet olarak rol oynayacaktı. Yani kapitalizm ile komünizm arasında bir proletarya diktası (iktidarı) olacaktı.

TKP Birinci Programı, Marksizmle uyumlu bu görüşlerini şöyle ifade etti:

"***Şûrâlar cumhuriyeti****, hükûmet ve kızıl ordu teşkilâtıyla, kapitalizm ve emperyalizmin, proletarya sınıflarıyla mazlum milletleri saran esaret zincirlerini kırarak haricen* (dışarıda) *milletler arasındaki kardeşliği genişletmeye, dahilde* (içerde) *ise bütün varlığıyla fıkara ve işçi halk arasında medenî ve hayatî yeni bir devir açmağa liyakat* (değer) *ve iktidar gösteren,* ***sınıfları ortadan kaldırarak*** *her türlü harp ve kıtal gailelerini azat* (savaş ve başbelalarını özgür)*, münevver* (aydın) *ve mesut bir istikbale doğru götüren,* ***kapitalizm ile komünizm arasındaki*** *devr-i intikale* (geçiş dönemine) *ait, muvakkat* (geçici) *bir şekl-i hükûmettir* (devlet biçimidir)."[179]

İşçi-Köylü Sovyet Cumhuriyeti'nin Alacağı Tedbirler

TKP Birinci Programı'nın demokratik devrimi savunmayıp, sosyalist bir devrimi savunmasının ve demokratik devriminin görevlerinin sosyalist devrim süreci içinde çözüleceğinin bilincinde olmasının kanıtlarını bu "tedbirlerde" bulabiliriz. TKP iktidara gelirse alacağı önlemlerle Marx-Engels-Lenin gibi bir sürekli devrim taraftarı olduğunu Birinci Programı'nda dile getirmiştir. Temel tedbirleri şöyle özetleyebiliriz:

[177] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.15.
[178] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.15.
[179] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.15.

- TKP üretim araçlarını, proletaryanın (kendi emeği ile yaşayan sınıfın) ortak malı haline getirecektir; asalak sınıfların ellerinden üretim araçlarını alacaktır, devletleştirecektir. Yani işçilerin ve köylülerin cumhuriyetinin kamu malı yapacaktır. Parti bu amaca varmak için önce büyük üretim yöntemiyle idare edilmekte olan kurumların yönetimini devralacaktır.

  "*Türkiye Komünist Fırkası, bütün menba* (kaynak) *ve vasıta-i istihsaliyenin* (üretim araçlarını)*, kendi emeğiyle yaşayan müstahsil* (üretici) *sınıfın müşterek* (ortak) *malı haline getirilerek başkalarını işletip zahmetsizce yaşayan tufeyli* (asalak) *sınıflara nihayet verilmesini…*"
  (…)
  Fırka bu maksada varmak için evvel emirde büyük istihsal (üretim) *usulüyle idare edilmekte olan müesseselerin, hâkimiyeti ele alacak* ***amele ve rençber şûrâları*** *vasıtasıyla çalışan sınıfın müşterek malı haline getirilmesine taraftardır.*"[180]

- TKP (TKF), kapitalist serveti bünyesinde toplayan tüm bankaları kamulaştıracak, işçi ve köylüler için bir halk bankası kuracaktır.

  "*T.K.F. sermayedarlar hâkimiyetinin merkez sıkletini* (temel ağırlığını) *teşkil eden bilcümle* (bütün) *bankaları millileştirerek, yalnız amele ve rençber sınıflarının istihsal ve mübadele* (üretim ve mal değişimi) *işlerine yardım ve ancak bu şekilde 'halk bankası' açılmasını temin eder.*"[181]

  Ayrıca TKP, paranın ortadan kaldırılmasını amaçlayacaktır. Kapitalizmden komünizme gidiş döneminde (meta üretiminin ve dağıtımının sürdüğü dönemde) para ortadan kaldırılamaz. Ama parti iktidara gelir gelmez para ticaretini yasaklayacaktır.

  "*Külliyetli miktarda paraların bankalarda muhafaza olmasını kanun ile tevsik* (belgeleme) *ve ummumiyetle para ticaretini men eder* (yasaklar)*.*"[182]

- TKP üretim gücünü yükseltmek ve üretimi merkezi hale getirmek için planlı bir ekonomiye geçecektir. Ayrıca bu ekonomik plan sadece ülkenin olanaklarıyla sınırlı kalmayacak, diğer sosyalist cumhuriyetlerle birlikte ortak bir plana yönelecektir. (Burada TKP'nin sosyalizmi bir ülkenin olanaklarıyla sınırlamadığını net olarak görmekteyiz.)

  "*İstihsal* (üretim) *kuvvetini artırmak ve işi muntazam bir hale getirmek için memleketin iktisadî faaliyetini umumî ve müttehit* (birleşik) *bir plân içinde birleştirip, muhtelif* (çeşitli) *sanayi şubelerini istihsalin* (üretimin) *süratle ceryan edeceği mahallerde* (yerlerde) *toplamak suretiyle merkezîleştirmek,* ***başka milletlerle*** *iktisadî ve siyasî rabıtaların inkişafına* (bağlantıların kurulmasına) *ve teşekkül etmiş şûralar hükûmetleriyle müttehit* (birleşik) *bir iktisat plânı tertibine* (düzenlenmesine) *çalışmak lâzımdır.*
  (…)

[180] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.16.
[181] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.20.
[182] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.20.

Komünist Fırkası bunları Avrupa ve Amerika'daki işçi birliklerinin yardımı ve nihayet içtimaî inkılâbın muzafferiyeti (toplumsal devrimin galibiyeti) *ile meydana geleneceğine kanidir.*"[183]

- TKP köy ekonomisinde büyük çiftçiliğe taraftardır. Bu nedenle bireylerin ellerinde olan büyük işletmelerin yönetimine devlet el koyacaktır; modern üretim temelinde devlet tarafından işletilecektir.

  "*T.K.F. esas itibarıyla büyük çiftçiliğe taraftardır. Binaenaleyh* (bundan dolayı) *evvel emirde* (ilk önce) *fertler elinde olup da fennî* (modern) *usülde idare olunan çiftlikler büyük istihsal* (üretim) *usulüyle devlet tarafından işletilir.*"[184]

- Köy ekonomisinin örgütlenmesinde ve düzenlenmesinde yetki Köy Sovyetlerine ait olacaktır.

  "*Köy iktisadiyatına ait tevzi ve tanzim* (dağıtım ve düzenleme) *işleri köy şûrâları tarafından icra edilir.*"[185]

- Küçük üretim özendirme yoluyla (hükümetin mali desteği, hammadde ve sipariş vb.) büyük üretim kooperatiflerine yöneltilecektir. Hükümet bu kooperatifleri kendi denetimi altında geri kalmış üretim biçimlerinden, sosyalizm temelinde daha mükemmel üretim yöntemlerine geçmeleri için aracılık edecektir.

  "*Küçük sınıfların istihsal* (üretim) *kooperatifleri vasıtasıyla bir merkezde toplanarak yardım görmeleri, bunların mal çıkarmak kuvvetlerini artıracağı gibi, diğer taraftan küçük teşebbüslerin büyük fabrika sahibi olmalarına mani olarak geri kalmış istihsal şekillerinin* ***sosyalizm esasında*** *daha mükemmel ve makinacılık usülüne müstenit* (dayanan) *büyük istihsal haline gelmelerine tavassut* (aracılık) *eder.*"[186]

- TKP kapitalizmin ticaret usulüne özünde karşıdır. Bunun için ürün ve malların halk arasında paylaşımında tüketim kooperatiflerinin kurulmasını teşvik edecektir. Bu tedbir, asalak aracı sınıfların (mutavassıt tufeyli sınıfların) ortadan kalkmasına yardım edecektir.

  "*T.K.F. mahsulât ve mamûlâtın* (ürün ve malların) *halk arasında taksim* (paylaşım) *ve istihlâkında* (tüketiminde) *eski ticaret usülüne esas itibarıyla muhaliftir. Binaenaleyh* (bundan ötürü) *halk arasında istihlâk* (tüketim) *kooperatiflerinin teşkil ve tamimiyle* (bütünüyle) *mutavassıt* (aracı) *tufeylî sınıfların ortadan kalkmasına hizmet eder.*"[187]

- TKP, egemen sınıfların iktidarlarının sürmesine hizmet eden Ordu Kurumu'na karşıdır. Ne var ki, ezilen sınıf ve ulusların emperyalizme karşı savaşlarının sürdüğü bir dönemde işçi ve köylü sınıflarının savunucu olan bir "Kızıl Ordu" gereklidir. TKP böyle bir Kızıl Ordu'nun kurulmasını destekleyecektir. Yani burjuva ordusunun yerine bir Kızıl Ordu kuracaktır.

---

[183] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.17.
[184] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.18.
[185] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.19.
[186] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.17.
[187] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.19.

"*T.K.F. esasen insanlar arasında harp ve kıtale* (boğazlaşmaya) *âlet olan ve şimdiye kadar mütehakkim* (zorbalık eden) *sınıfların tegalluplarını idameye* (iktidarlarını sürdürmeye) *hizmet eden orduların mevcudiyet ve faaliyetlerine karşı olmakla beraber yeryüzünde zengin ve mülkdar sınıflarla mazlum amele ve rençber sınıfları ve emperyalist devletlerle müstemleke ve nîm müstemleke* (sömürge - yarı sömürge) *halindeki mazlum milletlerin arasındaki davanın devam ettiği bir sırada tedafüî* (savunmacı) *bir kuvvet olmak üzere inkılâpçı ruhta amele ve rençber sınıflarının müdafii* (savunucusu) ***kızıl orduların teşkilini*** *terviç eder* (destekler)."[188]

TKP Birinci Programı'nın Eksikleri ve Sonuç

Bu programın ilk eksik tarafı, Kemalist hareketi açık bir sınıfsal analizle tanımlayamamasıdır. Bulanık biçimde ifade edilse de, Kemalistler küçük burjuvazinin temsilcileri gibi görülmektedir. Kemalistlerin kurduğu yönetim biçimi burjuva demokrasisine yeni ayak basmış bir rejim olarak kabul edilmektedir.

"*Burjuva demokrasisine ayak basmış olan Türkiye'de (sınıfî mübareze) iptidaî inkişaf* (sınıfsal savaşım ilkel gelişim) *devrini yaşamaktadır. Bugün Türkiye'de galip ve yağmacı Antanta devletlerine karşı devam eden millî kıyam* (ayaklanma) *hareketine fakir sınıfların iştiraki* (katılması)*, 'düşmanın düşmanı' ile yani haricî* (yabancı) *kapitalizmin tasallutuna* (egemenliğine) *karşı kendi içindeki muhtekir ve gâsıp* (vurguncu ve yağmacı) *küçük burjuvazi ile müştereken* (ortak) *mübareze* (savaşım) *mahiyetinde* (içeriğinde) *tecelli etmektedir* (görünmektedir)."[189]

Kemalistlerin Türk burjuvazisinin egemenlik hareketi olduğu, bu sınıfsal nedenle sosyalist devrimin karşısında yer alacakları bu programda net biçimde ifade edilememiştir.

Karşı gerekçe olarak komünistlerin o dönemde güçsüz olmaları, Türkiye'de Komünist örgütlenmeye yeni girişmiş olmaları, Türk burjuva hareketinin sınıfsal çıkarı gereği emperyalizmle kavga halinde olması, Kemalistlerin kurdukları rejimde komünistlerin çalışmalarına olanak sağlayacaklarının sanılması, Kemalizmin Sovyetler Birliği'ne dostça-yakın davranması, Kemalistlerin kendi gerçek kimliklerini anti-emperyalizmle örtmeleri vb. birçok neden sayılabilir. TKP Merkez Komitesi'nin TKP Birinci Kongresi hakkında yazdığı raporda görünüşe kanmayı (veya yanlış bir taktiği) gösterecek şu satırlar var:

"*Doğu cephesindeki askeri birlikler arasında Bolşeviklere karşı tasvip ve sempati duygusu, giderek açık ve genel nitelik kazanıyor. Ordu komutanlığının emriyle, subayların bütün eski rütbe işaretleri sökülüp atılıyor ve subaylarla askerler arasında eşitlik ve kardeşlik ilân ediliyor. Merkez Büro ile ilişkide bulunan Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın verdiği bilgiye göre, hükümet ve ordu çevrelerinde Bolşevizme karşı duyulan tasvip ve sempati duygusu artmış bulunuyor ve hatta isyan hareketinin kimi üst düzey yöneticileri komünist olmak istiyor.*"[190]

TKP Birinci Programı, Üçüncü Enternasyonal'in (Komintern'in) İkinci Kongresi'nin emperyalizme karşı ulusal hareketleri destekleme ve güçlendirme kararına dayanıyordu. Bilindiği gibi bu destek belirli şartlara bağlıydı. (En başta komünistlerin örgütlenmesinin engellenmemesine bağlıydı.)

[188] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.23.
[189] TKP Birinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.14.
[190] *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-1*, TÜSTAV, 2004, s.18.

Birinci Programı'nın hazırlandığı dönemde henüz "komünistlerin katliamı" gerçekleşmemişti. Kemalistlerin, komünistlere baskıları ince taktiklere dayanıyordu.

Kemalistlere karşı taktiksel yaklaşım ancak güncel politika alanına ait olabilirdi. Ne var ki partinin amaçlarını gösteren bir belgede sınıfsal analizden kaçmaması gerekirdi.

Aslında hem Komintern, hem de TKP, Kemalistlerin hareketinin Anadolu Türk burjuvazinin hareketi olduğunu, amaçlarına eriştiklerinde emperyalizmle uzlaşacaklarını biliyorlardı. TKP açısından bunun bilindiğini TKP kuruluş kongresinden yaklaşık iki ay sonra (8 Kasım 1920'de) toplanan TKP Merkez Komitesi'nin aldığı kararda görebiliriz: Bu kararda; emperyalizme karşı dövüşen işçi-köylü emekçi yığınlarının, burjuvazinin sınıf çıkarlarını bilinçsizle gerçekleştirmeye hizmet ettikleri, kendi düşmanlarının (burjuvazinin), düşmanlarına karşı (emperyalizme karşı) savaştıkları vurgulanıyordu. Anadolu burjuvazisinin istekleri karşılanır karşılanmaz emperyalistlerin tarafına geçeceği açık biçimde söyleniyordu:

"*Anadolu burjuvazisi, istediği hakları ve çıkarlarını Antant devletleri sayesinde temin ettiği ya da maddi zorluklar sebebiyle kendi gelirlerinin ve milli çapta topladığı faiz oranının tükendiğini gördüğü an, kendi sermayesini korumak için, kuşku yok ki, milli çıkarları savunma sloganını bir yana itecek ve işçi ve köylü emekçi yığınlarını eski sıkıntıları, mutsuzluğu ve umutsuzluğu ile baş başa bırakarak, Antant devletlerinin tarafına geçecektir.*"[191]

Demek ki; Kemalistler, Anadolu Türk burjuvazisinin sınıfsal çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen bir hareketti ve emperyalizmin tarafına geçecekleri belliydi. Yukarıdaki satırların M. Suphi ve yoldaşlarının öldürülmeden önce yazıldığını unutmayalım.

* * *

TKP Birinci Programı'nın ikinci önemli eksikliği Kürt sorununu ismiyle formüle etmemiş olmasıdır. Bu program ezilen ulusların ayrılma hakkına karşı değildir. Ayrılmak isteyen uluslara oylama yoluyla bu hakkı tanır. Birlikte kalmak isteyen uluslar için de federasyonu önerir:

"*T.K.F. hükûmet teşkilâtında muhtelif milletlere mensup amele, rençber şûralar cumhuriyeti teşkilini kabul ve 'hür milletlerin hür ittihadı'* (özgür ulusların özgür birliği) *esasında olmak üzere federasyon usulünü tercih eder.*

Fırka amele ve rençber sınıfları da tamamen ayrı ve müstakil (bağımsız) *yaşamak ceryanlarına kapılmış olan milletlerin arasında kanlı nizalar* (çatışmalar) *çıkmasına yer vermemek için bu gibi meselelerin 'plebisit' usulüyle* (yurttaşların iradelerini gösteren oylamayla)*: Umumî reye müracaatla halline* (genel oya başvurmak yoluyla) *delâlet eder* (öncülük yapar)."[192]

Görüldüğü gibi burada sorun genel biçimiyle konmuştur. Kürt ulusundan, Kürdistan'dan bahsedilmemektedir. Ne var ki, TKP, Kürdistan'ı reddettiği için bunu yapmamıştır. Nitekim kuruluş kongresinden sonra 8 Kasım 1920'de toplanan TKP Merkez Komitesi'nin kararlarında şu satırları okuruz:

[191] *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-1*, TÜSTAV, 2004, s.154.
[192] *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.16.

”*Bir tarım ülkesi olarak Türkiye nüfusunun çoğunluğunu emekçi köylüler teşkil ediyor. Kürdistan'ın kimi bölgelerinde önceki feodal düzenin haksız kalıntıları hâlâ korunsa da, Türkiye'de toprak genelde neredeyse özel mülkiyet durumuna geldi.*”[193]

Neden ne olursa olsun Birinci Program'ın Kürt sorununu ismiyle anmamasını eksiklik olarak kabul etmemiz gerekir.

* * *

TKP Birinci Programı yukarıda saydığımız eksik veya yanlışlarına karşın, devrimci-enternasyonalist bir programdır. İleride ele alacağımız TKP programlarından farklı olarak; sosyalist devrimi savunan ve dünya devrimine bağlı bir sosyalizm anlayışına sahip; yani ulusal bir sosyalizmi kabul etmeyen bir programdır. Bu yönüyle TKP programları içinde en fazla övgüyü hak eden programdır.

[193] *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-1*, TÜSTAV, 2004, s.152.

TKP'NİN BİRİNCİ İLE İKİNCİ PROGRAMI ARASINDAKİ DÖNEM

M.Suphi'nin 28 Ocak 1921'de öldürülmesinden sonra TKP moral bir çöküntü içine girmişti. TKP'nin, Kemalizmden kopması ve Komintern'in İkinci Kongresi'nin kararlarını uygulaması beklenirdi. Bilindiği gibi bu karara göre, bir ulusal hareket, komünist hareketin örgütlenmesine izin vermiyorsa desteklenmeyecekti. Kemalistler, komünistlerin örgütlenmesine izin vermedikleri gibi, en öndeki komünistleri katletmişti. Komintern kendi kararlarını çiğneyerek ve Türkiye Komünist Partisi'ni buna zorlayarak Kemalizmi yüceltmeye devam etti.

TKP'nin 15 Ağustos 1922'de toplanan İkinci Kongresi'nde Şefik Hüsnü, Merkez Komitesi'ne girdi. Komintern'in çizgisine bağlı olarak TKP'nin politikasını belirlemeye başladı.

TKP'nin İkinci Programı'nın Komintern tarafından onaylanacağı Şubat 1930 kadar olan dönemi, kendi içinde iki ayrı evreye ayırarak incelemek gerekir. Her iki evrede de Şefik Hüsnü ideolojik merkezdir.

Birinci evre 1927 yılına kadar sürer. İkinci evre bu tarihten sonrasını kapsar. İki içsel dönemin politikaları, devrime-sosyalizme bakışları farklılıklar gösterir.

1927'ye Kadar Olan Birinci Evre

TKP Birinci Programı'nın sosyalist devrimi önüne koyduğunu görmüştük. M.Suphi'nin öldürülmesinden yaklaşık dokuz ay sonra Şefik Hüsnü, Ekim 1921'de *Aydınlık*'ın dördüncü sayısında "Türkiye'de Devrim Gereği" başlıklı bir yazı yazar. Bu yazıdan öğreniriz ki, Türkiye'de Marx'ın devrim için öngördüğü maddi koşullar yoktur. Hele bir de Türkiye toplumunun önüne sosyalist devrimi koymak cinayet olur. Şefik Hüsnü bunu şöyle ifade eder:

"*Esasen bizde Marx'ın devrim için gerekli gördüğü maddi koşullar da henüz gerçekleşmemiştir. Buna dayanarak, Türkiye'nin başlı başına bir sosyalist devrim yapmasını mümkün sanmak ve bunu önermek olsa olsa bir cinnet eseri veya hamhayalcilik olur. Bir sosyalist toplum, mutlaka bir büyük sanayi gerektirir. Ve bizde bu yoktur.*"[194]

Şefik Hüsnü'nün, Lenin'in *Nisan Tezleri*'ni anlamadığı açıktır. TKP'nin Birinci Programı'nı da anlamamıştır. Ya da Birinci Programı'nın sosyalist perspektifinden vazgeçmek için teori üretmektedir. Bu teori yanlıştır. Şefik Hüsnü, sosyalist devrimin yapılabilme koşullarıyla, sosyalizmin kurulabilmesinin maddi koşullarını birbirine karıştırmaktadır. Sosyalist devrim, ülkedeki devrimci duruma ve öznel etkene /yığınlara-partiye bağlıdır. Oysa sosyalizmi kurmaya girişmek ülkenin ekonomik gelişkinliğine, büyük sanayiye bağlıdır. Zaten tek ülkede sosyalizmin kuruluşu tamamlanamaz.

Yapmamız gereken ilk saptama şudur: Şefik Hüsnü, TKP Birinci Programı'na karşı konuşmaktadır. Peki, Şefik Hüsnü devrim yerine neyi önermektedir? Öneri şudur: Kemalistlerin yaptığı burjuva devriminin yavaş yavaş toplumsal devrime büyümesi için Kemalistlere destek verip ülkenin ekonomik gelişkinliğini artırmak! Şefik Hüsnü'nün anlayışı şimdilik budur. *Aydınlık*'ın 1 Aralık 1922 tarihli onbirinci sayısında şunları okuyoruz:

[194] Şefik Hüsnü Deymer, Seçme Yazılar, Aydınlık Yayınları, 1971, s.58-59.

”*Herhalde devrim yolunda ilk ve esaslı adımı atmak için önümüze düşenlerin, ulusu yarı yolda duraksatmayacaklarına, tersine adım adım gelişme evrelerinden geçmek suretiyle* ***toplumsal devrime varacak yolu aşmamıza*** *yardım edeceklerine inanmak istiyoruz.*”[195]

Neymiş? Kemalizm, toplumsal devrime varacak yolu aşmaya yardım edecekmiş(!) Yani Anadolu burjuvazisi, sosyalist devrime varmak için komünistlere destek olacakmış(!) Devlet ileri gelenleri (Kemalistler) ulusu yarı yolda bırakmayacakmış(!) TKP bunları umut ediyormuş.

Şefik Hüsnü’ye göre, Türk burjuvazisinin bugünden yarına büyük kapitalistliğe erişmesi olanaksızdır. Emperyalist Avrupa buna olanak vermez. Zaten toplum henüz sınıflara bölünmemiştir; yani Türkiye sınıfsız toplumdur. O halde partilerden bağımsız olarak bütün ulus elbirliğiyle çalışmalı, sınıfsız toplumu korumalıdır. Türk ulusu, sınıfsız toplumun dengesini bozanları elbirliğiyle kendi dışına atacaktır. İşte, Şefik Hüsnü’nün inanılmaz Marksist(!) teorisi kendi ağzından şöyle:

”*Türk burjuvazisinin bugünden yarına büyük kapitalistliğe erişmesi, ülkenin ekonomik durumuna hâkim olması pek umulamaz.*
(…)
Doğudan esen devrim rüzgârını uzun süre solumuş ve orada olup bitenleri yakından ve dikkatle izlemiş yeni devlet ileri gelenlerinin gerçeği olduğu gibi göreceğini ve onun gereklerine –daima ulusal kurtuluşu amaç alarak– baş eğmekte tereddüt etmeyeceklerini kuvvetle ümit edebiliriz.

Bu takdirde, evet, telkin edildiği gibi, azimli bir merkez çevresinde, askerî bir disiplin altında, partilerden uzak, ***bütün ulusun elbirliğiyle*** *çalışması mümkün olacaktır. Ve bu ahengi bozmaya,* ***sınıfsız toplumumuzda*** *eski ayrılık gayrılıkları diriltmeye yeltenenleri zararlı otlar gibi, ulusun göğsünden çıkarıp atmak şart olur.*”[196]

Demek ki Şefik Hüsnü, Kemalistlerin ”imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış kitleyiz” yalanına inanmış. Belki de Kemalistlerin güvenini kazanmak için böyle yazmış.

* * *

Şefik Hüsnü iki ay sonra (10 Şubat 1923’te) *Aydınlık*’ta yayımlanan yazısında: Kemalistleri, kötü niyetli kapitalistlere karşı uyarır. Bunlar ülkeyi kapitalizm yönüne sokarak halkı sömürmek istiyormuş. (Sanki kapitalistlerin başka bir amacı olabilirmiş gibi konuşuyor Şefik Hüsnü.) Ulusal kurtuluşun önderlerinin (M.Kemal ve arkadaşlarının) ekonominin kapitalist yöne sokulmasına razı olacakları düşünülemezmiş(!)

İşte, Şefik Hüsnü’nün ”pırlanta” görüşleri şöyle:

”*Demek oluyor ki sırf kapitalist görüşünü güden yerli zengin hiç şüphesiz samimî değildir, kendi de varlığına güvenmiyor, ilerde cahil halkımızı Batı kapitalisti adına soymak, sömürmek suretiyle kendisi de palazlanmayı tasarlıyor.*

Bu gibilerin maskesi aşağı indirilir, millîyetçilik, fedakârlık örtüsü altında nasıl hasis bir bezirgân ruhu taşıdıkları gösterilirse, başta ulusal kurtuluşumuza önayak olanlar olmak üzere

[195] Şefik Hüsnü Deymer, Seçme Yazılar, Aydınlık Yayınları, 1971, s.120.
[196] Şefik Hüsnü Deymer, Seçme Yazılar, Aydınlık Yayınları, 1971, s.122.

*hiçbir kişinin, bu tarzda **ekonomimizin yanlış bir yola sokulmasına** razı olmayacağı açıktır.*"[197]

Şefik Hüsnü Mayıs 1924'te *Aydınlık*'ın yirmibirinci sayısında söylemek istediğini sakınmadan yazar: Cumhuriyet Partisi'ne (Kemalistlere) gerekli övgüyü yaptıktan sonra, TKP'nin hedefini bu partiyi ileriye itmek olarak koyar. Der ki:

"*Geçmişin tutsağı olmaktan bizi kurtarmak, çağdaş ihtiyaçlarla uyuşmayan yönetim kurumlarını silip süpürme işini Cumhuriyet Partisi yerine getirmiş bulunuyor. Sınıfsal durumu gereği bu parti bu tür uygulamada tereddüt etmeye yatkındır. Bu tereddütleri gidermek, Cumhuriyet Hükümetini **ileri atılmaya teşvik** etmek ve zorlamak, bulunduğumuz dönemde işçi sınıfının ihmal edilemeyecek bir görevidir.*"[198]

Böylece anlarız ki, TKP devrim umutlarını Kaf Dağı'nın arkasına atmıştır. TKP politikası, Kemalizmi ilerletmeye endekslenmiştir.

* * *

Şefik Hüsnü'nün ilginç bir tespiti daha var: Türkiye'de sanayi sermayesi ile mali sermayeyi karşılaştırır ve buradan Türkiye Komünist Partisi'ne politik bir görev çıkarır.

Şefik Hüsnü'ye göre: Sanayi sermayesi ulusaldır, yurtseverdir, yabancı sermayeye karşıdır, himayecidir, dengeli bir ulusal ekonomi ister. Bu sermayenin temsilcisi de Halk Fırkası'dır, yani Kemalistlerdir. Oysa mali sermaye; emperyalizmle, derebeylikle, dinsel irtica ile uzlaşır. O halde TKP'nin görevi sanayi sermayesini, yani Kemalistleri desteklemektir.

Şefik Hüsnü Şubat 1925'te çıkan *Aydınlık*'ta şöyle yazar:

"*Sınaî sermayenin gayet himayeci olmasına karşılık malî sermaye gayet uzlaşıcı ve tavizcidir. Her türlü siyasal biçimlerle: Hükümdarlıkla, derebeylikle, dinsel irtica ile, halkçılık ile birlikte çalışmaya hazırdır. Yeter ki sermayesini en yüksek yüzdelerle işletebilsin. Oysa sınaî sermayenin amaçları **ulusaldır**.*
(…)
*Dışa karşı ise ulusal sanayiin gelişmesi ve yükselmesi adına gayet kıskanç olur. Duyarlı bir **koruyuculuk** ve **yurtseverlik** gösterir. Bu nitelikleri Halk Fırkası ileri gelenlerinde şimdiden görmekteyiz.*"[199]

Şefik Hüsnü'nün Kemalistleri desteklemek için uydurduğu bu teorik analizi eleştirmeye gerek yok. Burjuvazinin farklı eğilimleri arasında çelişkiler bulup, sonra da burjuvazinin bir kesimine karşı diğerini (ulusal olanı) desteklemek TKP'nin vazgeçemediği bir politika olacaktır.

Böylece devrim fikri, ulusal burjuvaziyle ittifak adına rafa kaldırılmış olur. Ulusal bağımsızlık hareketlerinin burjuvazinin hegomonyasında kalması gerektiğini düşünür Şefik Hüsnü. Hegomonyayı ele geçirmek (devrim) yerine, burjuvazinin hegomonyasını desteklemek daha kolaydır.

[197] Şefik Hüsnü Deymer, Seçme Yazılar, Aydınlık Yayınları, 1971, s.125.
[198] Şefik Hüsnü Deymer, Seçme Yazılar, Aydınlık Yayınları, 1971, s.220.
[199] Şefik Hüsnü Deymer, Seçme Yazılar, Aydınlık Yayınları, 1971, s.294, 295.

"*Milli bağımsızlık hareketleri, zafere ulaşmadan önce de, ulaştıktan sonra da, ekonomik bakımdan burjuvazinin hegemonyası altında kalmak zorundadır. Ancak bu, proletarya devrimi açısından o kadar kötü bir şey değildir, çünkü burjuvazi ekonomik alanda sürekli olarak emperyalist sermayeye karşı mücadele etmek zorundadır.*"[200]

İşte, 1927'ye kadar süren birinci evrede TKP Kemalist burjuvazinin egemenliğini destekleyerek kendi Birinci Programı'ndaki sosyalist perspektifi hasıraltı etmiştir. Ulusal burjuvaziyi (Kemalistleri) destekleyerek proleter devrimine yaklaşacağını düşünmüştür TKP. Şefik Hüsnü'nün şu sözlerinde bu yanlış anlayış belgelenebilir.

"*Türkiye'deki milli devrimci hareket, kuşkusuz ilerici bir etkendir. Bu hareket, toplumu feodalizmin ve padişahlığın kalıntılarından temizleyerek, bizi* ***proletarya devrimine yaklaştırmakta****, emperyalizmi can evinden vurmaktadır. Bu nedenlerden dolayı onu desteklemeliyiz.*"[201]

1927'den İkinci Program'a Kadar Uzanan İkinci Evre

Stalin'in yönetimindeki Komintern'in 1927 yılına gelindiğinde hem Çin'de, hem Türkiye'de ulusal burjuvaziyi destekleme politikası iflas etmişti. Her iki ülkede de komünistler, burjuvazinin terörüyle karşı karşıya kalmıştı.

Komintern yönünü sola çevirmek zorundaydı ve çevirdi. Ağustos 1928'de toplanan Komintern'in Altıncı Kongresi bu sola dönüşü resmen ilan etti. TKP de yüzünü sola döndü ve 1927 yılına kadar övdüğü Kemalistleri karşı-devrimci olarak görmeye başladı.

Ulusal burjuvazi artık Türk işçi sınıfının düşmanı olmuştu. Kemalistler emperyalizmle uzlaşmıştı. Artık TKP emperyalizme karşı savaşırken aynı zamanda Kemalist diktatörlüğe karşı da savaşacaktı.

TKP temsilcisi Ali Cevdet 18 Ağustos 1928'de Komintern'in Altıncı Kongresi'nde yaptığı konuşmada bu görüşleri dile getirdi.

İlginç olan nokta, TKP içinde Kemalizme karşı savaşım vermek istemeyen, Türkiye'deki kapitalist gelişimin anti-emperyalist karakterde olduğunu savunan bazı kişilerin bulunduğunu belirten Ali Cevdet bu kişileri eleştirdi. Oysa TKP'nin bütünüyle politikası 1927 yılına kadar Kemalistleri desteklemek, sosyalist devrimi savunmamak değil miydi? TKP'nin en önemli ideologu olan Şefik Hüsnü bunu yapmamış mıydı? TKP'nin yayın organları bu politikayı savunmamış mıydı?

Ali Cevdet bu soruları görmemezlikten gelerek TKP'nin yeni politikasını açıkladı. TKP hedef tahtasına artık Kemalist burjuvaziyi koyacaktı.

Peki, Kemalist burjuvaziyi devirdikten sonra önerilen iktidar nasıl bir iktidardı? Kemalist diktatörlüğü devrimle yıkmak sosyalist devrim anlamına gelecek miydi? TKP Birinci Programı'ndaki sosyalist devrim perspektifi yeniden gündeme girmiş mi oluyordu? Hayır!

Şimdi de TKP iki aşamalı devrimi savunacaktı. Kemalist diktatörlüğün demokratik devrimle yıkılmasından sonra işçi-köylü diktatörlüğü kurulacaktı. Sonra da sosyalist devrim yapılarak

[200] Şefik Hüsnü, *Yazı ve Konuşmalar*, Kaynak Yayınları, 1995, s.73.
[201] Şefik Hüsnü, *Yazı ve Konuşmalar*, Kaynak Yayınları, 1995, s.35.

proletarya diktatörlüğüne geçilecekti. Kemalistler burjuva-demokratik devrim yapmıştı; ama onu tamamlayamamıştı. İşte TKP önce işçi-köylü diktası altında bu devrimi tamamlayacak, sonra proletarya diktasına geçecekti.

Ali Cevdet Komintern'in Altıncı Kongresi'nde yaptığı konuşmada devrim yolunu şöyle açıkladı:

"*Türkiye, örneğin Almanya'nın olduğu gibi, çok gelişmiş bir endüstri ülkesi değildir. Halkın çoğu, köy kökenli küçük üreticilerden oluşmaktadır. İşte bu nedenle Türk proletaryasının ödevi,* ***işçi ve köylü diktatoryasından proleter diktatoryaya*** *geçmek olacaktır.*"[202]

Peki, demokratik devrimde (işçi-köylü iktidarının kurulmasında) öncü ve hegomonya kimde olacaktı? Ali Cevdet'e göre proletaryada! Ali Cevdet bunu açıkça ifade etti:

"*Yukarıda belirtilen işçi ve köylü diktatoryasının,* ***proletaryanın dolaysız öncülüğü ve hegemonyası*** *ile gerçekleştirileceğini açıklamamız gereksizdir.*"[203]

Görüldüğü üzere TKP, Lenin'in *İki Taktik*'te dile getirdiği görüşler düzeyinde kalmıştı; Lenin'in *Nisan Tezleri*'nde dile getirdiği sosyalist devrim perspektifine ulaşamamıştı.

Eğer devrim proletarya öncülüğünde ve hegomonyasında yapılıyorsa, sosyalist devrimden bahsetmek gerektiğini Ali Cevdet düşünemedi. İki aşamalı devrim formülünün uydurma bir kurgu olduğunu Ali Cevdet bilmiyordu. O dönemde Komintern'in (Stalin'in) savunduğu devrim anlayışı böyleydi. Ali Cevdet de onu tekrar ediyordu.

Lenin'in *Nisan Tezleri*'ne göre, burjuvazinin iktidara geçmiş olması, burjuva-demokratik devrimin tamamlandığı anlamına geliyordu. Burjuva-demokratik devriminin görevlerinin tamamlanmamış olması, burjuvazinin bu enerjiden yoksun olduğunu gösteriyordu. İşte bu nedenle proletarya sosyalist devrimi yapacak ve burjuvazinin geriye bıraktığı demokratik görevleri tamamlayacaktı. Bu nedenle Lenin işçi-köylü diktatörlüğü formülünün eskidiğini söylemişti:

"*Her kim ki, bugün, 'proletaryanın ve köylülerin devrimci demokratik iktidarı'ndan başka söz etmez, hayatın gerisinde kalır, ve bu yüzden de, pratik olarak, proletarya sınıfının mücadelesine karşı küçük-burjuvaziye geçer.*"[204]

TKP (Ali Cevdet) ise iki aşamalı devrim anlayışıyla hayatın gerisinde kaldığını gösteriyordu. Oysa doğru tutum TKP Birinci Programı'nda olduğu gibi sosyalist devrimi savunmaktı.

[202] Ali Cevdet, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.165.
[203] Ali Cevdet, aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.165.
[204] Vladimir İlich Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Sol Yayınları, 1969, s.21.

TKP'NİN İKİNCİ PROGRAMI

Bu programın içsel tarihi (ne zaman kabul edildiği) biraz karışıktır. Şefik Hüsnü'nün bu programın girişine 1931 yılında yazdığı "önsöz" bize bir açıklama sunuyor. Şefik Hüsnü'den şunları öğreniyoruz:

- TKP'nin İkinci Program'ın anahatları 1925 genel kongresinde çizilmiştir.
- 1926'da TKP Dış Bürosu, bu anahatları bir program haline getirerek Viyana Konferansı'na sunmuştur.
- 1927 yılında bu program Komintern'e onaylanmak üzere gönderilmiştir.
- 1929 yılında TKP Merkez Komitesi bu programı yeniden kaleme almıştır ve tekrar Komintern'e sunmuştur.
- Şubat 1930 yılında Komintern tarafından onaylanmıştır.

Şefik Hüsnü 1926-1930 programı denebilecek TKP İkinci Program'ın içsel tarihini böyle sunarken ortaya bir karışıklık çıkıyor. 1926 TKP Viyana Konferansı'nda onaylanan program ile 1930 yılında Komintern'in onayladığı program aynı program mıdır?

Şefik Hüsnü yine İkinci Program'ın "önsöz" bölümünde, "Halk Fırkası'na dair hükümleri eskimiş olan ilk programının" düzeltilmesiyle İkinci Program'ın yazıldığını söylüyor.

İşin doğrusu şudur: 1926 Viyana Konferansı'nın onayladığı İkinci Program ile 1930 yılında onaylanan program farklıdır.

Komintern'e 1927 yılında TKP Siyasi Bürosu tarafından sunulan programda, Kemalizm desteklenmektedir. Bu programda şu satırları okuyoruz:

"*Kemalizm, haricî emperyalizm ve irticaya karşı mücadeleye devam ettikçe, T.K.P., Halk Fırkası'na müzaheret edecek* (destekleyecek) *ve onu inkılâbı genişletmek için tazyik edecektir* (zorlayacaktır)."[205]

1930 programı ise buna karşıt biçimde Kemalist diktatörlükten ve onun yıkılmasından bahsetmektedir:

"*Türkiye komünist fırkası, komünist Beynelmilelinin bir şubesi sıfatı ile, mücadelelerini, - Türkiye'nin hususi şeraiti dahilinde* ***imperyalizme karşı, ve milli burjuvazinin ve büyük emlâk ve erazi sahiplerinin hakimiyetine karşı*** *tevcih eder; Sovyetler ittihadı, cihan proletarya inkılâbı ve komünizm lehinde bulunur; ve mevcut burjuva diktatorluğu yerine amele ve köylü hakimiyetine müstenit bir sovyet idaresi kurmak gayesini takip eder.*"[206]

TKP (ya da Şefik Hüsnü veya Komintern) açık biçimde şunu söylemeliydi: TKP'nin İkinci Programı 1926 yılında kabul edilmiştir. 1930 programı ise TKP'nin Üçüncü Programı'dır.

Program partinin yol haritasıdır. TKP'nin 1926 yılında Kemalizmi destekleyen politikasıyla 1930'da Kemalizmi karşı-devrimci ilan eden politikası arasında uçurum vardır. Birincisinde

[205] TKP Faaliyet Programı'ndan aktarma, *1926 Viyana Konferansı*, TÜSTAV, 2004, s.201.
[206] TKP İkinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.29.

Kemalizmin iktidarı onaylanmaktadır; ikincisinde Kemalist iktidar yıkılmak istenmektedir. Bu iki farklı değerlendirme, iki ayrı programa denk düşer.

Şimdi TKP'nin yarattığı bu karışıklığı bir yana koyarak, TKP'nin 1930 yılında onaylanmış ve İkinci Program olarak adlandırılan metni inceleyebiliriz. Ayrıca TKP, 1930 programını ilk kez yayımlarken aynı zamanda "Türkiye Meselesine Dair Tezleri" de yayımlamıştır. Bu iki belge birlikte incelenmelidir.

Kemalizmin Değerlendirilişi

Kemalistler artık sanayi burjuvazisine büyümek üzere olan (istihale eden) orta burjuvazinin temsilcileri olarak görülmektedir. Ulusal kurtuluş sırasında Kemalistlerin bir burjuva diktatörlüğü kurdukları söylenmektedir. "Türkiye Meselesine Dair Tezler" bunu şöyle ifade etti:

"*İnkılâbın elebaşlılığı Anadolunun, harp esnasında zenginleşmiş ve sanayi burjuvazisisine istihale etmek üzere bulunan* ***orta ticaret burjuvazisine*** *aitti. İnkılâp esnasında bu burjuvazi diktatorluğunu tehakkuk ettirdi ve şehirli küçük burjuvazinin ve köylülüğün hareketini sevkü idare etti.*"[207]

Aslında Kemalistler ta başından orta burjuvazinin değil, Türk milliyetçisi yerli burjuvazinin temsilcisiydi. Sanayileşmek Kemalistlerin temel hedefiydi.

Bu bir yana Şefik Hüsnü'nün 1925-1926 yılında Kemalizm için yazdıklarıyla, yukarıdaki değerlendirmenin uyuşmadığı görülmektedir.

Burjuva Devrimi mi, Sosyalist Devrim mi?

Burjuva devrimi ve sosyalist devrimi ayrımını TKP İkinci Programı'nda görüyoruz. Programa göre, TKP önce burjuva devrimi yapıp işçi-köylü diktasını kuracaktır ve sonra proletarya diktasını kuracaktır. İkinci Program diyor ki:

"*T.K.P. emekçi halk kütleleri arasında, halkçı-burjuva inkılâbının tamamile tehakkukunu çabuklaştırmak,* ***amele ve köylünün halkçı diktatorluğundan, proletarya diktatorluğuna intikal*** (geçiş) *devresini kabil olduğu kadar çok kısaltmak maksatleri ile, yorulmak bilmez devamlı bir teşkilât, tahrikât ve tenvir ve terbiye fealiyeti takip eder.*"[208]

TKP işçi-köylü diktatörlüğü eliyle ilk darbeyi emperyalistlere, feodal beylere indirecektir. Milli burjuvazi (Kemalistler), TKP'nin demokratik programına direnirlerse, milli burjuvaziye ait işletmeler devletleştirilecektir. Amele-Köylü Hükümeti (AKH) önce emperyalizm ve feodalizmle hesaplaşacaktır. Daha sonra milli burjuvazi ile hesaplaşacaktır. İkinci Program'da şunları okuyoruz:

"*Amele ve köylü diktatorluğu, öldürücü darbelerini ilk önce en tehlikeli düşmanlarına, imperyalistlerin ve yarıderebeyi mürtecilerin kafalarına indirir.*
(…)

[207] Aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.258-259.
[208] TKP İkinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.41.

Milli burjuvazinin A.K.H.nin programının tehakkuk ettirilmesine karşı her mukavemeti ve milli sanayideki her sabotaj teşebbüsü, ona ait olan işletmelerin de müsaderesini ve millileştirilmesini icap ettirecektir."[209]

İki aşamalı devrim fikrinin saçmalığı şudur ki; Kemalist diktatörlüğü yıkmak, egemen burjuvaziyi yıkmak demektir. Egemen burjuvazi yani Kemalist burjuvazi ile emperyalizm, feodal toprak sahipleri anlaşmıştır. Bunları iktidar mücadelesinde birbirinden ayırmanın olanağı yoktur. İşçi-köylü iktidarı denen iktidar, Kemalist sermayeye ta başından saldırmak zorundadır. Kemalistlerin iktidardan düşürülmesi başka anlama gelmez, gelemez.

TKP şimdi iktidarda olan Halk Fırkası'na (Kemalistlere) karşı mücadele edecektir ve onları iktidardan düşürecektir. TKP, Kemalist diktatörlüğün yerli sermayedarlığına ve Türk-yabancı şirketlerine karşı savaşım verecektir. İkinci Program'da şunları okuyoruz:

"*T.K.P. halk fırkası diktatorluğu tarafından tatbik edilen **yerli sermayedarların** büyük iktisadi teşebbüslerine, ve türk-ecnebi muhtelit şirketlere* (…) *karşı mücadele eder.*"[210]

Peki, TKP, Kemalist diktatörlüğün yerine, proletarya diktatörlüğünü mü kuracaktır? Yani sosyalist bir devrim mi yapacaktır?

TKP, Kemalist diktatörlüğü devirmeyi bir halkçı-burjuva devrimi olarak kabul eder. İşçi-köylü yığınlarının desteğiyle burjuva devrimi yapılacaktır ve burjuva devriminde, proletarya TKP'nin yönlendirmesi altında hegomonyayı elinde tutacaktır.

"Türkiye Meselesine Dair Tezler" yapılacak burjuva devrimini ve TKP'nin görevini şöyle formüle eder:

"*Halk fırkasına karşı mücadelede, proletaryanın sevkü idare edici rolu için elzem olan şerait gittikçe daha ziyade olgunlaşıyor. Proletarya, komünist fırkasının idaresi altında, muharrik kuvvetleri amele sınıfı ve köylülüğün ana kütleleri olacak olan, halkçı burjuva inkilâbında **hegemonyayı** elinde tutacaktır.*"[211]

Demek ki, TKP hedef olarak önüne bir sosyalist devrimi (proletarya diktasını) değil, demokratik bir devrimi (işçi-köylü diktasını) koymaktadır. Önce burjuva devrimi yapılacaktır ve sonra hızla sosyalist devrim yapılacaktır. "Türkiye Meselesine Dair Tezler" der ki:

"*Bu halkçı burjuva inkilâbı sur'atle sosyalist inkilâbına tahavvül edecektir* (dönüşecektir)."[212]

Daha önce eleştirdiğimiz gibi TKP, Lenin'in *İki Taktik*'teki eskimiş formülleri kullanmaktadır. Köylülüğün parçalı bir tabaka olduğunu, bu tabakayla bütünsel bir iktidar oluşturmayacağını görmemektedir.

Sonuç

TKP'nin İkinci Programı devrim konusunda geri-yanlış bir programdır. Birinci Program sosyalist devrim perspektifiyle bu programdan çok ilerdedir. Ayrıca İkinci Program, Türkiye

[209] TKP İkinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.41-42.
[210] TKP İkinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.37.
[211] Aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.262.
[212] Aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992, s.262.

sosyalist devrimi ile dünya devrimi arasındaki ilişkiyi Birinci Program gibi net biçimde kurmamıştır. Dünya devrimi bir laf olarak geçer.

TKP İkinci Programı'nın Birinci Program'dan önemli üstünlüğü Kemalizme karşı açık tutum almış olmasıdır; ama bundan sosyalist devrim perspektifini çıkaramamaktadır.

İkinci Program'ın diğer bir üstünlüğü, ulusal sorunda Kürt adını geçirmesidir.

"*Kesif halk kütleleri halinde yaşayan milli ekalliyetlere (kürtler, lâzlar) mukadderatlerini serbestçe tayin etmek ve arzu ederlerse Devletten ayrılmak hakkını bahşeder.*"[213]

Ne var ki TKP İkinci Programı, Kürt ulusunu, Lazlarla aynı kefeye koyarak (ulusal azınlık olarak görerek = milli ekalliyet) yine yanlış yapar. Ayrıca TKP kendi pratiğinde, Kürt ulusunun isyanlarını lanetleyerek İkinci Programı'nı çiğnemiştir.

[213] TKP İkinci Programı, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.43.

İKİNCİ PROGRAM'DAN ÜÇÜNCÜ PROGRAM'A KADAR OLAN DÖNEM

TKP'nin Kemalist burjuvaziyi karşı-devrimci kabul etmesi ve bu iktidarı bir halkçı-burjuva devrimle devirme politikası 1937 yılına kadar devam etti.

Komintern'in Yedinci Kongresi 1935'te toplanmıştı ve Altıncı Kongre'nin sol politikasını, sağ bir politikayla değiştirmişti. Dışarıdaki TKP yönetimi (Şefik Hüsnü ve ekibi) Türkiye için Kemalistleri yeniden destekleme anlamına gelen bu sağ politikayı onaylamıştı. Türkiye'deki komünist kadrolar ise daha hâlâ Kemalistleri bir devrimle iktidardan düşürme politikasını izliyordu.

Bu çelişkili duruma Komintern'in 1937'de TKP için aldığı "desantralizasyon kararı" son verecekti. Bu karara göre TKP merkezi dağıtılacaktı; TKP kadroları legale çıkacaktı; legale çıkan kadrolar Cumhuriyet Halk Partisi'ni (Kemalistleri) destekleyecekti. İ.Erdem 24 Kasım 1938'de Kemalist hükümeti destekleyeceklerini Komintern'in dergisinde açıkça yazdı:

"*Türk komünistleri, **hükümetin**, gericiliğe, faşist salgırganların kışkırtmalarına karşı ve ülkenin bağımsızlığını savunma, ekonomik ve kültürel gelişme, **demokrasi ve özgürlükleri ilerletme**, büyük Sovyetler Birliği ile ve barış, kültür ve ilerleme için mücadele eden tüm halklarla dostluk ilişkileri kurma yönündeki tüm önlemlerini tüm halkla birlikte ve tüm gücüyle destekleyeceklerdir.*"[214]

TKP İkinci Programı ortada duruyordu. Bu programa göre Kemalist hükümetin desteklenmesi değil, yıkılması gerekiyordu. Komintern Yedinci Kongresi'nin Türkiye Komünist Partisi'ne dayattığı karar, İkinci Programı çiğneyen bir karardı. TKP kendi programına zıt yönde davranmayı kabul etti.

* * *

TKP Kemalistlerin politikalarını desteklemesine rağmen, Kemalist hükümetin tutuklamalarından kurtulamadı. 1944 yılında ve 1951 yılında Kemalistler, Türkiye Komünist Partisi'ne önemli darbeler indirdi. TKP 1962 yılına kadar örgütsel olarak kendini toparlayamadı.

1962'de TKP Merkez Komitesi Dış Bürosu kuruldu ve Zeki Baştimar (Yakub Demir) Genel Sekreterliğe getirildi. TKP MK Dış Bürosu 1962 yılında bir konferans topladı. Partinin politikasını çizen bu konferans devrim sorununu da ele aldı.

1962 Konferansı'nda Devrim Sorunu

Zeki Baştımar'ın, TKP'nin önündeki devrimin sosyalist bir devrim mi olduğunu soran bir delegeye verdiği yanıt partinin tutumunu özetliyordu. Zeki Baştımar'a göre TKP'nin ana gayesi sosyalizmdi. Ne var ki, Türkiye'nin sosyal-ekonomik durumu ve sosyal sınıflar arasındaki ilişkiler, sosyalist devrim şiarını ortaya atmayı engelliyordu. Milli burjuvaziyi (Kemalistleri), anti-emperyalist mücadeleye çağıran TKP'nin sosyalizmi öne koyması, milli burjuvaziyle

[214] *Komintern Belgelerinde Türkiye-2 – Kemalist Cumhuriyet*, Kaynak Yayınları, 1997, s.80.

kurulmak istenen ittifakı baltalaması demekti. Bu nedenle TKP'nin önündeki devrim, demokratik bir ulusal devrimdi.

Bu devrim klasik burjuva devrimi değildi. Lenin'in *İki Taktik*'te öngördüğü gibi işçi-köylü hükümetini hedefliyordu ve bütün demokratik güçlerden destek alacaktı. Bu devrimin hedefi, komprador burjuvaziyi ve büyük toprak ağalarını yıkmaktı. Zeki Baştımar TKP'nin öngördüğü demokratik-burjuva devrimini şöyle tanımladı:

"*Bugünkü mücadelemizin hedefi, **işçi sınıfının önderliği** altında, ana kuvvetini işçi-köylü birliği teşkil eden ve memleketin bütün ileri kuvvetlerinin desteğine dayanan, demokratik bir milli kurtuluş inkılabıdır. Bu inkılap bir **sosyalist inkılap** olmadığı gibi, klasik tipte bir burjuva demokratik inkılabı da değildir.* (...) *Lenin daha 1905 yılında görerek, 1905 Rus inkılabında, sosyalist inkılaba geçiş devri olacak bir işçi-köylü hükümeti şiarını attı.*"[215]

Burada Zeki Baştımar'ın Marksizm bilgisi anlamında yanıldığı çok şey var.

Birincisi Lenin'in *İki Taktik*'te savunduğu burjuva devrimi, kapitalizmi ve burjuva yönetimi yıkan bir devrim değil, ilk kez bunları olanaklı hale getirecek bir devrimdi. Rusya'da kapitalizmi geliştirecek, burjuvazinin yönetimini sağlayacak bir devrimdi. Lenin'in sözleriyle söylersek şöyle:

"*Marksistler, Rus devriminin burjuva niteliğine kesinlikle inanmışlardır. Bu ne demektir? Bu demektir ki, siyasal sistemdeki demokratik reformlar ve Rusya için bir zorunluluk haline gelmiş bulunan toplumsal ve ekonomik reformlar, kendi başlarına, **kapitalizmin yokedilmesi, burjuva yönetiminin yokedilmesi anlamına gelmezler**. Tersine, bunlar, gerçekten ilk kez olarak, Rusya'da **kapitalizmin**, Asya biçimi ile değil de, Avrupa biçimi ile **yaygın ve hızlı bir biçimde gelişmesi** için gerekli ortamı yaratacaktır; bunlar, ilk kez olarak, sınıf olarak **burjuvazinin yönetimini** olanaklı kılacaktır.*"[216]

Zeki Baştımar komprador burjuvaziyi yıkmaktan, iktidarı onun elinden almaktan bahsediyor. Lenin ise kapitalist sistemin dışına çıkmayan bir burjuva devrimini savunuyor. Kaldı ki, Lenin 1917'de bu görüşünden vazgeçip sosyalist devrimi savunacaktır. Lenin'e göre burjuvazi iktidara gelmişse, burjuva demokratik devrim tamamlanmıştır. Burjuvazinin demokratik görevleri yerine getirmemiş olması bu durumu değiştirmez. Burjuvazinin iktidar olduğu her yerde gündeme sosyalist devrim girer. Çarlığın yıkılmasıyla birlikte, burjuvazi iktidara gelmiştir ve sosyalist devrim gündeme girmiştir.

"*Ancak, bütün devlet makinesine (ordu, polis, bürokrasi) kumanda eden bir avuç feodali temsil eden eski çarlık iktidarı yenildi, devrildi, ama son bulmadı.*

*Rusya'da iktidar, yeni bir sınıfın, yani burjuvazinin ve burjuvalaşmış büyük mülk sahiplerinin eline geçti. Bu ölçüde, Rusya'da, **burjuva demokratik devrim son bulmuş, tamamlanmıştır**.*"[217]

"*Şimdi hükümdarlık yıkılmış bulunuyor. Rusya'nın, başında, bir Kadetler, Menşevikler ve Sosyalist-devrimciler hükümeti bulunan bir Demokratik Cumhuriyet haline gelişi ölçüsünde **burjuva devrimi tamamlanmıştır**.*"[218]

---

[215] Zeki Baştımar, aktarma *TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı*, TÜSTAV, 2002, s.103.
[216] Vladimir İlich Lenin, *Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği*, Sol Yayınları, 1977, s.48.
[217] Vladimir İlich Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Sol Yayınları, 1969, s.35-36.
[218] Vladimir İlich Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Sol Yayınları, 1969, s.133-134.

Türkiye'de Kemalist burjuvazinin iktidar olduğunu TKP kabul etmişti. Burjuvazi toprak reformu gibi anti-feodal görevleri yerine getirmemişti; ama iktidara gelmesi anlamında burjuva devrimi tamamlanmıştı. TKP'nin sosyalist devrim perspektifini savunması gerekirdi. Ama Zeki Baştımar, "demokratik görevler tamamlanmadı" diye daha hâlâ bir burjuva devrimini savunuyordu.

Lenin *İki Taktik*'te bile burjuva devriminde liberal burjuvaziyle ittifakı düşünmez. Önerdiği burjuva devriminde liberal burjuvaziyi dışarıda bırakır.

TKP ise milli burjuvaziyle ittifak yaparak bir burjuva devrimi hayal etmektedir. Oysa milli burjuva olarak tanımlanan Kemalistler zaten iktidardadır. TKP'nin İkinci Programı hiç olmazsa bu iktidarı düşürmeye çalışarak bir burjuva devrimi öngörmekteydi. Şüphesiz ki buna bir burjuva devrimi demek yanlıştı. Kemalistleri iktidardan düşüren ve proletaryayı iktidara getiren bir devrim, sosyalist devrim adını almayı hak eder.

TKP'nin şimdi savunduğu ise henüz değiştirmediği İkinci Program'daki devrim anlayışından çok geridedir.

Lenin'in *Nisan Tezleri*'ne göre ise TKP'nin her iki anlayış da yanlıştır. Kemalist burjuvazinin iktidar olmasıyla birlikte sosyalist devrim gündemdedir.

TKP Üçüncü Programı'na Kadar Zeki Baştımar'ın Devrim Anlayışı

Zeki Baştımar, TKP Genel Sekreterliği görevinden uzaklaştırıldığı Mayıs 1973 dönemine kadar partinin ideolojik yönünü belirlemiştir. Daha doğru bir ifadeyle Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP'nin), Türkiye Komünist Partisi'ne biçtiği misyonun sözcüsü olmuştur. Devrim konusunda da öyle!

Komünist ve İşçi Partilerinin 1960 Moskova Bildirisi'nde sömürge ve bağımlı ülkeler için önerilen devrim, milli burjuvazinin içinde yer aldığı anti-emperyalist, anti-feodal milli demokratik devrimdi.

TKP (Zeki Baştımar) SBKP'nin önerdiği bu yolu izlemiştir. Önce milli burjuvazi ile birlikte demokratik devrim yapılacaktır. Türkiye "kapitalist olmayan gelişme yoluna" girecektir. Daha sonra sosyalist ülkelerin yardımıyla sosyalizme geçilecektir. İşte, bu uydurma devrim modeli anlayışını Zeki Baştımar TKP adına savunacaktır. Zeki Baştımar'ın 1964'te *Yeni Çağ* dergisine yazdığı yazıda şunları okuyoruz:

"*Bugünkü şartlarda sosyalizm Türkiye için şüphe yok ki, erkendir. Memleketimizin objektif şartları, sosyalizme gitmek için belli bir geçit devrinin aşılmasını zaruri kılıyor. Bu devre Türkiye'nin maddi ilerlemesini köstekleyen engelleri ortadan kaldırarak sosyalizme yol açan bir geçit devri olacaktır.* ***Kapitalist olmayan gelişme yolu*** *bizim için bu demektir.*"[219]

1965 yılında aynı dergide Zeki Baştımar "kapitalist olmayan gelişme yolunu" savunmaya devam eder. Bu yol, sosyalizmin veya sosyalist devrimin erken olduğu düşünülerek formüle edilmiştir. Zeki Baştımar'ın sözleriyle şöyle:

[219] Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 9-10, 1964.

”*Ülkemizin ilerici güçleri, özellikle Türkiye Komünist Partisi başka bir yol,* ***kapitalist olmayan gelişme yolunu*** *ileri sürüyorlar.*”[220]

Milli demokratik devrim denen şey aslında ”kapitalist olmayan gelişme yolu” olarak ifade edilmiştir. Bunun ismi devrimdir, gerçekte milli burjuvaziyle (Kemalistlerle, CHP’yle) oluşturulacak bir koalisyon hayalinin adıdır.

Zeki Baştımar veya TKP o denli hayalcidir ki, sosyalizme yönelecek ”kapitalist olmayan yolun” reformist sosyal-demokrat parti tarafından, CHP’nin ilerici kanadı tarafından savunulduğunu düşünmektedir. Zeki Baştımar’ın şu sözlerinden bunu çıkarmak mümkündür:

”*Türkiye’nin sosyalizme doğru yönelmesi ve kapitalist olmayan yoldan gelişmesi fikrini bugün Türkiye’de yalnız işçi sınıfının öncü kolu değil, Türkiye İşçi Partisi’nde, Sosyal Demokrat Partisi’nde ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin solcu kanadına büyük nüfuzu olan geniş ilerici aydınların tabakaları da savunmaktadır.*”[221]

TKP bu reformist görüşleri savunurken daha hâlâ TKP İkinci Programı’nın yürürlükte olduğunu tekrar hatırlatalım. Bilindiği üzere bu program hiç olmazsa anti-Kemalist bir demokratik devrim önermekteydi. Şimdi savunulan şey ise Kemalistlerle (milli burjuvaziyle) birlikte sosyalizme açılan ”kapitalist olmayan gelişme yoluna” girmektir.

* * *

Milli Demokratik Devrim (Kapitalist Olmayan Gelişme Yolu) bir cephe politikasıdır. Milli demokratik bir cephe kurulacaktır; milli burjuvazi bu cephede yer alacaktır ve iktidara milli demokratik cephe gelecek, sosyalizme yönelen kapitalist olmayan yola yönelecektir.

Zeki Baştımar’ın Ahmet Akıncı ile birlikte imzaladığı ve *Yeni Çağ*’da yayımlanan aynı yazıda şunları okumaktayız:

”*Bugün Türkiye’de bir Milli Demokratik Cephe kurulması mümkün müdür? Ülkemizde bu cephenin genel istemlerini gerçekleştirebilecek ve ülkeyi* ***kapitalist olmayan gelişme yoluna*** *götürebilecek güçler var mıdır?*

Türk komünistleri bu soruyu ***olumlu*** *yönde cevaplandırmaktadırlar.*”[222]

TKP’nin Üçüncü Programı’na kadar kapitalist olmayan gelişme yolu veya milli demokratik devrim Zeki Baştımar tarafından savunulmuştur. Daha sonra bu devrim isim değiştirerek İsmail Bilen tarafından savunulacaktır. Bu devrim modelinin özü, milli burjuvazinin devrimciliği üzerine kurulmuş olmasıdır. Hatta bu milli burjuvazinin sosyalizme yönelebileceği kabul edilerek bu devrim modeli oluşturulmuştur. Ayrıca bu model sadece Türkiye için değil, geri kalmış bütün ülkeler için geçerlidir. Zeki Baştımar bu görüşleri bir kez daha 1970 yılında *Yeni Çağ*’da yayımlanan yazısında dile getirir.

[220] Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 6, 1965.
[221] Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 6, 1965.
[222] Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 6, 1965.

”*Bilindiği gibi ’Milli demokratik devrim’ şiarı, kapitalizmin genel bunalımının bugünkü döneminde,* ***geri kalmış ülkelere*** *özgü anti-emperyalist, anti-feodal bir devrim tipidir ve burjuva demokratik devrimi şekillerinden biridir.*”[223]

Anlaşılmayan şey şudur ki, milli burjuvaziyle yapılan bu burjuva demokratik devrim, anti-kapitalist karakterde olmadan (anti-kapitalist yönde tedbirler almadan) nasıl kapitalist olmayan ve sosyalizme açılan bir yola girecektir?

Türkiye Komünist Partisi’ne göre bu devrimde öncü proletarya olacaktır; milli burjuvazi önder olamaz. Eğer böyleyse, proletarya hegemonyasındaki bir devrim niçin aşamalı olsun? Sosyalizme yönelmek demek, anti-kapitalist önlemler almak değil mi? Bu da sosyalist devrim anlamına gelmez mi?

Zeki Baştımar’ın TKP’si milli burjuvaziyle ittifak uğruna sosyalist devrimin önüne bir barikat olarak milli demokratik devrimi koymuştur. Milli burjuvaziye yapılan şu övgüler gerçeği yansıtmayan saçma görüşler değil mi?

”*Milli burjuvazinin devlet sektörüne bağlı kesimi memleketin ekonomik ve politik bağımsızlığı uğrundaki mücadelede aktif rol oynamaktadır.*
(…)
Milli burjuvazinin anti-emperyalist demokratik harekete katılması için objektif zemin vardır.
(…)
Milli burjuvazi yabancı sermayeye, emperyalist monopollere karşıdır.”[224]

Bir düşünelim: Milli burjuvazi devlet sektörünü savunuyor. Peki, devlet sektörü kapitalizm içinde bir sektör değil mi?

- Milli burjuvazi, anti-emperyalist. Peki, yabancı sermaye ile milli burjuvazinin içiçe çalışmasına ne diyeceğiz?
- Milli burjuvazi demokratik (anti-feodal) mı ki, sosyalizme yönelen bir demokratik cepheye katılsın?
- Milli burjuvazinin tekellere karşı olduğu nerede görülmüş? Yerli ve yabancı tekeller birlikte sömürü yapmıyorlar mı?
- Sosyalizm = anti-kapitalizm demek olduğuna göre, milli burjuvazinin sosyalizmden bir çıkarı olur mu? Sosyalist devrim (ya da sosyalizm) burjuvaziye karşı yapılan bir devrim değil mi?
- TKP sosyalizmde bile milli burjuvaziyle kopuşmak istemediği için, milli burjuvazinin sosyalizmden çıkarı olduğunu söylüyor. Böyle sosyalizm olur mu?

TKP Üçüncü Programı, Zeki Baştımar’ın geriye bıraktığı bu ideolojik çerçeve parçalanmadan hazırlanacaktır. Şimdi Üçüncü Programı ele alabiliriz.

[223] Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 10, 1970.
[224] Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 10, 1970.

TKP'NİN ÜÇÜNCÜ PROGRAMI

TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen'in başlattığı "Mayıs 1973 Atılımı" sonrası kaleme alınmıştır. 1974'te TKP Politbüro'su tarafından taslak olarak hazırlanmış, 1977 Konya (Moskova) Konferansı tarafından onaylanmıştır.

Çelişkilerle, birbirine uymaz görüşlerle dolu bir programdır TKP'nin Üçüncü Programı.

TKP'nin Önceki Programlarının Yanlış Sunumu

TKP'nin Üçüncü Programı'nın "Giriş" bölümünde, Birinci ve İkinci TKP Programları'nın yanlış tanıtımını buluruz.

Birinci Program'ın ulusal kurtuluş (anti-emperyalist) içerikli olduğu belirtildikten sonra, bu programın amacının ileri demokratik bir düzen kurarak sosyalizme geçmek olduğu şu sözlerle anlatılır:

"*Birinci Program hem bu savaşı içeriyordu, hem de köklü devrimlerle toplum düzenini kökünden değiştirmeyi, halk yararına ileri demokratik bir düzen kurmayı, sosyalizme yolu açmayı amaçlıyordu.*"[225]

"İleri Demokratik Düzen" denilen şeyin ne olduğunu programın diğer bölümlerini incelerken göreceğiz. Şimdilik önemli olan nokta şudur: TKP Birinci Programı'nın sosyalist devrimden önce araya bir "İleri Demokratik Düzen" aşaması koyduğu iddia edilmektedir. Ne var ki, bu doğru değildir. Daha önce gösterdik ki, TKP Birinci Programı sosyalist perspektiflidir; araya ne "İleri Demokratik Düzen" ne de "İleri Demokratik Devrim" aşaması koyar. M.Suphi'nin programı dünya devrimine bağlı bir sosyalist devrimi öngörür. Programın hiçbir yerinde önce demokratik devrim, sonra sosyalist devrim gibi bir saptama yoktur.

* * *

TKP Üçüncü Programı'nın diğer iddiası şudur: İkinci Program, 1923-1933 yıllarının özelliklerini ve savaşımını içermiştir ve Birinci Programı'nın temel ilkeleri, İkinci Program'da korunmuştur:

"*İkinci Program bu dönemde hazırlandı. 1923-1933 yıllarının, özelliklerini, savaşını içerdi. Birinci Program'ın ana ilkeleri İkinci Program'da da kaldı.*"[226]

Yine daha önce gösterdik ki, TKP'nin politik çizgisi, Birinci Program'dan İkinci Program'a kadar zikzaklı bir çizgi olmuştur. 1927 öncesi Kemalist burjuvazi desteklenmiş, 1927 sonrasında Kemalist burjuvazi düşman görülerek iktidardan düşürülmesi hedeflenmiştir. Sonra Birinci Programı'nın ana ilkeleri ile İkinci Programı'nın ana ilkeleri aynı değildir. Birinci program sosyalizmi hedefler, aşamalar teorisine bağlanmaz. İkinci Program ise iki aşamalı devrimi hedefler.

---

[225] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.5-6.
[226] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.6.

İkinci Program, 1930'da Komintern tarafından onaylandığına göre, nasıl 1933 yıllarının özelliklerini içerebilir? Daha ilginç olanı şu görüştür:

"*1932'de Dördüncü Kongre değişen koşulları gözönüne alarak, İkinci Program'ın değiştirilmesini kararlaştırdı.*"[227]

Elimizdeki belgelere göre TKP'nin Dördüncü Kongresi 1932 yılında Zeki Baştımar'ın Haliç Defterdar'daki evinde toplanmıştır. İsmail Bilen seçilen Merkez Komite asıl üyeleri arasındadır. Ama bu kongre veya konferansta İkinci Programı'nın değiştirilme kararının alınması anlaşılmaz bir durumdur.

İkinci Program 1930'da Komintern tarafından onaylandığına ve 1932'de partinin Kemalistleri iktidardan düşürme politikası değişmediğine göre (1936 yılına kadar bu politika devam ettiğine göre) TKP niçin yakın tarihte kabul ettiği programı değiştirme kararı alsın? Ayrıca niçin 1936 yılında İkinci Programı savunarak yeniden yayımlasın? Eğer gerçekten Dördüncü Kongre, İkinci Programı değiştirme kararı almışsa, bunun gerekçeleri bilinmemektedir.

* * *

TKP Üçüncü Programı, İkinci Programı'nın milli burjuvazi olarak adlandırılan Kemalist iktidarı yıkmak istemesini "sol sekter" bulduğu için, bu programı karmakarışık şekilde tanıtmaktadır. Üçüncü Program bunu şöyle ifade eder:

"*Bazı sekterce eğilimleri olan İkinci Program eskidi, günün yeni koşullarına uymaz oldu. Dördüncü Kongre'nin aldığı kararın uygulanması, yani Üçüncü Program'ın hazırlanması gecikti.*"[228]

İkinci Programı'nın "bazı sekter eğilimleri" nelerdir? Üçüncü Program bunu açıklamaz. Ama İkinci Programı'nın milli burjuvaziyi iktidardan düşürme programı olduğunu gizlemek için, bu programın ilk maddesinde şöyle yazdığını aktarır:

"*Programın birinci maddesinde: Türkiye Komünist Partisi'nin savaşları emperyalizme ve ona memlekette destek olan burjuvazinin ve büyük mülk-toprak sahiplerinin egemenliğine karşı yönelmiştir, deniliyor.*"[229]

Emperyalizme destek olan burjuvazi hangi burjuvazidir? Üçüncü Program bu burjuvazinin İkinci Program'a göre milli burjuvazi olduğunun üzerine örter. İkinci Programı'nın birinci maddesinde gerçekte ne yazar? Okuyalım:

"*Türkiye Komünist Partisi, Komünist Enternasyonali'nin bir şubesi sıfatiyle, mücadelelerini –Türkiye'nin hususi şartları içinde– emperyalizme karşı ve milli burjuvazinin, büyük emlâk ve arazi sahiplerinin hakimiyetine karşı tevcih eder.*"[230]

Ayrıca İkinci Programı'nın ikinci maddesinde de şunu yazar:

---

[227] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.6.
[228] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.7.
[229] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.7.
[230] TKP İkinci Program, aktarma *TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı*, TÜSTAV, 2002, s.168.

”*Türkiye Komünist Partisi **iktidarda bulunan ’Halk fırkası’na karşı** barışmaz azimkârane bir tarzda mücadele eder.*”[231]

TKP Üçüncü Programı’nın bu çarpıtmayı yapması bilinçlidir. Çünkü Üçüncü Program, İkinci Program’ın yıkmak istediği milli burjuvazi ile şimdi ittifak yapmak istemektedir. ”Milli burjuvazi” sadece Türkçe olarak ”ulusal burjuvazi” olarak ifade edilecektir.

Devlet Kimin Elinde?

TKP Üçüncü Programı’ndan devletin kimin elinde olduğunu çıkaramayız. Büyük burjuvazi henüz devleti ele geçirmemiştir; ele geçirme sürecindedir. Üçüncü Program der ki:

”*Memlekette toprak ağalarıyla sarmaşan, emperyalist tekellerle bağlaşan, holdingçiliğe, tekelciliğe yükselme, finans oligarşiye dönüşme, **devleti ele geçirme süreci içinde** olan ve militarist klikle bütünleşen büyük burjuvazi egemenlik sürüyor.*”[232]

Peki o zaman devlet kimin elindedir? Hem büyük burjuvazinin egemenliğinden bahsetmek, hem de bu burjuvazinin devleti ele geçirme sürecinden bahsetmek içinden çıkılmaz bir çelişkidir.

Üçüncü Programı’nın yazıldığı dönemde tekelci burjuvazi, finans-kapital devletin egemeni değil mi? Ayrıca Üçüncü Program, Türkiye’deki kapitalist gelişmeyi geri gösteren değerlendirmeler içerir. Kapitalizmin köyde yayılma hızının yüksek olmadığını; yer yer natürel ekonominin (yani pazar için üretim yapmayan ekonominin) varolduğunu belirtir.

Ulusal Burjuvazi

Üçüncü Program’a göre devletin kimin elinde olduğu belli değildir; ama büyük burjuvazinin, toprak beylerinin, yabancı tekellerin çıkarlarını savunan partiler bellidir.

”*İşbirlikçi büyük burjuvazinin, büyük toprak beylerinin, emperyalist tekellerin, yerli yabancı ortakların çıkarlarını AP, DP, CGP gibi partiler savunuyor.*”[233]

Peki, milli (ulusal) burjuvazi ne yapıyor ve onun çıkarlarını kim dile getiriyor? Şüphesiz ki, Kemalizmin CHP’si! Ulusal burjuvazinin sözcüsü olarak CHP ile işbirlikçi burjuvazi ve emperyalizm arasında bir savaşım olduğunu söyler Üçüncü Program.

”*Ulusal burjuvazinin, orta tabakaların, işbirlikçi burjuvazi, emperyalizm ve yabancı sermaye ile çelişmeleri, çatışmaları artıyor, sertleşiyor. CHP ile gerici partiler arasındaki boğuşma bu çatışmanın açığa vurulmasıdır.*

Ulusal, liberal burjuvazi ile çelişkisinin baskısı altında, emperyalizme ve işbirlikçi burjuvaziye karşı direnmek zorunluluğunu zaman zaman duyuyor.”[234]

Demek ki, gerici partilere karşı, ilerici parti olarak CHP var. CHP neyi savunuyor? Demokratik hakları, ulusal bağımsızlığı, emperyalizme ve işbirlikçi büyük burjuvaziye karşı halkın

[231] İkinci Program, aktarma *TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı*, TÜSTAV, 2002, s.168.
[232] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.9.
[233] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.10.
[234] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.10-11.

çıkarlarını. Yani ulusal burjuvazi = Demokratiktir. Emperyalizme karşıdır. İşbirlikçi büyük burjuvaziye karşıdır. Çünkü büyük burjuvazinin politikası, ulusal burjuvaziyi ezmektedir. Milli burjuvazi aynı zamanda anti-feodal, anti-faşisttir.

"*Orta tabakaların, milli burjuvazinin **anti-emperyalist**, **anti-feodal** ve anti-faşist yönü daha da ortaya çıktı.*"[235]

TKP Üçüncü Programı, Kemalistlerin (ulusal burjuvazinin) toprak reformu yapmayarak toprak ağalarıyla uzlaşmış olduğunu unutmuş görünür.

TKP Üçüncü Programı'nın varmak istediği yer bellidir. Ulusal burjuvaziyle, ulusal demokratik cephe yoluyla ittifak yapmak istemektedir. Üçüncü Program son sözlerini bu niyetini açıklayarak bitirir:

"*TKP, ulusal burjuvazinin, emperyalizme, gericiliğe, faşizme karşı her ileri adımını destekler. Ulusal burjuvazinin ilerici politik, sosyal örgütleri ile işbirliği ve ittifaklar kurmak yollarını arar.*"[236]

Peki, TKP Üçüncü Programı "nasıl bir düzen için" CHP (milli burjuvazi) ile ittifak yapacaktır? Devrimle milli burjuvazinin ilişkisi ne olacaktır? Sosyalizmde ulusal burjuvazi ne yapacaktır? Şimdi bu soruların yanıtını arayalım.

İleri Demokratik Devrim

TKP Üçüncü Programı, emperyalizme bağlı büyük burjuva-toprak beyleri iktidarını "ileri demokratik devrimle" yıkmayı hedefler. TKP'nin yakın amacı ileri demokratik devrimdir. Bu devrimde temel ve öncü güç işçi sınıfıdır. Köy emekçileri, orta tabakalar, devrimci aydınlar, devrimci gençlik işçi sınıfının müttefiki olacaklardır. Bütün bu güçler Ulusal Demokratik Cephe kuracaklardır. Bu ulusal cephe demokratik-anti-emperyalist, anti-feodal dönüşümleri gerçekleştirecektir.

"*Bugünkü halk düşmanı düzeni, emperyalist çevrelere dayanan büyük burjuva-ağa ikilisinin, bu sömürgen sınıfların egemenliğini her türlü savaş araç ve yöntemleri ile yıkmak tarihsel bir zorunluk olmuştur.*
(…)
*TKP'nin yakın amacı olan bu ileri demokratik devrim düzeyine ana devrimi güç olan **işçi sınıfının öncülüğünde** köy emekçilerinin, geniş orta tabakaların, devrimci aydın ve gençliğin savaş ve eylem birliği ile ulaşılacaktır.*"[237]

Dikkat edilirse düşürülecek iktidar, "büyük burjuva-ağa" bloku olarak sunulmaktadır. Türkiye'deki kapitalizmin düzeyini geri gösteren, tekellerden- holdinglerden bahsetmeyen bu değerlendirmenin yanlışlığını bir kenara koyalım. Programın başka yerlerinde kapitalizmin gelişkinlik düzeyini bundan ileri gösteren yerler vardır ve yukardaki değerlendirmeyle bir çelişki oluşturur.

Yine dikkat edilirse burada "ulusal burjuvazi" isim olarak geçmez. Bunun bir nedeni, Üçüncü Program'ın çelişkili biçimde "ulusal burjuvaziyi" bazen (yukarıda olduğu gibi) orta tabakaların

[235] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.30.
[236] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.60.
[237] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.18.

içinde saymasıdır. Bazen de ulusal burjuvaziyi, orta tabakaların dışında ayrı bir katman olarak saymasıdır.

Şüphesiz ki, bu doğru değildir. Orta katmanlar, burjuvazi ile işçi sınıfı arasında kalan kesimleri anlatır ve genellikle küçük burjuva kategorisine girer. Konuyu karıştırmamak için burayı geçelim. Önemli olan nokta şudur: İleri demokratik devrim dönüşümlerinde ulusal burjuvazi yer alacak mıdır? Yani bu dönüşümlerden sonra "ulusal burjuvazi" varlığını koruyacak mıdır? İleri demokratik düzeni ulusal burjuvazi ile kurarsanız, tabii ki yaşacaktır. TKP Üçüncü Programı bunu kabul eder.

İleri demokratik dönüşümler gerçekleştikten sonra, devlet sektörünün egemen olduğu bir "karma ekonomi" uygulanacaktır. İşte burada ulusal (milli) burjuvazinin özel girişimlerinden yararlanılacaktır. TKP Üçüncü Programı şöyle der:

"*Ulusal ağır endüstri devlet sektörü eliyle kurulur. Devlet sektörünün egemen olduğu bir karma ekonomi sistemi uygulanır. Milli burjuvazinin, orta tabakaların bu sistem içinde her türlü özel girişimlerinden faydalanır. Ve bu özel girişimler, memleketin endüstrileşmesine yardım ettiği oranda teşvik edilir.*"[238]

Peki, bu ileri demokratik devrim nasıl bir devrimdir? Yukarıda aktardığımız anlayışa göre, sanki bu bir devrim değil; kapitalizm içinde bir reformdur. Tek başına devletleştirmeler, kapitalizm içinde de mümkündür. Ama Üçüncü Program aynı bölümde iktidara gelindikten sonra yapılacak işler arasında şunları da sayar:

"*Bütün yabancı tekellerin, bütün emperyalist kurumların sermayeleri kamulaştırılmalı ve demokratik devletin mülkiyetine verilmelidir.*
(…)
Memleketteki yerli-yabancı bütün özel bankalar devletleştirilmelidir.

Sigorta kurumları ve büyük toptan ticaret devletleştirilmeli, halka mal edilmelidir.

Büyük özel ortaklıklar, holdingler, kurumlar, devletle ortaklaşa kurulan işletmeler, dış ticaret, madenler ve maden çıkarma endüstrisi devletleştirilmelidir."[239]

Görüldüğü üzere burada sayılan önlemler, kapitalizmin can damarlarını kesen önlemlerdir. Anti-tekel ve dolayısıyla anti-kapitalist içerik taşırlar. Sosyalist bir devrim de bu önlemleri almak zorunda değil midir? Bu önlemleri gerçekleştirmek, tekelci burjuvaziye vurmak ve onun başkaldırmasını sağlamak demektir. Milli burjuvazi ile ittifak sorununu ortadan kaldırırsanız ileri demokratik devrime gerek kalmaz. Ne var ki, TKP Üçüncü Programı yakın amacını milli burjuvazi ile ittifaka adamıştır. O nedenle araya böyle bir aşama koyar; devrimi ikiye böler, devrimi sürekli halden çıkarır. Bu nedenle TKP Üçüncü Programı, ileri demokratik devrimden sonra bile "küçük ve orta sanayicilerin" çıkarlarını savunacağını söyler:

"*Türkiye Komünist Partisi, orta tabakaların, **küçük ve orta sanayicilerin**, atelyecilerin, esnafın, küçük tüccarın, zanaatçıların çıkarlarını, yerli ve yabancı tekellere, emperyalizme ve bunların hükümetlerine karşı savunur.*"[240]

---

[238] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.40.
[239] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.39, 41.
[240] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.54.

Küçük ve orta sanayiciler kimdir? Tekelci burjuvaziye binlerce ilişkiyle bağlı, henüz tekelleşememiş burjuvazidir. Sömürücü bir kesimdir. İşte TKP, şimdi de ulusal burjuvazi olarak bunları görür. Bunlarla ittifak hatırına "ileri demokratik devrim" gibi uydurma bir devrimi, sosyalist devrimin önüne teorik olarak diker. Sosyalist devrimden önceki ileri demokratik devrimde işçi sınıfı önder, temel güç değil midir?

"*Demokratik toplum düzeni **işçi sınıfının ağır bastığı** işçi köylü bağlaşıklığına, emekçi yığınların, halkın egemenliğine dayanır. Demokratik devlet, işçi sınıfının, halk yığınlarının egemenliğini sağlar.*"[241]

Eğer böyleyse iktidara gelen işçi sınıfı, demokratik ve sosyalist görevleri birlikte çözmek zorundadır. Aşamalı devrim anlayışı Lenin'in *İki Taktik* eserinden teorik gıdasını almaya çalışır. Oysa Lenin TKP'nin "ulusal burjuva" olarak nitelediği liberal burjuvazi ile demokratik devrimde ittifak yapmaz; bu kesimi soyutlamaya çalışır. Ayrıca daha önce belirttiğimiz gibi Lenin, *Nisan Tezleri*'nde demokratik devrim anlayışını bir kenara atarak, sosyalist devrimi savunur.

TKP'nin Sosyalist Devrimi

TKP Üçüncü Programı, İleri Demokratik Devrim aşamasında:

- Bütün yabancı tekellerin sermayelerini kamulaştırmıştı.
- Yerli yabancı bütün özel bankaları devletleştirmişti.
- Sigorta kurumlarını devletleştirmişti.
- Holdingleri, dış ticareti, maden endüstrisini devletleştirilmişti.

TKP kendine uzak amaç olarak sosyalist devrimi koyar. Bu devrimden sonra üretim araçları kamulaştırılacaktır. Devlet mekanizması yıkılacaktır. Proletarya diktası (demokrasisi) kurulacaktır. Üçüncü Program'dan okuyoruz:

"*TKP'nin uzak amacı Türkiye'de sosyalizmi kurmaktır. Ancak sosyalist bir devrim sonucunda temel üretim araçlarının kamulaştırılmasıyle, **burjuva devlet mekanizmasının baştan aşağı yıkılmasıyle**, proletarya egemenliğinin, emperyalizmin, burjuvazinin saldırılarına karşı proletarya diktatorasının, sosyalist demokrasinin kurulmasıyladır ki, Türkiye ve halkımız her türlü sömürü ve zorbalık biçimlerinden kurtulabilir.*"[242]

Holdingleri, tekelleri, bankaları, ileri demokratik devrim devletleştirmişti. Devletleştirme (kamulaştırma) işçi sınıfının hegemonyasında (egemenliğinde) yapılmıştı. Bunun anlamı, burjuvazinin-tekellerin elindeki üretim araçlarına el konması demektir. Ulusal burjuvazi dedikleri kesimin üretim araçlarına el koymadıkları için ileri demokratik devrime sosyalist devrim diyemedikleri açığa çıkıyor. Yani sorun yine ulusal burjuvazi sorunu!

Daha önemli ayrım "devletin parçalanma" noktasındadır. Yukarıda TKP Üçüncü Programı'ndan yaptığımız alıntıya bir daha bakalım. Devlet ne zaman parçalanıp, yıkılıyor? Sosyalist devrimde. Demek ki, ileri demokratik devrim, devleti parçalamadan alıp kullanacak(!) Marksizmin devrim anlayışından çok uzak olan bu yanlışın nedeni, TKP Üçüncü Programı'nın devrimi aşamalara bölmesidir. Marksizmde devrim sürekli, kesintisizdir. Türkiye Komünist

[241] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.43.
[242] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.19.

Partisi'ne göre kesintili. İşte bu yüzden devleti yıkmayan bir devrim düşünüyor Üçüncü Program.

Üçüncü Program'ın Diğer Reformist Yönleri

Teorik bir yanlış, diğer bir teorik yanlışı doğurur TKP, burjuva parlamentosunu iktidarda olanların (egemen burjuvazinin) yararına işleyen bir kurum olmaktan çıkarabileceğini düşünür. Üçüncü Program diyor ki:

"*Parlamentoyu, gerici, işbirlikçi burjuvazinin, toprak beylerinin, militarist kliğin yararına işleyen bir araç olmaktan çıkarmak, onu, işçi sınıfının, halkın yararına işleyen bir araç haline getirmek için daha geniş yollar açılıyor.*"[243]

İleri demokraside devleti parçalamayı düşünmeyen Üçüncü Programı'nın genel mantığına uygun olan bu değerlendirme, Türkiye Komünist Partisi'ni parlamenterist kılar. Parlamentoyu devrim için kullanmak başka şeydir; bu burjuva parlamentosunu işbirlikçilerden temizleyerek halk parlamentosu haline (devleti parçalamadan) getirmek farklı şeydir. Birincisi devrimci yoldur; ikincisi reformizmdir.

* * *

TKP Üçüncü Program'ın "İleri Demokrasi" bölümünde Türkiye ordusu için şunlar yazılıdır:

"*Türkiye Komünist Partisi, orduyu emperyalistlerin, NATO'nun, işbirlikçilerin, militarist kliğin elinden kurtarmayı öngörür.*

Ordunun ana yığını, erleri ve assubayları ile halktan, emekçi yığınlardan gelmedir. Ordu, memlekete dalan emperyalistlere karşı Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda kurulmuştur. Bundan ötürü görevi, emperyalizme karşı, işbirlikçilere karşı savaşmak, yurdun bağımsızlık, egemenlik ve halkın demokratik haklarını savunmaktır."[244]

Demek ki, ileri demokratik devrimden sonra ordu parçalanmayacak, işbirlikçilerden temizlenerek alıp kullanılacaktır. Burjuva ordusunun görevi, emperyalizme karşı savaşmakmış(!). Çünkü bu ordu ulusal kurtuluşla kurulmuş.

Burjuva ordusunun kırılıp parçalanmadan halk ordusu haline getirilemeyeceğini her Marksist bilir. TKP Üçüncü Programı bu Marksist görüşü bozmuştur. Niçin? Kemalizme, ulusal burjuvazi dedikleri kesime şirin görünüp, ileri demokratik devrimi inandırıcı kılabilmek için!

* * *

23 Temmuz 1951'de İsmail Bilen, Nâzım Hikmet'le birlikte Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Merkez Komitesi'ne bir mektup göndermişti. Bu mektupta ulusal sorunla ilgili bir paragraf vardı. Kürt ulusu bir ulusal (millî) azınlık olarak değerlendiriliyordu:

[243] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.27.
[244] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.55-56.

”*Millî azınlıklar arasında, özellikle Kürtler ve Lazlar arasında Ankara'dan yürüyen zorla asimilasyon politikasına karşı direnç kuvvetleniyor.*”[245]

Bu doğru olmayan görüş, TKP Üçüncü Programı'na aynen yansıyacaktı. Şimdi ona bakalım.

TKP Üçüncü Programı'nın en yanlış bölümlerinden biri de ulusal sorunun ele alındığı bölümdür. Bu bölümde Kürtler bir ”ulusal azınlık” olarak gösterilmektedir. Ayrıca Kürtler, Lazlarla aynı ”ulusal azınlık” kategorisine sokulmaktadır. Ezen-ezilen ulus tanımlamaları bulanık biçimde formüle edilmektedir. Ezilen ulusun komünistlerinin görevleri vurgulanmakta, ezen ulusun komünistlerinin görevi geriye çekilmektedir. Ezen ulusun komünistlerinin görevi, ”ulusların eşit haklar savaşımı düzeyine” indirilerek bu yapılmaktadır. Ulusların kendi kaderini tayin ilkesi genel bir ilke olarak savunulmakta, Kürt ulusu için açık tutum alınmamaktadır. Konuyla ilgili Üçüncü Program'ın en önemli paragrafı şudur:

”*Türkiye Komünist Partisi, ulusların yazgılarını kendilerinin çizmesi konusundaki, Leninci ilkelere bağlıdır. Memleketimizde yoğun, kaynaşmış yığınlar halinde yaşayan uluslara,* ***ulusal azınlıklara (Kürtlere, Lâzlara vb.)*** *tam demokratik, eşit Anayasal haklar tanınmalı, bu uluslara kültürlerini geliştirmek olanakları yaratılmalıdır.*”[246]

Türkiye'de Kürtler ulusal azınlık olarak kabul edildiğine göre, onların dışında ”kaynaşmış yığınlar halinde yaşayan uluslar” kimlerdir? Şüphesiz ki böyle ”uluslar” yoktur. Ulusal sorunu küçültmek ve sorunu karıştırmak için Üçüncü Program'ın bulduğu çözüm bu olmuştur. Ama buna rağmen dikkatli bir göz, Kürtlerle, Lazların aynı kategoride sayıldığını görür. Oysa Kürtler ulus, Lazlar ulusal azınlıktır.

Daha önemlisi, ulusal sorun ”eşit anayasal haklar” düzeyinde ele alınmakta ve çözülmektedir. Ezilen ulusun ayrılma hakkından açık açık söz etmekten kaçınılmaktadır. Bilindiği üzere Lenin, ulusların eşitliğini savunmanın yetmeyeceğini, aynı zamanda ulusların ayrılma hakkını savunmak gerektiğini belirtmiştir. TKP Üçüncü Programı buna uymaz. Üçüncü Program, ”ezilen ulusun komünistleri” formülü yerine ”ezilen ulusal azınlıkların komünistleri” formülünü geçirerek şöyle der:

”*Ulusal azınlıkların komünistleri, Leninci enternasyonalistler olarak, uluslararası emekçilerin sıkı dayanışmasını propaganda etmekle yükümlüdürler.*”[247]

Ne var ki, aynı program ezen ulusun komünistlerinin görevinden hiç bahsetmez; ayrılma hakkında direnmeleri gerektiğini belirtmez.

Sonuç

TKP Üçüncü Programı görüldüğü üzere Zeki Baştımar'ın (ya da SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi'nin) aşamalı devrim perspektifini aynı biçimde savunmaktadır. Milli demokratik devrim-sosyalist devrim ikilemi devam etmektedir. TKP, Türkiye'de burjuvazi iktidarda olmasına rağmen hâlâ sosyalist devrimi gündeme alamamaktadır.

[245] İsmail Bilen-Nâzım Hikmet, aktaran Erden Akbulut, *İsmail Bilen – Belgelerle Yaşam Öyküsü*, Sosyal Tarih Yayınları, 2020, s.136.
[246] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.45.
[247] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.45.

Dünya devrimine bağlı sosyalist devrimi savunamayan Üçüncü Program, Türk ulusunun ”ulusal çıkarını” savunmaya yönelmiştir. Türk burjuvazisinin ”ulusal çıkarı” savunmadığını düşünerek bu görevi kendisi yüklenmiştir. Bunu Üçüncü Program'ın şu satırları gösterir:

”*Kodaman burjuvazinin bencil, ulusal çıkarlara aykırı, halk düşmanı politikası Türkiye üzerinde emperyalistlerin etkisini, durumlarını kuvvetlendirdi.*”[248]

”Ulusal çıkar” ne demektir? Ulusa egemen olan sınıfın çıkarları demektir. Yani ulusa egemen olan burjuvazinin sınıf çıkarları demektir. TKP Üçüncü Programı'nın sandığın tersine burjuvazi kendi sınıfsal çıkarlarını savunarak, ”ulusal çıkarı” savunma görevini yerine getirir. Komintern 1920'de ”Milliyetler ve Sömürge Sorununa İlişkin İlkeler” isimli kararında bunu belirtmiştir. Komünistlerin ”ulusal çıkarı” değil, sömürülen sınıfların çıkarlarını savunması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

”*Burjuvazinin boyunduruğunun kırılması yolundaki proleter sınıf mücadelesinin bilinçli ifadesi olan Komünist Partisi* (…) *ezilen sınıfların, emekçilerin, sömürülenlerin çıkarlarının,* ***egemen sınıfın çıkarları anlamına gelen, ulusun çıkarları*** *denen genel kavramdan açıkça ayırt edilmesini* (…) *ön plana çıkartmalıdırlar.*”[249]

TKP ”ulusal çıkarı” savunduğunu söylemekle, Leninci görüşlerin egemen olduğu Komintern dönemin bu kararını da çiğnemektedir.

* * *

Dünya devrimi, bir ulusun halkının çıkarını, diğer ulusların halklarının çıkarının altına koymasını gerektirir. Bir komünist partisi kendi halkının çıkarını, diğer halkların çıkarlarının üstüne koymaz. Felsefe düzlemde de ”özel” her zaman ”genel” kategorisinin içinde ve ”genel”den bir parça taşıyarak var olur. Özel çıkar (bir halkın çıkarı), genel çıkara (diğer halkların çıkarına) bağımlıdır.

TKP Üçüncü Programı dünya devrimi anlayışına bağlı olarak kaleme alınmadığı için, Türkiye halkının çıkarını her şeyden öne, başa koyar. Şu satırlar TKP Üçüncü Programı'nda yazılıdır:

”*Türkiye Komünist Partisi çalışmalarında,* ***her şeyden önce ve en başta*** *Türkiye halkının menfaatlerini gözönünde tutar.*”[250]

Yukarıdaki sözler ulusalcı bir komünist partisinin sözleri olabilir. Ulusal çıkarı savunan bir komünist partisinin sözleri olabilir. Ama kesinlikle dünya devrimine bağlı, enternasyonalist bir komünist partisinin sözleri olamaz.

[248] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.14.
[249] *III. Enternasyonal 1919-1943*, Belge Yayınları, 1979, s.43.
[250] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.22.

ÜÇÜNCÜ PROGRAMI İLE DÖRDÜNCÜ PROGRAM ARASI DÖNEM

TKP'nin Üçüncü Programı 1977 Konya (Moskova) Konferansı'nda onaylanacaktır. Ne var ki, Üçüncü Programı'nın savunduğu görüşler daha 1973'ten sonra TKP görüşleri olarak kamuoyuna sunulmaya başlanmıştır. TKP, parti merkez yayını olarak *Atılım* gazetesini Ocak 1974'te çıkarmaya başlamıştır. *Atılım* gazeteleri incelendiğinde Üçüncü Programı'nın politik çizgisi, devrim anlayışı açık olarak kendini gösterir.

Üçüncü Program ile Dördüncü Program arası dönemi iki evreye ayırarak incelemek uygun olur.

12 Eylül 1980 Darbesine kadar Olan Evre

Atılım gazetesi Mart 1974'te CHP hükümetinden "devrimci bir programı" uygulamasını ister. Sanki CHP, devrimci bir program uygulayabilirmiş gibi bir umut yaratır. Ayrıca böyle bir devrimci programı uygulayacak Cumhuriyet Halk Partisi'ne (yani Kemalistlere veya ulusal burjuvaziye) gereken zamanı tanıyacağını açıklar. *Atılım*'dan şu satırlar aktarılabilir:

"*İşçi sınıfı, emekçi yığınları yeni hükümetten devrimci bir programın uygulanmasını istiyor. Bu programın uygulanması zamana muhtaç olabilir. Halk yığınları halkçı bir programı uygulamak isteyen bir hükümete gereken zamanı vermekten yanadır.*"[251]

Demek ki; TKP, CHP'den devrimci adımlar beklemektedir. Teorik olarak, Üçüncü Program'ın ulusal burjuvazi ile demokratik, anti-emperyalist hedefler için ittifaklar kurulabileceği anlayışına dayanmaktadır. Türkiye Komünist Partisi'ne göre ulusal burjuvazinin (CHP'nin) demokratik, anti-emperyalist adımlarını destekleyerek ona ileri adımlar attırmak gerekir. Devrimi yapacak Ulusal Demokratik Cephe'de ulusal burjuvaziye yer verilmesi gerekir. Yine aynı *Atılım* sayısında (Mart 1974) şunları okuyoruz:

"*TKP, anayurdun ulusal çıkarlarını savunan, emperyalizme, onunla işbirliği kuran tekellere karşı demokratik bir düzen, gerçek bir* ***halk hükümeti için direnen ulusal burjuvazinin*** *her olumlu girişimini desteklemiştir.*"[252]

Şüphesiz ki, Lenin'de ulusal burjuvaziyi desteklemek, ulusal burjuvaziye şirin görünmek için onların istemleri düzeyine inmek gibi bir anlayış yoktur. Hele hele ulusal burjuvaziyle bir cephede ittifak yapma anlayışı yoktur. Lenin zaten "ulusal burjuva" deyimini kullanmaz; liberal burjuva olarak tanımladığı kesimlerin soluksuzluğunu, sahte demokratlığını sergiler. Liberal burjuvazinin sloganlarından daha ilerisini halkın önüne koyarak proletaryanın ideolojik hegemonyasını kurmaya çalışır. Burjuvazinin içsel bölünmelerinden, çelişkilerinden yararlanır; ama liberal burjuvazinin kuyruğuna takılarak sahte umutlar yaratmaz. Aslında Bolşevik, Menşevik ayrımının özü burada yatar.

Lenin, demokratik devrim-sosyalist devrim ikilemini aşamadığı *İki Taktik* eserinde bile liberal burjuvaziyle bir bağlaşıklık düşünmez. Lenin, Şubat 1917'den sonra ortaya çıkan ve devrimci

[251] *Atılım*, Mart 1974.
[252] *Atılım*, Mart 1974.

söylem kullanan geçici hükümeti (Lvov ve şürekasının hükümetini) desteklememiştir; onlardan devrimci bir programı uygulamalarını beklememiştir.

TKP inanılmaz bir hayal gücüyle, sosyalizme yönelecek olan ileri demokratik devrimden SONRA kurulacak iktidarda, ulusal burjuvaziye yer verir. Yani devrimi ulusal burjuvaziyle birlikte yapar. Burjuvazinin ilerici kolu (ulusal burjuvazi) ile işçi sınıfı ortak iktidarı paylaşacaktır. 1974 Mayıs *Atılım*'ı bunu dile getirir:

"*Bu demektir ki, kapitalizmden sosyalizme geçişin bu aşamasında işçi sınıfı egemenliğini **burjuvazinin ilerici kolu**, orta tabakalar, devrimci aydınlarla paylaşacaktır.*"[253]

Demek ki, Üçüncü Program'ın ulusal burjuvaziyle (burjuvazinin ilerici kanadıyla) demokratik devrim yapma umudu devam ediyor(!)

* * *

TKP Üçüncü Programı'nın ordu konusundaki yanlış tutumunu yeniden hatırlamamız için *Atılım*'ın 1975 Ağustos sayısına bakıyoruz. Yeniden öğreniyoruz ki, silahlı kuvvetlerimizin görevi anti-emperyalist olmaktır; yurdumuzu emperyalizme karşı korumaktır. Orduyu gericilerden temizleyip "ulusal ordu" haline getirmek gerekiyor. *Atılım*'ın sözleriyle şöyle:

"*Silahlı kuvvetlerimizin varlığının gerçek nedeni yurdumuzu emperyalistlere karşı korumaktır.*
(…)
Ordumuzun gericilerden, faşistlerden temizlenip, bağımsızlığın sarsılmaz bekçisi, ulusal ordu olabilmesi için tüm yurtseverler elele vermelidir."[254]

* * *

1976 yılında TKP'nin Üçüncü Program doğrultusundaki yeni sloganı, "ileri, demokratik, halktan yana hükümet" oluyor. TKP gerici-milliyetçi hükümeti devirmek için, bu sloganı savunuyor.

İlerici-demokratik-halktan yana hükümette kimler yer alacak?

- İşçi sınıfı,
- Orta katmanlar,
- Ordudaki yurtseverler,
- Burjuvazinin tekelci olmayan (anti-emperyalist) kanadı.

1976 Nisan Atılım'ında şöyle yazıyor:

"*TKP, işçi sınıfının, orta katmanların, silahlı kuvvetlerdeki yurtseverlerin, **burjuvazinin tekelci olmayan**, emperyalizme karşı olan kolunun ortak çabalarıyla bu hükümeti devirmeyi ve yurtsever, ilerici güçlerden oluşturulacak bir hükümetin işbaşına getirilmesini öneriyor.*"[255]

TKP'nin ittifak yapmak istediği burjuva kanadı sürekli isim değiştiriyor. Kemalistler, ulusal burjuvazi, burjuvazinin ilerici kanadı, orta burjuvazi, tekelci olmayan burjuvazi. İsimler

[253] *Atılım*, Mayıs 1974.
[254] *Atılım*, Ağustos 1975.
[255] *Atılım*, Nisan 1976.

değişiyor, ama TKP'nin burjuvazinin bir kesimiyle bağlaşıklık kurma umudu hiç değişmiyor. Değişik isimlerle anılan ve birlikte olunmak istenen bu burjuva kesimin politik temsilcisi kim? CHP! Yani Kemalistler!

Peki, bu ilerici-halktan yana hükümet nasıl kurulacak? Bu hükümet bir devrimle mi başa geçecek? Hayır! TKP şimdi ileri demokratik devrimden önce ileri demokratik bir hükümet kurmak istiyor.

Bu hükümetin kurulma biçimini de Mayıs 1976 *Atılım*'ında açıklıyor: Yurtsever örgütler, yurtsever subaylar, GENERALLER, gerici hükümeti yıkacaklardır. Daha önce Nisan 1976 *Atılım*'ında açıklanan güçler iktidara konacaklardır. 1 Mayıs 1976 *Atılım*'ında yayımlanan 9 Nisan 1976 TKP MK Çağrısı'nda şöyle diyor:

"*İşçi sınıfı, halkımız ulusal bağımsızlık, özgürlük, ileri, demokratik bir düzen uğrunda, gerçekten halktan yana bir hükümet için, bugünkü terörcü hükümeti alaşağı etmek için savaşıyor.*

Çözüm yolu açıktır: Bütün ilerici güçler, yurtsever örgütler, yurtsever subaylar, ***generaller*** *elele vermelidir! Bu halk düşmanı hükümeti alaşağı edelim!*"[256]

TKP adeta bir ilerici darbe öneriyor. İlerici-demokratik hükümetin kurulma umudunun gerçekleşmesi için generalleri, yurtsever subayları göreve çağırıyor.

Denilebilir ki, ileri demokratik devrimden önce kurulacak (devrimsiz kurulacak) böyle bir demokratik hükümeti önermekle TKP, Üçüncü Programı'ndan daha geriye gitmiştir. Bu eleştiri Üçüncü Program'a haksızlık olur. Üçüncü Program, iki devrimden önce oluşabilecek böyle bir aşama için açık bir kapı bırakmıştır.

Üçüncü Program'a göre: Demokratik dönüşümler, İlerici Demokratik Devrim'e yol açacaktır. İleri Demokratik Devrim de Sosyalist Devrimi doğuracaktır. Üçüncü Program'ın "Demokratik Dönüşümler" bölümünde bu anlayışı bulabiliyoruz:

"*Köklü sosyal-ekonomik ve politik dönüşümlerin gerçekleşmesi, halkımıza, Türkiye Komünist Partisi'nin yakın amacı olan ileri demokratik bir düzene oradan da sosyalizme geçmek olanaklarını sağlar.*"[257]

O halde TKP'nin Üçüncü Programı'yla çelişen bir şey yoktur. Özünde bu program üç aşamalıdır. Birincisi: Demokratik Dönüşümler Aşaması; ikincisi: İleri Demokratik Devrim Aşaması; üçüncüsü: Sosyalist Devrim Aşaması.

Üçüncü Program, birinci ve ikinci aşamayı birbirinin içine sokmuştur; net biçimde birbirinden ayrılmamaktadır. İleride göreceğiz ki, TKP politikası "demokratik dönüşümler aşamasını" hep içinde açık veya gizli taşımıştır. Tekrar bıraktığımız yere dönüp, incelemeye devam edelim.

* * *

[256] *Atılım*, Mayıs 1976.
[257] *Türkiye Komünist Partisi – Program*, Ürün Yayınları, 1979, s.37.

TKP Üçüncü Programı'nın onaylandığı 1977 Konferansı'nda hem ulusal burjuvazi net biçimde tanımlanıyor, hem de üçüncü aşama olarak iki devrim öncesine sokulan "demokratik dönüşümler aşaması".

"Ulusal burjuvazi" kimdir? 1977 Konferansı'na göre, çıkarları emperyalizmle, işbirlikçi burjuvaziyle, cumhuriyet ilkelerine karşı olanlarla uyuşmayan burjuvazi! 1977 Konferansı'nda TKP MK Genel Sekreteri İsmail Bilen'in okuduğu Merkez Komitesi Raporu'nda "ulusal burjuvazi" şöyle tanımlanıyor:

"*Halkımızın ezici çoğunluğunun oluşturduğu kampta: İşçi sınıfı, köylü, orta katmanlar, çıkarları emperyalizmle, işbirlikçi burjuvaziyle, aşırı gerici, cumhuriyet ilkelerine açıktan saldıran çevrelerle karşı karşıya gelmiş olan ulusal burjuvazi dediğimiz kesim var. Bu kesim CHP ile politik alandadır.*"[258]

Dikkat edilirse, ulusal burjuvazi "halk kampı" içinde sayılıyor. Ulusal burjuvazi = Halkın bir parçası! Marksizmin içine sığmayan bu yanlış görüşün önemi şurada: "İlerici-halktan yana hükümet" formülü ile bu yanlış tanım uyumlaştırılmış oluyor. Ulusal burjuvazi halkın bir parçası olarak, halktan yana bir hükümette doğal olarak yer almış oluyor.

Bir yenilik olmamakla birlikte, ulusal burjuvazinin anti-emperyalist, anti-işbirlikçi burjuvazi (anti-tekel) olduğunu bir kez daha öğreniyoruz. Ayrıca ulusal burjuvazinin partisinin CHP olduğunu ikircimsiz öğreniyoruz.

Tabii ki, öğrendiklerimiz burada bitmiyor. Yine 1977 Konferansı'nda İsmail Bilen'in ağzından ileri demokratik devrime yol açacak olan "demokratik dönüşümler aşamasının" (yani üçüncü bir ön aşamanın) gerekli olduğunu öğreniyoruz.

"*Emperyalizmin memleketimizdeki hegemonyasını yıkmak (...) yerine ileri demokratik bir düzen, ulusal bağımsızlığı, barışı, güvenliği sağlayacak,* ***köklü sosyal dönüşümlere, devrimlere yolu açacak****, halk yığınlarına genlik sağlayabilecek, bu savaşta işçi sınıfının hegemonyasına destek olacak, çelişkileri çözebilecek, işçi, köylü, geniş katmanların savaş bağlaşıklığına, Ulusal Demokratik Cephe üzerinde kurulacak bir düzen getirmektir. Böylesi bir hükümet kurmaktır. Partinin programında bu aşama, bu platform işlenmiştir.*"[259]

Görüldüğü gibi İ.Bilen TKP Üçüncü Programı'nın üçüncü bir aşamayı formüle ettiğini açıkça söylüyor. Demek ki, TKP Üçüncü Programı üç aşamalıdır. Böylece Marksizmle TKP'nin arası sosyalist devrim konusunda daha fazla açılmış oluyor.

* * *

1978'de TKP Merkez Komitesi plenumu yapıldı. Bu plenumda, CHP sağ yönetiminin işçi sınıfını, sosyal-demokrat ideoloji ile zehirlediği saptandı. CHP, reformist, sosyal-demokrat bir ideoloji güdüyordu. Kısacası, CHP, sosyal-demokrat bir partiydi. Bu değerlendirme Ocak 1979 *Atılım*'ına yansıdı.

[258] *TKP 1977 Konferansı, MK Raporu*, s.29.
[259] *TKP 1977 Konferansı, MK Raporu*, s.16-17.

”*Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kaç kez kılık değiştiren CHP, bu kez de halkımıza* ***sosyal-demokrasinin*** *içyüzünü gösteriyor. Halkımız böylece, sosyal-demokrasinin kaypaklığını, ihanetini yaşıyor. Bu yalpalama ve ihanetler sosyal-demokrasinin tarihinde ilk değildir.*”[260]

TKP, 1977 Konya Konferansı’nda Cumhuriyet Halk Partisi’ne ulusal burjuvazinin partisi demişti. Şimdi ise ”CHP sosyal-demokrat bir partidir,” diyor.

Gerçekten de CHP, burjuvazinin bir partisiydi; reformist ideolojiyle işçi sınıfını oyalıyordu. CHP ile devrimde ittifak yapmak değil (TKP, ulusal burjuvazi ile devrimde ittifak düşünüyordu), Cumhuriyet Halk Partisi’ni halk sınıflarından soyutlamak gerekiyordu. Cumhuriyet Halk Partisi’ni devrim yapacak ”halk kampına” almak değil (TKP Cumhuriyet Halk Partisi’ni halk kampında görüyordu), CHP’nin soluksuzluğunu, devrim karşıtlığını halka göstermek gerekiyordu.

Peki, TKP, ”CHP sosyal-demokrat partidir” derken bunları mı anlıyordu? TKP’nin Türkiye’de yayın yapan *Savaş Yolu* gazetesi sosyal-demokrat Cumhuriyet Halk Partisi’ni hiç de böyle anlamadığını Mart 1979’da çıkan 9. sayısında ortaya koydu. CHP, sanki bir işçi sınıfının partisi gibi ”işçi sınıfının birliğine” davet ediliyordu. Ulusal Demokratik Cephe’nin (UDC’nin) somutlaşması böyle olacaktı. Bu anlayışa göre TKP ile CHP işçi sınıfının birliğini hedefleyerek birleşebilirdi. TKP yayın organı *Savaş Yolu*’dan okuyalım:

”*Sosyal-demokrasiyi gözardı eden bir eğilim, işçi sınıfının birliği sorununu da gözardı ediyor demektir… nicel olarak önemi asla yadsınmayacak boyutta işçi kitleleri, sosyal-demokrat hareketin denetimi altında bulunuyor. UDC’nin somutlanması ve işlerlik kazanması için işçi sınıfının birliği ön koşulsa – ki ön koşullardan biridir –* ***sosyal-demokrat CHP****’nin işçi sınıfının birliğini kolaylaştıracak her girişimini alabildiğine desteklemek (…) ertelenmez görev ve doğru politikadır.*”[261]

Yukarıdaki değerlendirme, ”CHP ulusal burjuva partisidir” saptamasından daha büyük bir yanlıştı. Neyse ki *Atılım* bu büyük yanlışa destek vermedi; ama bu kez de CHP’nin sol kanadına umut bağladı. Şimdi de CHP’nin sol kanadıyla ittifak yapılacaktı. Böylece Cumhuriyet Halk Partisi’ne ayrımlı yanaşım devreye giriyordu. Şimdi CHP’nin sol kanadı, anti-emperyalist, anti-tekel, anti-faşist olmuştu. *Atılım*, Nisan 1979’da bunu ifade etti:

”*TKP, CHP’nin sol kanadıyla emperyalizme, faşizme ve tekellerin egemenliğine karşı ulusal demokratik cephede güçbirliği politikasını izliyor.*”[262]

1979 MK Plenumu, İleri Demokratik Devrimi yapacak Ulusal Demokratik Cephe’nin güçleri arasında ulusal burjuvazinin bir kesimini sayacaktı ve 1979 MK Plenum Raporu yayımlanmayacaktı.

”*Sınıfsal olarak Türk, Kürt bütün ulusal azınlıklardan işçi sınıfı, emekçi köylülük, orta katmanlar,* ***ulusal burjuvazinin bir kesimi*** *ulusal demokratik cephenin güçlerini oluşturuyor.*”[263]

---

[260] *Atılım*, Ocak 1979.
[261] *Savaş Yolu*, Mart 1979.
[262] *Atılım*, Nisan 1979.
[263] *TKP 1979 MK Plenumu*, aktaran H.Erdal, *TKP’mizi Yükseltelim*, İşçinin Sesi Yayınları, s.58.

TKP, Üçüncü Program'ın anlayışından sağa sola savrulsa da bu programın sarı çizgisini devam ettiriyordu. Sarı çizginin özü CHP'nin ya tümüyle, ya da bir parçasıyla anti-emperyalist, anti-tekel, anti-faşist bir ittifak kurmaktı. Ne var ki, CHP kendinde olmayan özellikleri kendine yapıştıranlara inat burjuvazinin yolundan reformist adımlarla yürüyordu.

* * *

1979 yılının yaz aylarında TKP MK Plenumu toplandı. Plenum, TKP içinde sol çizgiyi temsil eden *İşçinin Sesi* gazetesi taraftarlarını (R.Yürükoğlu = Nihat Akseymen grubunu) tasfiye etme kararı aldı. *İşçinin Sesi* devrimci bir propaganda yapıyordu; devrim istiyordu. İşçinin Sesi'nin partiyi sola çekmek isteyen politikasıyla, TKP'nin devrimden kaçan sağ politikası uyuşmuyordu. İşçinin Sesi muhalefetinin ortaya çıkış nedenleri, TKP merkezinin bu muhalefete karşı kullandığı yanlış yöntemler konumuzla ilgili değil, başka bir yazının konusu. *İşçinin Sesi*'nin bütün görüşlerini de incelemeyeceğiz. Şimdilik bizi ilgilendiren nokta, *İşçinin Sesi*'nin Türkiye Komünist Partisi'ne Üçüncü Program konusunda yönelttiği eleştirilerdir.

R.Yürükoğlu, Eylül 1979 yılında *Üçüncü Program ve Görevlerimiz* isimli broşürü yazdı. Üçüncü Program'a yöneltilen eleştiriler genel olarak doğru eleştirilerdi. R.Yürükoğlu, Üçüncü Program'ın "ulusal burjuva" tanımlamasına karşı çıkıyordu; CHP gibi bir burjuva partisinin ileri demokratik devrimde yer alamayacağını söylüyordu. Demokratik dönüşümler aşaması ile ileri demokratik devrimin birbirinden ayrılmayacağını belirtiyordu. Daha önemlisi, Üçüncü Program'ın devletin parçalanma işini sosyalist devrime bırakmış olmasını eleştiriyordu. Yani R.Yürükoğlu'na göre, devlet ileri demokratik devrim aşamasında parçalanacaktı. *Üçüncü Program ve Görevlerimiz*'de şöyle diyordu R.Yürükoğlu:

"*Eski devleti kırıp parçalayıp yerle bir etmeyecek bir devrim anlayışı da, adına ne denirse densin, devrim değil 'dönüşüm' anlayışı olur.*

Kimse şaşırmasın, bizim Programımızda, 'ilerici demokratik devrim aşamasında' devletin parçalanması, yerle bir edilmesi, yerine halkın demokratik diktatörlüğünün kurulması önerilmemiştir. Tersine, üstü örtülü biçimde de olsa, bu aşamada devletin yerle bir edilmeyeceği söylenmiştir."[264]

R.Yürükoğlu'na göre, parlamento, ordu, polis, ileri demokratik devrim aşamasında dağıtılmalı; devlet kırılarak, halkın demokratik diktatörlüğü ile değiştirilmeliydi. Yine R.Yürükoğlu'na göre, TKP'nin yakın hedefi ileri demokratik devrimdi. Bu devrimde işçi sınıfı öncü olacaktı ve köy ve kent küçük burjuvazisiyle ittifak yapacaktı.

"*TKP'nin yakın hedefi, ileri demokratik devrimdir. İkincisi, bu devrimde başı işçi sınıfı çekecektir. Üçüncüsü, bu devrimde, işçi sınıfına köy ve kent küçük burjuvazisi yandaşlık edecektir. Görüldüğü gibi liberal burjuvaziye bu devrimde rol verilmemiştir. Bu, bizim de savunduğumuz anlayıştır.*"[265]

Peki, bu devrimin ekonomik ve siyasi özü neydi? Kimleri iktidardan düşürecekti? Bunun yanıtını da Aralık 1979'da R.Yürükoğlu'nun *İleri Demokratik Halk Devriminde Tekeldışı Burjuvazi* isimli yazısında bulabiliyoruz. Şöyle diyordu R.Yürükoğlu:

[264] R.Yürükoğlu, *Üçüncü Program ve Görevlerimiz*, İşçinin Sesi Yayınları, 1979, s.48.
[265] R.Yürükoğlu, *Üçüncü Program ve Görevlerimiz*, İşçinin Sesi Yayınları, 1979, s.46.

”*Özetlemek gerekirse, ekonomik özü emperyalizme, iç ve dış tekellere karşı, siyasal özü finans-kapital gericiliğine, faşizme ve ulusal zulme karşı olan halk sınıflarının cephesinde, İLERİ DEMOKRATİK HALK CEPHESİ'nde liberal burjuvazinin yeri yoktur.*”[266]

Demek ki, TKP Üçüncü Programı'na eleştiri yönelten *İşçinin Sesi* muhalefeti için İleri Demokratik Devrim şu anlama geliyordu:

- Burjuva devlet parçalanacaktı; ordu, polis, parlamento dağıtılacaktı.
- Tekellerin, finans-kapitalin egemenliğine son verilecekti. Bunların iktidarının yerine, halkın demokratik diktatörlüğü kurulacaktı.
- Liberal burjuvazi (CHP) bu devrimde yer almayacaktı.

TKP Üçüncü Programı'nı haklı olarak yerden yere vuran R.Yürükoğlu da ”aşamalı devrim” engeline takılmıştı. TKP Üçüncü Programı'nın reformist hattına karşı, devrimci bir alternatifi temsil etmesine rağmen, Lenin'in *Nisan Tezleri* perspektifine erişememişti. Aslında önerdiği devrim sosyalist devrimden başka bir şey değildi. Burjuva devleti parçalayan, anti-tekelci kapitalist önlemler alan ve finans-kapitalin egemenliğine son veren bir devrim, sosyalist devrimdir. R.Yürükoğlu'nun devrim konusunda doğru şeyler söylemesine rağmen, aşamalı devrim konusunda bilinç çarpıklığına sahip olmasının nedeni, Lenin'in *İki Taktik* eserine eleştirel gözle bakamamasıydı; Lenin'in kendi kendini *Nisan Tezleri*'yle aştığını görmemesiydi. Tıpkı benim de o dönemde görmediğim gibi!

* * *

TKP Merkez Komitesi Plenum'u 1980 bahar aylarında yapıldı. CHP ağırlıklı hükümet düşmüş yerine Demirel hükümeti gelmişti. Peki, TKP'nin Ulusal Demokratik Cephe içine almayı düşündüğü CHP hükümetteyken ne yapmıştı?

- Emperyalizmle birlik olmuş halka cephe almıştı.
- Amerikan üslerini açmıştı.
- NATO'nun silah harcamalarını onaylamıştı.
- İMF'nin dayattığı ekonomik şartları kabul etmişti.
- Demokratik yığın örgütlerini kapatmıştı.
- Sendika yöneticilerini tutuklamış, basın üzerine baskı kurmuştu.
- Emekçileri ekonomik olarak ezmiş, işçilerin en demokratik hakkı olan grevleri ertelemişti.

1980 MK Plenumu, CHP ağırlıklı hükümetin bütün bu yaptıklarını İsmail Bilen'in ağzından şu sözlerle ortaya koydu:

”*Gelişmeler CHP'nin de önünde duran ikilemin gerçekliğini kanıtladı. Halkla birlikte olmayan hükümet, emperyalizmle, tekellerle birlikte halka karşı konum aldı. Amerikan üsleri bu dönemde yeniden açıldı. NATO'nun ülke ekonomisini daha da yıkan ağır silahlanma harcamaları onaylandı.*”[267]

TKP, ”CHP ağırlıklı hükümetin en küçük olumlu adımlarını destekleme taktiğini uygularken” CHP bunları yapmıştı.

---

[266] R.Yürükoğlu, *İşçinin Sesi*, 115-116, s.10.
[267] *1980 MK Plenumu*, İ.Bilen'in okuduğu rapor.

Peki, şimdi TKP hangi politikayı izleyecekti? İleri Demokratik Devrim'i veya sosyalist devrimi gündeme alacak mıydı? Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı nasıl davranacaktı?

TKP 1980 Plenumu, Üçüncü Program'ın devrim rotasını aynen tekrar etti: Yakın amaç İleri Demokratik Devrim (İDD) idi.

"*Partimizin programı, belgeleri, Türkiye'nin, halkmızın kurtuluşunu, sosyalizme açılan İDD'nin utkusuna bağlı sayıyor. Bu devrim bütünsel devrim sürecinin birinci aşamasıdır.*"[268]

Ne var ki, İleri Demokratik Devrim, Türkiye Komünist Partisi'ne göre bugün gündemde olamazdı. Tüm demokrasi güçlerini birleştirecek bir platform çerçevesinde Ulusal Demokratik Cephe'ye (UDC'ye) giden yolu açmak gerektiriyordu. Daha sonra UDC gerçekleşecek ve İleri Demokratik Devrim'i yapacaktı.

Öyleyse TKP açısından ilk yapılması gereken iş, Cumhuriyet Halk Partisi'ni, demokratik güçlerin eylem birliğine çağırmaktı. CHP, bu demokrasi platformunda yer almalıydı. CHP, ağırlıklı olarak tekelci olmayan büyük ve orta burjuvaziye dayanıyordu; bu burjuva kesimin demokratik platformda yer alması gerkiyordu 1980 MK Plenumu'nda İ.Bilen şöyle konuştu:

"*TKP'ne göre, Demirel hükümetinin halk düşmanı politikasına karşı oluşturmak istediği en geniş demokratik güçlerin eylem birliğinde CHP'de yeralabilir, almalıdır. Çünkü CHP bir burjuva partisidir ama gerici burjuva partilerinden ayrı niteliktedir.*"[269]

Türkiye Komünist Partisi'ne göre CHP içinde bankalarla, tekellere birlikte çalışanlar vardı. Ama aynı zamanda CHP içinde anti-emperyalist, anti-tekel, anti-faşist bir sol kanat da vardı. İşte, bu kesim sosyalizme açılacak İleri Demokratik Devrim'de (Ulusal Demokratik Cephe'de) yer alma potansiyeline sahipti. 1980 MK Plenum Raporu'ndan aktarıyoruz:

"*CHP içinde sol kanat diye adlandırılan anti-emperyalist, anti-tekel, anti-faşist bir kümelenme de vardır. Bunlar CHP dışı sol güçlerle eylem birliğinin zorunluluğunu belirtiyorlar.*
(…)
Bu kanat bugünkü halk düşmanı rejimi yıkmak, ve ***sosyalizme açılan*** *İDD'i gerçekleştirmek amacına yönelen UDC'nin politik güçleri arasına çekilebilir.*"[270]

Demek ki, TKP'nin devrime giden yol politikası ikiliydi. Bir yandan CHP bir bütünsel parti olarak demokratik platformda eylem birliğine katılacaktı. Diğer yandan CHP sol kanadı, İleri Demokratik Devrim'e katılacaktı.

TKP'nin devrim yolu mutlak biçimde CHP endeksliydi. CHP'nin bir parçası olmadan sosyalizme açılan İleri Demokratik Devrim yapılamıyordu.

Bu hayalci, hayatın gerçeklerinden kopuk, öznel niyetleri nesnel gerçeğin yerine koyan "devrim politikası", TKP'nin Üçüncü Programı'na dayanıyordu.

1980 MK Plenumu'nda CHP ağırlıklı hükümetin yaptıklarının belirtildiği bölüm bir kez daha okunursa, TKP'nin kendi kendini kandırdığı, olmayacak işe "amin" dediği daha net görülür.

---

[268] *1980 MK Plenumu*, İ.Bilen'in okuduğu rapor.
[269] *1980 MK Plenumu*, İ.Bilen'in okuduğu rapor.
[270] *1980 MK Plenumu*, İ.Bilen'in okuduğu rapor.

TKP, CHP konusunda deneyden bile öğrenemiyordu. Çünkü gözlerini CHP'yle (Kemalistlerle) körleştirmiş bir Üçüncü Program'a sahipti.

* * *

TKP'nin yayın organı *Atılım*'ın Ocak 1979 tarihli sayısında "CHP, sosyal-demokrat partidir," saptamasını daha önce aktarmıştık. 1980 MK Plenumu bu konuda fikir değiştirdi. CHP'nin sosyal-demokrat bir parti olmadığına karar verdi. 1980 MK Plenumu'nun sözleriyle şöyle:

"*Cumhuriyet Halk Partisi'ni sosyal demokrat bir parti olarak görmek yanlıştır. Marksçı-Leninci görüş, sosyal-demokrasiyi işçi sınıfı içindeki oportünist bir akım olarak tanımlıyor.*"[271]

Konumuzu ilgilendirmiyor ama, sosyal-demokrat partiler II. Enternasyonal'in çöküşünden (1914'te savaşın patlamasından) önce Marksizm tabanlı işçi sınıfı partileriydi. Oportünist ve devrimci kanatları vardı. Emperyalist savaştan sonra (II. Enternasyonali'nin çöküşünden sonra) bu partilerdeki oportünist kanat sosyal şovenizme sıçrayarak burjuva saflara geçti. Daha Lenin zamanında bu sosyal-demokrat partiler burjuva ideolojisini savunur konuma geldi; yani burjuvazinin bir kesiminin partisi haline geldi. Artık bu partileri oportünist işçi sınıfı partileri olarak görmek doğru değildi. Bu açıdan, sosyal-demokrasiyi, "işçi sınıfı içindeki bir oportünist akım olarak" değerlendiren 1980 MK Plenumu'nun görüşü yanlıştır.

12 Eylül 1980 Darbesinden Sonraki Evre

12 Eylül 1980'de kendine "Milli Güvenlik Konseyi" adını veren cunta iktidara el koydu; burjuva parlamenter sistemi dağıttı. Bu darbe karşı-devrimci bir darbeydi: Partileri kapattı, anayasayı kaldırdı, sendikalara, demokratik örgütlere, demokratik basına, Kürt ulusal hareketine, en başta da sol harekete saldırdı.

TKP bu askersel darbeyi "faşist" olarak nitelemedi. Eğer TKP bu darbeye karşı başından sonuna kadar devrim açısından doğru tutum alsaydı, cuntayı "faşist" olarak nitelememesi çok önemli görülmeyebilirdi. Ne var ki, TKP'nin cuntayı faşist olarak tespit etmemesinin başka nedenleri vardı. "Cuntanın faşist bir darbe yapmadığı tahlili" teorik bir yanlış saptamanın ötesinde anlamlar içeriyordu.

12 Eylül 1980 TKP Merkez Komitesi Bildirisi, cuntanın dayandığı gücün emperyalizm ve işbirlikçi tekelci burjuvazi olduğunu belirtti.

"*Cuntanın arkasında Amerikan emperyalizmi, işbirlikçi tekelci burjuvazi var.*"[272]

Gerçi cuntanın düşürdüğü hükümet de aynı sınıfsal güçlere dayanmıyor muydu? Bu sınıfsal analizin yan sonucu şuydu: Cuntaya karşı çıkacak olan güçlerin anti-emperyalist, anti-tekelci olması gerekiyordu. TKP cuntaya karşı çıkması gereken güçleri aynı bildiride ifade etti.

"*TİP'liler, TSİP'liler, CHP'liler, MSP'liler, Kürt demokratları, Amerikancı cuntaya karşı olan herkes, aralarındakı ayrılıkları bir yana bırakıp, bu direnişte omuz omuza vermelidir.*
(…)

[271] *1980 MK Plenumu*, İ.Bilen'in okuduğu rapor.
[272] *Atılım*, Ekim 1980.

Yurtseverler, assubaylar ve subaylar, Amerikancı cuntanın orduyu halkın üstüne sürmesine karşı çıkmalı."[273]

Böylece CHP ve MSP (Milli Selamet Partisi) birden anti-emperyalist, anti-tekel güç haline gelmiş oldular. Hatırlarsak cunta öncesi Demirel hükümetine karşı TKP bir demokratik güçler platformu ve bir de Ulusal Demokratik Cephe önermişti. Devrim yolunu çizen bu ikili görev TKP açısından aynen varlığını koruyordu. Sadece farklılık şuydu: Demokratik güçbirliğine girecek güçler genişlemişti. CHP'nin yanına dinci MSP eklenmişti.

Ulusal Demokratik Cephe (UDC) yine gündemdeydi. Hatta öyle ki; UDC, yalnızca İleri Demokratik Devrim'i gerçekleştirecek aşama için değil, daha sonraki aşamalar için de kalıcı olacaktı. Yani UDC, sosyalizmi kurmada temel bir işlev görecekti. 12 Eylül 1980 TKP MK Bildirisi diyordu ki:

"*Ulusal Demokratik Cephe sorunu, yineledik, yineliyoruz: Gel-geç bir sorun değildir. Çok uzun süreli, ileri demokratik devrim için de, ondan sonraki aşamalar için de kalıcı, temel bir sorundur.*"[274]

İleri demokratik devrimin ittifak güçleriyle, sosyalist devrimin ittifak güçleri aynı olabilir miydi? Aşamalı devrimi savunanlar açısından bile bu mümkün değildi. Ama TKP, UDC'yi, ne olduğu belli olmayan devrim sonrası "aşamaları" için de korumaya çalışıyordu.

TKP MK Genel Sekreteri İ.Bilen 21 Eylül 1980 günü TKP'nin Sesi Radyosu'nun sorularını yanıtladı. Bir soruya verdiği yanıt ilginçtir. İ.Bilen'e göre cunta kendi içinde birlik değildir. Evren başta görünmesine rağmen Amerikancı Haydar Saltık cunta içinde egemendir. Özcesi, cunta içinde faşist olanlarla, olmayanlar arasında bir kapışma vardı. Aktarıyoruz:

"*Cunta, kendi içinde de birlik sağlayamadı.*
(…)
Evren'in başta görünmesine karşın, NATO'nun, Amerika'nın has adamlarından Haydar Saltuk'un gerçek gücü elde tuttuğu biliniyor.
(…)
Sıkıyönetim komutanları arasında emperyalizmin en gerici, saldırgan kesimlerinin çıkarlarını savunan açık faşist generaller vardır.

*Cunta içinde **ayrışma** şimdiden ortaya çıkıyor. Kuracakları hükümet sorununda ayrılıklar baş gösterdi. Faşist ögeler dizginleri ortaksız kendi ellerinde toplamak istiyorlar.*"[275]

TKP hayal gücüyle yaratılmış bu analizden önemli bir politik sonuç çıkaracaktır.

* * *

12 Eylül darbesinden bir ay sonra yayımlanan *Atılım* sayısında yine askersel diktatörlüğün emperyalizme ve işbirlikçi tekelci burjuvaziye dayandığı belirtiliyordu. Yeni olan şey şuydu: Cunta içinde çelişkiler aranıyordu. Cuntayla uzlaşmış faşistler vardı; bir de uzlaşmamış faşistler vardı. Cunta kendisiyle uzlaşmamış faşistleri tutukluyordu. Ayrıca cuntayla uzlaşmış faşistlere

[273] *Atılım*, Ekim 1980.
[274] *Atılım*, Ekim 1980.
[275] TKP MK Genel Sekreteri İ.Bilen'in 21 Eylül 1980'de TKP'nin Sesi Radyosu'nun sorularına verdiği yanıtlar, aktaran H.Erdal, *TKP'mizi Yükseltelim*, İşçinin Sesi Yayınları, s.75,76.

karşı orduda anti-faşist, yurtseverler vardı. Zaten emperyalizm için faşizm Türkiye'ye uygun bir seçenek değildi. Kasım 1980 *Atılım* gazetesinde bu tesbitleri buluyoruz:

"*Bugünkü askersel diktatörlük doğrudan emperyalizme ve işbirlikçi tekelci burjuvaziye dayanıyor.*
(…)
Türkiye'de kalıcı bir diktatörlük ya da faşizm emperyalizm için en yeğlenir seçenek değildir. Cuntanın çelişkili gelişim süreci bu saptamayı doğruluyor: Egemen güçler yıllardır MHP'ni destekleldiler. Ama bugün cunta kimi MHP liderlerini, kimi aktif teröristleri tutuklamak ve yargılamak zorunda kalıyor.
(…)
Cuntayla uzlaşmış olan faşistlere karşılık orduda yurtseverler, demokratlar da var. Cunta süregenleştiği, ordu halka karşı çıkarıldığı ölçüde içindeki çelişkiler de artacaktır."[276]

Bilimsel değeri olmayan bu sınıfsal analizden, sıradan bir parti, cunta ile MHP arasındaki çelişkiden yola çıkarak, cuntaya karşı MHP ile ittifak isteyebilirdi. TKP öyle yapmadı. Sadece cunta içinde çelişkiler olduğu sonucunu çıkarmakla yetindi. Cunta-MHP çelişkisinden, TKP'nin başka bir sonuç çıkaracağını ileride göreceğiz.

Peki, TKP'nin önerdiği demokratik güçbirliğinin hedefi neydi? Cuntayı devirmek ve demokrasiyi getirmek! Hangi demokrasiydi bu? TKP, 12 Eylül öncesine dönen bir demokrasiyi savunmadığını belirtti. 12 Eylülleri kesinlikle önleyecek bir demokrasi istediğini söyledi. Aslında söylemek istediği şey, bir burjuva demokrasisi istediğiydi. Güçbirliği yapmak istediği güçlerden (CHP, MSP, ordudaki yurtseverler, vb.) başka bir demokrasi doğamazdı.

Kısacası TKP, burjuvazinin önemli bir kesimiyle, cuntaya karşı (emperyalizme ve işbirlikçi tekelci burjuvaziye karşı) burjuva demokrasisi için eylem birliği yapmak istiyordu. Kasım 1980 *Atılım*'ında şunları buluyoruz:

"*Cuntanın dayattığı tekellerin gücünü pekiştirme politikası, karşısında nesnel olarak geniş bir sosyal taban yarattı: İşçi sınıfı, köylülük, orta katmanlar,* ***burjuvazinin önemli bir kesimi****.*
(…)
Nesnel olarak cuntanın karşısındaki sınıf ve katmanların, politik güçlerinin, işçi partileri, Kürt ulusal hareketi, CHP, MSP, küçük burjuva radikal çevreleri ve ordudaki yurtseverlerin cuntaya karşı birlikte savaşımı için çalışmaktır."[277]

CHP, MSP, TKP'nin sandığı gibi anti-emperyalist, anti-tekelci birer parti miydi? Yanlış yanlışı doğuruyordu; uydurma politik analizler, hayalci sonuçlar doğuruyordu.

Konumuz açısından önemli olan nokta şurasıdır: TKP, cuntayı bir devrimle (kendi önerdiği İleri Demokratik Devrim'le) düşürmeyi savunmuyordu. Önce CHP, MSP, ordudaki yurtseverlerle vb. güçbirliği yapılacaktı. Cunta düşürülecekti. Sonra UDC kurulacaktı. Sonra UDC, İleri Demokratik Devrim yapacaktı. Sonra sosyalist devrim yapılacaktı.

* * *

12 Eylül darbesinden üç ay sonra yayımlanan *Atılım*'da TKP'nin ordu içinde çelişkiler arama mantığının biraz daha belirginleştiğini görüyoruz. Türkiye Komünist Partisi'ne göre: Cunta

[276] *Atılım*, Kasım 1980.
[277] *Atılım*, Kasım 1980.

kararsızdır, nasıl bir yol izleyeceği belli değildir. Ordu içinde hoşnutsuzluk vardır; ordu bölünebilir, ordu içindeki yurtsever güçler politik bir güç olarak ortaya çıkabilirler. Aralık 1980 *Atılım*'ında bu görüşler sıralanıyor:

"*Cuntanın nasıl bir yön izleyeceği henüz tüm çıplaklığı ile ortaya çıkmış değildir.*
(…)
Ordu 'emir komuta' zincirinin olduğu gibi korunması, cunta erkte ne denli uzun süre kalırsa, o denli olanaksızlaşacaktır. Ordu içinde yurtsever güçlerin bir politik güç konumuna yükselmesi, sınıf savaşının ordu sıralarına yansımasıyla mümkün olacaktır. Orduya hangi eğilimin damgasını vuracağı, bir dizi objektif ve subjektif etkene bağlı olmakta devam ediyor."[278]

Umudunu ordu içindeki çelişkiye bağlamış bir komünist partisinin cuntayı devrimle yıkmayı umut etmediği açıktır. "Burjuvazinin önemli kesimiyle" yapacağı güçbirliğiyle cuntayı düşürecebileceğini düşünen bir komünist partisinin "aşamalı devrimi" bile gündeme almadığı açıktır.

* * *

1981 yılının başlangıcından itibaren TKP'nin, askeri cuntaya karşı esnek-yumuşak bir politika izlediğini görüyoruz.

Generallerin Kemalist söylemini, laiklik savunusunu, anti-Sovyetizm yapmamalarını, bağımsızlıktan söz etmelerini onaylayan bir politika bu!

Atılım'ın 1 Ocak 1981 tarihli sayısında inanılmaz şu cümleleri okuyoruz:

"*Gerçekten de generaller Kemalizmi savunduklarını söylüyorlar. Onlar örneğin laisizm düşmanlarına karşı çıkıyorlar. En azılı anti-komünizm çığırtkanlarından başka bir dil kullanıyor, açık anti-komünizm yapmıyor, anti-Sovyetizm yapmıyor. Yer yer, bağımsızlıktan söz edildiği bile oluyor. Üstelik, cuntayı destekleyen çevreler, ordu tabanındaki Kemalist geleneklerin yaşadığı olgusuna dayanıyorlar. Dahası, ordu üst yönetimleri genellikle resmen de olsa, Atatürkçülüğü savunuyorlar. Kuşkusuz ordunun iç yapısı, gelenekler, ordu yönetiminin böylesi bir konum içinde olmasını zorunlu kılıyor.*"[279]

Yine bu *Atılım* sayısında emperyalist baskıların arttığından bahsedilerek, cuntanın bu baskılara ne kadar direnebileceği sorulmaktadır:

"*Emperyalist baskılar alabildiğine artırıyor. Cuntanın ülkeyi yıkıma sürükleyecek bu baskılara ne kadar karşı koyabileceği kuşkuludur.*"[280]

Hani cunta emperyalizme bağımlı bir cuntaydı? Daha önce aktarmıştık: Kasım *Atılım*'ı, "askersel diktatörlüğün doğrudan emperyalizme bağlı olduğunu" yazmıştı. Emperyalizme bağımlı cuntadan, emperyalizme karşı direnmesi beklenebilir mi?

Mart 1981'de *Atılım*; cuntanın, anti-komünizmi, anti-Sovyetizmi devlet politikası haline getirmediğini, barışçı dış politikayı savunduğunu yazar. Üstelik cuntanın terörizme karşı çıktığını belirterek bir memnuniyet havası estirir.

[278] *Atılım*, Aralık 1980.
[279] *Atılım*, Ocak 1981.
[280] *Atılım*, Ocak 1981.

"*Bir yandan bakarsak, cunta bugüne dek anti-komünizmi, anti-Sovyetizmi resmi devlet politikası yapmadı.* ***Terörizme*** *karşı çıktı.*"

"*Cunta* ***barışçı bir dış politika*** *izleyeceğini söyledi. Gerçekten de SSCB ile komşuluk ilişkileri olumlu şekilde gelişiyor.*"[281]

TKP Merkez Komitesi 12 Mayıs 1981 tarihinde bir bildiri yayımlar. Bu bildiriye göre, cuntanın içinde anti-faşist güçler vardır; cunta içindeki faşist güçler ile anti-faşist güçler çarpışmaktadır. TKP MK bu sonuca nasıl varmıştır? Çünkü cunta faşist MHP'yi yargılamaktadır. O halde cunta içindeki anti-faşist güçler vardır(!)

12 Mayıs 1981 TKP MK Bildirisi şöyle der:

"*Faşist MHP'ye karşı dava en sonunda açıldı. Faşist hareketin askersel diktatörlük eliyle yargılanması en başta şunu gösteriyor: Bu dava, işçi sınıfının, halkımızın, tüm ilerici güçlerin, yurtsever subayların yıllar boyu süren çetin savaşlarının bir kazanımıdır. Bu yargılama aynı zamanda* ***askersel yönetim içinde faşizm yanlısı ve faşizme karşı olanların*** *arasındaki çelişkiyi yansıtıyor.*"[282]

TKP açısından ironik olan yön tam da bu sırada (Mayıs 1981'de) cuntanın, Türkiye'deki TKP örgütlerine karşı geniş bir saldırı başlatmış olmasıdır. Binin üzerinde parti üyesini tutuklamıştır.

* * *

Ağustos 1981'de TKP MK Plenumu yapıldı. 12 Eylül rejimine karşı yürütülen politikayı onayladı. Cuntaya faşist olarak isimlendirmenin yanlış olacağını yeniden karara bağladı. Cuntanın beş üyesi arasında ayrım yapmaya (faşizme eğilimli olanlarla, faşizme karşı olanları ayırmaya) devam edilecekti.

Bu toplantıya katılmış olan TKP MK üyesi Şeref Yıldız yıllar sonra Ağustos 1981 TKP MK toplantısı hakkında şöyle yazacaktı:

"*MK sorunu tartıştı ve 'askeri diktatörlük' nitelemesini benimsedi. Ne var ki, nedeni açık değildi. Cuntanın beş üyesi arasında yapılan ayrım ise durumu tam anlamıyla karıştırdı. Cunta üyeleri arasındaki farklılığın izahı hiç yoktu. Bu konuda yapılan MK açıklamasından sonra, sorulan sorulara yanıt vermekte zorlandığımızı hatırlıyorum.*"[283]

Ayrıca bu toplantıda Nabi Yağcı'nın (Haydar Kutlu'nun) yardımcı Genel Sekreter olmasına karar verildi.

Ocak 1983'te İsmail Bilen parti başkanı olacak, Nabi Yağcı Genel Sekreter olacaktı. Bu karar Nisan 1983 MK Plenumu tarafından onaylanacaktı.

* * *

[281] *Atılım*, Mart 1981.
[282] *TKP MK Bildirisi*, 12 Mayıs 1981.
[283] Şeref Yıldız, *1960'lardan 1990'a Fırtınada Yürüyüş*, TÜSTAV, 2008, s.301-302.

Nisan 1983 MK Plenumu çok önemli bir belgeyi onayladı ve sonra yayımladı. Bu önemli belge, *Barış ve Ulusal Demokrasi İçin Eylem Programı* (BUDEP) idi.

BUDEP ile TKP devrim yolunu üç aşamaya bölmüş oluyordu. Aslında TKP 1973 Programı'nda bunu üstü kapalı biçimde yapmıştı. Şimdi daha net olarak bu üç aşamayı formüle ediyordu.

Konumuzla ilgili olduğu kadarıyla bu programa kısaca bakalım.

TKP BUDEP programı, iki aşamalı devrimi koruyordu. TKP önce İleri Demokratik Devrim'i yapacak, sonra da sosyalist devrimi yapacaktı. Hatırlarsak TKP 1973 Üçüncü Programı, devletin parçalanma işini sosyalist devrime bırakmıştı. BUDEP programı ise devleti parçalama görevini ileri demokratik devrime veriyordu. *Barış ve Ulusal Demokrasi İçin Eylem Programı* (BUDEP) şöyle diyordu:

"*TKP, kapitalizmi devrimci yoldan kaldırmayı, sosyalizme geçmeyi, programının amacı yapmıştır. Bütünsel bir süreç olan bu devrimin ilk aşaması anti-emperyalist, anti-tekelci halk devrimidir. (İleri demokratik devrimdir). Devrimin bu aşamasında burjuva devlet aygıtı parçalanacak halk erki kurulacak.*"[284]

Demek ki, BUDEP', devletin parçalanması konusunda, 1973 Programı'ndan farklı şey söylüyordu. Bunu bir kenara koyalım, konumuz açısından önemli olan, TKP'nin iki aşamalı devrimi hâlâ savunmaya devam ettiğidir.

Peki, bu iki devrimin dışında BUDEP'in hedefi neydi? BUDEP'in aşamalı iki devrimin önüne bir de "Ulusal Demokrasi" denen bir aşamayı koymasıydı. BUDEP gerçekleşince "ulusal demokrasi" kurulmuş olacaktı. Sonra İleri Demokratik Devrim yapılacaktı, sonra sosyalist devrim!

BUDEP "kapitalizm içinde kalan" bir programdı. Bu programın temel anlayışına göre: Devlet 1961 anayasası temelinde yeniden örgütlenecekti, ulus adına cunta yerine bir parlamento kurulacaktı. Ordu ulusal bağımsızlığı koruyan organ haline getirilecekti. Bu aşamada NATO'dan çıkılmayacaktı. Uluslararası yeni bir ekonomik düzen desteklenecekti. Kısacası, cunta yerine bir burjuva demokrasisi kurulacaktı. O halde BUDEP (ya da ulusal demokrasi) İleri Demokratik Devrim'in kuracağı demokrasi değildi. BUDEP programı lafı dolandırmadan açıkça bunu kabul etti:

"*Barış ve Ulusal Demokrasi programının sosyalizme yolu açacak olan devrimin ilk aşamasının programı olmadığı açıktır.*"[285]

O halde karşımıza üç aşama çıkıyor:

1. BUDEP'i uygulayacak Ulusal Demokrasi Aşaması.
2. İleri Demokrasi Aşaması.
3. Sosyalist Aşama.

BUDEP'in gerçekleştireceği demokrasi, kapitalizm içi bir burjuva demokrasiydi. İleri demokrasi, kapitalizmin sınırını aşan bir demokrasiydi. Sosyalist devrim ise sosyalist demokrasiyi kuracaktı.

[284] *BUDEP*, TKP Yayınları, Nisan 1983, s.6.
[285] *BUDEP*, TKP Yayınları, Nisan 1983, s.6.

BUDEP (ya da ulusal demokrasi) bir burjuva demokrasi aşaması olduğuna göre, burjuvazinin daha geniş kesimleriyle ittifak yapılarak kurulacaktı. BUDEP bunu belirtiyordu:

"*TKP hiçbir önkoşul ileriye sürmeden emperyalist saldırgan politikaya ve cuntaya, şu ya da bu ölçüde karşı çıkan **burjuva politik güçler** de içinde tüm demokratik muhalefet güçleriyle işbirliğine hazırdır.*"[286]

Peki, bu geniş burjuva güçler kimdi? Demirel'in Adalet Partisi, CHP, MSP, vb. Nitekim Haziran 1983 *Atılım*'ından bunu çıkarabiliyoruz:

"*Türk şövenizminin bir ölçüde etkisi altında bulunan küçük-burjuva ve burjuva demokratik örgütleriyle barış ve demokrasi için birlikte yürümeyi göze almalıdır.*"

"*AP yöneticileri şimdi CHP ve MSP yöneticileri gibi cuntanın baskısı altındadır.*"[287]

Ulusal demokrasiyi kuracak güçlere baktığımız zaman bu demokrasinin bir devrimle kurulmayacağı açıktır. Hatta TKP ulusal demokrasiyi uygulayacak hükümete kendisinin katılmasının şart olmadığını BUDEP belgesinde açıklar ve şöyle der:

"*Ulusal demokrasi bugünkü rejime son vermekten ve ona son verenlerin hükümetini kurmaktan geçiyor. TKP için böyle bir hükümete katılmak, demokratik işbirliği yapmanın ön koşulu değildir. TKP hükümete ister katılsın ister katılmasın, işbirliği yapan güçlerin ortak amaç ya da programını uyguladığı ölçüde onu destekleyecektir.*"[288]

Demek ki, yine karşımızda üç aşamalı bir devrim yolunu savunan ve ilk aşamada hükümete girmeyi zoruınlu görmeyen bir TKP var.

TKP'de Yön Değişikliği

TKP Merkez Komitesi organı *Yol ve Amaç*'ın birinci sayısı Temmuz 1983'te yayımlandı. TKP'nin rotası birdenbire değişmişti. Daha bir ay önce cuntanın faşist olmadığına dair teori üretilirken, şimdi cuntanın faşist olduğuna karar verilmişti. Şüphesiz ki, cuntanın "faşist" olarak adlandırılması çok önemli bir dönemeçti. Bu yeni saptama partinin politikasına bir biçimde yansıyacaktı. BUDEP ortada duruyordu; ama bu programın soldan yorumlanarak yeni yapılan tespite uydurulması gerekiyordu.

Yol ve Amaç'ın ilk sayısında bu görevi artık TKP MK Genel Sekreteri olmuş Haydar Kutlu yüklendi. Haziran-Temmuz 1983 yılında yapılmış "faşist diktatörlük" saptamasının gerekçelendirilmesi, Haydar Kutlu'nun ağzından inandırıcı olmayan biçimde savunulacaktı. Gerekçeler konumuzu ilgilendirmiyor. Ama yeni yönelişinin ipuçlarını (demokrasi ile devrimin bağlantısı) bizi ilgilendiriyor. Bu yazıda Haydar Kutlu, burjuva demokrasisi için savaştıklarını inkâr etmeden, demokrasi savaşımının devrim savaşına bağlı olduğunu belirtiyordu. Bununla da yetinmeyerek, demokratik dönüşümler için savaşın bir halk ayaklanması perspektifine bağlanmasını istiyordu. Önce *Yol ve Amaç*'ın 1. sayısında yayımlanan Haydar Kutlu'nun şu satırlarını aktaralım:

---

[286] *BUDEP*, TKP Yayınları, Nisan 1983, s.17.
[287] *Atılım*, Haziran 1983.
[288] *BUDEP*, TKP Yayınları, Nisan 1983, s.17.

”*TKP, askersel-faşist diktatörlüğün yerini alacak sıradan bir hükümet değişikliği önermiyor.*
(…)
Demokrasi savaşımının devrim savaşımından koparılmasına da göz yumamayız.
(…)
Demokratik dönüşümler için savaş, bizim koşullarımız için konuşalım, eğer bir ***halk ayaklanması*** *perspektifine bağlanmıyorsa devrimci karakterini yitirir.*”[289]

1983 Nisan Plenumu’nda kabul edilen BUDEP anlayışına ne olmuştu? Orada ulusal demokrasinin devrimsiz kurulacağı söylenmemiş miydi? Demokrasi ve devrim farklı aşamalar olarak ele alınmamış mıydı? Demokrasiyi halk ayaklanmasıyla kurmak, BUDEP belgesine ters değil miydi? Şimdi TKP bu çelişkileri düşünecek durumda değildi. Partiyi BUDEP gibi sağ bir programla yeniden toparlamak, 1981-1982 tutuklamalarının yarattığı moral bozukluklarını gidermek olanaklı değildi. Zaten TKP’nin ”faşist diktatörlük” saptaması bununla bağlantılıydı. TKP 5. Kongresi’ne hazırlanıyordu. Sol bir politika gerekiyordu. TKP’nin 5. Kongresi’ne sol bir politikayla gidilecekti. Doğal olarak bu kongrede kabul edilecek TKP programı da sol öğeler taşıyacaktı.

[289] Haydar Kutlu, TKP MK yayın organı *Yol ve Amaç*, Sayı 1, s.9-10.

TKP'NİN DÖRDÜNCÜ PROGRAMI

TKP'nin Dördüncü Programı'nı onaylayacak olan 5. Kongre, 1983 yılının Eylül-Ekim aylarında Çekoslovakya'da yapıldı. 5. Kongre'nin önemi 4. Kongre'den 51 yıl sonra toplanmış olmasından geliyordu. Bu kongrede TKP Dördüncü Programı'nın yanında *Mustafa Suphi Tezleri* de kabul edildi. Dördüncü Programı incelerken bu tezlerden ve TKP 5. Kongre Belgeleri'nden ayrıca yararlanmak gerekir.

Dördüncü Programın Giriş'i

TKP Dördüncü programı Giriş bölümünde, TKP tarihinden kısa bir özet sunar; partinin yakın ve uzak amacını bildirir. Parti tarihi anlatılırken TKP'nin Birinci Programı'nın yanlış bir değerlendirilmesini buluruz.

Dördüncü Program'a göre, Birinci Programı'nın amacı, ulusal kurtuluş savaşını başarıya ulaştırmak ve demokratik bir cumhuriyeti kurmaktır.

"*TKP'nin Birinci Programı, ulusal kurtuluş savaşını başarıya ulaştırma ve **demokratik bir cumhuriyet** kurma görevlerini içeriyordu.*"[290]

Nasıl bir demokratik cumhuriyet? Sosyalist mi? Burjuva demokratik cumhuriyeti mi? Dördüncü program bu ayrımın üzerini kapatır. Biliyoruz ki, Mustafa Suphi'nin programı (TKP Birinci Programı) burjuva demokratik bir cumhuriyeti hedeflemez. Hedeflenen, Sovyetlere dayalı bir sosyalist cumhuriyettir.

Dördüncü Program, İkinci Programı da doğru değerlendirmez; bu programa "1926 programı" der. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu yıllarda TKP, Kemalizmi destekliyordu. Oysa İkinci Program, anti-Kemalisttir ve Kemalist diktayı yıkmayı hedefler. Bu nedenle "1926-1930 Programı" veya "1930 Programı" demek doğrudur. Bu programının içeriğinden Dördüncü Program bahsetmez; TKP kendi öz tarihini gizlemek ister gibidir. Şu cümleden TKP'nin İkinci Programı'nın içeriğini anlamak mümkün değildir:

"*TKP'nin İkinci Programı ulusal burjuvazinin devlete egemen olduğu yeni koşullara göre hazırlandı.*"[291]

Peki, Dördüncü Program'ın hazırlandığı koşullarda devlete egemen olan bu "ulusal burjuvazi" nereye gitmişti? Göreceğiz.

* * *

Yine Dördüncü Programı'nın Giriş bölümünde TKP'nin yakın ve uzak amacına kısaca değinilir.

TKP'nin yakın amacı, Türkiye'yi emperyalizmden-faşist diktatörlükten kurtarmak ve ulusal demokrasiyi kurmaktır. Anti-emperyalist demokratik halk devrimi bu yoldan başarıya

[290] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.93.
[291] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.93.

ulaşacaktır. Buradaki ifadeden ulusal demokrasinin demokratik halk devriminin bir parçası olduğu kanısına varmak mümkündür. Ama sorun açık formüle edilmemiştir; ulusal demokrasiyi bu devrimin dışında da düşünmek mümkündür. Konuyu açığa kavuşturmak için Programı'nın diğer bölümlerinden yardım almak gerekir.

TKP'nin uzak amacı sosyalizmdir; sosyalist devrimdir. Buraya nasıl ulaşılacaktır? Bunun yanıtını ileride bulacağız. Dördüncü Program, Üçüncü Programı'nın "uzak ve yakın amaç bakımından" doğru olduğunu belirtir.

"*Partinin Üçüncü Programı, Marksizm-Leninizm ışığında çağımızı ve Türkiye'deki sosyal-ekonomik koşulları çözümlemesi ve buradan çıkardığı uzak ve yakın amaçlar bakımından genel olarak değerini koruyor.*"[292]

Demek ki, Dördüncü Program da Üçüncü Program gibi aşamalı devrim anlayışını savunmaktadır. Peki o zaman niçin TKP'nin Dördüncü Programa ihtiyacı var? Bunun nedenini, Türkiye'de faşist diktatörlüğün kurulmuş olmasına bağlar Dördüncü Program. Parti, strateji ve taktiğini yeniden düzenlemek için bu programı yazmıştır.

TKP'nin Yakın Amacı

Dördüncü Programa göre, işbirlikçi tekelci burjuvazi ekonomide denetim gücüne sahiptir. Finans-kapitalinin çekirdeği oluşmuştur. Devlet tekelci kapitalizmine özgü ilişkiler gelişmektedir. En önemlisi, Türkiye emperyalizmin zayıf halkasıdır.

"*Türkiye emperyalizmin zayıf bir halkasıdır.*"[293]

"Zayıf halka" deyimi, emperyalist zincirden diğer ülkelerden önce kopabilecek ülkeleri kategorize etmektedir. Orta derecede gelişmiş kapitalist ülkeler, önde gelen zayıf halkalardır. Türkiye de orta derecede gelişmiş kapitalist bir ülkedir; bu nedenle emperyalizmin zayıf halkasıdır.

"*Türkiye bugün dünya kapitalist sistemi içinde orta derecede gelişmiş kapitalist ülkelerin alt sıralarında yer alan bir tarım-sanayi ülkesidir.*"[294]

Ayrıca TKP Dördüncü Programı "Türkiye ekonomisinin sürekli bir yapısal bunalım içinde olduğunu" belirtir.

* * *

TKP Dördüncü Programı, *Devrimin Başlangıcı ve Tamamlanması* altbaşlığı altında, yakın amacı olan anti-emperyalist demokratik halk devriminin gelişim eğrisini şu sözlerle sunar:

"*Faşizme karşı güçlerin birleşmesi, halk yığınlarının aktif eyleme geçmesi ve faşist diktatörlüğün yıkılması, anti-emperyalist demokratik halk devriminin yolunu açacaktır. Erkin işbirlikçi oligarşiden ulusal demokratik güçlere geçmesi, ulusal demokrasinin kurulması,*

[292] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.95.
[293] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.98.
[294] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.101.

yukarıdaki dönüşümlerin gerçekleşmesi, anti-emperyalist demokratik halk devrimin ilk basamağıdır."[295]

Eğer satırarası okumazsak ve iyi niyetle yukarıdaki paragrafı yorumlarsak:

- Faşizmin yıkılması demokratik halk devrimin başlangıcıdır.
- İktidar, işbirlikçi oligarşiden, ulusal demokratik güçlere geçecektir.
- Ulusal demokratik güçler, ulusal demokrasiyi kuracaktır.
- Ulusal demokrasi, demokratik halk devriminin ilk basamağıdır; yani ulusal demokrasi, devrimin içindedir. Ulusal demokrasi, devrimden sonra kurulan demokrasidir.
- İşçi sınıfı hegemonyasını geliştirdiği ölçüde, demokratik halk devrimi tamamlanacaktır.

Daha önce ele aldığımız Nisan 1983'te kabul edilen TKP Barış ve Ulusal Demokrasi İçin Eylem Programı (BUDEP) ile yukarıdaki anlayışın uyuşmadığı açıktır. Bu programda "ulusal demokrasi" demokratik devrimin dışında, devrimden önce bir aşama olarak gösterilmişti. Şimdi ise devrimin başlangıcı ve onun içinde bir adım olarak sayılmaktadır.

TKP MK Genel Sekreteri Haydar Kutlu'nun 5. Kongre'de okuduğu MK Çalışma Raporu'nda ulusal demokrasiyi devrimin içine alan, devrimin başlangıcı sayan bir görüş vardır.

"*Partinin, işçi sınıfının önünde duran sorun, diktatörlüğü yıkan güçlerin olanaklı olan en geniş kesimleriyle birlikte, anti-emperyalist, demokratik halk devrimini başlatmaktır.*
(…)
Buradan da anlaşılacağı gibi, ulusal demokrasi, anti-emperyalist demokratik halk devriminin ilk, başlangıç basamağı olacak."[296]

Haydar Kutlu özellikle belirtir ki, ulusal demokrasi eylem programı (BUDEP) devrimin ilk adımı olduğu için (devrimden bağımsız ayrı aşama olmadığı için) Dördüncü Programı'nın içine alınmıştır. Haydar Kutlu'ya göre, demokratik devrimin ilk adımı (ulusal demokrasi), demokratik devrimin tamamlanmasından ayrılamaz.

"*MK Plenumu'nda hazırlanan eylem programının, devrimin ilk aşamasına özgü görevlerin çözümünü başlatması söz konusu olduğu içindir ki, MK, bu evreyi parti program taslağına almıştır. Görülebileceği gibi, devrimin bu ilk adımını ya da evresini, onun tamamlanması evresinden ayrı bağımsız bir aşama olarak ele almak olanaklı değildir.*"[297]

Yine 5. Kongre'de kabul edilen *Mustafa Suphi Tezleri*'nde daha net olan şu formülasyonu görüyoruz:

"*Ulusal demokrasi programının yaşama geçmesiyle anti-emperyalist* ***demokratik halk devrimi başlamış****, ilk basamağı aşılmış olacaktır.*"[298]

Demek ki, TKP kendi içinde ideolojik olarak daha ileri bir noktaya gelmiştir. Aşamalı devrimi hâlâ savunduğu için yanlış bir devrim yolundadır; ama daha önce devrim öncesi bir aşama olarak düşünülen ulusal demokrasiyi, devrimin içine alarak sola doğru bir adım atmıştır.

---

[295] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.125.
[296] *Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri*, TKP Yayınları, 1983, s.66.
[297] *Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri*, TKP Yayınları, 1983, s.67.
[298] *Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri*, TKP Yayınları, 1984, s.66.

* * *

Anti-emperyalist demokratik halk devrimi neleri yapacaktır? Dördüncü Program'a göre: NATO'dan çıkılacaktır. Büyük ve tekelci burjuvazinin önemli şirketleri, bankalar, sigortalar, dış ve toptan iç ticaret devletleştirilecektir. Dördüncü Program'dan aktaralım:

"*Anti-emperyalist demokratik halk devriminin tamamlanması döneminde:*

Ulusal bağımsızlık sağlamlaşacak, NATO'yla her türlü bağlar koparılacak, AET ile yapılmış eşitsiz anlaşmalar iptal edilecektir.

Büyük ve tekelci burjuvazinin, yabancı şirketlerin ulusal ekonomi için önem taşıyan şirketleri, bankalar, sigortalar, dış ve toptan iç ticaret devletleştirilecektir."[299]

Kısacası, bu devrim anti-kapitalist önlemler alacaktır. İster istemez tekelci burjuvaziyle karşı karşıya gelinecektir. Emperyalizmle kopuşma sorunu hemen gündeme girecektir. İşçi sınıfının öncülüğünde yapılmış bu devrimin sürekliliğini önlemek sadece iktidardan düşürülmüş burjuvazinin karşı-devrimiyle (iktidarı yeniden ele geçirmesiyle) olanaklıdır. Dördüncü Program, başlamış devrime "demokratik devrim" dese de, hayatın pratiği sosyalist devrimin başladığını söyleyecektir. Dördüncü Program'ın anlamadığı nokta burasıdır.

Faşist Diktatörlük Nasıl Yıkılacak?

Dördüncü Program'a göre: Faşist diktatörlüğü, demokratik halk devrimi yıkacaktır. Peki, devrim barışçıl bir yol mu izleyecektir? Dördüncü Program ikircime düşmeden bu soruyu olumsuz yanıtlar ve devrimin barışçıl olmayan yol izleyeceğini söyler. Türkiye Komünist Partisi'ne halkı bu yol konusunda aydınlatma ve barışçıl olmayan yola hazırlanma görevini yükler. Dördüncü Program'ın devrimin yolu konusunda yaklaşımı şudur:

"*Faşist diktatörlük devrimin barışçıl yoldan utkuya ulaşmasını büsbütün olanaksız kıldı. Parlamento faşist cuntanın bir kılıfıdır. Şimdi, parlamento dışı savaşımın hemen her biçimi, karşısında devletin silahlı güçlerini buluyor.*

TKP, en küçük bir barışçıl olanağı kullanmaktan geri kalmayacak, buna karşılık yığınları, devrimin barışçıl olmayan bir yol izleyeceği konusunda kendi deneyleri temelinde aydınlatacak ve parti her türlü savaşım biçimine hazırlıklı olacaktır."[300]

Aynı tutumu *Mustafa Suphi Tezleri*'nde de buluyoruz.

"*12 Eylül devirmesinden sonra, Türkiye'de devrimin barışçıl yoldan utkuya ulaşması olasılığı büsbütün yokolmuştur.*"[301]

TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu 5. Kongre'de yaptığı konuşmada bunu bir kez daha vurgular.

[299] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.125.
[300] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.113.
[301] *Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri*, TKP Yayınları, 1984, s.70.

”*Faşist diktatörlüğün kurulmasıyla, Türkiye'de anti-emperyalist demokratik halk devriminin barışçıl bir yoldan utkuya ulaşması olasılığı –bu son derece ender olasılık– büsbütün ortadan kalkmıştır.*”[302]

O halde buradan başka bir sonuç daha çıkarılabilir. Ulusal demokrasi programı (BUDEP) devrimden sonra geçerlilik kazanacağına göre (ulusal demokrasi devrimin başlangıç evresi olduğuna göre) bu ulusal demokrasi, barışçıl olmayan devrimle kurulan bir demokrasidir. Şüphesiz ki bu sonuç, 1983 BUDEP'in anlayışına terstir. Ama TKP Dördüncü Programı ”soldan” konuşmaktadır. TKP'nin kendi iç çelişkisidir: TKP ”sola” dümen kırmak için eski sağ görüşlerinin üzerinden sessizce atlamaktadır.

Demokratik Halk Devrimin İttifak Güçleri

Demokratik halk devriminin içinde yer alan ulusal demokrasinin, daha doğrusu bu devrimin demokrasisi olan ulusal demokrasinin hangi güçlerle kurulacağı önemli bir sorudur. Dördüncü Program, tekelcilerle bağı olmayan küçük ve orta işletme sahiplerinin (tekeldışı burjuvazinin) ulusal demokrasiyi desteklemelerinin kendi çıkarlarına olduğunu düşünür ve onları ulusal demokrasiyi desteklemeye davet eder:

”*Emperyalizmle ve tekellerle bağı olmayan, sanayide etkinlik gösterenler başta olmak üzere küçük ve orta işletme sahiplerinin ve köy burjuvazisinin çıkarları işbirlikçi oligarşi ile çatışıyor, bunların ekonomik konumları geriliyor. Burjuvazinin bu kesiminin barış ve ulusal demokrasi savaşımında işçi sınıfıyla işbirliği yapması kendi çıkarınadır.*”[303]

Küçük işletme sahiplerinin bir kısmı küçük burjuvazi sayılabilir. Ne var ki, küçük işletme sahiplerinin büyük çoğunluğu ve orta işletme sahipleri tekeldışı burjuvazidir; ama tekellerle kopmaz bağları vardır. Anti-tekelci burjuvazinin hayali tekelleşmedir; aralarındaki çelişkinin özü budur.

Ulusal demokrasi bir devrim sonucu ortaya çıkacağına göre, hem de barışçıl olmayan bir devrimin yaratımı olduğuna göre, anti-tekel burjuvazi burada yer alabilir mi? Ya da bu devrimde yer almak onların çıkarına mıdır? Burjuvazinin bir kesiminin demokratik halk devriminin yanında yer alacağını düşünmek hayalcilik değil midir? Ulusal demokrasi – demokratik halk devrimi – sosyalist devrim bir bütün ise, burjuvazinin sömürücü olan bu kesimi, sömürüye karşı olan bir dünyanın kurulmasına niçin katkı koysun? Üstelik *Mustafa Suphi Tezleri* tekeldışı burjuvazinin önemli parçasının tekellere bağlı olduğunu belirtir:

”*Tekeller, dolaylı ve dolaysız yollardan tekel-dışı burjuvazinin önemlice bir kesimini de kendilerine bağlamışlardır.*”[304]

Tekellere bağlı olan bu kesim, tekellere karşı olan bir devrimde niçin yer alsın?

Dördüncü Program, tekeldışı burjuvaziyi ulusal demokrasiye davet etmek düzeyinde kalmaz. Sonra onları iktidara (erke) ortak eder. TKP Dördüncü Programı der ki:

”*Ulusal demokrasi, işçi sınıfının, köylülerin, esnaf ve zanaatçıların, yurtsever erlerin, assubay ve subayların, aydınların ve gençliğin,* ***küçük ve orta işletme sahiplerinin****, Kürt halkının,*

[302] Haydar Kutlu, aktarma *Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri*, TKP Yayınları, 1983, s.46.
[303] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.106.
[304] *Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri*, TKP Yayınları, 1984, s.44.

diktatörlüğe karşı çıkan ve ortak bir program çevresinde birleşen tüm güçlerin işbirliği ile, işçi sınıfının öncülüğündeki yığınların bağımsız, aktif savaşımıyla kurulabilir.

Ulusal demokrasi, tüm bu sınıf ve katmanların erkidir."[305]

Demek ki, ulusal demokrasi, işçi sınıfının ve köylülüğün yanında bir de tekeldışı burjuvazinin erkidir. İnanılmaz sonuç budur.

TKP Dördüncü Programı burada da kalmaz. Tekeldışı burjuvazinin, sosyalizme açılacağı söylenen ileri aşamalarında yer alabileceğine yeşil ışık yakar.

"*İşçi sınıfı ulusal demokrasinin kuruluş aşamasında işbirliği yaptığı öteki güçlerle de, onlar, yeni görevlerin çözümüne yaklaştıkları ölçüde işbirliğini sürdürecektir.*"[306]

Mustafa Suphi Tezleri'nde burjuvaziyle işbirliği, reformist burjuvazi (CHP) ile birlik olarak formüle edilmiştir. Mantık aynıdır. Reformist burjuvazi, devrime katılacaktır. Ayrıca işçi sınıfı, sosyalizm öncesinde işbirliği yaptığı güçleri, sosyalizme kazanmaya çalışacaktır. Mustafa Suphi Tezleri'nden aktarıyoruz:

"*Ulusal demokrasinin kurulması, cuntayı destekleyen bir avuç işbirlikçi oligarşinin dışında kalan, işçi sınıfından* ***ulusal-reformist burjuvaziye*** *kadar tüm sınıf ve katmanların gereksinimidir.*"

"*İşçi sınıfı, sosyalizme geçiş öncesinde işbirliği yaptığı güçleri de sosyalizm amacına kazanmak, onlarla işbirliğini sürdürmek için çalışacaktır.*"[307]

Burjuvazinin reformist, tekeldışı kesimiyle sosyalizmi birlikte kurma fikri, Marksizm açısından ilginç bir fikirdir; ama sosyalizmin sömürücülere karşı olan mantığıyla uyuşmaz.

TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu, 5. Kongre'de yaptığı konuşmada ulusal demokrasinin (devrimin başlangıcının) ittifak güçlerini sayarken daha açık konuşur. Devrim hükümetine (ulusal demokratik hükümete) küçük ve orta kapitalist işletme sahiplerini de katar:

"*TKP'nin 1983 yılında yapılan MK Plenumu'nun onayladığı ve şimdi parti programında yer alan ulusal demokrasi, belirtildiği gibi, işçi sınıfının öncülüğünde, köylülüğün, orta katmanların,* ***küçük ve orta kapitalist işletme sahiplerinin*** *bağlaşıklığının erkiyle gerçekleştirilebilir.*"[308]

Dikkat edilirse burada Haydar Kutlu 1983 BUDEP ile TKP Dördüncü Programı'nın savunduğu "ulusal demokrasi anlayışını" eşitlemektedir. Aradaki farkları daha önce belirtmiştik. Şimdi bu yaklaşımla geriye dönmüş olduk.

O halde, Dördüncü Program da, Üçüncü Program gibi üç aşamalıdır. Önce ulusal demokrasi, sonda demokratik devrim, sonra sosyalist devrim! Dördüncü Program birbirini inkâr eden görüşlerle dolu çelişkili bir programdır.

---

[305] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.116.
[306] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.125.
[307] *Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri*, TKP Yayınları, 1984, s.65, 67.
[308] *Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri*, TKP Yayınları, 1983, s.51.

Gösterdik ki, Dördüncü Programı'nın birçok paragrafı bu yaklaşımla çelişir. Fakat ulusal demokrasinin ittifak güçleri açısından bakarsak ortada bir çelişki yoktur. Dördüncü Programı'nın görünüşü devrimcidir; içeriği ise reformist! Dördüncü Program bir yandan ulusal demokrasiyi devrimle kuracağını söyler; diğer yandan devrimin ittifak güçlerine ulusal burjuvaziyi katarak kendi kendini çürütür.

Sonuç

TKP Dördüncü Programı'nın Marksizme en uygun bölümü, "ulusal sorunun çözümü" bölümüdür. Kürt ulusunun ayrılma hakkı açık biçimde formüle edilmiştir. Kürtler bu hakkı ayrılma veya birleşme yönünde kullanabilirler. Birlikte kalmak isterlerse ayrılma hakkı yine anayasada korunacaktır.

"*Halk erki ulusal sorunu çözecektir. Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı, yani ayrılma hakkı gerçekleşecektir.*

Eğer Kürt halkı özgür iradesi ile Türk halkı ile birlikte kalmaya karar verirse, ortak devlet, somut tarihsel koşullara uygun bir biçimde düzenlenecektir. Demokratik devletin anayasasında Kürt halkının ayrılma hakkı güvence altında olacaktır."[309]

Mustafa Suphi Tezleri'nde daha açıklayıcı bir yaklaşım vardır:

"*Türkiye'de yaşayan Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakları, Türkiye'den ayrılarak ayrı bir devlet kurma hakkıdır.*"[310]

* * *

TKP Dördüncü Programı'nın Üçüncü Program'dan daha ileri bölümü, "proletarya diktatörlüğü" bölümüdür.

"*İki aşamalı bütünsel devrimin tüm gelişme süreci boyunca parçalanan ve yokedilen burjuva devlet aygıtının yerini işçi sınıfının güçlü erki, proletarya diktatörlüğü alacaktır.*"[311]

Hatırlarsak Üçüncü Program devletin parçalanma işini "sosyalist devrime" bırakıyordu. Burada hiç olmazsa "iki aşamanın" başlangıcından itibaren devletin parçalanması kabul edilmektedir. Tabii ki, yanlış olan şey, aşamalı devrim fikridir.

* * *

TKP Dördüncü Programı "sol" sözlerle döşenmiş; dışı "sol", içi sağ bir programdır. Aşamalı devrim anlayışı TKP'nin yanlışı olmaya devam eder. Üçüncü Program'daki "ileri demokrasi" burada "ulusal demokrasi" olmuştur. "İleri Demokratik Devrim" isim değiştirmiş, "Demokratik Halk Devrimi" olmuştur. Üçüncü Program gibi Dördüncü Program da dünya devrimi anlayışından yoksundur.

[309] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.126.
[310] *Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri*, TKP Yayınları, 1984, s.102.
[311] Dördüncü Program, aktarma *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, 1997, s.127.

DÖRDÜNCÜ PROGRAM'DAN TBKP PROGRAMI'NA

Dördüncü Program 1983 yılında kabul edilmişti. TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) Programı Mayıs 1988 yılında onaylandı. Bu iki program arasındaki dönemde TKP'nin devrim yoluna kısaca bakalım. Bu gelişimi iki evre olarak inceleyeceğiz.

Dördüncü Program'ın Savunulduğu Dönem

TKP, 1984-1985 döneminde genel olarak Dördüncü Program'ın hattına bağlı kaldı. "Ulusal demokrasi" denen ve demokratik halk devrimiyle kurulacağı söylenen bu demokrasi, ulusal demokratik bir hükümeti işbaşına getirecekti. Ulusal demokratik hükümet bir politik devrimin (demokratik halk devriminin) hükümeti olacaktı.

Faşizmin yıkılması, ulusal demokratik hükümetin kurulması bir politik devrimdi. Bu politik devrim barışçıl olmayan yollarla gerçekleşecekti. TKP MK Organı *Yol ve Amaç* 1984 Nisan sayısında bunları dile getirdi.

"*Faşizmin kökten yıkılmasını demokrasiye gerçek geçişi isteyen her güç, bunun **barışçıl yollardan başarılmasının olanaksız** olduğunu görmeli, yığınları legal-illegal her olanağı kullanarak bu bilinçle eğitmeli, bu ruhla ulusal çapta bir direnişe hazırlamaya çalışmalıdır.*
(…)
*Böylesi dönüşümlere, ancak faşizmin yıkılması ve ulusal demokratik bir hükümetin işbaşına gelmesiyle, yani **politik bir devrimle** yol açılabileceğini savunmaktır.*"[312]

Görüldüğü üzere Dördüncü Program'ın sözde "sol" çizgisi sürdürülüyordu. *Yol ve Amaç*'ın Temmuz 1984 tarihli sayısında; diktatörlüğün, iktidarı, ulusal demokratik güçlere kolaylıkla vermeyeceği saptanıyordu:

"*Biz diktatörlüğün erki ulusal demokrasi güçlerine kolaylıkla teslim etmeyeceği gerçeğini gözden uzak tutmamak gerektiği kanısındayız.*"[313]

Politik bir devrimle, barışçıl olmayan yolla kurulan "ulusal demokrasi" nasıl bir demokrasiydi? Bunun bir proleter demokrasi olmadığı açıktı. O halde bu bir burjuva demokrasisi olmak zorundaydı. TKP'nin garip mantığı buydu. TKP MK Genel Sekreteri Haydar Kutlu TKP'nin 64. Yıl Konuşması'nda bunu belirtti ve bu konuşma *Yol ve Amaç*'ın Ekim 1984 tarihli sayısında yayımlandı. H.Kutlu'ya göre ulusal demokrasi, bir burjuva demokrasi idi; ama burjuva demokrasisini aşma potansiyeli taşıyordu. H.Kutlu'nun kendi sözleriyle şöyle:

"*Özü, karakteri bakımından burjuva demokrasisi olmakla birlikte, onu aşma eğilimi taşıyan iki özelliği vardır. Birincisi, anti-emperyalist nitelikte oluşudur. Bu onun ulusal ve dolayısıyla sosyal niteliğini belirliyor. İkincisi sınıfsal niteliğidir. İşçi sınıfının etkinliğine, ağırlığına, öncülüğüne dayanıyor olmasıdır.*"[314]

---

[312] *Yol ve Amaç, Nisan 1984*, TKP MK Organı, 1984, s.32.
[313] *Yol ve Amaç, Temmuz 1984*, TKP MK Organı, 1984, s.12.
[314] *Yol ve Amaç, Ekim 1984*, TKP MK Organı, 1984, s.11.

Teorik olarak içinden çıkılmaz olan durum ne? Eğer ulusal demokrasi, bir burjuva demokrasisi ise, bu bir burjuva diktatörlüğü anlamına gelir. Burjuva demokrasisi = burjuva diktatörlüğüdür. O halde ulusal demokrasi, burjuvaziyi iktidara getirecektir veya burjuvazinin ekonomik konumunu güçlendirecektir. Ama bu TKP programında tarif edilen demokratik halk devriminin mantığına ters değil mi?

Türkiye Komünist Partisi'ne göre demokratik halk devrimi (bu devrimin ilk adımı olan ulusal demokrasi), faşizmin dayandığı burjuvaziyi iktidardan düşürecekti. Düşürdüğü burjuvazinin yerine, başka bir burjuvaziyi iktidarı mı getirecekti? Üstelik demokratik halk devriminde işçi sınıfının öncülüğü ve ağırlığı (hegemonyası) olacaktı.

TKP şimdilik bu teorik çıkmazı çözemeyecekti.

TKP MK Genel Sekreteri Haydar Kutlu'nun, *Yol ve Amaç*'ın Temmuz 1985 tarihli sayısında yayımlanan "TKP ve Demokrasi Savaşı" isimli yazısı teorik çırpınışın devam ettiğini gösteriyordu.

Bu yazısında Haydar Kutlu, ulusal çapta direnişle faşist diktatörlüğün yıkılacağını söyledikten sonra, ulusal demokrasinin bir burjuva demokrasisi olacağını ispat etmek için Lenin'in *İki Taktik* isimli eserine başvurur. Lenin'in demokratik burjuva devrimi için söylediklerini, Dördüncü Program'ın demokratik halk devrimi savunusuyla çakıştırır. Gerçekten Lenin *İki Taktik*'te Rusya'daki burjuva demokratik devrimin kapitalizmin sınırları içinde bir devrim olduğunu söyler. Lenin'in *Nisan Tezleri*'yle aşamalı devrim anlayışından vazgeçtiğini bilmeyen Haydar Kutlu, *İki Taktik* düzeyinde kalarak savundukları demokratik halk devriminin de kapitalizmin sınırları içinde kalacağını söylemiş olur. Dolayısıyla ulusal demokrasi, bir politik rejim değişikliğidir; toplumsal düzen değişikliği değildir. H.Kutlu der ki:

"*Öte yandan politik rejim değişikliği henüz toplumsal düzen değişikliği değildir.* ***Kapitalist düzen çerçevesinde*** *politik güçler oranında köklü bir değişiklik demektir. Politik güçler oranını ilerici, demokrat güçlerden yana değiştirmek demektir.*"[315]

Oysa Dördüncü Program'ın anti-tekelci istemleri kapitalizmin sınırlarını aşan istemlerdir. Buna dikkat etmez Haydar Kutlu. Aşamalı devrim fikrini *İki Taktik*'e bağlı olarak savunmak, Lenin'in burjuva demokrasisinin önemine vurgu yapan sözlerini aktarmak TKP açısından çelişkiyi çözmez.

Lenin burjuva demokratik devriminde liberal burjuvaziyle birleşmeden, küçük burjuvaziyle birlikte yan yana yürümeyi önerir. Oysa Haydar Kutlu, devrimin ilk adımı dediği ulusal demokraside reformist (liberal) burjuvaziyle birlikte yürümeyi ister. Hatta bu yetmezmiş gibi, aynı yazısında DYP (Doğru Yol Partisi) gibi gerici burjuva partisine ulusal demokrasi için göz kırpar. DYP için şöyle der Haydar Kutlu:

"*DYP ise başka. Biz nesnel ortam nedeniyle onu diktatörlüğe karşı güçler içinde gördük. Mekanik bir yaklaşımla, demokrasi güçleri içinde yer alamaz olarak ilan etmedik. Yerini demokrasi konusundaki tutumu belirleyecekti. Gelişmelerin ışığında bugün bu partinin içinde de demokrasi isteyen önemli çevreler olduğunu söyleyebiliyoruz.*"[316]

[315] *Yol ve Amaç, Temmuz 1985*, TKP MK Organı, 1985, s.29.
[316] *Yol ve Amaç, Temmuz 1985*, TKP MK Organı, 1985, s.14.

Demek ki, politik devrimle yıkılacak faşizmin ve sonra kurulacak ulusal demokrasinin içinde DYP'ye bir yer vardır. Dördüncü Program'ın "sol" görünen çizgisinin altında sağ bir anlayış yattığını yukarıdaki sözler bir kez daha gösterir.

* * *

Mart 1985'te Gorbaçov SBKP Genel Sekreterliği'ne getirilmişti. SBKP hem kendini, hem de diğer komünist partilerini "yeni bir politikaya" hazırlamaya başlıyordu. Yeni politikanın özü, devrim yolu değil, burjuvazi dahil en geniş güçlerle uzlaşma politikası olacaktı. SBKP'den ideolojik besinini alan TKP'nin bu yola girmesi gerekiyordu. "Yeni düşünce tarzı" olarak tanımlanan bu anlayışı komünist partilerinde egemen kılmak zaman işiydi. TKP, Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile bu yeni düşünce tarzı üzerinde anlaşarak Türkiye Birleşik Komünist Partisi'ni (TBKP'yi) oluşturacaktı. Yeni düşünceyi parti üyelerine kabul ettirebilmek için Dördüncü Programı'nın görünüşteki "sol" yanlarını yavaş yavaş törpülemek ve sonuçta bu programı ortadan kaldırmak gerekiyordu. Şubat 1986'da SBKP'nin 27. Kongresi toplanacaktı. Gorbaçov "yeni düşünce tarzını" savunacaktı; soldan konuşarak sağ politikayı adım adım örecekti.

4. TKP MK Plenumu, SBKP 27. Kongresi'nden önce (Aralık 1985'te) toplandı ve "TKP'nin Barış, Ulusal Güvenlik ve Ulusal Egemenlik Alternatifi" isimli belgeyi kabul etti. Bu belge özellikle SBKP'nin dış politikasına TKP olarak destek vermek için hazırlanmıştı. SBKP (Gorbaçov) barış temelinde bütün dünyada uzlaşma öneriyordu; dünyada devrim yerine, reform istiyordu. TKP'den istenen, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile barış içinde yanyana yaşamasını propaganda etmesiydi. Türkiye devletine karşı makul istemler ileri sürerek, radikal istemlerden vazgeçmesiydi. Zaten TKP'nin elinde Nisan 1983'te kabul edilmiş BUDEP vardı. Dördüncü Programı'nın yerine bu programı öne çıkarmak ve yavaş yavaş sağ BUDEP'in daha sağına geçmek gerekiyordu.

Ocak 1986 tarihli *Yol ve Amaç* dergisinin ana konularından biri TKP MK 5. Plenumunda onaylanan *Barış, Ulusal Güvenlik ve Ulusal Egemenlik Alternatifi* belgesini tanıtmaktı. Bu belgenin 7. maddesinde şöyle yazıyordu:

"*Ordu, yurt savunmasıyla görevlendirilmeli, ihtiyaçları ulusal bağımsızlık korunarak sağlanmalıdır.*"[317]

Peki bu istemi kim gerçekleştirecekti? Şüphesiz ki Türkiye devleti!

Alternatif belgenin 8. maddesi de, ordunun faşist amaçlarla değil, ulusal bağımsızlık amacıyla kullanılmasını devletten istiyordu. Yurt savunması için gereken silah ihtiyacının nasıl karşılanabileceği konusunda devlete akıl veriyordu. Okuyoruz:

"*Alternatifimizin 8. maddesi, silahlı kuvvetlerin gerici, faşist, militarist politik amaçlara değil, ulusal bağımsızlık, ulusal egemenliği ve barış içinde yanyana yaşama ilkelerinin savunulmasına hizmet etmesini öngörüyor, bunu sağlamak için ilk elde hangi önlemlerin alınması gerektiğini ortaya koyuyor.* ***Yurt savunması için gerekli silah ihtiyaçlarının*** *nasıl sağlanabileceğinin ilkelerini belirliyor.*"[318]

TKP, NATO'dan çıkılmasından yanaydı. Ama bunu devletten istemek "akılcı" sayılmazdı. Şimdilik Türkiye NATO içinde ulusal çıkarlara uygun bir politika izlemeliydi.

[317] *Yol ve Amaç, Ocak 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.41.
[318] *Yol ve Amaç, Ocak 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.42.

”*Bu nedenle TKP, Türkiye’nin ulusal güvenliğinin NATO’dan çıkmakla sağlanabileceğini vurgulamakla yetinmiyor, bu gerçekleşinceye kadar* ***Türkiye’nin NATO içinde gerçekçi, ulusal çıkarlara uygun bir davranış izlemesinden*** *yana güçlerle bu tehlikeleri önlemek için işbirliği yapmayı da zorunlu bir tutum olarak görüyor.*”[319]

TKP, devrim yolu yerine geçecek reformcu politikayı, 1986’dan itibaren adım adım geliştirecek ve en sonunda Dördüncü Programı rafa koyacaktı. Bunun için 2-3 yıla ihtiyacı vardı. Bu değişim, TKP’nin eski politikaya dönerek, bu politikayı daha çok sağcı düşüncelerle aşılamasıyla gerçekleştirecekti. *Yol ve Amaç*’ın aynı sayısındaki şu sözler bir işaretti:

”*Örneğin Türkiye gibi ülkelerde ulusal burjuvazinin, emperyalizm ile çelişkilerinin son derece derinleştiği, hatta bu nedenle halkın istemlerinin yanında yer aldığı koşullar zaman zaman doğuyor.*”[320]

Demek ki, ulusal burjuvazi unutulmamıştı. Yeni politikada ona yer verilecekti. Aslında ulusal burjuvazi ile ittifak yeterli değildi. Yeni politika egemen burjuvazinin bir kesimiyle de ittifak isteyecekti. Oraya zaman içinde varılacaktı. Tabii ki arada ”sol görüşleri” savunmak gerekecekti. Sol görüntü altında sağ bir politikayı geliştirmek gerekiyordu. TKP MK Genel Sekreteri Haydar Kutlu, *Yol ve Amaç*’ın Nisan 1986 tarihli sayısında soldan konuşmayı ihmal etmedi. Tıpkı Gorbaçov gibi!

Haydar Kutlu’ya göre ”ulusal demokrasi” devrime yaklaşmanın yoluydu; devrimin politik ordusu bu yolla hazırlanacaktı. Daha önce aktarmıştık. Haydar Kutlu demokratik halk devrimini Dördüncü Program’a bağlı olarak savunuyordu. Üstelik bu devrimi, Lenin’in *İki Taktik* eserinde söylediği burjuva demokratik devrimiyle aynılaştırarak savunuyordu. Şimdi Nisan 1986’da bu görüşünü değiştirecekti.

”*Biz devrim dediğimiz zaman* ***tek bir devrimden*** *sözetmiş oluyoruz.* ***Sosyalist devrim.*** *Demokratik devrim ve sosyalist devrim diye kavram olarak iki devrimden sözedilmesi, Türkiye’de iki ayrı devrim olacak demek değildir. Bu ayırımı koyanlar gerçekte Maocular ve Troçkistlerdir.*”[321]

TKP, Birinci Programı hariç bütün programlarında ”iki devrimi” savunmamış mıydı? Aşamalı devrim, İkinci, Üçüncü, Dördüncü Program’ların temel anlayışı değil miydi?

Peki, şimdi ulusal demokrasi ne olacaktı? Dördüncü Program’a göre ulusal demokrasi, demokratik halk devriminin ilk adımıydı. Ulusal demokrasi bir burjuva demokrasisiydi.

Nisan 1986’da Haydar Kutlu bunları unutacak, ulusal demokrasinin sosyalizme açılan bir geçiş yolu olacağını söyleyecekti. Aktarıyoruz:

”*Görülebilir ki, ulusal demokrasi ileriye bakıyor. Ne devlet kapitalizmini geliştirmek ne de karma ekonomi anlamına gelmiyor. Ulusal demokrasi bizi sosyalizme çok yakınlaştıran bir geçiş tipine hazırlıyor. Bu, üretici güçlerin gelişimini daha henüz sosyalizmi kurmaya geçmeden önce hızlandırmak demek oluyor.*”[322]

---

[319] *Yol ve Amaç, Ocak 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.41.
[320] *Yol ve Amaç, Ocak 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.101.
[321] *Yol ve Amaç, Nisan 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.15.
[322] *Yol ve Amaç, Nisan 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.29.

Bu yaklaşım bozulmuş biçimiyle TBKP programına yansıyacaktır. Aşamalı devrim anlayışı ortadan kaldırılacak, ama daha geri bir anlayış TBKP Programı'na egemen olacaktır. Bunu TBKP Programı'nı incelerken göreceğiz. TKP şimdilik bir sola bir sağa giderek dans etmektedir; ayakları daha çok da sağa kaymaktadır.

Dördüncü Program'ın Unutulduğu Evre

TKP MK 6. Plenumu Mayıs 1986'da toplandı. *TKP 1986 Ulusal Konferans Tezleri* isimli belgeyi tartışmaya açtı. Bu tezler, Gorbaçovcu "yeni düşünce tarzının" mantığı çerçevesinde hazırlanmıştı. TKP Dördüncü Programı'nda sözde savunulan devrim yolunu ortadan kaldırıyor, reform yolunu temel amaç haline getiriyordu. Ulusal Konferans Tezleri'nin içeriğini *Yol ve Amaç*'ın Temmuz 1986 tarihli sayısında buluyoruz.

Dördüncü Program'a göre, ulusal demokrasi demokratik halk devrimin başlangıcı olacaktı. Tezler bunu değiştirdi; ulusal demokrasiyi devrimin dışına aldı; burjuva muhalefetin katılabileceği basit reformlar programı haline getirdi ve devrimle bağlantısını kopardı. Devrim istemek hayacilikti:

"*Şöyle düşünüyoruz: Kadın ve gençlik hareketlerinin, aydın girişimlerinin, Kürt ulusal hareketinin, köylülüğün mücadelesinin, memurların girişimlerinin, geniş orta katmanların hareketlerinin bugün* ***devrim istemiyle*** *ortaya çıkmasını beklemek, hayalcilik olur.*"

"*Bilindiği gibi, Barış ve Ulusal Demokrasi Programı, bir dizi* ***reform*** *programından oluşuyor.*"[323]

Türkiye'de gerçekleşecek ulusal demokrasi, tekeldışı küçük ve orta işletme sahiplerinin, ulusal sanayicilerin, tekeldışı kapitalistlerin demokrasisi olacaktı.

"*Bugünkü aşamada demokratikleşme, her alanda emperyalizmin ve işbirlikçi oligarşinin konumlarının geriletilmesi, buna karşılık işçi sınıfından ulusal,* ***tekel-dışı burjuvaziye*** *kadar bütün ulusal güçlerin konumlarının güçlendirilmesi, bütün alanların bunların ortak çıkarlarına göre düzenlenmesi demektir.*
(…)
Küçük ve orta işletme sahiplerinin, ***ulusal sanayicilerin****, işbirlikçi olmayan,* ***tekel-dışı kapitalistlerin****, emperyalizme ve işbirlikçi oligarşiye karşı ortak çıkarları temel alındığında, demokratik bir rejimi gerçekleştirecek güçler de belirginleşebilir.*"[324]

Aslında bunlar TKP için yeni fikirler değildi. Nisan 1983 Plenumu'nda kabul edilmiş olan Barış ve Ulusal Demokrasi Eylem Programı'na (BUDEP'e) geri dönüştü. Bir farklılık şuydu: TKP tek başına iktidara gelse bile yine bu reform programını uygulayacaktı:

"*Eğer TKP bugünkü koşullarda tek başına iktidara gelseydi ekonomik ve sosyal alanda yine yaklaşık böyle bir programı uygulardı.*"[325]

TKP uzak amaç olarak sosyalizmi hedef gösteriyordu; ama tek başına iktidara gelse bile önce bu programı gerçekleştirecek, sosyalizme yavaş yavaş ilerleyecekti. "Sosyalist devrim" isim

[323] *Yol ve Amaç, Temmuz 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.15, 11-12.
[324] *Yol ve Amaç, Temmuz 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.28-29.
[325] *Yol ve Amaç, Temmuz 1986*, TKP MK Organı, 1986, s.35.

olarak kalıyordu. Burjuva demokrasisi olan ”ulusal demokrasi” nicelik olarak genişletilerek (niteliksel bir sıçramayla devrim yaparak değil) sosyalizme varılacaktı.

Şubat 1987’de TKP 7. Plenumu yapıldı. Ulusal Konferans Tezleri tartışması sonlandırıldı ve ”Barış ve Ulusal Demokrasi Alternatif Programı” son biçimiyle onaylandı.

Yol ve Amaç’ın Ocak-Nisan sayısı bu konuya ayrıldı. Bu program kapitalizmin sınırlarını aşmayan bir burjuva demokrasisi programıydı. Burjuva demokrasisi isteyen en geniş burjuva muhalefeti aynı çatı altında birleştirecekti. Burjuvazinin kimi kesimlerinin ”demokrasi potansiyellerinden” yararlanacaktı. Ulusal demokrasi aşamasının devrimin dışında bir aşama olarak formüle edilmesini şu satırlarda görüyoruz:

”*Bugünkü güçler oranından kısa bir sürede ve tek bir atılımla devrimi gerçekleştirebilecek bir güçler oranına geçilemez. Bu, sınıf mücadelesinde, önce içinde işçi sınıfının rolünü giderek artıracağı ve kendisini ve çoğunluğu* ***devrime hazırlayacağı****, kendi içinde bir dizi evreden geçecek özel bir aşamayı, ulusal demokrasi aşamasını zorunlu kılıyor.*”[326]

Dikkat edilirse, Dördüncü Program’daki ”ulusal demokrasinin devrimin ilk adımı olduğu” fikri böylece değiştirilmiş oluyordu. Dördüncü Program tekeldışı burjuvaziyle ittifakı düşünüyordu. Ama şimdi başsınıf karşıtı olan egemen burjuvazinin kimi kesimleriyle de barış ve demokrasi için birlik düşünülüyordu. Ulusal demokrasi devrimden koparıldığı gibi, ittifak politikası da egemen burjuvazinin kimi kesimlerine uzatılıyordu. Aşağıdaki satırlarda bunu görebiliyoruz:

”*Dün hedef, başdüşman olmayan karşıtımızı başdüşmandan yalıtlayıp bağlaşıklığa kazanabilmek idiyse, bugün amaç, hatta* ***başsınıf karşıtımızın kimi kesimleriyle****, tek tek bölükleriyle, örneğin barış, demokrasi gibi konularda yapıcı bir ilişki ve işbirliğine gitme yol ve biçimlerini arayıp bulmaktır. Başka bir deyişle bugün vurgu, çatışma ve kavgaya değil, yapıcı işbirliğine yapılmalıdır.*”[327]

Demek ki, Gorbaçov’un ”yeni düşünce tarzının” Türkiye’ye uygulanışı, başsınıf karşıtının bir kesimiyle barış ve demokrasi için birlik yapmaktı. 1983 ulusal demokrasi programı (BUDEP) sağ bir programdı. Şimdiki ise iki kere fazla sağ bir çizgiydi.

İşte TKP-TİP birliği bu sağ çizgi üzerinde anlaşarak Ekim 1987’de TBKP’yi kurduğunu duyurdu. Kasım 1987’de Haydar Kutlu ve Nihat Sargın Türkiye’ye döndü. Mayıs 1988’de TBKP’nin Birinci Birlik Kongresi Moskova’da toplandı ve TBKP Programı’nı onayladı.

[326] *Yol ve Amaç, Ocak/Nisan 1987*, TKP MK Organı, 1987, s.14.
[327] *Yol ve Amaç, Ocak/Nisan 1987*, TKP MK Organı, 1987, s.129.

TÜRKİYE BİRLEŞİK KOMÜNİST PARTİSİ (TBKP) PROGRAMI

TBKP Programı, TKP'nin TİP ile birlikte son programıdır. TKP'nin ideolojik olarak 1988'de geldiği yeri gösterir. TBKP Programı, Barış ve Demokratik Yenlienme Programı (Alternatif Program) ile birlikte yayımlanmıştır. Zaten TBKP Programı'nın büyük kısmı Alternatif Program'a ayrılmıştır. Bu iki belge birlikte incelenmelidir. Ayrıca bu iki programın onaylandığı TBKP 1. Kongresi'nin belgeleri de incelemenin içine katılması gerekir. Bütün bu belgeler SBKP'nin "yenilenme", "yeni düşünce tarzı" denilen uzlaşmacı siyasetinin damgasını taşır. TBKP Programı, Dördüncü Program'dan farklı olarak "Demokratik Halk Devrimi" aşamasını ortadan kaldırmıştır. Onun yerine devrimsiz kurulacak "Barış ve Demokratik Yenilenme" aşamasını geçirmiştir. Bu aşamadan sonra "sosyalist devrim aşaması" yaşanacaktır; daha doğrusu yavaş yavaş demokrasi yoluyla sosyalizme geçilecektir.

Barış ve Demokratik Yenilenme Aşaması

"Barış ve Demokratik Yenilenme Aşaması" TBKP'nin yakın amacıdır. Bugünkü rejimin yerini alacak demokratik bir alternatif programdır. Yeni bir ekonomi politikayla, burjuva demokrasisi birleştirilecektir. Türkiye ekonomisinin ulusal temellerini güçlendirmeyi, sanayileşmeyi, modernleşmeyi, üretimi artırmayı, emekçilere ulusal gelirden daha fazla pay vermeyi hedefleyecektir. Parlamentoyu politik sistemde en üst organ yapmak istemektedir. Ulusal kültür, yurtseverlik bu program sayesinde geliştirilecektir. Ordunun politik sistem üzerindeki vesayetine son verilecektir. "Milli Güvenlik Kurulu" kaldırılacaktır. Ordu'da reform yapılacaktır. 1982 Anayasası'nın yerine demokratik bir anayasa konulacaktır. Dış ekonomik ilişkiler (İMF, Dünya Bankası vb.) ulusal çıkar temelinde düzenlenecektir. Dış ticaret ve bankacılıkta kamunun rolü artırılacaktır. İşçinin yaşam koşulları iyileştirilecektir. Topraksız ve az topraklı köylüye toprak verilecektir. Kürt sorunu barışçıl temelde çözülecektir. Türkiye NATO üyesi olarak kaldığı sürece, NATO'da ulusal çıkara bağlı ve dünya barışına yönelik bir politika izleyecektir.

Barış ve Demokratik Yenilenme Aşaması'nda Avrupa Birliği'ne üye olunacaktır. Yeni TBKP yakın amacı içerisinde Avrupa Birliği'ni emperyalist bir kuruluş olarak görmemektedir. Bunu TBKP Programı'ndaki şu satırlardan çıkarabiliyoruz:

"*Türkiye bütünsel bir Avrupa politikası ve bütün dünyaya açık çok yönlü uluslararası ilişkiler politikası izlemelidir. Avrupa Topluluğu ve Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi ile ve bunlara üye ülkelerle ilişkilerini özellikle geliştirmelidir.*

AET'ye tam üyelik *bu çerçevede ele alınmalı, kalkınma yolunda atılan adımlara bağlı olarak, bilimsel-teknik devrimin sonuçlarından barışçı amaçlarla azami ölçüde yararlanmak ve olumsuzlukların asgariye indirilmesi hedeflenerek değerlendirilmelidir.*"[328]

* * *

Barış ve Demokratik Yenilenme aşaması TBKP'nin stratejik hedefidir. Başka bir deyişle sosyalizm gibi stratejik bir hedeftir.

[328] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.39.

TBKP programına göre iktidar büyük tekelci burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin elindedir. Egemen burjuvazinin içinden bir oligarşi ortaya çıkmıştır ve yönetimi devralmıştır. Bu oligarşi, egemen burjuvazinin en üst kesimlerinden oluşmaktadır ve militarist karakterdedir.

Peki, Barış ve Demokratik Yenilenme aşamasını hayata geçirecek hükümet, egemen burjuvazinin oligarşisini devirecek midir? Hayır, oligarşinin iktidardaki konumlarını sadece geriletecektir. TBKP Programı'ndan aktarıyoruz.

"*Barış ve Demokratik Yenilenme Programı'nın temel noktalarıyla yaşama geçmesi için, oligarşinin iktidardaki konumlarının* ***geriletilmesi*** *ve böylesi bir programı temel alacak barış ve demokrasi güçleri hükümetinin işbaşına getirilmesi, bu güçlerin politik sistemdeki konumlarının pekiştirilmesi zorunludur.*"[329]

Demek ki, TBKP'nin yakın amacı olan demokratik alternatif aşamasında ne tekelci burjuvazi, ne de egemen burjuva oligarşisi yok edilecektir. Amaç onların konumlarını geriletmektir.

Peki, TBKP'nin barış ve demokrasi güçlerinin ortak hükümetine katılması zorunlu mudur? Hayır, TBKP bu hükümete alınmasa bile yine destekleyecektir. TBKP Programı der ki:

"*Mücadelenin yükselmesi ve alternatif bir demokratik politikanın etkisini göstermeye başlaması, barış ve demokrasi güçlerinin ortak hükümetinin oluşmasını hazırlayacaktır. TBKP, kendisi katılmasa da, barış ve demokrasi güçlerinin ortak hükümetini destekleyecektir.*"[330]

TBKP'nin yakın hedefi, barış ve demokrasi taleplerini egemen burjuvaziyi iktidardan düşürmeden, egemen burjuvaziye kabul ettirmeye yöneliktir. Bu nedenle "Barış ve Demokratik Yenilenme Programı" (Alternatif Program) kapitalizmin sınırları içinde kalacağına söz verir.

"*Barış ve Demokratik Yenilenme Programı, emekçilerin derin sosyal sorunlarına, hemen bugünden, henüz* ***kapitalizm çerçevesinde*** *olanaklı ilk ekonomik, iç ve dış politik çözümleri getirme programıdır.*"[331]

O halde, "Barış ve Demokratik Yenilenme Programı" bir devrim programı değildir; devrimle hayata geçmeyecektir. TBKP Birinci Kongre Belgeleri'nde bu görüşü açık biçimde buluruz:

"*Bu aşamaya son verecek mücadelenin yöneleceği ekonomik ve sosyal hedefler kapitalizmin sınırlarını aşamaktadır. Aşmamaktadır, çünkü kapitalizmin sınırlarını aşma işi, sosyal devrimin işidir.*
(…)
Kapitalizm çerçevesini aşmayan *hedeflerin, ya da reformların yerine getirilmesi için, öne konan politik amaç, egemen burjuvazinin (büyük ve tekelci burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin)* ***siyasal iktidarına son vermek*** *değildir.*"[332]

Demek ki, TBKP'nin istediği demokrasi, gelişkin bir burjuva demokrasisidir. Burjuvazi yine iktidarda kalacaktır. Sadece ekonomik, sosyal, kültürel haklar için mücadele edilecektir.

---

[329] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.41.
[330] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.42.
[331] Alternatif Program, aktarma *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.67.
[332] *Türkiye Birleşik Komünist Partisi 1. Kongre Belgeleri*, İnfomedia, 1988, s.71.

Egemen burjuvazi, barışçıl ekonomik kalkınmaya, emeğin korunmasına zorlanacaktır. TBKP Birinci Kongre Belgeleri, Barış ve Demokratik Yenilenme'nin hedeflerini kısaca şöyle özetler.

"*Bu hedefler, **egemen burjuvaziyi**, anti-sosyal modernizasyon ve uluslarötesi mali sermayenin ülkemizi sömürme mekanizmalarına ayak uydurma ekonomik politikasından, barışçıl ekonomik kalkınma, uluslararası yeni ekonomik düzen, **emeğin korunması politikasına** geçişe zorlamak.*"[333]

TBKP bu alternatif programı niçin hazırlamıştır? Türkiye'de hemen yakın bir gelecekte devrimci bir yükselişinin ortaya çıkmayacağından emin olduğu için! Peki, ya devrimci bir durum ortaya çıkarsa ne olacaktır? TBKP bu olasılığı tamamen silmiştir. Böyle bir soruya yanıtı yoktur.

Görüldüğü üzere alternatif program, daha önce Dördüncü Program'da savunulan "ulusal demokrasinin" sağcılaştırılmış biçimidir. Dördüncü Program hiç olmazsa ulusal demokrasiyi, devrimden sonra bir aşama saymıştı. Şimdi bu program, devrimle bağlantısı koparılmış, bir burjuva demokrasisi programıdır. Eski BUDEP çizgisi, demokratik devrimin yerine konmuştur; daha doğrusu demokratik halk devrimi tamamen kaldırılmış, yerine burjuva demokrasisini genişleterek sosyalizme geçiş konmuştur.

Barış ve Demokratik Yenilenmenin Güçleri

Alternatif Program'ın öngördüğü hükümete destek verecek güçler kimler olacak?

- Komünist ve diğer sol akımlar.
- Sosyal demokrat akım.
- Anti-emperyalist çıkışlar yapan dinsel akım.
- Burjuva demokrat akım.
- Kürt ulusal demokrat akım.

"*Ülkemizde tarihsel kökleri olan politik akımlar, komünist ve diğer devrimci sol akımlar, sosyal demokrat akım, Kemalist akım, anti-emperyalist çıkışlar yapan dinsel akım, burjuva demokrat akım ve Kürt ulusal demokrat akımı rejime ve bugünkü egemen politikaya karşı muhalefet etmektedir.*"[334]

TBKP'ye göre, 60'lı yıllardan sonra Kemalizme devrimci demokrat temelde sahip çıkan bir akım oluşmuştur. Aydın çevreler, öğretmenler, subaylar arasında bu akım yaygındır. Bunlar Barış ve Demokratik Yenilenme'nin güçlerinden biridir.

Sosyal-demokrat akım CHP'de somutlanmaktadır. CHP, Alternatif Program'ı destekleyecek güçler arasındadır.

Dinciler arasında anti-emperyalist eğilimler vardır. Bunlar TBKP'ye göre sol ile diyaloğa açıktır.

"Burjuva demokrat akım" ile kastedilen DP-AP devamı olan çizgidir. Bu akım ordunun darbelerine karşı çıkmaktadır. Burjuva demokratik fikirlere eskisine göre daha açıktır.

---

[333] *Türkiye Birleşik Komünist Partisi 1. Kongre Belgeleri*, İnfomedia, 1988, s.72.
[334] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.43.

İşte, TBKP hem bu çevrelerle, hem de anti-emperyalist islami çevrelerde barış ve demokrasi temelinde diyalog geliştirecektir. Ulusal bir mutabakat bu güçlerle sağlanabilir. Bu anlaşmaya, demokrasiden yana ordu mensupları da katılacaktır. TBKP Programı şöyle yazar:

"*Komünistler ve öteki geniş sol güçlerle, anti-emperyalist yönelimli İslami çevreler ve burjuva parlamentarizmini savunan güçler arasında karşılıklı değerlere ve faziletlere saygı temelinde bir diyalog oluşabilir, barış ve demokrasi amaçlarında bir yakınlaşma sağlanabilir.*"[335]

TBKP, Barış ve Demokratik Yenilenme'de o kadar geniş gönüllüdür (sınıf perspektifinden uzaktır) ki, iktidardaki ANAP'la bile diyalog geliştirebileceğini düşünür:

"*Partimiz, **ANAP yetkilileriyle** de diyalog içine girmenin yollarını aramalıdır.*"[336]

Demek ki, Dördüncü Program'ın "ulusal demokrasi" anlayışının ittifak güçleri, Barış ve Demokratik Yenilenme Programı'nın ittifak güçlerine göre daha dar kalmaktadır. Alternatif Program, burjuvaziyle işbirliğine dayanan bir programdır. Dolayısıyla Dördüncü Program'daki "ulusal demokrasi" anlayışından daha geridir.

Sosyalist Aşama

TKP uzak amaç olarak sosyalizmi hedefler. Sosyalizm işçi sınıfının öncülüğünde kurulacaktır; emekçilerin iktidarına dayanacaktır.

TKP Dördüncü Programı, sosyalizmin kurulabilmesi için proletarya diktatörlüğünün gerekli olduğunu söylüyordu. TBKP Programı, "proletarya diktası" fikrini ortadan kaldırır; onun yerine, ne olduğu belli olmayan "emekçilerin iktidarını" koyar.

Her proleter bir emekçidir; ama her emekçi proleter değildir. Proletarya diktasının, emekçilerin iktidarıyla değiştirilmesi bilinçli bir tercihtir. Barış ve Demokratik Yenilenme Programı'nın ittifak güçleri ürkütülmek istenmemekte ve bu ittifak güçlerinin de yer alacağı bir sosyalizm düşlenmektedir. Tekelci, büyük kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin karşısına çıkarılan Demokrasi ve Yenilenme Programı'na katılan güçler (tekeldışı burjuvazi, küçük ve orta kapitalistler, burjuva demokratik akım vb.) sosyalizm döneminde de varlıklarını sürdüreceklerdir. Bunu TBKP Programı'nın şu satırlarından çıkarabiliyoruz:

"*Böylece, tekelci, büyük kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin dışındaki sosyal katmanların da **sosyalizmin kuruluşu döneminde** varlıklarını sürdürme perspektifi olacaktır.*"

"*TBKP, Türkiye'de tarihsel kökleri olan tüm politik akımların hümanizm, akılcılık, demokratizm ve yurtseverlik temellerinde çağdaş yeni bir niteliğe kavuşarak, sosyalizm politik sisteminde yer alabilmesi için çalışacaktır.*"[337]

* * *

Peki, sosyalizme nasıl geçilecek? TBKP bu soruya "sosyalist devrim" yanıtını verir. Ne var ki, bu "devrimin" içeriğine bakarsak, hiç de bir devrim olmadığını anlarız.

---

[335] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.50.
[336] *Türkiye Birleşik Komünist Partisi 1. Kongre Belgeleri*, İnfomedia, 1988, s.32.
[337] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.53, 54.

”Barış ve Demokratik Yenilenme Programı” bir reform programıydı ve gelişkin bir burjuva demokrasisi kurmayı hedeflemekteydi.

Sosyalist devrim her zaman burjuva demokrasisinin niteliksel sıçramayla aşılmasıdır; burjuva demokrasisinin reddidir. Ama TBKP Programı bu Marksist ilkeyi kabul etmez; bu ilkeyi revize eder.

TBKP Programı burjuva demokrasinin adım adım ilerletilmesi ve genişletilmesiyle sosyalizme geçileceğini savunur. Lafta savunulan bir ”sosyalist devrim” vardır; ancak bunun anlamı reformların üst üste eklenmesiyle sosyalizme geçileceğidir, ”sosyalist devrim” yapılacağıdır. TBKP Programı, ”kapitalizmden sosyalizme geçiş yolunu” şöyle açıklar:

”*Kapitalizmden sosyalizme geçiş için sosyalist devrimin başarılması zorunludur.*
(…)
Devrime demokratik yolla, yani geniş demokratik bağlaşıklık ilişkileriyle, çoğunluğun kazanılmasıyla, politik demokrasi zemininde köklü dönüşümler için mücadele yoluyla yaklaşılacaktır.

Bu süreçte emperyalizmin ve tekellerin gücü sınırlandığı, işçi sınıfı ve emekçilerin konumları güçlendiği, ***demokrasinin sınırları genişlediği ölçüde*** *sosyalizme giden yol açılmış olacaktır.*”[338]

Demek ki, TBKP’ye göre burjuva demokrasisinde bir kırılma yaşanmadan ”sosyalist devrim” yapılmış olacaktır. Bu anlayış Barış ve Demokratik Yenilenme Aşaması’nın ittifak güçlerine sosyalizmde yer açma anlayışla uyumludur; fakat yanlıştır. Sosyalist devrim, kapitalist iktidardan radikal kopuşu gerekli kılar. Dolayısıyla kapitalizmin demokrasisinden de! TBKP bu kopuşu yaşamak istemez; evrimci yoldan (burjuva demokrasisi yolundan) sosyalizme varmak ister.

* * *

Burjuva demokrasisinin yavaş yavaş genişletilmesiyle başarılacak ”sosyalist devrim” kendi iç mantığı gereği ”şiddete”, ”içsavaşa” gereksinim duymaz. Bu sözde ”sosyalist devrim” barışçıl biçimde gerçekleşecektir. Eğer burjuva demokrasisi bir kırılma yaşamadan sosyalist demokrasiye dönüşebiliyorsa, TBKP Programı doğru yol üzerindedir. Ne var ki, niteliksel sıçrama yapmadan yeni bir nitelik ortaya çıkmaz. Aşağıdaki satırlar TBKP Programı’nın diyalektiği anlamadığını gösterir:

”*Türkiye Birleşik Komünist Partisi, devrimin bir iç savaşa dönüşmeksizin gerçekleşmesini amaçlıyor.*”

”*Emekçi halkın iktidarı, barışı ve* ***demokrasiyi sürekli güçlendirme yoluyla****, çoğunluğa dayanarak kurulacak, devrimci bir süreçle sosyalizme geçilecektir. TBKP barışçıl olarak sosyalizme geçilmesi için tüm gücüyle çalışacaktır. Sosyalizm, barışı ve demokrasiyi güçlendirerek gelişecektir.*”[339]

O halde TBKP Programı ”sosyalist devrimi” bile savunmamaktadır. Onun ”sosyalist devrim” dediği reformcu bir iktidar değişikliğidir.

---

[338] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.52.
[339] *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989, s.52, 10.

Bilindiği üzere TKP Dördüncü Programı ”barışçıl olmayan yoldan devrimi” teorik olarak formüle etmişti. TBKP Programı hem buna karşıdır; hem de burjuva demokrasisi yolundan sosyalizme gitmeyi amaçlamaktadır.

Sonuç

TBKP Programı, Dördüncü Program'ın ”iki aşamalı” devrim anlayışını ortadan kaldırmıştır. Bunun yerine ”sosyalist devrimi” koymuştur. ”Demokratik devrim” anlayışının olmayışı TBKP Programı'nın bir üstünlüğü olarak görünür. Ne var ki, teorik görünüş böyledir. Yukarıda gösterdik ki, TBKP Programı aslında sosyalizme gidişte birçok aşamalı bir reform programıdır. Devrimin yolu, reformların toplamına eşittir. Şüphesiz ki böyle bir programın ”dünya devrimi anlayışını” tümden reddettiğini söylemek gerekir; çünkü bir ülkedeki devrimi bile reddetmektedir.

* * *

Devrim yerine reformu koyan TBKP Programı sözde Marksizmi, Lenin'i savunur. Oysa savunulan politik hat Marksizmin özüne terstir. Bu terslik ideolojik bir çelişki oluşturur. Nitekim, TBKP Programı'ndaki bu iç çelişki, 1989-1991 yıllarında Marksizm aleyhine çözülür. Önce Lenin'den, daha sonra Marx'tan vazgeçilir. Kapitalizmin serbest rekabetçi düzeni savunulur hale gelir. Hatta ”Komünist Partisi” fikrinden bile vazgeçilir.

Ocak 1991'de yasal olarak toplanan TBKP Büyük Kongresi'nde okunan Genel Yönetim Kurulu Raporu'nda, ”Yenilenme” denen sürecinin, komünist parti anlayışından kopuş anlamına geldiği açıkça belirtilir. Şöyle ki:

”*Yenilenmenin parti konusunda **komünist tipte bir partiden kopuşa** karşılık geldiği görüşümüz, son altı ayın bir ürünüdür. Görüşlerimiz geçmişten parça parça koptu. Her kopuş da sancılı ve tartışmalı oldu.*”[340]

Bu anlayışa bağlı olarak daha burjuvazinin TBKP'yi yasal olarak kapatma kararı gerçekleşmeden önce, TBKP'den ideolojik olarak vazgeçilir ve TBKP'nin ilk yasal kongresi aynı zamanda son kongresi olur. TBKP Programı da son program!

[340] *TBKP Büyük Kongresi*, Su Basın Yayın, 1991, s.97.

TKP'NİN BEŞ PROGRAMI ÜZERİNE

TKP'nin Birinci Programı (1920 Programı) aşamasız bir programdır. Kesintisiz, sürekli devrimi savunur. Demokratik devrim gibi uydurulmuş bir aşamayı sosyalist devrimin önüne koymaz. Tek ülkedeki devrimi, sosyalist dünya devrimine bağlar. Tek ülkede sosyalizmi hedeflemez, dünya sosyalizmini amacı yapar. Bu bakımdan TKP tarihinin en doğru programıdır. Lenin'in yolundan giden bir programdır.

TKP'nin İkinci Programı (1930 Programı), Kemalizmden kopma konusunda olumluluk taşır. Ne var ki, Komintern anlayışına uygun olarak "aşamalı devrim" sakatlığına sahiptir. Dünya devrimi anlayışını içermez, ulusal bir sosyalizm tarafındadır. Stalin'in yolundan giden bir programdır.

TKP'nin Üçüncü Programı (1973 Programı), yine "aşamalı devrim" anlayışına sahiptir. Ulusalcı bir programdır; dünya devrimi fikrinden çok uzaktadır. Stalin'in geriye bıraktığı Neo-Stalinizmin yolundan gider. Ulusal burjuvaziyle işbirliğine dayandığından dolayı İkinci Program'dan bile geridir.

TKP'nin Dördüncü Programı (1983 Programı) sol görünüm altında "aşamalı devrim" fikrini savunur. Bu programın kabuğu devrimci, içiyse ulusalcıdır. Dünya devriminden haberi yoktur. Neo-Stalinizmin yolundan gider.

TBKP Programı (1988 Programı) tamamen sağcı bir rotada hazırlanmıştır. İki aşamalı devrim yerine aşamalı reformları koyar. Dünya devrimi yerine dünya reformunu savunur. Ulusalcıdır. Gorbaçov'un "yeni düşünce, yenilenme" denen karşı-devrimci çizgisini izler.

* * *

Görüldüğü üzere TKP Programları ta başından itibaren SBKP'nin gittiği yolu takip eden programlardır. SBKP'nin Marksizmden kopmadığı dönemde TKP Birinci Programı yazıldığı için devrimci içeriklidir. Ama daha sonraki programları Marksizmden kopuş dönemlerinin programlarıdır. Dolayısıyla dünya devriminden kopuş programlarıdır.

GENEL SONUÇ

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Gorbaçov ve yandaşları eliyle hemen hemen TKP ile aynı tarihlerde likidasyona uğramıştır. İki partinin öldürülmesi görünüşte iki partinin liderleri eliyle sağlanmıştır. Her iki partinin dağılma sürecinde ortak olan noktaları var: Birincisi, ortak ideolojik zemindir. Gorbaçov'un "yeni düşünce tarzı" ile Nabi'nin liberal solcu anlayışı aynıdır. Ne var ki, SBKP belirleyici ideolojik güçtür; TKP onun sözlerini tekrarlayan ve onun gösterdiği yoldan giden bir örgüt idi. Gorbaçov, Nabi ve onun gibi düşünenlerin fikir babasıdır. İkisi de likidasyon çocuğunu doğurmuştur.

İkincisi ne SBKP likidasyona uğrarken, ne de TKP likidasyona uğrarken parti üyelerinin direnciyle karşılaşmıştır. Niçin parti üyeleri felç olmuş insanlar gibi davranmıştır? Bu sorunun yanıtı geçmiş tarihin içindedir. Her iki parti de Stalinci gelenekle eğitilmiştir. Hem SBKP, hem TKP öz olarak Leninci parti anlayışına sahip değil, Stalinci parti anlayışına sahiptir.

Stalinci parti anlayışı, parti yönetimlerini birer firavun kılar; parti üyelerini de emirleri yerine getiren birer köle! Özgür beyinlere yer yoktur Stalinci partide! Şefler emir verir, parti üyesi uygular. Şefe karşı çıkmak, partiye karşı çıkmaktır. Her şeyi doğru yaptığını düşünen şeflere özgür düşünce temelinde başkaldırmayı üyeler düşünemez; düşünse de cesaret edemez. Parti sekreteri (politbürosu) partiyi likidasyona sokarsa, üyeler sadece boyun eğerler. İşte, TKP'nin likidasyon sürecinde olduğu gibi!

Peki ya umut?

Umut, Mustafa Suphi'nin parti geleneğinden eleştirel gözle ders çıkaranlarda!

Mustafa Suphi ve yoldaşlarının yürekleri yanına beynini koyanlarda!

Onların yolundan gidenlerde…

KAYNAKÇA

1929 TKP Davası, TÜSTAV, 2005.
Ahmet Kardam, *Mustafa Suphi Karanlıktan Aydınlığa*, İletişim Yayınları, 2020.
Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, 2007.
Alternatif Program - *TBKP Programı*, Yeni Açılım Yayınları, 1989.
Atılım, Ağustos 1975.
Atılım, Aralık 1980.
Atılım, Ekim 1980.
Atılım, Haziran 1983.
Atılım, Kasım 1980.
Atılım, Kasım 1982.
Atılım, Mart 1974.
Atılım, Mart 1981.
Atılım, Mayıs 1974.
Atılım, Mayıs 1975.
Atılım, Mayıs 1976.
Atılım, Nisan 1976.
Atılım, Nisan 1979.
Atılım, Ocak 1974.
Atılım, Ocak 1979.
Atılım, Ocak 1981.
Bilal Şen, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında TKP ve Komintern İlişkileri*, Küyerel Yayınları, 1998.
BUDEP, TKP Yayınları, Nisan 1983.
Büyük Kırılma, TÜSTAV, 2007.
Çağlayangil'in Anıları, Bilgi Yayınevi, 2007.
Çerkes Ethem, *Anılarım*, Berfin Yayınları, 1998.
Cumhuriyet gazetesi, 20 Temmuz 1930.
Dersim Raporu, İletişim Yayınları, 2011.
Dersim-Jandarma Genel Komutanlığının Raporu, Kaynak Yayınları, 2000.
Din ve Laiklik Üzerine, Kaynak Yayınları, 1997.
Dr. Hikmet Kıvılcımlı, *İhtiyat Kuvvet: Milliyet (Şark)*, Yol Yayınları, 1979.
Dr. Şefik Hüsnü Deymer – Yaşam Öyküsü, Vazife yazıları, Sosyal Tarih Yayınları, 2010.
Erden Akbulut, *TKP MK Genel Sekreteri İsmail Bilen - Belgelerle Yaşam Öyküsü*, Sosyal Tarih Yayınları, 2020.
Erden Akbulut – Erol Ülker, Komintern, *TKP ve Kürt İsyanları*, Yordam Kitap, 2022.
Erden Akbulut – Mete Tunçay, *Türkiye Komünist Partisi'nin Kuruluşu, 1919-1925*, Yordam Kitap, 2020.
Ertuğrul Kürkçü, *Mustafa Kemal: İmge ve Gerçek*, Radikal İki, 6 Kasım 2005.
Hasan Yıldız, *Aşiretten Ulusallığa Doğru Kürtler*, Fırat-Dicle Yayınları, 1991.
III. enternasyonal 1919-1943, Belge Yayınları, 1979.
İsmail Bilen, *Günümüzde TKP*, 1967.
İsmail Bilen – Kısa Biyografi, TÜSTAV, 2004

İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne, Derleyen: Erden Akbulut – Mete Tunçay, 1. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2012.
İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne, Derleyen: Erden Akbulut – Mete Tunçay, 2. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013.
İstanbul Komünist Grubu'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne, Derleyen: Erden Akbulut – Mete Tunçay, 3. Cilt, Sosyal Tarih Yayınları, 2013.
J.Stalin, *Son Yazılar 1950-1953*, Sol Yayınları, 1976.
Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, 1993.
Kırklı Yıllar-3 1945 İGB Davası, TÜSTAV, 2003.
Komintern Belgelerinde Kürt Sorunu, Kaynak Yayınları, 1994.
Komintern Belgelerinde Türkiye-1 Kurtuluş Savaşı ve Lozan, Kaynak Yayınları, 1993.
Komintern Belgelerinde Türkiye-2 Kemalist Cumhuriyet, Kaynak Yayınları, 1997.
Komintern Belgelerinde Türkiye-3, *Kürt Sorunu*, Kaynak Yayınları.
Komintern Belgelerinde Türkiye-5 Şefik Hüsnü – Yazı ve Konuşmalar, Kaynak Yayınları, 1995.
Mahmut Esat Bozkurt, *Milliyet* gazetesi, 19 Eylül 1930.
Mehmet Perinçek, *Sovyet Devlet Kaynaklarında Kürt İsyanları*, Kaynak Yayınları, 2012.
Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, 1981.
Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 1978.
Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*, BDS Yayınları, 1992.
Mihri Belli, *Millet Gerçeği*, *Aydınlık*, 7. sayı, 7 Mayıs 1969.
Mihri Belli, *Türkiye'de Karşı Devrim*, 5 Aralık 1968'de Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde verilen konferans, Mihri Belli, *Yazılar*, Sol Yayınları.
Mustafa Kemal, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, 1. Cilt.
Mustafa Kemal, *Eskişehir-İzmit Konuşmaları (1923)*, Kaynak Yayınları, 1993.
Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri, TKP Yayınları, 1984.
Mustafa Suphi ve Yoldaşları, TÜSTAV, 2004.
Naciye Babalık, *TKP'nin Sönümlenmesi*, İmge Kitabevi, 2005.
Orak Çekiç, 7. sayı, 5 Mart 1925.
Oya Baydar, *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi (1)*, INFOGRAPH, 1982.
R.Yürükoğlu, *İşçinin Sesi*, 115-116.
R.Yürükoğlu, *Üçüncü Program ve Görevlerimiz*, İşçinin Sesi Yayınları, 1979.
Reşat Fuat Baraner – Yaşamı, Çalışmaları, Anılar, Derleyen: Ersin Tosun, Sosyal Tarih Yayınları, 2013.
Savaş Yolu, Mart 1979.
Seçme Yazılar – Şefik Hüsnü Deymer, Aydınlık Yayınları, 1971.
Şeref Yıldız, *1960'lardan 1990'a Fırtınada Yürüyüş*, TÜSTAV, 2008.
Stefanos Yerasimos, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri*, Boyut Kitapları, 2000.
Süleyman Nuri, *Uyanan Esirler*, TÜSTAV, 2002.
TBKP Büyük Kongresi, Su Basın Yayın, 1991.
TKP 1977 Konferansı, MK Raporu.
TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-1, TÜSTAV, 2004.
TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-2, TÜSTAV, 2004.
TKP MK Dış Bürosu – 1965 Tartışmaları, TÜSTAV, 2004.
TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı, TÜSTAV, 2002.
TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri, Ürün Yayınları, 1997.

Turhan Feyizoğlu, *Türk Ocağı'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne*, Ozan Yayıncılık, 2007.
Türkiye Birleşik Komünist Partisi 1. Kongre Belgeleri, İnfomedia, 1988.
Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923), Derleyen: Erden Akbulut – Mete Tunçay, Sosyal Tarih Yayınları, 2007.
Türkiye İştirakiyun Teşkilâtlarının Birinci Kongresi, Sosyal Tarih Yayınları, 2008.
Türkiye Komünist Partisi - Program, Ürün Yayınları, 1978.
Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri (I), TKP Yayınları, 1983.
Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri, TKP Yayınları, 1983.
Türkiye Komünist Partisi, 1926 Viyana Konferansı, TÜSTAV, 2004.
V.İ.Lenin, *Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği*, Sol Yayınları, 1977.
V.İ.Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Sol Yayınları, 1969.
V.İ.Lenin, *Seçme Eserler, Cilt 10*, İnter, 1997.
Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarihi Kurumu, 1997.
Yeni Açılım, 10. sayı.
Yeni Açılım, 3. sayı.
Yeni Açılım, 6. sayı.
Yol ve Amaç, 14. sayı Ekim 1986.
Yol ve Amaç, Ekim 1984, TKP MK Organı, 1984.
Yol ve Amaç, Nisan 1984, TKP MK Organı, 1984.
Yol ve Amaç, Nisan 1986, TKP MK Organı, 1986.
Yol ve Amaç, Ocak 1986, TKP MK Organı, 1986.
Yol ve Amaç, Ocak/Nisan 1987, TKP MK Organı, 1987.
Yol ve Amaç, Sayı 1.
Yol ve Amaç, Temmuz 1984, TKP MK Organı, 1984.
Yol ve Amaç, Temmuz 1985, TKP MK Organı, 1985.
Yol ve Amaç, Temmuz 1986, TKP MK Organı, 1986.
Yol ve Amaç, Temmuz 1987, TKP MK Organı, 1987.
Zeki Baştımar, *Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar*, Sosyal Tarih Yayınları, 2009.
Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 10, 1970.
Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 6, 1965.
Zeki Baştımar, *Yeni Çağ*, sayı 9-10, 1964.

ARKA KAPAK

”M. İnanç Turan bu kitabında tarih yazmak iddiasında bulunmuyor. Elde ettiği belgeler ve kendi yorumları çerçevesinde TKP’nin kuruluşundan bu yana yaşanılan serüveni değerlendirmeye çalışmış. Yoğun emek harcamış, bolca belge kullanmış. Sürekli geçmişte yaşamadan, ama tarihimizden bugüne ve yarına ilişkin dersler çıkarma becerisini gösterebilir, olumsuz olanla yüzleşebilir, olumlu olan ne varsa bugüne taşıyabilirsek, gelecek konusunda umutsuz olmak için hiçbir sebep yok! M. İnanç Turan’ın kitabı böylesi bir süreci başlatmaya katkı koyabilir.”

Sedat Özgüven

”Sevgili Mehmet İnanç Turan’ın Mustafa Suphi’nin Partisi isimli kitabı 1920’den 1990’a bir TKP eleştirisi. Turan ulaştığı belgeler üzerinden bu yürüyüşe çıkmış. Anlaşılacağı üzere düne dair. Dünümüz bizi anlatır. Kaçınılmaz olarak düne bugünden bakarız, bugün gördüklerimizle değerlendiririz. Hayat hikâyesinde yanlışlar olmayan var mı? Elbette yanlışlar konuşulurken canımız acır. Söylenenleri doğru ya da yanlış bulabiliriz. Mesele yazılanın bize hatırlattıkları, düşündürdükleridir. Ne kadar soru yaratılırsa o derece gerçeği bulmak yakınlaşır. Derdimiz; bugünkü gençlere dünümüzü anlatırken, hatalarımızdan öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Mehmet İnanç Turan bunu yapmaya çalışmış.”

Şeref Yıldız